

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

Alternativní rodinné životní styly v České republice

Bc. Lucie Hykešová

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Lucie Hykešová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Alternativní rodinné životní styly v České republice

Název anglicky

Alternative family lifestyles in the Czech Republic

Cíle práce

Diplomová práce je tematicky zaměřena na problematiku alternativních životních stylů v rodinách, která je sledována primárně ve vztahu k výchově dětí. Cílem práce je zjistit, co vede současné rodiče v České republice k příklonu k alternativnímu způsobu výchovy dětí, jak alternativní výchovu praktikují, a jak se celkově projevuje alternativní styl života těchto rodin.

Metodika

Metodika řešení problematiky se v teoretické části opírá o studium odborných informačních zdrojů. Praktická část je založena na dotazování matek ve věku 20-45 let prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů. Na základě syntézy teoretických poznatků a výsledků empirického šetření v praktické části budou formulovány závěry diplomové práce.

Doporučený rozsah práce

60-80 stran

Klíčová slova

alternativní výchova, děti, společnost, kvalitativní výzkum.

Doporučené zdroje informací

- BAUMAN, Z. *Individualizovaná společnost*. Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1195-.
- BAUMAN, Z. *Tekuté časy : život ve věku nejistoty*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1656-0.
- BAUMAN, Z. Úvahy o postmoderní době. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. ISBN 80-85850-12-5
- MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-75-3.
- ŠALAMOUNOVÁ, P. – HAMPLOVÁ, D. – ŠAMANOVA, G. *Životní cyklus : sociologické a demografické perspektivy*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2006. ISBN 80-7330-082-6.

Předběžný termín obhajoby

2017/18 ZS – PEF (únor 2018)

Vedoucí práce

PhDr. Sandra Kreisslová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 5. 12. 2016

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 6. 12. 2016

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 25. 03. 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci „Alternativní rodinné životní styly v České republice“ vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. 3. 2018

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala své vedoucí diplomové práce PhDr. Sandře Kreisslové, Ph.D za odborné vedení, lidský přístup a nasměrování v okamžicích bloudění. Dále bych ráda poděkovala za ochotu a otevřenost všem informátorkám, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout, a v neposlední řadě patří poděkování mé rodině a přátelům za morální podporu a trpělivost nejen při psaní mé diplomové práce, ale i v průběhu celého studia.

Alternativní rodinné životní styly v České republice

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá konstrukcí životního stylu specifické skupiny žen, které se na základě svých životních strategií týkajících se oblasti výchovy a vzdělávání dětí, zdraví a léčení nemocí, postoje k porodům, povinnému očkování, českému zdravotnictví a školství, a chování šetrnému k životnímu prostředí setkávají s označením „alternativní“ či „bio matka“. Práce se skládá z teoretické a praktické části. Teoretická část vychází ze studia odborné literatury a internetových zdrojů a zaměřuje se na charakteristiku rodiny a životního stylu v postmoderní době, teorie výchovy, stereotypu a alternativního životního stylu. V praktické části jsou pak prezentovány výsledky kvalitativního výzkumu, na kterém spolupracovalo dvaadvacet informátorek. Stěžejní kapitoly se zde soustředí na jednotlivé oblasti životního stylu, percepci jinakosti a konfrontaci dotazovaných s většinovou společností.

Klíčová slova: alternativní životní styl, stereotyp, rodina, výchova, vzdělávání, zdraví, porod, očkování, ekologická domácnost.

Alternative family lifestyles in the Czech Republic

Abstract

This diploma thesis deals with the lifestyle design of specific group of women, who can be labeled as „alternative“ or „biomother“ based on their life strategies concerning the areas of: upbringing and education of children, health and treatment of diseases, attitudes towards childbirth, mandatory vaccination, Czech health care and education and environmentally friendly behavior. The thesis consists of theoretical and practical part. The theoretical part is based on research of literature and internet sources and focuses on family and lifestyle characteristics in postmodern era, upbringing theory, stereotypes and alternative lifestyle. In the practical part are presented the results of qualitative research, in which cooperated twenty two informants. The pivotal chapters focus on particular areas of lifestyle, the perception of otherness and confrontation of the informants with the majority society.

Keywords: alternative lifestyle, stereotype, family, upbringing, education, health, childbirth, vaccination, ecological household.

Obsah

1	Úvod	12
2	Cíl práce a metodika	13
3	Teoretická část	17
3.1	Rodina v postmoderní době	17
3.1.1	Výchova	23
3.2	Životní styl v postmoderní době	24
3.3	Stereotypy a předsudky	26
3.4	Teorie životního stylu	27
3.4.1	Struktura životního stylu.....	28
3.4.2	Variantnost v životních stylech lidí	29
3.4.3	Diferenciace životního stylu	29
3.5	Alternativní životní styl.....	30
4	Praktická část	33
4.1	Konstrukce sebeobrazu „alternativních“ matek	33
4.1.1	Percepce a konstrukce alternativy a normy	33
4.1.2	Percepce jinakosti vůči majoritní společnosti.....	40
4.1.2.1	Vymezování se vůči „těm druhým“	40
4.1.2.2	Nepodřízenost autoritám, systému a institucím.....	41
4.1.2.3	Výchovné metody a způsob komunikace s dětmi	42
4.1.2.4	Priority a spotřeba.....	46
4.1.2.5	Stravování.....	47
4.1.3	Alternativní životní styl	50
4.1.4	Konstrukce důvodů pro změnu životního stylu a zdroje čerpání inspirace ...	53
4.1.5	Konkrétní životní strategie „alternativních“ matek z emické perspektivy	58
4.1.5.1	Konstrukce výchovných strategií	58
4.1.5.2	Strategie ve vzdělávání a postoj k českému školství.....	82
4.1.5.3	Oblast zdraví, postoje k českému zdravotnictví a porodům.....	98
4.1.5.4	Strategie ve spotřebě a její finanční hledisko	118

4.1.5.5	Způsob trávení volného času, vztah k technologiím	128
4.1.6	Konstrukce konfrontace s okolím	129
4.2	Shrnutí výsledků výzkumu	137
5	Závěr	141
6	Zdroje.....	144
7	Přílohy.....	149
7.1	Příloha 1: Tematické okruhy a otázky k rozhovorům	149
7.2	Příloha 2: Příklady některých „alternativních“ životních stylů.....	150
7.3	Příloha 3: Definice lesany (v plném znění)	151
7.4	Příloha 4: Bonus: Výpověď dotazované Zuzany.....	153
7.5	Příloha 5: Stanovisko ČPS k nošení dětí (v plném znění).....	153
7.6	Příloha 6: Ukázky nošení dětí v šátku a nosítku	156
7.7	Příloha 7: Lesní mateřské školky v České republice.....	158
7.8	Příloha 8: Výpověď dotazované Beáty (komunitní vzdělávání)	158
7.9	Příloha 9: Pozitivní vliv nošení barefoot obuvi na stav chodidel.....	159
7.10	Příloha 10: Informace o povinném očkování	160
7.11	Příloha 11: Stanovisko ČPS k očkování (v plném znění)	162
7.12	Příloha 12: Výpovědi dotazovaných (očkování)	165
7.13	Příloha 13: Přirozený porod	168
7.14	Příloha 14: Výpověď dotazované Olgy (české zdravotnictví a porodnictví)	169
7.15	Příloha 15: Výpověď dotazované Olgy (domácí porod)	169
7.16	Příloha 16: Srovnání ekologické: dětské pleny	171
7.17	Příloha 17: Výpověď dotazované Gabriely (konfrontace s rodiči)	172

Seznam obrázků

Obrázek 1 Finanční náklady na pořízení látkových (první 3) a jednorázových plen	127
Obrázek 2 Nošení dítěte v šátku – jeden způsob	156
Obrázek 3 Nošení dítěte v šátku – jiný způsob	156
Obrázek 4 Nošení dítěte v nosítku – vpředu	157
Obrázek 5 Nošení dítěte v nosítku – na zádech	157
Obrázek 6 Rozložení lesních mateřských školek v České republice	158
Obrázek 7 Vliv dlouhodobého chození naboso či v barefoot botách 1.	159
Obrázek 8 Vliv dlouhodobého chození naboso či v barefoot botách 2.	160
Obrázek 9 Srovnání ekologické: dětské pleny	171

Seznam tabulek

Tabulka 1 Seznam dotazovaných se základními údaji	16
Tabulka 2 Srovnání cen vybraných produktů pro úklid domácnosti	126

1 Úvod

Předkládaná diplomová práce se zaměřuje na životní styl specifické sociální skupiny žen, které se na základě svých životních strategií týkajících se postoje k určení místa porodu, vychovávání a vzdělávání dětí, kritiky povinného očkování, léčení nemocí a šetrného chování k životnímu prostředí setkávají s označením „alternativní matka“ či „bio matka“. Tyto ženy, jejichž životní strategie jsou nejen ve zmíněných oblastech odlišné od společensky prosazovaných a pozitivně vnímaných představ o „správném“ životním stylu, se kromě nálepkování setkávají také s kritikou a stigmatizací veřejností, tedy médií, lékaři a nezřídka i blízkým okolím. Především bulvárními médii bývají zpravidla nahlíženy jako „fanatické přírodní ženy“, které mají „nevychované děti“ nebo životy svých dětí „kazí“ či „ohrožují“. Obecně se však jedná o ženy, které na základě studia literatury a zahraničních studií argumentují důvody k zaujetí daného životního stylu, což ovšem spíše než k podnětné diskuzi s většinovou společností mnohdy vede k oboustranné kritice plné emocí.

Práce se skládá ze dvou hlavních částí, a to části teoretické a praktické. Teoretická část se zaměřuje na charakteristiku rodiny v postmoderní době, ovšem ne s důrazem na proměny forem rodiny, nýbrž na vztah ke státu, neboť ten je hlavním zdrojem norem, pro které zkoumaná skupina hledá alternativu. Tato část dále obsahuje teorie výchovy, životního stylu, masové kultury, a objasnění pojmů mainstreamový a alternativní životní styl. Jedním z hlavních znaků postmoderní doby je individualita, kdy je žádoucí a očekávané se nějakým způsobem odlišovat, ovšem i přesto jsou některé jinakosti stereotypizovány a vnímány jako kritika a ohrožení nastavených hodnot, proto je i teorie stereotypu zahrnuta v této části práce.

Praktická část se zabývá konstrukcemi životního stylu z emické perspektivy žen označovaných jako „alternativní“. Práce tedy obsahuje sebeobraz „alternativních matek“, které ho konstruují skrze své životní strategie v oblastech zahrnující výše uvedená témata, tedy výchova a vzdělávání dětí, zdraví a léčba nemocí, očkování, porod, spotřeba a ekologické chování. Pozornost je zde zaměřena také na finanční otázku zaujatých spotřebních strategií. Praktická část se dále zabývá pocíťovanou jinakostí, důvody pro zaujetí konkrétních strategií, zdroji k čerpání inspirace, a v závěru také konfrontacemi s okolím, ke kterým odlišnosti v životních stylech vybízejí. Stejně tak mohou rozpoutat i mezigenerační konflikt, neboť mnohdy jsou to právě zděděné vzorce, vůči kterým se zkoumaná sociální skupina vymezuje, a to zejména v oblasti výchovy.

2 Cíl práce a metodika

Cílem diplomové práce je zjistit, jakým způsobem konstruuji obraz svého životního stylu ženy-matky, které zvolily oproti většinové společnosti odlišné životní strategie, na jejichž základě se setkávají s označením či nálepkou „alternativní matka“. Jednotlivými životními strategiemi, ve kterých tyto ženy vnímají z emické perspektivy nejvýraznější odlišnosti, se zabývá praktická část práce.

Východiskem pro teoretickou část práce se stalo studium odborné literatury a internetových zdrojů, které pokrylo tematiku rodiny v postmoderní době, socializace dětí, výchovy, životního stylu i stereotypizace, kterou s sebou jinakost obvykle přináší. Žádné výzkumy s tematikou podobnou cíli této práce nebyly doposud publikovány.

Pro dosažení cíle diplomové práce byl zvolen kvalitativní výzkum a jako technika sběru dat polostrukturovaný rozhovor¹. Výzkum byl doplněn dalšími kvalitativními technikami, a to zúčastněným a nezúčastněným pozorováním, které posloužily k získání širšího povědomí badatelky o této sociální skupině. Zúčastněné pozorování chování na sociálních sítích probíhalo již přibližně dva roky před započítáním výzkumu k této diplomové práci v tajné skupině *Spolek přátel lesa* na sociální síti Facebook. Ta sdružuje přes osm set podobně smýšlejících převážně českých, ale i slovenských žen.² Na základě mediálního obrazu, nezúčastněného pozorování a hovorů se zástupci veřejnosti zastávajícími různé pohledy na problematiku jednotlivých životních strategií³ získala autorka obecné povědomí o vnějším obrazu této skupiny.

Označení „alternativní matky“ není oficiální a jen v omezené míře ho využívají samotné členky dané skupiny, avšak autorka ho z důvodu zjednošení ve své práci využívá. Samotným tímto označením se podrobněji zabývá praktická část práce.

---

¹ Při polostrukturovaném rozhovoru se vychází z předem připravených témat otázek, na které dotazovaný volně hovoří. V interakci s dotazovaným může být pořadí otázek měněno a v případě potřeby doplnění informací mohou být otázky podrobněji rozvíjeny. Podrobněji ke kvalitativnímu výzkumu viz HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2008.

² Název skupiny je pro účel této práce smyšlený. Autorka práce je, stejně tak jako převážná část informátorek, z osobních důvodů také členkou této skupiny, a kromě poznatků obecného charakteru dále do práce závěry zúčastněného pozorování nezahrnuje.

³ Nejednalo se však o hovory s odborníky.

Před započítím výzkumu byla formulována výzkumná otázka a tematické okruhy, které by měly dopomoci k jejímu zodpovězení. Během polostrukturovaných rozhovorů byly formulovány okruhy další.⁴ Výzkumná otázka a okruhy témat byly určeny takto:

Čím se „alternativní matky“ odlišují od většinové společnosti a jaké motivy je vedou k odlišnému životnímu stylu?

- Konstrukce sebeobrazu.
- Percepce jinakosti.
- Životní strategie v oblasti výchovy dětí.
- Životní strategie v oblasti vzdělávání dětí a postoj k českému školství.
- Životní strategie v oblasti zdraví a postoj k českému zdravotnictví.
- Životní strategie v otázce porodů.
- Otázka spotřeby (nakupování, stravování, ekologická domácnost) a její finanční hledisko.

Informátorkami v tomto výzkumu se stalo dvaadvacet žen-matek, které vnímají odlišnosti ve svém životním stylu oproti většinové společnosti. Šestnáct dotazovaných odpovědělo na výzvu k účasti ve výzkumu, kterou autorka práce zveřejnila ve výše uvedené skupině na Facebooku, pět dotazovaných bylo doporučeno ostatními informátorkami (využití tzv. sněhové koule), a jednu z nich pak s autorkou pojí příbuzenský vztah.

Rozhovory s dotazovanými byly uskutečněny v únoru roku 2018. Šestnáct rozhovorů proběhlo při osobním setkání, z toho jedenáct v domácím prostředí dotazovaných a čtyři v prostředí restauračních zařízení. Šest rozhovorů bylo provedeno prostřednictvím videochatu přes sociální síť Skype nebo Facebook, jeden rozhovor pak proběhl telefonicky. Informátorky byly v úvodu rozhovoru podrobněji seznámeny s výzkumem a ujistěny o zachování jejich anonymity. Ta jim byla v souladu s etikou výzkumu dle Etického kodexu České asociace pro sociální antropologii a zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů zaručena.⁵ Se svolením dotazovaných byly rozhovory zaznamenány na nahrávací zařízení, díky čemuž byla poté zajištěna přesná transkripce. Všechny nahrávky a přepisy rozhovorů jsou uloženy v osobním archivu autorky práce. Nejkratší rozhovor probíhal

---

⁴ Tematické okruhy s otázkami viz Příloha č. 1.

⁵ Jména informátorek byla změněna a jména jejich dětí a partnerů, o kterých hovořily, pak byla nahrazena smyšlenými iniciálami, resp. obecnými názvy (např. „syn“).

dvacet pět minut, nejdelší dvě hodiny a čtyřicet minut, průměrná délka trvání ostatních rozhovorů se pohybovala mezi jednou a dvěma hodinami.

Dvanácti rozhovorům při osobním setkání a čtyřem rozhovorům v rámci videochatu byly přítomny děti informátorek, u všech však ne vždy po celou dobu. Přítomnost dětí průběh rozhovoru zpravidla narušovala, avšak zároveň byla velkým přínosem pro nezáúčastněné pozorování zejména výchovných strategií dotazovaných. Rozhovor byl v některých případech přerušen kvůli péči o děti, v jednom případě pak byla badatelka požádána o přerušování nahrávání a nepoužití sdělených informací ve výzkumu. Autorka toto přání respektovala.

Pro doplnění informací následně probíhala s převážnou částí informátorek komunikace přes sociální síť.

Tabulku s informátorkami viz na následující straně.

Tabulka 1 Seznam dotazovaných se základními údaji

Jméno	Věk	Vzdělání	Povolání	Děti	Kraj	Forma rozhovoru
Anna	38	VŠ	sociální práce	2	Praha	osobní
Beáta	38	SŠ	příprava na dluh	3	Praha	osobní
Dagmar	35	VŠ (Bc.)	letuška	2	Středočeský	osobní
Eliška	32	VOŠ	-	2	Středočeský	osobní
Františka	32	VŠ	PR, reklama	1	Středočeský	osobní
Hana	31	VŠ	psycholožka	2	Praha	osobní
Jolana	43	VOŠ	homeopatie	3	Praha	osobní
Karolína	38	VŠ	učitelka	2	Praha	osobní
Leona	35	SŠ	kosmetička	2	Praha	osobní
Markéta	34	SŠ	marketing	2	Praha	osobní
Monika	33	VŠ	učitelka	2	Praha	osobní
Olga	35	doktorské	psycholožka	2	Středočeský	osobní
Simona	37	VŠ	humanitární org.	3	Praha	osobní
Taťána	28	SŠ	marketing	2	Středočeský	osobní
Zuzana	27	VŠ (Bc.)	-	2	Praha	osobní
Gabriela	33	VŠ	státní správa	2	Zlínský	skype
Ivana	37	SŠ	nákupčí	2	Středočeský	skype
Nikola	34	VŠ	nezisková org.	3	Praha	skype
Pavla	30	VŠ	laktační porad.	2	Středočeský	skype
Radka	31	VŠ	asist. pedagoga	2	Středočeský	skype
Veronika	36	VŠ	sociální práce	4	Ústecký	skype
Cecilie	36	VŠ	interiér. design	2	Jihomoravský	telefon

Zdroj: vlastní zpracování

3 Teoretická část

3.1 Rodina v postmoderní době

V sociologii setrvalo dlouhodobé přesvědčení, že povaha rodiny (matka, otec, děti) je stabilní a neměnná, a že rodina tvoří stabilizující prvek sociálního systému.⁶ Možný říká, že chování generací v polovině 20. století se natolik proměnilo, že rodina nadále již nemohla být pokládána za archetyp stability. Do té doby byla za normativní model zejména ve střední třídě s přesahem do celé společnosti považována výlučně monogamická, neolokální a dvougenerační rodina. Pro většinu populace stále platí, avšak přibývají různé další typy partnerství a soužití.⁷ Jako rodina je dnes vnímána jak rodina úplná s jedním a více dětmi „s oběma vlastními rodiči, jedním rodičem vlastním a jedním nevlastním, rodina náhradní“, tak i rodina o jednom rodiči vzniklá po rozvodu či rozpadu nesezdaného soužití anebo úmrtí druhého rodiče, taktéž rodina svobodné matky. V současné době již neplatí, že rodinu lze založit jen po uzavření sňatku, proto se dnes velké množství rodin skládá z nesezdaných soužití s jedním a více dětmi. Stále častěji se setkáváme s rodinami homosexuálních párů.^{8,9} Anthony Giddens pojmenovává dnešní rodinu „skořápkovou institucí“, čímž vyslovuje myšlenku, že pojem zůstal, ale obsah se během času v mnohém proměnil.¹⁰ Maříková říká, že podstatou teorie o rodině je dnes „v první řadě 'to', co lidé sami za rodinu považují“. Dle ní má rodina více než dříve povahu sociálního konstruktů, stejně tak jako i genderové role a identity v rodině.¹¹

Hlavními dvěma rysy, které jsou charakteristické pro proměnu rodiny v jakémkoli období (dnes i před sto lety), jsou dle Singlyho „privatizace“, protože při hodnocení kvality rodiny je pohlíženo především na mezilidské vztahy uvnitř ní, a „socializace“, „protože do ní

---

⁶ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2002, s. 14

⁷ Tamtéž, s. 22

⁸ MAŘÍKOVÁ, H.; KŘÍŽKOVÁ, A.; VOHLÍDALOVÁ M. *Živitelé a živitelky: reflexe (a) praxe*. 2012, s. 32-33

⁹ Praktická část této práce se zabývá způsobem života a mateřstvím specifické sociální skupiny matek od rodin, jejichž formy nejsou pro účel této práce nijak rozlišovány dle forem. Proto zde charakteristiky postmoderní rodiny, jako např. proměny rodinných forem, snížení sňatečnosti, zvýšení rozvodovosti, snížení porodnosti, atp. již nebudou podrobně představovány. Jak říká Singly, z teoretického hlediska jsou rodinné vztahy nejdůležitějším prvkem, podstatnějším než statisticky zachytitelné viditelné prvky (forma, struktura). Viz SINGLY, F., *Sociologie současné rodiny*. 1993, s. 10.

¹⁰ GIDDENS, A., 2000 In MAŘÍKOVÁ, H.; KŘÍŽKOVÁ, A.; VOHLÍDALOVÁ M. *Živitelé a živitelky: reflexe (a) praxe*. 2012, s. 32

¹¹ MAŘÍKOVÁ, H.; KŘÍŽKOVÁ A., VOHLÍDALOVÁ M. *Živitelé a živitelky: reflexe (a) praxe*. 2012, s. 32-33

zasahuje stát“.¹² Ten v současnosti upravuje prostředí rodiny mnohými opatřeními na právní, ekonomické a institucionální úrovni,^{13,14} tím vlastně „pomáhá snížit závislost rodiny na podpoře příbuzných a sousedů, ženy na muži a dítěte na rodičích“, rodině a jejím členům to však snižuje jejich autonomii vůči státním zástupcům a představitelům dalších institucí,¹⁵ čímž se stává závislejší na veřejné správě, a dle Singlyho „pomocným nástrojem“ státu k ovlivňování rodinných vztahů. Rodina se čím dál více stává prostředím, kde si jednotliví členové hájí svou individualitu a touží po větší skupinové a osobní nezávislosti.¹⁶ Individualitu mají větší, než tomu bývalo v tradičních rodinách. Již Durkheim byl toho názoru, že je to způsobeno tím, že se rodina zužuje, ale veřejný prostor kolem ní se kvůli urbanizaci a rozvoji komunikačních prostředků rozšiřuje, takže tlaku a omezujících pravidel ubývá, čímž se jednotlivcům dává příležitost více se soustředit na individuální odlišnosti, myšlení a cítění.¹⁷

Úplná rodina převažuje nad ostatními typy rodinných domácností a je prostředím, ve kterém se uskutečňuje reprodukce lidského rodu, čímž zajišťuje „kontinuitu rodu a existenci lidské společnosti“. Dle Maříkové a dalších autorů je úplná rodina klíčovým místem pro „reprodukcí sociální, transmisi kultury, hodnot a hodnotových orientací, vzdělání, majetku, životního stylu, sociálních kontaktů, životních šancí i perspektiv apod. z generace starší (rodičů, případně prarodičů) na generaci mladší (děti)“.¹⁸ Při přerodu z tradiční v moderní rodinu však pozbyla instituce rodiny kvůli vzniku dělby práce a rozvoji speciálních, zpravidla státních institucí některé tradiční funkce. V oblastech života, ve kterých bývala tradiční rodina nezastupitelná, funkci převzali specialisté a formální organizace. Zdravotnická a sociální zařízení rodinu nahradily v péči o nemocné, staré a postižené. Škola nahradila rodinu ve vzdělávání dětí, a společně s masmédií převzala funkci socializace

---

¹² SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. 1993, s. 9-10

¹³ na právní úrovni např. zákon o rozvodu a rodičovských právech, na ekonomické úrovni např. systém dávek sociálního zabezpečení, na institucionální úrovni např. brzké zařazování dětí do mateřských škol na žádost rodičů, čímž je podpořena emancipace matek, atd. (MAŘÍKOVÁ, H. *Proměny současné české rodiny (Rodina – gender – stratifikace)*. 2000, s.).

¹⁴ SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. 1993, s. 9-10

¹⁵ MAŘÍKOVÁ, H. *Proměny současné české rodiny (Rodina – gender – stratifikace)*. 2000, s. 37

¹⁶ SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. 1993, s. 9-10

¹⁷ Tamtéž, s. 14

¹⁸ MAŘÍKOVÁ, H. *Proměny současné české rodiny (Rodina – gender – stratifikace)*. 2000, s. 9

„k respektovaným hodnotám a správnému životnímu stylu“. Možný říká, že „rodině zůstal konzum, zábava a citové bezpečí, z čehož jen v tom posledním je ještě nenahraditelná“.¹⁹

Rodina přestává být jediným prostředím, které má vliv na socializaci dítěte ve chvíli, kdy je svěřuje do péče jeslí nebo mateřské školy.²⁰ Vnější vlivy jsou spojeny se socializací ve vrstevnické skupině, ve které děti povinně tráví část svého dne ve škole. Dříve v historii naší či jiné kultury však nebývalo zvykem rozdělovat děti takto přísně do věkových skupin, jak je to dnes běžné v povinné školní docházce. Takto uměle vytvořená věkově homogenní skupina se postupně osamostatňuje „i od školy jako od 'rodičovské' instituce“. Na základě působení médií vytváří své vlastní hodnoty, vzorce chování a priority a dle nich pak „vnímá působení všech ostatních socializačních vlivů“. Podstatnou sociologickou otázkou je vztah a vzájemný vliv mezi socializačním působením rodiny a institucí širší společnosti, která, čím je dítě starší, roste na významu.²¹ Porovnání času, který dítě tráví ve škole, v zájmových kroužcích a před televizí či počítačem s časem stráveným s rodiči, je tristní. Avšak v moderní rodině má, dle Durkheima a Arièse, dítě díky rozšíření školní docházky významnější postavení nežli v jiných typech rodin do té doby.²² Dle Arièse se přerod „staré“ rodiny v „moderní“ děje skrze proměny vztahu k dítěti. „Tento historický obrat má svůj původ ve vývoji forem výchovy.“ Dříve byly děti vychovávány tzv. „přímým učením“ mimo domov – v jiných rodinách, kde se měly naučit „způsobům chování rytíře nebo řemeslu“. Během této transmise²³ z generace na generaci neměla škola své místo. Socializace dítěte neprobíhala v rámci dlouhodobého setrvání ve vrstevnické skupině a dítě ani nebylo závislé na svých rodičích, jak je obvyklé dnes.²⁴

„Škola vytváří zvláštní pojetí dětství“, které je nám dnes docela vlastní, a sice nutí nás vnímat děti jako slabé a nevinné, které je potřeba chránit a tyto vlastnosti jim zachovat. „Šťastné“ dětství, kdy je dítě rozmazlováno a kdy si smí neomezeně hrát, aniž by hra obsahovala nějaký výchovný cíl, se prodlužuje na dobu školní docházky, čímž se však dětství stává zároveň „serióznějším“. V současné době má škola na člověka vliv od narození až po adolescenci či dokonce dospělost, a přechodné období mezi raným dětstvím a dospělostí

---

¹⁹ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2002, s. 18-21

²⁰ Tamtéž, s. 144-145

²¹ Tamtéž, s. 144-145

²² SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. 1993, s. 20

²³ transmise = předávání

²⁴ SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. 1993, s. 22

(usazením se) se prodlužuje.²⁵ Zástupci mladé generace dnes nespěchají opustit mezigenerační soužití a domov, ve kterém vyrostli, což je nepřímý důsledek vyššího počtu mladých lidí studujících vysokou školu. Dle Durkheima i Arièse je to způsobeno prvky charakterizující moderní rodinu, a sice „soustředěním na osoby“, „zvýšenou rodinnou senzibilitou“, „zvýšeným citem pro rodinu“ či „zvýšeným citem pro dítě“.²⁶ Rodina se snaží ochraňovat svou intimitu, její organizace „odráží snahu být mezi svými...“.²⁷

Postavení dítěte je v citově vřelejším prostředí moderní rodiny jiné a významnější, než-li v předchozích formách. Vztahy mezi rodiči a dětmi jsou silnější, protože již neobsahují hledisko možného dědictví. Děti jsou vnímány jako osobnosti, je jim věnována každodenní pozornost a ke všem je přístupováno stejně. Od 2. poloviny 17. století byla vychovateli – moralisty kritizována legitimita „praxe uplatňování privilegií nejstaršího dítěte“, protože je nespravedlivá a každý má stejné právo na lásku v rodině. Rodičovská láska tak odstraňuje odlišnosti plynoucí „z předávání materiálního dědictví a z logiky fungování rodové linie“.²⁸

Rozšíření speciálních institucí nahrazujících rodinu ve funkci péče o dítě souviselo s emancipací žen, a tedy zvyšováním jejich zaměstnanosti. Největší rozmach těchto institucí se v Československu odehrál po roce 1948, kdy (na rozdíl od západních společností, které podporovaly tradiční pohled na úděl ženy stát se matkou a v tomto stavu se realizovat), byla snaha nabourat rodinnou soudržnost, která představovala „pro kolektivní obětavost nebezpečnou loajalitu“.²⁹ Komunisté prezentovali ženskou mobilizaci jako způsob emancipace a dosažení rovnosti – nabídli ženám rovné šance k zaměstnání a „pomoc“ od handicapu mateřství výstavbou sítí školek a jeslí, do kterých bylo možné umístit děti od 3 měsíců věku³⁰ či děti na celotýdenní péči.³¹ Tento přístup byl podporován pediatry, kteří např. prezentovali „na medicínský předpis průmyslově vyráběné sušené mléko“ jako zdravější „než mléko mateřské“, a také pedagogy a psychology, dle jejichž názoru byl pobyt

---

²⁵ SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. 1993, s. 22-23

²⁶ Např. měšťanské rodiny během stolování postupně vykazovaly služebnictvo z jídelny, aby stolování byli přítomni pouze členové rodiny; to dokazuje zájem rodičů být s dětmi pohromadě (SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. 1993, s. 23).

²⁷ Tamtéž, s. 22-23

²⁸ Tamtéž, s. 23-24

²⁹ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2002, s. 154

³⁰ Po dosažení 3 měsíců věku dítěte končila v té době ženám mateřská dovolená (MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2002, s. 155).

³¹ Ženy obhajující egalitární (rovnocenný) přístup k zaměstnávání žen v západních společnostech nic takového neznaly (MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2002, s. 155).

v jeslích mezi ostatními dětmi pod dozorem školené pečovatelky vhodnější nežli neodborná rodinná péče. Vyjádření sociologů k problému nebylo možné.³² Rychle přibývalo matek, které své děti vodily do jeslí kvůli zaměstnání, ať už kvůli ekonomickým sankcím či uvěření propagandě. Praxe však po čase ukázala, že totální profesní mobilizace žen není ekonomicky výhodná – kvůli onemocněním dětí ženy často v zaměstnání chyběly, a náklady na jedno dítě v jeslích byly vyšší než „*nadhodnota z práce zaměstnané ženy*“. Nízké platy mužů a ekonomická nemožnost ženy opět z profesí všech oblastí demobilizovat³³ byly důvodem pro hledání kompromisu, který byl v polovině 60. let nalezen v podobě prodlužující se mateřské dovolené. „*Pediatři, psychologové a pedagogové začali znovu objevovat, že malé dítě potřebuje matku.*“³⁴ Vývoj rodin v Československu ukázal, že model dvoukariérové rodiny nelze univerzálně aplikovat, neboť zpravidla není možné, aby se oba manželé současně věnovali kariéře a přitom pečovali o dvě nebo více dětí. „*K univerzalitě se ovšem vyvinul model dvoupríjmové rodiny. Období péče o malé dítě překlenovala mateřská dovolená, která se u nás z původních čtyř měsíců na konci padesátých let postupně rozšiřovala až na dnešní čtyři roky.*“³⁵ Snahou nalézt slučitelnost mateřství se zaměstnáním se rozrůžňovaly životní dráhy a kulturní tlak na jeden standardní rodinný model již nebyl tak výrazný. Lidé hledali různá řešení dle svých přirozených priorit a vyjednávání o rodinném

---

³² MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2002, s. 155

³³ „...mzdy mužů byly sníženy natolik, že základní životní úroveň udržela jen rodina, kde byli zaměstnáni oba, muž i žena...“ (MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2002, s. 155).

³⁴ Se zpožděním začali čerpat z myšlenek anglického pediatra a psychologa Johna Bowbyho. Ten od počátku 50. let vyzdvihoval na základě vědeckých odůvodnění konzervativní (žena-matka nepracuje) či alespoň nekonzervativní přístup (žena-matka pracuje předtím, než založí rodinu, pak už ne, nebo až) k zaměstnávání žen – matek. Ve svých studiích dokázal, že pokud dítě vyrůstá bez mateřské péče (či bez vřelé a trvalé péče jiné osoby), je tím nepříznivě ovlivňována jeho psychika. Vycházel z výsledků studií dětí, které byly v rámci evakuace během 2. světové války odloučeny od svých matek, poválečných studií dětí vyrůstajících v sirotčincích, kde dítě nemohlo s nikým dospělým navázat osobní vztah, protože se zaměstnanci často střídali a neměli čas se každému dítěti zvlášť věnovat, studií dětí, které byly odloučeny od matek z důvodu jejich či své hospitalizace, anebo jejichž matky byly ve vězení. Zjistil, že absence osobního vztahu mezi dítětem a dospělou osobou, vede k deprivaci³⁴, která dítě poškozuje. Při zkoumání 44 mladistvých zlodějů se snažil nalézt „*kořeny deviantního chování*“ – a našel je „*v deprivaci v jejich dětství*“. „*Pozoroval, že i krátkodobá deprivace dítěte bez mateřské péče vede k nespavosti, nechutenství a hubnutí dítěte a k poklesu jeho odolnosti proti infekčním onemocněním. Došel k přesvědčení, že dlouhodobá anebo trvalá deprivace vede k psychické i fyzické retardaci, špatné sociabilitě a horšímu školnímu prospěchu: poškození v dětství pak zanechává trvalé stopy v osobnosti a chování dospělého člověka.*“ Na Johna Bowbyho bylo u nás v 50. letech pohlíženo jako na „*buržoazního pavědce*“ (MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2002, s. 155-156). Diskuzi o prodloužení mateřské dovolené, která byla následně prosazena, otevřel československý, na svou dobu odvážný dokument z roku 1963 *Děti bez lásky* režiséra Kurta Goldbergera, který kromě deprivacních následků ústavní péče dětí bez rodičů ukazuje i tehdejší běžnou praxi, kdy stát podporuje ústavní péči více než rodinnou, proto, aby matky mohly brzy docházet do zaměstnání, jak již bylo uvedeno výše. V dokumentu vystupuje významný český dětský psycholog Zdeněk Matějček. Viz *Děti bez lásky*. [online]Česko-Slovenská filmová databáze, 2014.

³⁵ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2002, s. 154

modelu se stalo „*součástí výběrového párování*“.³⁶ Rodinný cyklus se individualizuje, přestává být stereotypní a jednostranný, neboť rodiny řeší ženské dilema obětování se pro rodinu a mužské profesionální poslání skrze mnohá strategická rozhodnutí. Dle nejdůležitějších autorů zabývajících se teoriemi „*sociálního vývoje na konci dvacátého století*“ se rodinný cyklus a priority jednotlivců přizpůsobují měnícím se lokálním a globálním podmínkám, což lze považovat „*za určující znak postmoderní situace*“.³⁷

Dle kulturních antropologů (např. Tiger a For, 1971), hlubinných psychologů (Příhoda, 1992) a sociologů (či sociobiologů – Wilson, 1975) není jádrem lidské rodiny párový vztah muže a ženy, ale vztah matky a dítěte, který vztah mezi matkou a otcem má za úkol chránit.³⁸ V postmoderní době ovšem není pro děti mnoho prostoru, neboť je na ně pohlíženo jako na prvek překážející individualizaci. Rodičovství je trvalý a nezrušitelný vztah, sociální a biologický fakt, který nelze zrušit. Dle Becka tržní model moderní doby požaduje, aby každý byl nezávislý jedinec, „*nezatěžovaný vztahem, manželstvím či rodinou*“, čímž se tržní společnost stává „*společností bez dětí – pokud by děti nevyrostaly se svobodnými otci a matkami*“.³⁹ Od poloviny 70. let se porodnost v západních zemích udržuje těsně pod reprodukční mírou, a to i v české společnosti. Dle Lasche postmoderní doba či „*pozdní kapitalismus*“ podporuje „*rozkvět narcismu*“: po jednotlivcích se vyžaduje, aby žili svůj vlastní život. Možnosti, které dnešní doba nabízí, jim komplikují rozloučit se s životem nezávislého mládí, „*usadit se a založit rodinu*“.⁴⁰ Toto podstoupit znamená vystoupit ze své komfortní zóny a také ztratit celoživotně budovaný sociální kapitál, případně přijmout ekonomický a stratifikační propad. Posouvání založení rodiny však, především u žen, snižuje šanci mít děti, takže „*když přijdou, je na ně ve standardní, trhově organizované biografii vyhrazen už tak omezený čas plodnosti, že zbude na jedno, sotva na dvě*“. Becková-Gernsheimová či Cowardová o těchto pozdních potomcích říkají, že do nich matky soustředí celý svůj život. Očekává se, že rodina dítěti poskytne to nejlepší, i materiálně, ovšem rozdílů v nákladech na dítě v současné době a v době o dvě či tři generace dříve jsou obrovské.⁴¹

---

³⁶ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2002, s. 167

³⁷ Tamtéž, s. 170

³⁸ Tamtéž, s. 205

³⁹ BECK, U., 1992, in MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2002, s. 205-206

⁴⁰ LASCH, C., 1979 In MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2002, 205-206

⁴¹ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2002, s. 207

Tendence přirozeně vnímat děti jako smysl života se udržela delší dobu v nižších společenských třídách. Vysokoškolsky vzdělané matky, kromě toho, že obtížně slučují profesi s mateřstvím, se často dlouho necítí být dostatečně zralé na mateřství, a tak příliš mnoho čtou o tom, jak být dokonalými matkami a jak své dítě vychovávat.⁴²

3.1.1 Výchova

„*Výchova je činnost životem podmíněná a život podmiňující.*“ Během výchovy se vytváří osobnost člověka i celých skupin, a tím je vlastně spoluvytvářena celá společnost.⁴³ Výchova je „*záměrná, cílevědomá soustava činností, proces zaměřený k relativně trvalému utváření osobnosti člověka (formování jeho základních osobnostních znaků: názorů, přesvědčení, postojů, citů), utváření podmínek umožňujících rozvoj a stimulujících snahu člověka stát se integrovanou a socializovanou osobností. ... Proces cílevědomého utváření vztahu člověka ke světu (k přírodě, k civilizaci, kultuře, sociálnímu prostředí). Ideálem výchovy je takové formování osobnosti, kdy se slučuje svoboda jedince s mravním řádem společnosti*“. Palán říká, že výchova je celoživotní proces o dvou fázích – výchova dětí a mládeže a výchova dospělých, která znamená nikdy nekončící formování osobnosti. Součástí výchovy je vzdělávání a socializace.⁴⁴

Komenda říká, že ve výchově se nachází nejsilnější nástroj řízení, daleko působivější než legislativa. Uvádí, že „*nadějí společenského vývoje je výchova*“.⁴⁵ Dle Krause je podstata a příčiny společenských problémů jako je kriminalita, korupce či špatné mezilidské vztahy, pramení ze stavu výchovy, která je současně stavem společnosti ovlivněna. Při srovnání dnešní doby s dobou před padesáti lety si uvědomíme, že tehdy proces výchovy nebyl negativně ovlivňován médii, podstatnou komercializací a technizací života (chytré telefony, počítače), a nebylo potřeba tolik řešit ani ničení životního prostředí, informační rozmach, atd. Společensko-kulturní podmínky pro výchovný proces jsou v současné době tedy podstatně složitější.⁴⁶

---

⁴² Tamtéž, s. 207

⁴³ KOMENDA, 1994. In KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., et al. *Člověk, prostředí, výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. 2001, s. 41-42

⁴⁴ PALÁN, Z. *Výchova*. [online] Andromedia.cz: Databanka dalšího vzdělávání, 2018.

⁴⁵ KOMENDA, 1994. In KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., et al. *Člověk, prostředí, výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. 2001, s. 41-42

⁴⁶ KRAUS, B. *Společenská determinace výchovy*. 2001, s. 43

3.2 Životní styl v postmoderní době

Z pohledu sociologie životního stylu je důležitým pojmem kultura, která, jak říká Duffková, „*tvoří jeden z nejvýznamnějších kontextů (referenčních rámců) našeho života*“. Lze ji vnímat jako sociální jev či sociální vztah, „*proces sociálního dědění a osvojování si hodnot a norem, na jejichž základě subjekty kultury ve vzájemné interakci a svojí činností vytváří určité materiální a duchovní produkty*“.⁴⁷ Bauman definuje kulturu jako „*rozsáhlý soubor věř, přesvědčení a vzorců chování, jež umožňují koordinaci společného úsilí*“. Člověk se musí do kultury nejprve „*vědomě či nevědomě integrovat, naučit se jí*“ (tj. enkulturace, jenž je součástí socializace), a poté se může začít podílet na jejím vytváření, tzv. ji aktualizovat.⁴⁸ Pro každou kulturu je typická dynamičnost a vývoj společně se společností, která ji vytvořila a pro kterou je současně podmínkou. Kultura je vše, čemu člověk dal symbolický význam.⁴⁹

Zejména současná, tzv. postmoderní kultura netvoří stejnorodý celek. Obsahuje množství odlišných směrů, jehož nárůstu napomáhá individualizace společnosti, společenská podpora práva na sebevyjádření, „*ideologie 'být sám sebou'*“ a „*jít svou vlastní cestou*“. Kultura obsahuje „*několik hlavních (mainstreamových, dominantních, většinových) proudů*“, které, podle toho, nakolik je společnost otevřená, doplňuje množství subkultur, které se snaží na základě jiného postoje k některým hodnotám a normám nalézt „*k průměrujícím mainstreamům*“ alternativu. Utvářejí se kolem nějakého podstatného životního okruhu určité skupiny lidí, kteří sdílejí hodnoty, vzorce chování a vztah k okolí, přitom však zcela neodmítají všechny složky mainstreamových forem života. Některé subkultury se vyvinou v tzv. kontrakultury⁵⁰, které hodnoty a normy většinové společnosti radikálně odmítají.⁵¹

Předmětem kritiky těchto subkultur i skupin vyznávajících alternativní životní styl je především konzumní životní styl současné moderní, resp. postmoderní společnosti, který je součástí masové kultury.⁵² Dle Baumana⁵³ se konzumní životní styl moderní, tzv. tekuté

---

⁴⁷ DUFFKOVÁ, J. *Sociologie životního stylu*. 2008, s. 30-31

⁴⁸ BAUMAN, Z. 1995. In DUFFKOVÁ, J., URBAN, L., DUBSKÝ, J. *Sociologie životního stylu*. 2008, s. 34

⁴⁹ DUFFKOVÁ, J. *Sociologie životního stylu*. 2008, s. 30-31

⁵⁰ Výraz „kontrakultura“ se stal součástí sociologických slovníků na základě antimaterialistického hnutí hippies v USA během 60. a 70. let. (DUFFKOVÁ, J. *Sociologie životního stylu*. 2008, s. 32).

⁵¹ DUFFKOVÁ, J. *Sociologie životního stylu*. 2008, s. 31-32

⁵² DUFFKOVÁ, J. *Sociologie životního stylu*. 2008, s. 35

⁵³ BAUMAN, Z. 1996 In KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*. 2010, s. 132-134

společnosti, projevuje pojetím života jako množství problémů, které lze pojmenovat a je třeba vyřešit za každou cenu. Návod na řešení je možné koupit – nakupování a umění získat peníze je vnímáno jako umění žít. Konzumní postoj nutí člověka neustále na sobě pracovat a vylepšovat sebe i svůj životní styl, vytvořit ze svého života individuální záležitost a zařadit se do nějaké skupiny. K tomu v tekuté moderní společnosti stačí jen vykazovat určité znaky, které lze získat spotřebou. „*Životní styly se tedy téměř rovnají stylům spotřeby.*“⁵⁴ Riesman jmenuje jako charakteristiku konzumnímu životního stylu rovněž touhu po zábavě, která, spolu se spotřebou, upozaďuje tvůrčí způsob života, který produkuje hodnoty, práci a radost z ní. Konzumní životní styl má dle něj vnějškově řízený společenský charakter. Říká, že lidé, kteří žijí takovým stylem bývají „povrchnější, oceňující konzum, méně si jistí sami sebou a svými hodnotovými orientacemi“.⁵⁵

Masová kultura začala vznikat „*v průběhu 19. století v tzv. západní, průmyslové kapitalistické společnosti*“ v souvislosti s technickým a technologickým pokrokem (např. rozvoj médií), rozšířením přístupu ke vzdělání masové společnosti, růstem životní úrovně, urbanizačními a demokratizačními trendy. Během 20. století prošla dalším vývojem a dnes ji lze charakterizovat zejména komercializací a průmyslovým způsobem „*výroby respektující zákon nabídky a uměle stimulované poptávky*“.⁵⁶

Masová kultura může dle Machovce zapříčinit nevyzrálost lidí v ní žijících. Ta se projevuje „*rezignací na osobní úsilí*“, nerozvinutím individuálního potenciálu, a sklouznutím k neproduktivní rutině bez otázek po smyslu, což se odráží v omezeném životním i znalostním rozhledu. Ten pak vytváří „*nepatřičnou kategoričnost, sebejistotu, nedostatek pokory, neschopnost odstoupení od své osoby a od všeho přicházejícího zvnějšku*“.⁵⁷

---

⁵⁴ Tamtéž, s. 7-9

⁵⁵ RIESMAN, D. In ŽUMÁROVÁ, M. *Životní styl a jeho utváření*. In: KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., et al. *Člověk, prostředí, výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. 2001, s. 158

⁵⁶ DUFFKOVÁ, J. *Sociologie životního stylu*. 2008, s. 35

⁵⁷ MACHOVEC, M., 1998 In DUFFKOVÁ, J., URBAN, L., DUBSKÝ, J. *Sociologie životního stylu*. 2008 s. 40-41

3.3 Stereotypy a předsudky

Každodenní události vztahujeme k systému hodnot, který je nám vlastní,⁵⁸ a proto je hodnocení „cizího“ z vlastní pozice přirozené.⁵⁹ Samozřejmou složkou „sociální konstrukce skutečnosti“ jsou stereotypy.⁶⁰ Ty zjednodušují, odůvodňují a ospravedlňují náš úsudek, aniž bychom o věci museli detailněji přemýšlet.⁶¹ Stereotyp je zevšeobecnující a nerozlišující hodnocení odlišných skupin a jejich členů (odlišných obvykle etnicky, sexuálně, ideologicky, nábožensky, způsobem života, ...) ⁶², buď na základě zprostředkované zkušenosti, která je poté zevšeobecnována, anebo na jádru, které jasný původ nemá.⁶³ Uhlíková říká, že stereotyp je úsudek na základě přesvědčení, přijímáme ho ze sociálního prostředí, mnohdy je emočně zatížen, neodráží skutečnost, ale snadno mu uvěříme, často je iracionální. „Stereotypy jsou neodlučitelnou součástí společenského vědomí, struktury ideologií a také politické propagandy.“⁶⁴ Jsou utužovány a produkovány rovněž médii⁶⁵ a vznikají na jejich základě předsudky.⁶⁶

Dle Duffkové jsou předsudky „kategorická, závazná, kriticky nepřezkoumaná, emocionálně nabitá (z toho důvodu i relativně stálá, tj. protiargumentaci odolná), paušální a zjednodušená hodnocení druhých lidí, jejich chování nebo určitých jevů v okolní realitě, a to před jakoukoli osobní zkušeností a hlubší analýzou, případně bez ohledu na ně“. Úsudek mnohdy nelze rozumně odůvodnit.⁶⁷ Hayese pak definuje předsudek jako „fixovaný, předem zformovaný postoj k nějakému objektu, projevující se bez ohledu na individualitu nebo povahu tohoto objektu. Člověk, který má předsudky, nezvažuje při posuzování druhých žádná alternativní vysvětlení. Výsledek jeho interpersonálního hodnocení je dopředu určen nějakou libovolnou vlastností toho druhého“.⁶⁸ Existují kladné předsudky (pro), které

---

⁵⁸ BURYÁNEK, J. *Interkulturní vzdělávání. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. 2002, s. 99

⁵⁹ DUFFKOVÁ, J. *Sociologie životního stylu*. 2008, s. 45

⁶⁰ JIRÁK, J. *O stereotypech v médiích aneb Svět, který vidí média*. [online] Metodický portál RVP: Databanka dalšího vzdělávání, 2005.

⁶¹ ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*. 2004, s. 214-216

⁶² DUFFKOVÁ, J. *Sociologie životního stylu*. 2008, s. 46

⁶³ ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*. 2004, s. 214-216

⁶⁴ UHLÍKOVÁ, L. 2014 In WEINEROVÁ R. *Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji*. 2014, s. 10

⁶⁵ SVOBODOVÁ, Z. *Média a stereotypy* [online] medialnigramotnost.fsv.cuni.cz, 2008.

⁶⁶ JIRÁK, J. *O stereotypech v médiích aneb Svět, který vidí média*. [online] Metodický portál RVP: Databanka dalšího vzdělávání, 2005.

⁶⁷ DUFFKOVÁ, J. *Sociologie životního stylu*. 2008, s. 45

⁶⁸ HAYES, N. *Základy sociální psychologie*. 2007, s. 166

většinou souvisejí se členy vlastní skupiny, a negativní předsudky (proti), vztahující se ke členům vnější skupiny. Negativní předsudky generalizují – považují všechny členy určité skupiny za stejné.⁶⁹

Při posuzování úrovně postoje k jinakosti se hledí převážně na míru tolerance, otevřenosti a empatie pozorujícího člověka k existenci odlišností těchto skupin.⁷⁰ Nízká míra může vést k nálepkování a stigmatizaci členů odlišných skupin.

3.4 Teorie životního stylu

Kubátová rozlišuje životní styl a životní způsob. Životní způsob chápe jako „kvantitativní souhrn (činností, vztahů, projevů, aspektů apod.)“, který životní styl spojuje v kvalitativních souvislostech.⁷¹ Linhart používá pojem „životní styl v rámci kulturologického pohledu na život jedince a společnosti“. Chápe ho jako „vnitřní jednotu tíhnoucí k jednolitému a průkaznému vyjádření“.⁷² Jako pojmy, které souvisejí s utvářením životního stylu jmenuje také kulturní vzorce, enkulturaci a socializaci. Mohapl hovoří o životním stylu jako o souboru „názorů, postojů, temperamentových vlastností a návyků, které mají trvalý ráz a jsou pro každého individuálně specifické – vystihují osobitost jeho chování“.⁷³ Duffková charakterizuje životní styl či způsob jako „systém významných činností a vztahů, životních projevů a zvyklostí typických, charakteristických pro určitý subjekt (jedince či skupinu, event. i společenství či společnost⁷⁴ coby konkrétní nositele životního způsobu).“⁷⁵

Životní styl skupiny je představován typickými společnými charakteristikami životního způsobu, které jsou shodné u většiny členů nějaké (menší či větší) skupiny, jejíž příslušníci se mezi sebou neznají, ale v zásadě je spojuje něco, co je klíčové pro vytváření jejich životního způsobu/stylu. Jako životní styl jednotlivce je chápán v převážné míře neměnný způsob, jakým vede svůj život. Tento způsob se projevuje vzájemným souladem

---

⁶⁹ DUFFKOVÁ, J. *Sociologie životního stylu*. 2008, s. 45

⁷⁰ Tamtéž, s. 45

⁷¹ KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*. 2010, s. 13-14

⁷² LINHART, J. 1996 In KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*. 2010, s. 14

⁷³ MOHAPL, P., 1992 In ŽUMÁROVÁ, M. 2001 In KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., *Člověk, prostředí, výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. 2001, s. 153

⁷⁴ Zobecnění životního stylu celé společnosti však bývá problematické a často nemožné (DUFFKOVÁ, J. *Životní způsob/styl a jeho variantnost: Malé zamyšlení nad tím, co všechno se může skrývat pod označením „alternativní životní styl* [online] janaduff.estranky.cz. 2006, s. 2).

⁷⁵ Tamtéž, s. 2

všech klíčových činností, vztahů, zvyků, hodnot, atd., které vyplývají ze společného jádra, čímž vytvářejí jednotný „styl“ života jedince.⁷⁶

Životní způsob/styl každého člověka a jeho typické rysy se odvíjejí od obecných, celospolečenských životních podmínek (vnější faktor; Žumárová jmenuje např. ekonomické a politické poměry, kulturní tradice, úroveň vědeckého a technického rozvoje, výchovu v rodině), a od osobnosti samotného jedince spolu s jeho „*potřebami, hodnotami, zájmy, aspiracemi, dovednostmi, schopnostmi, apod.*“ (subjektivní činitel). Jedinec na životní podmínky nějakým způsobem reaguje a vyhodnocuje, jestli a jak mu osobně vyhovují. Na základě svého vztahu k těmto podmínkám vytváří svůj „*vlastní, individuální životní styl*“.⁷⁷

Každý člověk zaujímá k obecným životním podmínkám různý postoj a různě na ně může také reagovat. Např. pokud s podmínkami nesouhlasí, může odejít či se snažit je nebo sebe změnit, navenek se jim přizpůsobí či se pokusí nastolit kompromis změnou podmínek i sebe sama. Obecně lze říci, že shoda a rozmanitost životných stylů lidí odpovídají shodě a rozmanitosti jejich vlastností a rovněž podmínek, ve kterých žijí. Odlišnosti jsou pak hlavním zdrojem „*variantností v životních způsobech/stylech různých individuí*“.⁷⁸

3.4.1 Struktura životního stylu

Žumárová jmenuje tyto životní sféry tvořící životní styl člověka i celé společnosti:

1. „*oblast biologicko-medicínská (znaky genetické, hygiena, životospráva, civilizační choroby, drogy apod.)*,
2. *oblast psychická (nervová poškození, celková psychická pohoda, různé zátěže a choroby)*,
3. *oblast morálně-etická (hodnotové vzorce, vztah k práci, ke vzdělání)*
4. *oblast osvětově-vzdělávací (výchovně-vzdělávací systém, masmédiá, kvalifikace a její další zvyšování)*,

---

⁷⁶ DUFFKOVÁ, J. Životní způsob/styl a jeho variantnost: Malé zamyšlení nad tím, co všechno se může skrývat pod označením „alternativní životní styl [online] janaduff.estranky.cz. 2006, s. 2-3

⁷⁷ ŽUMÁROVÁ, M. Životní styl a jeho utváření. In: KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra, et al. Člověk, prostředí, výchova: k otázkám sociální pedagogiky. 2001, s. 155

⁷⁸ DUFFKOVÁ, J. Životní způsob/styl a jeho variantnost: Malé zamyšlení nad tím, co všechno se může skrývat pod označením „alternativní životní styl [online] janaduff.estranky.cz. 2006, s. 2-3

5. *oblast vědecko-technická (stav vědy, bezpečnosti, ekologické ohrožení, vliv na zdravotní stav apod.)*
6. *oblast právně-kriminologická (právní vědomí, trestná činnost, dysfunkčnost institucí),*
7. *oblast kulturně-historická (tradice, zvyky, obyčeje, umění),*
8. *oblast politická a religiózní (zájmy jednotlivých stran, projevy nacionalismu, patriotismu, náboženství).“⁷⁹*

Žumárová říká, že životnímu stylu nejlépe porozumíme skrze každodenní činnosti člověka, které rozděluje do pěti skupin:

1. činnosti spojené se vzděláváním a profesí,
2. činnosti související s rodinou (včetně výběru partnera),
3. činnosti týkající se zálib,
4. činnosti související se společenským životem,
5. činnosti spojené se základními biologickými a hygienickými potřebami.⁸⁰

3.4.2 Variantnost v životních stylech lidí

Duffková říká, že obecně má každý člověk nějaký svůj životní styl, který se utváří na základě jeho morálky, každodenních činností, sociálních sítí, kterých je součástí, způsobu, jakým tráví volný čas, atp. Přestože každá z těchto záležitostí může být společná vícero lidem, existuje mnoho variantností, jak se u každého konkrétního člověka tyto záležitosti projevují – buďto ve formě diferenciaci anebo ve formě alternativnosti.⁸¹

3.4.3 Diferenciace životního stylu

Diferenciace v životním způsobu se vytváří dle obecných životních podmínek, které vznikají bez vlivu jedince anebo jeho volbou v minulosti, která má důsledek v budoucnosti. Často se jedná o prosté rozlišení např. na základě pohlaví (životní způsob muže – životní

⁷⁹ ŽUMÁROVÁ, M. *Životní styl a jeho utváření*. In: KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra, et al. *Člověk, prostředí, výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. 2001, s. 156

⁸⁰ Tamtéž, s. 157

⁸¹ DUFFKOVÁ, J. *Životní způsob/styl a jeho variantnost: Malé zamyšlení nad tím, co všechno se může skrývat pod označením „alternativní životní styl* [online] janaduff.estranky.cz. 2006, s. 4-6

způsob ženy), typu bydliště (městský životní způsob – venkovský životní způsob), věku a fáze životního cyklu (životní způsob dítěte – dospělého – starého člověka), vzdělání (životní způsob člověka se základním – středoškolským – univerzitním vzděláním). Jindy se může jednat o složitější rozlišení, např. dle sociální struktury, zdravotního stavu, rodinného stavu, profese, atd.⁸²

Tyto životní podmínky nepůsobí automaticky a absolutně, tendenci k určitému životnímu stylu však předpokládají či k němu ve většině případů přímo vedou, a rovněž mohou kvůli historicky přijatým sociálním normám vzbuzovat u většiny členů dané kultury představu o adekvátním modelu životního stylu lidí v nich žijících. Dle Duffkové se zde z hlediska sociologického „přímo vnucuje aplikace konceptu sociální role“.⁸³ V současné době je čím dál snadnější pomyslné společnosti nastavené hranice sociální role překročit,⁸⁴ a tím se postupně přesunout do druhého typu variantnosti v životním stylu - alternativnosti.⁸⁵

3.5 Alternativní životní styl

„Alternativa“ znamená možnost volby mezi dvěma či více způsoby řešení, které se navzájem mohou i vylučovat. „*Alternativní životní styl je [...] životní styl volitelný*“ a klíčová podmínka pro něj je ta, že existují různé životní styly, z nichž lze vybírat. Můžeme na něj pohlížet jako na „jiný“ životní styl, v tom případě by se jednalo o neomezené množství navzájem odlišných a sobě rovných životních stylů, tedy „*co lišící se životní styl, to alternativní životní styl*“, anebo jako na „protikladný“, kdy existují relativně uzavřené celky obsahující alespoň dvě protikladné možnosti, takže jeden určitý životní styl a k němu jiný (jiné) alternativní, tj. protikladný životní styl (styly). Každý alternativní životní styl bude mít smysl a oprávnění existovat jen ve vztahu k životnímu stylu, ke kterému tvoří alternativu. Duffková říká, že při hodnocení alternativnosti životního stylu je třeba

---

⁸² DUFFKOVÁ, J. *Životní způsob/styl a jeho variantnost: Malé zamyšlení nad tím, co všechno se může skrývat pod označením „alternativní životní styl* [online] janaduff.estranky.cz. 2006, s. 4-6

⁸³ Tamtéž, s. 6

⁸⁴ Duffková zmiňuje pro příklad pravidelné paralympijské sportovce či otce na rodičovské dovolené (tamtéž, s. 6).

⁸⁵ Tamtéž, s. 4-7

zodpovědět otázky jako „Jak, k čemu, v čem, v jakém směru a na jakém základě je to alternativní?“^{86,87}

Alternativa vyvstává na základě srovnávání a její charakter podmiňuje jasné určení, „*k čemu je naše možnost alternativou*“. Z časového hlediska lze v rámci společnosti zvažovat alternativu k již existujícím typům životních stylů. Nejběžnějším pojetím jsou obecně různé životní styly tvořící alternativu zvláště „*k tzv. konzumnímu (spotřebitelskému) životnímu stylu*“, jako je např. ekologický životní styl, životní styl uznávající primárně duchovní hodnoty, atd. Další možností alternativního životního stylu je z časového hlediska alternativa ke způsobu stylu života současného, a sice představa jiného životního stylu v budoucnosti, která je nyní lidmi vnímána pozitivně, protože slibuje zlepšení (např. již uvedený ekologický styl může být v budoucnosti alternativou k současnému konzumnímu životnímu stylu).⁸⁸

Z hlediska předmětové roviny uvádí Duffková možnost alternativy „*k jednomu jakoby „celospolečenskému“ životnímu stylu*“ či k celé škále rozličných možností, rozličných životních stylů. Reálně „*celospolečenský životní styl*“ neexistuje. Existuje však společensky prosazovaný a pozitivně vnímaný životní styl, a také životní styl ve společnosti skutečně převažující a „*považovaný za obvyklý*“ vzhledem k běžným společenským normám⁸⁹. Jako na alternativní životní styl lze pohlížet zejména na „*životní styly různých subkultur*“, které nápadně dávají najevo svůj nesouhlas s hlavními normami a „*hodnotami uznávanými většinou společnosti*“.⁹⁰

Duffková říká, že je potřeba nalézt měřítko rozsahu alternativnosti, tedy určit, jaké rozdílnosti v životním stylu jsou nezbytné pro oprávnění ho považovat za alternativu. V případě, že bychom trvali na tom, že se každý aspekt životního stylu musí odlišovat, anebo že alespoň jedna oblast musí být jiná, neexistoval by buď žádný alternativní styl anebo přesně tolik, tolik je lidí. Příznačnější je pokládat za alternativní ty životní styly, které se

---

⁸⁶ *Scs.abz.cz* [online]. ABZ.cz, 2005.

⁸⁷ DUFFKOVÁ, J. *Životní způsob/styl a jeho variantnost: Malé zamyšlení nad tím, co všechno se může skrývat pod označením „alternativní životní styl* [online] janaduff.estranky.cz. 2006, s. 7-8

⁸⁸ Tamtéž, s. 8-9

⁸⁹ „*Co to je „normální“, „průměr“, „standard“, „běžnost“, „obvyklost“, apod.*“ není v sociologii snadné jasné vysvětlit (DUFFKOVÁ, J. *Životní způsob/styl a jeho variantnost: Malé zamyšlení nad tím, co všechno se může skrývat pod označením „alternativní životní styl* [online] janaduff.estranky.cz. 2006, s. 10). Některé zdroje pojem „normální“ vysvětlují jako zvyklost či běžná záležitost nastavená kulturou, skupinou či historickým vývojem (KULHÁNEK, J. *Co znamená být normální - zamyšlení I.* [online] psychologie.doktorka.cz, 2003.).

⁹⁰ DUFFKOVÁ, J. *Životní způsob/styl a jeho variantnost: Malé zamyšlení nad tím, co všechno se může skrývat pod označením „alternativní životní styl* [online] janaduff.estranky.cz. 2006, s. 9-10

odlišují v těch nejvýznamnějších „*určujících prvcích a rovinách*“. Duffková jako příklad zmiňuje ty lidi, kteří pouze nejedí masné výrobky, a ty lidi, u kterých je vegetariánství přítomno napříč všemi aspekty jejich životního stylu. Uvádí však, že na to, co tvoří hlavní oblast, podstatu životního stylu a na to, co lze považovat za „*alternativní ve smyslu v tom podstatném odlišné*“, nemají teoretikové životního stylu zcela jednotný názor.⁹¹

V obecném povědomí nezřídka převládá názor, že alternativní životní styly odlišující se od životního stylu většiny společnosti nejsou dobré (např. životní styl závislých osob), což vychází z přirozeného vnímání vlastního životního stylu jako správného a vhodného. Vedle toho lze však nalézt i alternativní odklon od „obvyklosti“, který je vnímán pozitivně nebo dokonce jako ideál, neboť se snaží o zlepšení situace či odstranění potíží současného životního stylu. Sem lze zařadit např. „*různé koncepce kvality života nebo ekologizace životního způsobu/stylu*“.^{92,93}

Základem vymezení alternativy je dobrovolné rozhodnutí, subjektivní volba ovlivněná objektivními podmínkami, v jejichž rámci si člověk vybírá, zda chce žít životním stylem většiny společnosti nebo jestli zvolí odlišný životní styl. Podstatnou roli ve volbě alternativního životního stylu hraje jeho osobnost, postoje, zkušenosti a především hodnoty, kdy výrazná preference některé z nich má velký vliv na vývoj a utváření životního stylu. Tato hodnota pak má pro člověka natolik silný význam, že je kvůli ní „*ochoten podstoupit větší či menší rizika (např. přinejmenším nesouhlas ze strany svého okolí)*“.⁹⁴

---

⁹¹ DUFFKOVÁ, J. *Životní způsob/styl a jeho variantnost: Malé zamyšlení nad tím, co všechno se může skrývat pod označením „alternativní životní styl* [online] janaduff.estranky.cz. 2006, s. 10

⁹² Tamtéž, s. 10-11

⁹³ Příklady některých životních stylů založených na této koncepci viz Příloha č. 2.

⁹⁴ DUFFKOVÁ, J. *Životní způsob/styl a jeho variantnost: Malé zamyšlení nad tím, co všechno se může skrývat pod označením „alternativní životní styl* [online] janaduff.estranky.cz. 2006, s. 11-12

4 Praktická část

4.1 Konstrukce sebeobrazu „alternativních“ matek

Tato kapitola se zabývá otázkou, jak „alternativní“ matky vnímají svůj životní styl z emické perspektivy, ve kterých strategiích nejvíce pocítují svou jinakost oproti majoritní společnosti a jak percipují obraz, který je vytvářen zvenčí.

4.1.1 Percepce a konstrukce alternativy a normy

„Alternativa“ či „norma“ je sociálním konstruktem, stejně tak jako „alternativní“ či „stereotypní“ životní styl či, chceme-li, životní styl většinové, resp. mainstreamové společnosti. Je tedy vhodné tuto část práce uvést percepcí pojmů „alternativní“ životní styl dotazovanými, a tím, zda se skutečně za „alternativní“ považují.

Sociální konstruování toho, co je „alternativní“ a toho, co je mainstream, potvrzuje výpověď dotazované Cecílie (interiérová designérka, 36 let):

„Ten mainstream je podle mě tak uzoučká škatulka, že každé, kdo z ní jen kouskem vystoupí na jakoukoli stranu, tak už je najednou alternativní. Čili já mám pocit, že naopak ta alternativa je tak široký a barevný spektrum zájmů, lidí, činností, okruhů zájmů a způsobů života a výchovy, že mě ten mainstream naopak přijde ušápnutej a mimo.“

Z charakteru výpovědí dotazovaných je zřejmé, že pojem „alternativní“ matka a „alternativní“ životní styl není označení, se kterým by se samy primárně ztotožňovaly, ale že se jedná o nálepku zvenčí. Dotazovaná Simona (humanitární organizace, 37 let) se s pojmem „alternativní matka“ setkala např. ve zdravotnictví⁹⁵:

„'Alternativní matka', já jsem dělala dizertaci na porodnictví český, tak to se používá hodně ve zdravotnictví, že to je alternativní matka ve smyslu, že to je ta, která dělá ty problémy, která bude dělat ty problémy.“

---

⁹⁵ Jako „alternativní rodiče“ označuje Česká pediatrická společnost ty rodiče, které odmítají očkování svých dětí, anebo žádají úpravu očkovacího kalendáře. Tyto rodiče a další lidi, kteří kritizují očkování, ČPS označuje jako „odpírače očkování“ nebo „antivakcionisty“. (JANDA, J. *Antivakcionisti/alternativní rodiče a jejich aktivity v roce 2015: Jsou závažné nežádoucí účinky vakcinace realitou?* [online]. Pediatrická klinika v Motole a Česká pediatrická společnost, 2016)

Žena, která má zkušenost s tím, že je zvenčí označována jako „alternativní“, může svou představu o „alternativě“ konstruovat zase jiným způsobem, jako například dotazovaná Monika (učitelka, 33 let), která hovoří o přispěvatelích do diskuzí pod internetovými články:

„Přijde mi, že se to tak nakřížilo, že kolikrát i ten člověk sám by mohl být alternativní, protože [...] vyznává nějaký gothic [...] Si vždycky představím ty týpky, co žijou téma diskuzema a ti jsou pro mě právě alternativní, že nevystrčej pomalu paty z domu, na ulicích se nedokážou s nikým bavit a furt jedou jenom na tom počítači.“

Vzhledem k tomu, že pojem „alternativní“ má sám o sobě neutrální význam, nemá většina dotazovaných problém toto označení převzít a takto sebe nebo svůj životní styl pojmenovat. Některé dotazované však pocítují, že je tento pojem již negativně zabarven. Některé dotazované se jako „alternativní“ nevnímají, viz níže.

„Alternativní, no je to trochu alternativní styl, takže mě to neuráží. Úplně se moc za alternativní nepovažuju. [...] Nepoužívám slovo alternativní, říkám, že to dělám jinak.“ (Dagmar, letuška, 35 let)

„Mrzí mě, že ten výraz alternativní, mám pocit, [...] že má trochu pejorativní nádech. Ale jinak určitě bych to brala jako alternativní styl.“ (Monika, učitelka, 33 let)

„Já se alternativně nevnímám, páč mám pocit, že to, co dělám, je úplně normální. A ta moje jinakost vyjde najevo, až když vylezu z té své bubliny.“
(Cecílie, interiérová designérka, 36 let)

Poslední výpověď Cecílie shrnuje to, co se opakuje ve výpovědích všech dotazovaných. Všechny si uvědomují, že žijí v sociální bublině, ve které se cítí dobře, a ve chvíli, kdy ji opustí, zjišťují, že to, co považovaly za „normální“, je pro většinovou společnost „alternativní“, nezvyklé, divné či dokonce nepřijatelné.⁹⁶ Zde opět můžeme vidět, že „alternativní“ není nic objektivně dané, nýbrž že se jedná o sociální konstruování reality, stejně tak jako to, co je vnímáno jako „normální“.

„V té mojí sociální bublině, ve které já žiju, je to standard. Takže v té si připadám normálně, ale zároveň si uvědomuju, protože se potkávám v každodenním životě i s jinými lidmi, že to je zvláštní, nebo že to tak nedělá každý, ale mně to nevadí.“

---

⁹⁶ Konfrontacemi s okolím se zabývá samostatná kapitola 4.1.6 Konstrukce konfrontace s okolím.

Mně to nevadí, že my to děláme jinak, protože já si myslím, že my to děláme správně.“
(Nikola, mediální nezisková organizace, 34 let)

„Mě právě hrozně zarazí, když se s někým bavím, s někým, s kým se vídám málo, tak vnímám, že já pro ty lidi jsem ten alternativec. Ale já si nepřipadám jako alternativec, já si připadám jako ženská, která přemejšlí. V některých věcech mi připadá, že jsou alternativní oni. Se říká, že to je alternativní, protože to společnost prostě nedělá, že jí to připadá divný, ale to, co společnost dělá, je to alternativní. [...] V podstatě bych řekla, že můj přístup k tomu porodu a to, jak jsem to chtěla, je to normální. Jako chtěla jsem mít dítě u sebe, chtěla jsem nechat vytepat pupečník, nechtěla jsem, aby mi tlačili na břicho, chtěla jsem svoji vlastní polohu, chtěla jsem prostě normální věci, ale v očích ostatních je to prostě alternativa. Ale přitom to není alternativa, mělo by to být normální. Alternativa by byla, kdybych řekla, že třeba dítě po porodu nechci, že si chci odpočinout a prostě nechci ho.“

(Beáta, bývalá kavárnice; připravuje se na povolání doly, 38 let)

„A proto vlastně nerada vylejzám z té sociální bubliny, protože pak mám pocit, že se musím pořád obhajovat, a já prostě nemusím, já nemám proč, já jsem spokojená.“
(Cecílie, interiérová designérka, 36 let)

Kategorickou percepci „alternativy“ můžeme pozorovat nejen na základě střetu se světem mimo sociální bublinu dotazovaných, ale i v souvislosti s některými médii, jak uvádí dotazovaná Karolína (učitelka, 38 let):

„Vnímám, že to dělám jinak, než třeba většina v naší společnosti, to stačí teda jít třeba na diskuzi na Novinkách nebo iDNESu nebo na Modrýho koníka, aby člověk viděl, že to opravdu dělá jinak a je v menšině, ale když jsem normálně venku, tak si tak nepřijdu.“

Informátorky vnímají, že mediální obraz některých aspektů jejich životního stylu je negativní, a to, že jsou ženám, které zaujímají podobné životní strategie jako ony, přisuzována vedle pojmu „alternativní“ různá další označení, nálepky a stigmata jako „bio matka“, „lesana“ a podobně. Vnímají, že zejména téma domácího porodu je v českých médiích demonizováno.

„Mně přijde hlavně škoda, že tady v Česku je to brané negativně, že to je jak kdyby nadávka, že jsi prostě divná, nemyješ se a chodíš v batikovaném špinavém dlouhém

oblečení a tak. Jako přijde mi to škoda, protože to tak není jo, protože [...] já třeba nemám vůbec nic batikovaného. Přijde mi to škoda, protože nechápu, proč by to mělo být myšlené negativně, když vlastně pro tu společnost to není nijak ohrožující. To, že si někdo něčím může komplikovat životní styl, že prostě radši bude mít míň sáčků, radši bude děckům prát plínky, tak jako nevidím v tom nic, co by ta společnost měla vidět negativně, tak moc tomu nerozumím a přijde mi to prostě líto. Já jsem nikdy nepochopila, proč je to tak viděné, proč se to dostalo do té negativní konotace.“
(Nikola, mediální nezisková organizace, 34 let)

„Vždyť ty ženy samy o sobě jako nikomu nijak zásadně neškodí, svým působením oni neovlivněj, jako bylo by fajn, kdyby ovlivnily něčí přemýšlení, to každopádně, ale prostě nemyslím si, že by to způsobilo nějakou lavinu domácích porodů a podobně. Myslim si, že J. X. D. píše ty nehorázný články vysloveně, který maj podle mě za účel vysloveně jen vystrašit ostatní lidi. [...] A pak vznikají ty divný termíny jako bio matka.“ (Zuzana, VŠ, 27 let)

„To mě štve no. Protože si myslím, že ne každá žena, která chce rodit doma nebo každá žena, která se snaží o kontaktní rodičovství, tak není jako lesana jo. Já se třeba nepovažuji za nějakou bio lesanu jo. [...] Vařim normálně, nakupuju v normálních obchodech a nemyslím si, že bych byla lesana nebo nějaká bio matka. Tak že nějaké porodník nás, který chceme rodit doma, označuje jako nějaký bio ezo matky, který nevěděj roupama coby, jako je to jeho názor, ale je hloupej že jo.“
(Františka, reklama, 33 let)

Dotazované nevnímají „alternativní matky“ jako stejnorodou sociální skupinu, a proto s nálepkováním nesouhlasí. Vnímají podobnosti v životních strategiích, které je spojují, neboť se liší od toho, co je ve společnosti běžné, avšak vnímají i rozdíly mezi sebou, což je zřejmé z výpovědí Karolíny (učitelka, 38 let) a Anny (sociální pracovnice, 38 let). Jako společné rysy jmenují „kontaktní rodičovství“, „respektující výchovu“, „nepoužívání fyzických trestů“, „specifika ve stravě“, „způsob léčení“, „přemýšlení“, „přemýšlení o výchově“.

„Většinou mi to není moc příjemný. Protože ta bio matka je hrozně široký pojem. V zásadě podle médií tam spadá kterákoliv žena, která dělá jednu z následujících věcí: kojí déle než tři měsíce, nosí dítě v šátku, spí s dítětem v posteli, nenechává

vyplakat, nepoužívá fyzické tresty, snaží se o respektující výchovu, neočekuje. Ale je spousta žen, které dělají třeba jenom jednu tuhle věc. Látkuju, jsem zapoměla. Já asi podle nějakých měřítek společnosti těch věcí dělám hodně, takže asi ta bio matka budu, protože látkuju, nosím, kojím, spějí s náma, neplácáme je, snažíme se, očkuj, tak tím to zase kazím, a hledám vlastně alternativní školství. Nechci ten mainstream. Ale je spousta žen, co jsem poznala, co třeba jenom nosí, nebo jenom látkují, nebo jenom kojí, většina možná teda spíš ty dvě věci. Prostě každá ta žena je jiná. Když se dá nálepka na ně, tak to nedává moc smysl, protože každá má třeba i jiný přístup k výchově. Někdo třeba kojí na požádání a dlouho třeba, do dvou, tří let, ale dítě plácá, dává tresty, nespí s ním, nenosí ho v šátku, aby si nezvykl, řeší stravu. Pro mě to ale vyloženě bio matka není, protože dělá jenom dvě věci trochu jinak.“ (Karolína)

„Každá žena z těch, které budete teďka potkávat, bude úplně jiná. Jedna bude dělat homeopatika, jedna si dělá vlastní mastičky, další žije v nějaké chýši půl roku a půl roku žije někde v nějakém domečku, pak je tady panelákový tvor jako já [...] A myslím si, že je to vyjádřeno tím, že ti lidi trošku víc o té výchově přemýšlejí. To je asi možná nejpřesvědčivější bod všech těchhle skupin. Když se setkávám s těma lidma, tak to jsou ženský, který o těch dětech přemýšlejí trošku do hloubky. Když udělám tohle, tak co to udělá? [...] My se nepojmenováváme s holkama, já bych se i docela krotila v tom, že bych svůj život pojmenovávala jako alternativní. On je alternativní vůči mému běžnému prostředí. Moje matka mě pojmenovává jako alternativní a říká tomu 'no ty to máš jinak'. (Anna)

Vlastnosti, které jsou „alternativním“ matkám společné, interpretuje dotazovaná Leona (kosmetička, 35 let) takto: „přemýšlení o smyslu věci“ a „respekt k ostatním“:

„Jsou různé skupiny, ale navzájem je propojuje to, že přemýšlejí o věcech, aby dávaly smysl, aby neubližovaly [...] A taky si myslím, že nás spojuje nějaký respekt, že jsme podle mě víc respektující než ti někteří ostatní [...] jakože my respektujeme ty odlišnosti a i to, že někdo si může tukat na čelo, že můžeme používat látkový plenky.

Informátorky se s nálepkami „bio žena“, „lesana“ apod., stejně tak jako s významem, který byl těmto stereotypům přisouzen zvenčí, neztotožňují. Samotný výraz jim však nevadí a některé vypověděly, že nemají problém se takto označit. Samy konstruují vlastní představy o tom, jaká by měla být žena, která by si takové pojmenování skutečně „zasloužila“. „Bio

matku“ si nejčastěji spojují s výhradní konzumací bio potravin, čemuž žádná z dotazovaných neodpovídá. Vnímají, že je tento výraz v médiích často užíván v posměšném či negativním až pejorativním kontextu.

Percepce pojmenování „lesana“ je pak v rámci velké části výpovědí pozitivní a dotazované ho s podobně smýšlejícími ženami s humorem občas použijí. Převážná část dotazovaných (18) ho má spojeno především s facebookovou skupinou *Spolek přátel lesa*, jejímiž jsou členkami, a ve které je i příležitostně užíváno jako oslovení ostatních členek v příspěvcích, jak bylo zjištěno při zúčastněném pozorování. Jako velmi časté oslovení je v této facebookové skupině užito pojmenování „víla“, je však zajímavé, že žádná z dotazovaných toto neuvedla.

Dotazované zmiňují některá další pojmenování, všechna však vycházejí z nadsázky a humoru, žádné není míněno vážně. Ve výpovědích se pak opakuje, že si dotazované s podobně smýšlejícími lidmi říkají např. „*my to děláme jinak*“ či „*máme to, jak to máme*“, což reflektuje skutečnost, že kategorizují své okolí na „my“ a „oni“.

„Pokud to není použitý jako nadávka, tak jsem klidně ochotná se za takovou ženu označit. Ale pokud by mi někdo chtěl nadávat, že jsem nějaká bio šílená matka, tak to by se mi nelíbilo.“ (Eliška, 32 let)

„To mě baví. Když někde řeknu, že jsem lesana, tak je to vtipný. Je vtipný, když se s někým potkám, tak to nějak definovat. 'Jo, my jsme taky taková.'“

(Hana, psychologka, 31 let)

Mně hrozně baví označení jedné mé kamarádky: 'jsme takové správné asertivní eko bio matky' (smích). To se mi líbí. [...] A ještě víc mě baví, když tomu někdo říká eko bio teroristky třeba. (Monika, učitelka, 34 let)

„Pojmenování lesana beru v rámci té skupiny, protože to vzniklo jako další skupina z HPNP⁹⁷ a bylo to fakt jako myšlený jako sranda, ne jako že jsme lesany. [...] Pro mě lesana je spíš právě takový komorný označení než to, že bych si myslela, že jsme fakt ty lesany. (Taťána, marketing, 28 let)

---

⁹⁷ Hnutí pro nepřirozený porod – satirické webové stránky o porodu a dětech (*Hnutí pro nepřirozený porod*, [online]. Hnutí pro nepřirozený porod, 2010).

Formování kategorií na „my“ a „oni“ dobře vystihují výpovědi Olgy (psychoterapeutka, 35 let) a Simony (humanitární organizace, 37 let):

„Ne, asi to nijak nepojmenovávám. Ale uvědomuju si, že lidi rozděluju na ty, co to mají podobně jako my, a ty, co to mají a dělají jinak.“ (Olga)

„No a lesana, to vnímám jako takovou srandičku, fakt ty ženský, co jsou na tom facebooku a tak, tak jsou hrozně různorodý, že je spojuje mnohdy jen fakt, že jsou v nějakých těch poměrně zásadních věcech, jako je ta výchova a přístup k dětem, k porodům, k vzdělávání, jiný, než jak to má ta majorita. Ale to je tím, že je to tak neflexibilní jo, ono ve chvíli, kdy by si ženy mohly vybrat, kde chtěj rodit, kdyby si mohly vybrat, do jakých škol choděj jejich děti, tak se tady to hodně rozmělní, tak tady ta kategorie nemá vlastně až tak velkej význam. Jakože to vnímám částečně i tak, jak to vnímám přes tu facebookovou stránku, že jsme do toho zahnaný, že to je my proti nim, že je to daný situačně, že opravdu je tady ta situace taková, že se ty ženy cejtěj v nějakym ohrožení nebo nějaký potřebě se vymezovat a takovymhle způsobem dávat do nějakých kategorií a sdružovat, a dělat různý společný akce a tak, a některý z nich jsou nějak aktivisticky laděný. Myslim, že to je fakt tou situací. [...] Pro mě to je v pohodě, já se s tím ztotožňuju, že jsem lesana, určitě jí ráda budu, nevím teda co to znamená, je to strašně širokej pojem, ale určitě se cítím víc lesana než nějakěj obhájce tadytoho našeho řádu.“ (Simona)

Dotazovaná Anna (sociální pracovnice, 38 let) ve své výpovědi odhaluje původ zmiňované facebookové skupiny *Spolek přátel lesa*⁹⁸ a označení „lesana“. Nadsazenou definici „lesany“ zveřejněnou na facebookové stránce Aktivní mateřství viz Příloha č. 3.⁹⁹

„Ona ta lesana vlastně vykryštovala z Hnutí pro nepřirozený porod, a vzniklo to tak, že najednou byla potřeba nová úroveň, nová platforma pro setkávání, kde by už nebylo tolik nadsázky, a kde by už bylo opravdový sdílení. My jsme tam byly hodně aktivní (vyjmenovává další tři ženy). Ta lesana byla taková nadávka, která se na těch mimibazarech a takových těch mainstreamových serverech, kde se ty maminky podporovaly v tom, že cpát dítěti ve třech měsících rozmixovaný knedlík je úplně v pořádku, protože tak se to roky dělá, tak nadávaly na ty ostatní, na kohokoli, kdo

---

⁹⁸ *Spolek přátel lesa* je tajná facebooková skupina, která k 10. 3. 2018 má 834 členů.

⁹⁹ *Aktivní mateřství* [online]. Facebook, 2015.

byl jakkoli alternativní, že je nějaká lesana a dělaly jsme si z toho docela srandu a byla tam nějaká pozice, že se musíme nějak nadefinovat, tak tam bylo, že 'neholí si nohy, chodí v batikovaných tričkách a barefootech a má šátek a osm dětí a na hlavě kokrhel z no po vlasů a tak'. No a mě to do toho samozřejmě odstředilo taky, protože mně velmi vyhovují ty ženy v HPNP, ale necítím se jako lesana.“

Pro značnou část dotazovaných *Spolek přátel lesa* představuje významné místo pro setkávání se s podobně smýšlejícími lidmi.

4.1.2 Percepce jinakosti vůči majoritní společnosti

4.1.2.1 Vymezování se vůči „těm druhým“

Jak již bylo řečeno, dotazované si svou odlišnost uvědomují po opuštění „sociální bubliny“ při střetu s většinovou společností, vůči níž se ve svých výpovědích více či méně vymezují. V této kapitole jsou blíže popsány oblasti, ve kterých svou jinakost vnímají nejvíce.

O vědomém vymezování či nevymezování se vůči „těm druhým“ hovoří informátorky Olga (psychoterapeutka, 35 let) a Hana (psycholožka, 31 let) takto:

„Upřímně mi není asi moc příjemný tohle vymezení se proti někomu jinému. A je i těžký říkat, co máme jinak, na příkladech by to šlo asi líp. Ale obecně třeba žijeme spokojeně v 1+1 ve čtyřech, je nám dost jedno, co máme za značku auta, telefonu a tak dále, hlavně když to slouží. Nevím, jestli to má většina stejně nebo jinak. Volíme Piráty, v minulosti Zelený, děláme, co nás baví, i když bychom mohli jinak vydělat asi víc peněz, investujeme radši do lesní školky než do něčeho jiného, myslíme si, že není dobrý pít mlíko [...] a tak dál. [...] Je pro něj (životní styl) charakteristický to, že se asi ve spoustě věcí liší od toho, jak to má velká část lidí kolem nás, se kterou se až tak třeba nestýkáme, pak třeba lidí, se kterými se stýkáme, ale myslím si, že nezapadáme do nějakýho systému a toho, jak to vlastně většinově vypadá, co se týče převážně asi školství, doufám, že to takhle bude i do budoucna hlavně, co se týče školství. Potom, těžko říct, jaký maj lidi priority, tak možná nějakých priorit, co se týče nějaký spotřeby, toho, co používáme, co doma máme, do čeho investujeme. Nespadáme ani do hlavního proudu, co se týče zdravotnictví, to je asi patrný.“ (Olga)

„Je pro mě hrozně fajn najít ty lidi, co smýšlejí jako já, a třeba přijít k nim domů a vidět, jak oni tam fungují a být s nima v kontaktu, že to je věc, která mě baví. Pak mě i trošku jako baví opovrhovat tou druhou společností a říkat si, že já žiju líp. V tom si říkám, že co se týče nějakýho zdravýho životního stylu, tak se snažím žít líp a vést k tomu i naše děti. Já mám hlavně srovnání s lidma, se kterýma jsem bydlela dřív, jinak se s jinýma lidma nestýkám. Jsem na to trochu hrdá, že se nám podařilo fungovat, jak s tím topením, tak s tou vodou dešťovkou ¹⁰⁰, tak si říkám, že nějak šetříme tu přírodu. Snažím se hodně třídit, všechno, co jde třídit.“ (Hana)

Dotazovaná Gabriela (státní správa, 33 let) se vymezuje vůči „těm druhým“ uváděním konkrétních přístupů, se kterými nesouhlasí:

„Velmi se vymezuju vůči tomu přístupu k dětem necitlivému. To asi jako nejvíc. Pak se poměrně hodně vymezuju vůči plýtvání potravinami, vůči nešetrnosti k přírodě jako takové, co se týče i různých skládek a vyhazování věcí, které nejsou potřeba vyhazovat, řekněme i třeba netřídění materiálu, to mi taky není úplně blízké a příjemné. Samozřejmě zatěžování přírody různými chemikáliemi a tak dále, to je asi to hlavní.“

4.1.2.2 Nepodřízenost autoritám, systému a institucím

Jako významnou kategorii, ve které dotazované nejvíce vnímají svou jinakost, lze označit „nepodřízenost“ autoritám, odborníkům a systémem a tradicemi nastavených zvyklostí. Tato „nepodřízenost“ se projevuje zejména v oblasti vzdělávání a zdravotnictví, kdy dotazované dávají přednost alternativám před využitím institucí¹⁰¹ a vlastnímu úsudku před doporučením odborníka, jak ukazuje výpověď dotazované Františky (reklama, 32 let):

„Přemýšlím o tom, že ne všechno, co mi řekne odborník, je pravda že jo. Taky s tím narážím, třeba u kamarádek a tak. [...] Víra v to, že nepotřebuju 3000 příruček nebo ne příruček, ale nepotřebuju odborníky k tomu, abych zvládla vychovávat svoje dítě a starat se o něj.“ [...] Pak se cítím jiná i v tom, co se týče třeba léčby nějakých základních dětských nemocí. Já třeba vůbec nechodím k doktorovi s ní. Chodím

---

¹⁰⁰ V domě dotazované Hany je proces zaveden tak, že spálené dřevo v krbu ohřívá dešťovou vodu, která je využita při praní, příp. splachování.

¹⁰¹ Konkrétními alternativami a důvody se zabývají další kapitoly.

na nějaký ty preventivky, ale nechodím s ní k doktorovi, že jako má teplotu, jo. Před 14 dněma měla 39,3°. No tak jsem se svlíkla, svlíkla jsem ji, a byly jsme kůže na kůži a do rána do bylo dobrý. Nešla bych k doktorovi s tím. Nebo takhle, šla, ale po třech dnech a dýl, kdyby se mi nepodařilo to srážet.“ (Františka)

V souvislosti se zdravotnickým systémem vnímá část dotazovaných výrazně svou jinakost prostřednictvím způsobu léčení nemocí, odmítání léků a nepodstupování očkování svých dětí, jak je zřejmé z výpovědi dotazované Ivany (nákupčí, 37 let). Dotazovaná Simona (humanitární organizace, 37 let) pak srovnává svůj přístup k řešení alergií či příznaků přicházející nemoci s přístupem svého bratra.

„Ani bych se neoznačila za alternativní. [...] manžel mi řekl, že jsme. Doteď jsem to nějak nevnímala. Nejvíc vnímám, ne v každodenním životě, ale obecně, to očkování, že jsme jiný. To očkování a to, jakým způsobem léčíme. Že odmítáme léky. [...] No tím očkováním stoprocentně, dokonce si myslím, že víc než tím zdravým stravováním. To očkování je prostě daný státem. Já znám teď asi už 4 lidi, který neočkují, ale stejně je tam to 'když to bude potřeba, tak to uděláme', což já striktně odmítám to očkování. To je podle mého ještě víc zásadnější, než nějaká strava.“¹⁰² (Ivana)

„Ta „tradiční“¹⁰³ medicína, zase to vidím u toho bráchy, když začne V. trochu kašlat a on mu dá jako prevenci na noc paralen, tak to je opravdu za mě hodně velká hloupost. Taky ten jeho syn teda, je mu 6 a má alergii plnej kopec, bere na to prášky, je to prostě strašný. Tak takhle to teda nemám. Kdybych měla takovejhle problém, tak bych to fakt řešila při těch alergiích na co je to reakce, jestli to není nějaký problém psychickéj, já si myslím, že to souvisí, a pak bych případně hledala nějaký přírodní prostředky, určitě bych nešla do toho, abych svému šestiletému dítěti dávala nějaký driáky 4 denně. To mi přijde opravdu zbesilý.“ (Simona)

4.1.2.3 Výchovné metody a způsob komunikace s dětmi

Další významnou oblastí, ve které dotazované vnímají jinakost oproti většinové společnosti, je výchova dětí a obecně přístup k dětem. Kromě toho zmiňují také prvky „kontaktního rodičovství“, jako je preference nošení dětí před vozením v kočárku (některé

¹⁰² Ivana je velmi striktní ve vyhýbání se bílému cukru.

¹⁰³ Simona zdůraznila uvozovky.

dotazované pořídily kočárek až několik měsíců po narození dítěte), či kojení dětí déle, než je ve společnosti obvyklé.

„Když jsem nosila první dítě, tak jsem nikoho nepotkala, kdo by nosil. [...] Tak tím jsme se odlišovali taky. [...] Jsme hodně kontaktní, hodně vysvětlující. [...] Hodně mluvíme.“ (Pavla, laktační poradkyně, 30 let)

„Ten přístup k dětem. To, že dělám všechno pro děti, že naplňuju všechny jejich potřeby, někdy to vypadá třeba jako rozmazlování. Prostě dítě fňukne, a já ho hnedka ucpu prsem a chovám, a velkou taky chovám a mazlim. A žádný 'ty si musíš zvyknout, to přebolí' a tak, tak takový věci já nedělám. To vypadá jako rozmazlování pro většinu lidí.“ (Radka, asistentka pedagoga, 31 let)

„Já jsem před čtrnácti dny přestala kojit svoji tří a půlletou dceru, tak [...] ty padající brady babiček v parku, když jsem kojila svoji dceru, když byla zrovna unavená a potřebovala to, bylo opravdu překvapivý, jak moc to i ženy vyvádělo z míry, že tak velký dítě, který už mluví a má zuby, kojim.“ (Markéta, marketing, 34 let)

Jak z některých výpovědí vyplývá, konkrétní odlišnosti týkající se přístupu k dětem vystupují navenek při střetu s „těmi druhými“, tedy s pro ně neznámými i blízkými lidmi, a to na základě reakcí těchto lidí, ale i na základě setkání se s určitým přístupem, se kterým nesouhlasí.^{104,105} Velmi dobře to vystihuje výpověď dotazované Simony (humanitární organizace, 37 let), která popisuje své výchovné metody, které vnímá jako zásadně odlišné od výchovných metod svého bratra. Při jejich popisu Simona využívá kategorií jako „partnerství“, „rovnost“, „dialog“, „domluva“, „konsensus“, „respekt“, „udržování hranic“. Při popisu výchovných metod, vůči kterým se vymezuje, uvádí pak „nadřazenost“, „direktivnost“, „fyzické trestání“. Hovoří také o komplikovanosti konfrontace s lidmi ve veřejném prostoru, kterou spojuje s pojmy jako „přizpůsobení se“ a znovu „udržování hranic“.

„Když se podívám na mého bráchu, kterej je pro mě jedinej blízkej „normální“¹⁰⁶ člověk, vůči kterému se mám teď vymezovat, jak on funguje, tak vidim velikánskej rozdíl, hlavní. Já ty svoje děti neberu jako nějaký svoje vlastnictví a beru je fakt jako

---

¹⁰⁴ Výchovou, kontaktním rodičovstvím a konfrontací s vnějším světem se zabývají samostatné kapitoly.

¹⁰⁵ Bonus k tomuto tématu viz Příloha č. 4.

¹⁰⁶ Simona zdůraznila uvozovky.

naprosto rovnocenný bytosti, který maj nějaký svoje pohnutky a důvody. Jakože nemám ráda, i když je to těžký, protože jsem tak byla vychovaná, takový to, co mi říkali dlouho do těch 15, 16 [...] 'Dokud ti nebude 18, dokud nebudeš vydělávat, tak budeš dělat to, co já řeknu, a budeš mě poslouchat!' Jo, tak to já bych svým dětem třeba neřekla, protože je to fakt blbost a hlavně to nefunguje. Takže jako vidím u toho bráchy, má syna, tomu je 6, [...] a on opravdu jede tady tím stylem, takže je devět hodin, bráchovi se zdá, že už je pozdě, takže 'Běž spát!' M. nechce, on se ho neptá, proč nechce, takže pak to skončí, že on tam půl hodiny brečí v posteli, pak buďto teda usne anebo brečí ještě dýl anebo se začne strašně vztekat, brácha to zkouší nějak 'Běž nahoru, běž spát, už at' tě nevidím.', když to nezabere, tak mu prostě pár vrazí. A vidím to už teď, že už v těch šesti mu to vlastně přestává fungovat. Jako, když na něj zařveš z pozice toho rodiče, toho silnějšího, kdo má v tu chvíli moc, zmlátíš ho ještě, nedej bože, a nezafunguje to, tak co jako potom? [...] Já neřikám, že nám ty domluvy fungujou, samozřejmě, že mě moje děti neposlouchaj, to teda dost často, jo, ale aspoň s nima o tom můžu mluvit. 'Jo dobrý, tak já si jdu dělat něco jinýho, mě to mrzí, uvědomte si, jak vám bude, když vám řeknu to samý,' jo, aspoň se můžu nějak vyventilovat jo. No takže prostě tohleto je asi hodně jiný. Se fakt snažím je poslouchat a snažím se jim nechat ten prostor pro to, aby rozhodovali taky, v rámci možností. Pak je to ale zase těžký, protože žijeme v nějakym světě, ten nám dává nějaký hranice, [...] jako že nám může leccos fungovat doma, ale ve chvíli, kdy jdeš ven že jo, a jedeš třeba vlakem, a ty děti tam dělaj věci, který pro ty další lidi jsou už jako moc, a pro tebe je to v pohodě, protože nevidíš důvod, proč by dítě si nemohlo zout boty a lízt po sedačkách, protože když jedeš hodinu vlakem, tak je to fakt dlouhý pro ty děti i pro tebe, že jo, tě to nebaví. Ale ty lidi většinou to nedávaj, takže pak je to těžký přizpůsobit i těm ostatním.“

Dotazované Františka (reklama, 32 let) a Dagmar (letuška, 35 let) interpretují odlišnosti ve svých výchovných metodách v porovnání s výchovnými metodami svých švagrových. Vlastnosti, které připisují vlastnímu přístupu jsou „komunikace“ a „citlivost“.

„A tím, že bydlím v jednom baráku s těmi tchánovci, s tou švagrovou, tak to tam opravdu vidím v každodenním kontaktu. Že prostě fakt dělám všechno úplně jinak. [...] Nevím, z jakýho důvodu bych si měla jít k ní pro radu, když to vidím na těch jejích holkách. Neřikám, že není dobrá máma, určitě je dobrá máma, ale prostě

nedělá to podle mě dobře, ty holky už maj podle mě teď psychický problémy a je to na nich vidět. [...] Kolikrát ty situace řeším jinak než ona a je to vidět na těch dětech. [...] Furt po nich ječeš. [...] To tam chybí hodně, ta komunikace, ta malá potřebuje úplně jiný přístup. Ona je hodně citlivá, ta holčička, takže je prostě potřeba nějakým způsobem s ní komunikovat a jakoby nepopírat to jo. Tam jde jen o to 'neřvi, nemáš důvod', konec jo, 'co zase řveš, jdi rvát do pokoje'. Jo, nikdo prostě neřeší, proč pláče nebo co se jí děje. A to si myslím, že je škoda.“ (Františka)

„Třeba tady máme tu švagrovou s těma dětma, jakým stylem třeba ona jim nařizuje, že mají odejít domů a děti brečeš a ona je táhne za ruku [...] já ho nechám dodělat, co potřebuje, vysvětlím mu, že potřebujem jít domu, protože něco a on prostě jde jo.“ (Dagmar)

Jako jednu z odlišností ve způsobu komunikace s dětmi zmiňuje informátorka Monika (učitelka, 33 let) nepoužívání ironie, vyhýbání se manipulaci v komunikaci a hodnocení dětí, což je společné všem dotazovaným:

„Rozhodně se snažím vyhýbat ironii, v rodině obzvlášť. Došlo mi, že děti tomu nemůžou rozumět. My už tam máme ten nádech, ten tón. Ale ty děti to prostě nevědí. Takže jsem se snažila vymazat ironii, i vůči partnerovi. To mi přijde jako velká odlišnost. [...] U nás to není, jak občas slyším někde v metru 'No ty jsi ošklivej, podívej, jak ta holčička vedle tebe hezky sedí.' a takovýhle ty manipulace. [...] Takže si myslím, že se snažím vyřadit takový ty zažité hlášky. Nebo 'ty jsi se zbláznil' [...] Já věřím tomu, že to, jak jim to říkáme, tak se to v nich fakt ukládá. Že tím, jak právě všechno nasávají, tak když budu říkat 'ty jsi ošklivá, ty jsi zbrklá, ty děláš takový divný věci', že to v ní zůstane.“

Velká část dotazovaných uvedla jako odlišnost v komunikaci s dětmi nepředvídání negativního scénáře:

„Snažíme se je nestrašit [...] jako 'nechod' tam, spadneš, neber si ten nůž, řízneš se, nechod' tam, budeš mokrá, nemocná'. [...] Jak občas slyším ty komentáře 'neběhej, spadneš, nejezdí tak rychle', tak to já asi nepoužívám.“ (Veronika, sociální pracovnice, 36 let)

Dotazovaná Jolana (homeopatička, 43 let) hovoří o pocitu své odlišnosti od většinové společnosti v době před 21 lety, kdy se narodilo její první dítě. Vyplyvala z konceptu

„kontaktního rodičovství“, během kterého informátorka postupovala dle svého „přesvědčení“, „intuice“ a „zkušeností“, v konfrontaci s informacemi zvenčí, které byly s jejím postupem v rozporu. Své jednání legitimizuje s odkazem na „přirozenost“.

„Pro mě to bylo dost přirozený odjakživa, že dítě spalo se mnou v posteli, a samozřejmě jsem u toho prvního měla obrovský výčitky svědomí, že to dělám špatně, protože paní doktorka říkala, v knížkách psali, jo, takže já jsem šla vlastně proti té společnosti, protože jsem viděla, že to co dělám, tak má efekt. Takže mně kluk třeba velmi dobře usínal na bříšku. Tenkrát se říkalo, že v žádným případě nepolohovat na bříško, protože syndrom náhlého úmrtí. Ale mně na těch zádech nebo na boku neusnul. Takže jediná možnost byla dát ho na bříško a uplácávat ho a on usnul. Čili já vlastně jsem dělala něco, o čem jsem věděla, že mi funguje, ale současně jsem tam měla takovou hrůzu, že vlastně to dělám špatně a že ho můžu zabít. Takže to byly hodně takový protichůdný pocity a velmi silnej diskomfort.“

4.1.2.4 Priority a spotřeba

Součástí sebeobrazu dotazovaných je percepce priorit, jenž některé informátorky vnímají jako odlišné od priorit většinové společnosti. Charakter výpovědí často značí preferenci kvality před kvantitou, zejména co se týče stravy, dále preferenci výdaje peněz za zážitky před utrácením za produkty, a ve všech případech pak preferenci času stráveného s dětmi před činnostmi jako je nakupování na internetu či výroba přírodní kosmetiky, byť by to představovalo finanční úsporu. Téměř všechny dotazované vnímají jako odlišnost od „těch druhých“ to, že nenakupují podle značek a že oblečení nakupují nebo získávají výhradně z druhé ruky. Svou percepci priorit vyjadřuje informátorka Anna (sociálně pracovnice, 38 let) ve srovnání s prioritami svých rodičů, které vnímá jako zástupce většinové společnosti.

„Mají jiný přístup k používání peněz. Oni jedou na tom, že si koupí lepší auto, i když jim to auto ještě slouží. A já jdu a koupím nám třeba nějaký zážitkový kurz, když na to je. Já tady nemám ještě skříně, ale to jsou věci, na který musí zbýt. Na to, že jdeme někam malovat, nebo na to, že si zaplatíme místo v kempu na čtyři dny [...] Tak na to musí zbýt, musí zbýt na divadlo, musí zbýt na filharmonii, musí zbýt na kroužky, a tohle se potom někdy dodělá. A na to máme úplně jiný pohled. Ty potřebuješ skříně,

bez té ti nebude dobře'. [...] Tak nebudeme chodit na zmrzlinu a budeme mít na to jít do kina[...] Spousta věcí se dá nekoupit, aby se něco jinýho dalo pořídít. “

S prioritami souvisí také minimalismus ve spotřebě, který velká část dotazovaných vnímá jako strategii, kterou se odlišují od „těch druhých“, stejně tak jako ohleduplnost k životnímu prostředí, ze které minimalismus vychází. Jinakost dotazované percipují zvláště ve vyhýbání se jednorázovým pomůckám, či že nakupují v bezobalových obchodech, některé se pak snaží ulehčit životnímu prostředí způsoby, se kterými se téměř ve svém okolí nesetkávají.¹⁰⁷ Dotazovaná Gabriela (státní správa, 33 let) vnímá svou odlišnost takto:

„Co mě odlišuje od mainstreamu je snaha vyhnout se všemu umělému a ve velké většině návratem k přírodě a snaha nějakým způsobem jí co nejvíc ulehčit a usnadnit tady život lidí vůbec na planetě. [...] Kontaktní rodičovství, všechno to, co je označeno obecně za alternativní, ať už jsou to látkové plenky, ať už to dlouhodobé kojení, nošení, a tak dál. “¹⁰⁸

4.1.2.5 Stravování

Jako jednu z odlišností zmiňují některé dotazované také způsob stravování. Informátorky se dle svých slov vyhýbají bílému cukru, který většinou v kuchyni nahrazují jinými sladidly, ovšem ne vždy a bezvýhradně. Převážná část dotazovaných nenakupuje žádné sladkosti. Zcela striktní v nepoužívání bílého cukru a omezování přístupu dětí k sladkostem je dotazovaná Ivana (nákupčí, 37 let). Důvody a další specifika ve stravě reflektuje takto:

„Nedáváme jim nic slazeného cukrem. [...] Sladký u nás prostě nenajdete, nenajdete bonbony, nenajdete lízátko. [...] K. třeba dostane u našich Lentilky, ačkoliv já to zakážu, ale ona si myslí, že to jsou kamínky, neví, že to je čokoláda, že to může jíst. [...] Každý má zakódováno, že každý dítě musí jíst sladký. My jsme se rozhodli, že prostě to tak nebude, a myslíme si doted'ka, že to prospívá jejich zdraví. [...] A takhle smýšlející mámu jsem fakt ještě nepotkala. [...] Mléčný výrobky hodně omezeně, manžel nejí mléčný výrobky vůbec, ten jí asi jenom smetanu v omáče, bych řekla. [...] Nejíme pečivo. [...] Ten den začínáme jinak. Řekla bych, že neznám člověka,

¹⁰⁷ K tomuto tématu více viz kapitola 4.1.5.4 Strategie ve spotřebě a její finanční hledisko.

¹⁰⁸ Konkrétními způsoby šetrnějšího chování dotazovaných k životnímu prostředí, stejně tak jako vysvětlením pojmu „návrat k přírodě“ se zabývají následující kapitoly.

který by si ráno uvařil jáhlovou kaši. [...] Pro spoustu lidí je úplně nemyslitelný, že nezačnou den pečivem. “

Převážná část dotazovaných omezuje nákup a vaření masa. Většina z nich preferuje občasný nákup dražšího kvalitního masa ze známých zdrojů před častým nákupem levnějšího masa ze zdrojů neověřených. Manžel a děti jedné dotazované jsou muslimové, a proto nejedí vepřové, jedna dotazovaná nekonzumuje maso zcela, a jedna dotazovaná je veganka, stejně jako její partner, avšak jídelníček dětí na veganský ani vegetariánský neupravili.

Dvě dotazované vnímají svou jinakost při střetu s vnějším světem na základě prvků, které sice nesouvisejí s jejich životním stylem, ale jsou viditelné na první pohled, a tím pak upozorňují na další odlišnosti. Často se v důsledku těchto odlišností setkávají s výraznými reakcemi okolí, a to nejvíce v městském prostředí.

Výpověď dotazované Simony (humanitární organizace, 37 let)

„Když my jdeme ven celá rodina, tak to je evidentní, máme to těžký, že jak je B. tak výrazně jinej barvou kůže, tak prostě to téma tam jako je, že jo. Já jsem „jakoby bílá“, on je „jakoby tmavej“, naše děti jsou někde uprostřed, takže je to jakoby vidět. To je jedna věc. Nemám to v sobě tak, že bych chtěla bejt za každou cenu jiná, a fakt vnímám, že třeba v tý Praze je to dost jiný. [...] Ve školce potkávám spoustu maminek, který nosí, nebo choděj podobně oblikaný. Uvědomuju si to hlavně přes ty děti, i přes to, že někam cestujeme, nebo jsme v nějakym prostředí, kde je větší koncentrace lidí, který já neznám a běžně nevidim, tak mi to docvakne, že to jsou ty běžný prostředky, kdy se setkávám s tím, že někdo komentuje, jak se moje děti chovaj nebo to, jak křičej. Tak tam si uvědomuju, že to máme hodně jinak nastavený, a že jako jsme fakt v tý svojí bublině. (Simona)

Informátorka Simona má se svým partnerem, který pochází z Etiopie, tři děti. Často se setkává se stigmatizací a stereotypizací svého partnera a své rodiny společností mimo svou „sociální bublinu“. Tyto sociální jevy jsou příčinou omezování některých prvků stylu jejich života na veřejnosti. Jako příklad uvedla zkušenost s jedním z prvků tzv. kontaktního rodičovství, který je společný všem dotazovaným v tomto výzkumu, a sice nošení dětí. Simona preferuje před vozením v kočárku nosit své roční dítě v nosítku či v šátku. Vypověděla, že se její partner ve chvílích, kdy jejich dítě takto nosil, setkával s velice

výraznými reakcemi okolí, které ho uváděly do natolik nepříjemných situací, že se rozhodl tento prvek „kontaktního rodičovství“ na veřejnosti již neaplikovat.¹⁰⁹

Dotazovaná Veronika (sociální pracovnice, 36 let) vnímá svou odlišnost a zažívá reakce okolí proto, že má 4 děti, a proto, že starší z nich vzdělává doma, na což lidé také reagují v případě, že se s nimi v době běžné školní výuky vyskytuje venku.

„Nejvíc to vnímám u těch dětí, že se nad tím lidmi pozastavují, ptají se, jestli je mám všechny se stejným tatínkem. [...] Tohle to lidi vybízí k reakci, což je zajímavý, [...] hlavně lidi, který jsou úplně cizí, to je vtipný. Působím jako magnet trochu. A to, že moje děti nechoděj do školky, tak taky. Já třeba nezapřádám hovor s lidmi, proč moje děti nechoděj do školky, oni se mnou ten hovor zapřádají, proč moje dítě není v tý školce. Takže je to tak menšinový, že i úplně cizí lidi mají potřebu se s tebou bavit, někdy jdou do konfliktu, což mě nebaví, protože tam není ten dialog, anebo je to vyloženě zajímavé, protože se s tím v životě nesešli. Asi je fascinuje ta myšlenka, proč si to jako nezjednoduším a nedám ty děti do školky. Je pravda, že mě to taky někdy napadá, když se tady mydlej, proč já blbá, když tady přes ulici bych je mohla dát a tam ty dvě tety by to tam s nima nějak přežily. Lidi to fascinuje a vybízí je to k nějakým reakcím.“

Některé dotazované percipují svou odlišnost od většinové společnosti na základě zvažování nebo prožití porodu v domácím prostředí. Setkávají se pak s „nepochopením“ či „škatulkováním“:

„Já prostě když někde řeknu, že jsem chtěla rodit doma, tak jsem prostě odepsaná, že jo.“ (Františka)

„Jakmile někde řeknu, že jsem holky rodila doma, tak jsem hned ve škatulce.“ (Hana)

Percepce jinakosti informátorky Anny (sociální pracovnice, 38 let) obsahuje pojem „chaos“, který reflektuje na základě srovnání s „řádem“ typickým pro její původní rodinu, jenž však v jejím životě dle její výpovědi absentuje.

---

¹⁰⁹ Spojení dvou prvků, které jsou pro některé lidi málo známé nebo neznámé, zvyrazňuje jejich potřebu kategorizovat. Nošení dětí není v české společnosti příliš obvyklé, nošení dětí mužem je ještě méně obvyklé. Nošení dítěte mužem tmavé pleti je pak v českém prostředí natolik nezvyklé, že se zřejmě neobejde bez zaznamenání, údivu, kategorizace a stereotypizace.

„Je tady určitá míra chaosu [...] Pro moji širší rodinu je běžný takový určitý řád, který je víceméně strnulý, takový rigidní, že takhle to víceméně má být na světě. A mně se ještě nepovedlo najít žádnou myšlenkovou linku toho, jak to má být. Takže pro nás je charakteristické asi neustálé hledání, u mě i u dětí. To hledání s sebou nese takový jako chaos. [...] Prostě my máme pořád jakousi osu, kolem které se pohybujeme, ale ten pohyb není úplně pravidelný a není to to, na co je třeba okolí zvyklé a to, jak to má okolí zažité. Takové to, že ráno odejdem do školy, odpoledne se sesbíráme z práce, maminka dělá úkoly, nachystá večeři, tatínek si lehne na gauč, v osm pouštíme televizi, nebo v sedm. Není to úplně usměrněné.“

4.1.3 Alternativní životní styl

Ve výpovědích vyjadřující životní styl dotazovaných z emické perspektivy nejčastěji nalézáme tyto kategorie a pojmy: „zodpovědnost“ vůči sobě, svým dětem, budoucnosti a životnímu prostředí, „nekonformnost“, „kritizování, zpochybňování a nepodřizování se systému a institucím“, „neomezování se“, „nekonvečnost“, „zjišťování informací a přemýšlení“, „duchovno“, „vlastní přesvědčení, „intuice“, „respekt“, „hledání se“, „uvědomění“. Dotazované se při charakterizování svého životního stylu shodují na tom, že přemýšlejí nad svým počínáním a jeho vlivem na okolní svět a na jejich děti. Svě životní strategie se snaží zaujímat na základě vlastního „přesvědčení“, „intuice“ a „kritického přemýšlení“, a ne na základě „podřizování se“ normám a způsobům řešení životních otázek nastaveným systémem, zvyklostmi nebo autoritami, které příliš neuznávají. Součástí jejich sebeobrazu je „respekt“ k druhým, a „respekt“ taktéž od druhých očekávají. Ve vybraných výpovědích informátorky charakterizují svůj životní styl takto:

„Přemejšlíme nad věcmi, který děláme, [...] a neděláme věci jenom proto, že se musej, nebo proto, že někdo řekl, že se to tak dělá.“ (Leona, kosmetička, 35 let)

„Je pravda, že se snažím dělat některý věci jinak, než dělali moji rodiče a generace před nima.“ (Eliška, VOŠ, 32 let)

„Všeobecně je to založeno jak na respektu mě k okolí, tak na očekávaném respektu okolí ke mně. [...] Už jenom to, že člověk nejde s davem a nedělá všechno, jak mu někdo řekne a nenechá si do toho kecat, je v mém případě označováno za alternativní.“ (Gabriela, státní správa, 33 let)

„Určitě bych zmínila duchovní oblast, která je s tím vším hodně spojená, ať už v tom, jak se chci chovat ke svým dětem, k sobě, k planetě, ke svému tělu, [...] S čím se chci dostávat do kontaktu, čemu věřit, čím se řídit. Třeba právě intuicí a osobním přesvědčením, který vychází ale často z toho, že se nejdřív dobře o něčem poinformuju, ale v tom chumlu informací, který si často protirečej, se nakonec stejně můžu orientovat právě hlavně svědomím a intuicí.“ (Olga, psychologička, 35 let)

„Určitě se snažíme žít nějak, určitě ne v souladu s přírodou, protože žijeme v Praze, ale snažíme se žít vědomě. [...] Že se snažíme přemýšlet o tom, co děláme a proč. Asi úplně ani jeden s B. nejsme [...] moc konformní, že bysme byli bez názoru nebo přijímali to, co je právě běžný, za vlastní. Spíš právě jako jsme přirozeně takoví lidi, který se prostě ptají a kritizují a jako když dojdou k nějakému názoru, tak se k tomu fakt propracují. No, takže pro ty svoje děti i pro sebe se snažíme zjišťovat a dělat věci prostě jak nejlíp v tu danou chvíli můžem. [...] Obecně nemám pozitivní vztah k autoritám, spíš věci hodně zpochybňuju a tak. Takže žijeme podle toho, co si myslíme, že je dobrý, aby to prospívalo našim dětem.“

(Simona, humanitární organizace, 37 let)

Pojmy jako „soulad s přírodou“, „návrat k přírodě“, či „přirozenost“ se ve výpovědích dotazovaných objevují opakovaně, ovšem ne jako životní strategie, které by informatorky stoprocentně chtěly plnit. Velká část dotazovaných uvedla, že touží po vlastním hospodářství na venkově, které si však v současné době nemohou dovolit. Tyto pojmy mají spíše charakter snahy přiblížit se přírodě v rámci toho, co jim umožní moderní doba, a v rámci prostředí, ve kterém žijí, což je pro převážnou část dotazovaných prostředí městské. Snaha žít v „souladu s přírodou“ či „přirozeně“ v těchto podmínkách představuje vyhýbání se chemii a upřednostňování přírodních materiálů prostředků před chemickými a umělými, šetrné chování se k životnímu prostředí, omezování času stráveného s technologiemi, a také návrat k „instinktu“ a k „přirozeným procesům“, které lidé následovali po tisíce let před přerodem doby tradiční v moderní¹¹⁰, spíše než návrat k přírodě v pravém slova smyslu, což je zřejmé např. z výpovědí dotazovaných Františky (reklama, 32 let) a Gabriely (státní správa, 33 let):

---

¹¹⁰ Tato charakteristika se týká především „kontaktního rodičovství“, porodu bez zásahů, léčení bez léků, omezené spotřeby produktů, atp.

„Nesnáším a nepoužívám plastové hračky, který vydávají zvuky, aby to dítě zabavily. Takže se snažím spíš vést ji k dřevěným hračkám, nějakým manuálním dovednostem, ale na druhou stranu, máme televizi, máme rádio, máme internety, no, jako nejsem úplně vyhraněná, že bych ji nechtěla nějakým způsobem vychovávat v moderním prostředí. Ale snažím se to prostě minimalizovat, protože vliv těch médií je strašně silnej, a pro to dítě to není úplně zdravý.“

„Obdivuju lidi, kteří dokážou žít opravdu stoprocentně soběstačně úplně někde na kraji v přírodě, v lese, taky by se mi to líbilo, neříkám, ale úplně nemám muže, který by toho byl schopen, a hlavně by mi chyběla civilizace jako taková.“

Dotazovaná Gabriela dále konstruuje obraz svého životního stylu prostřednictvím kategorie „přirozenost“, již formuje na základě svého přístupu ve spotřebitelsky udržitelném chování. Znovu se zde dostáváme ke konstrukci toho, co je „normální“ a co je „alternativní“.

„[...] jsem si nepřipadala jako bio matka nebo alternativní člověk, spíš jsem si říkala, že všechno, co dělám je přeci přirozené. Není úplně přirozené jít a koupit plenku v obchodě a pak ji vyhodit. Přijde mi přirozenější ji vyprat a mít ji doma. [...] Další příklad, lepší pro mě je kojit, než jít a koupit Nutrilon. A tím pádem mi to nepřijde jako alternativní, spíš mi to přijde jako přirozené a jako normální, a to co společnost označuje za normální mi přijde mimo.“ (Gabriela, státní správa, 33 let)

Kategorie uvedené v úvodu této kapitoly se dle informátorek nejvíce projevují v oblasti mateřství a přístupu k dětem, v oblasti ochrany zdraví a zdravého stravování, ve způsobu osobní hygieny, v šetrnosti k životnímu prostředí a ve dbání na etické nakupování, v životních prioritách a ve způsobu trávení volného času, a zvláště v postoji ke státem nastaveným systémům, zejména školskému a zdravotnickému, respektive porodnickému, na což navazuje hledání alternativ k těmto systémům.

Všechny dotazované však nemají ve všech jednotlivých aspektech uvedených bodů totožné priority, nepřisuzují proto každému z nich stejnou váhu a nečiní v nich stejně. Toto zjištění ukazuje, že sociální skupina „alternativních“ matek není zcela homogenní, jak již bylo řečeno. Avšak přestože se všechny oblasti jejich životních stylů přímo nepřekrývají, můžeme s jistotou říci, že je všem z dotazovaných společný respektující partnerský přístup k dětem a „kontaktní rodičovství“, a ve všech ostatních bodech pak hledání vlastní cesty, která je jen málo řízena již obecně ustálenými zvyklostmi.

„[...] projevuje se to naprosto ve všech oblastech. Ať už je to jenom o tom mateřství samotným, jakoby v tom, že vychovávám děti s nějakým respektem a s úctou k tomu, že oni jsou lidi a já jsem člověk a to že jsou mladší je kvůli tomu, že se narodily později, a to že se narodily zrovna mně, tam nemusí mít žádnéj vliv, páč to, že jsem jejich matka, neznamená, že potřebuju, aby mi prokazovaly úctu větší než komukoliv jinýmu. [...]“ (Cecilie, interiérová designérka, 36 let)

„Asi nejvíc to bude ten vztah k dítěti a respektující výchova, snaha teda o kontaktní rodičovství. Takže neplácáme, nepoužíváme výhružky nebo takovou tu metodu biče a cukru. Snažíme se s dětmi vždycky na všem dohodnout.“ (Karolína, učitelka, 38 let)

„Snažíme se najít si nějakou polohu abychom nebyli otroci ani těch dětí ani toho systému. [...] Trochu se v tom plácáme, ale zase je to cesta, která je nevyšlapaná tím systémem a co to jde, tak si volíme svojí. Snažíme se to namodelovat, ať to vyhovuje dětem a i nám dospělej, občas.“ (Veronika, sociální pracovnice, 36 let)

4.1.4 Konstrukce důvodů pro změnu životního stylu a zdroje čerpání inspirace

Velká část dotazovaných uvádí, že do určité doby ve svých životech následovaly obvyklé zvyklosti a normy, to, jak byly vychovány, co znaly ze školy, co slychaly od ostatních lidí a v médiích. Na základě těchto ustálených pravidel si také dopředu vytvořily představy o svém mateřství, fungování s dětmi a o dalších oblastech svého života. Dotazované reflektují především „komfortnost“.

„Určitě oba, než jsme měli děti, tak jsme asi inklinovali k tomu mainstreamu, tak nějak jsme si to asi představovali.“ (Karolína, učitelka, 38 let)

„Já jsem si představovala, jak až budu mít to dítě, tak neexistuje, že by na mě křičelo, dítě na mě nebude v životě křičet! Nebo že by třeba šlo spát v deset večer. Já jsem měla takovou tu představu, jak dítě se položí do té postýlky a prostě si tam bude hrát s hračkou a bude si moct vystačit samo. Dneska mi to přijde úplně komický.“ (Monika, učitelka, 33 let)

„Když jsme se seznámili, tak jsme byli oba tak jako hozený přesně do toho mainstreamu, jo. Jako 'dítě nás nebude omezovat prostě, bude poslouchat, bude spát v postýlce v pokojíčku, nebude nás otravovat prostě'. Takže jsme byli taková úplně na druhý straně no. [...] Já jsem o tom předtím nepřemýšlela, bylo mi to jedno. Bylo mi

jedno, jestli někdo kojí nebo nekojí, jestli někdo nechává vyřvat nebo nenechává, jestli rodí naplánovaným císařským řezem nebo ne, prostě to šlo úplně mimo mě. [...] A potom se to tak nějak samo začlo měnit, a teďka mi to přijde strašně přirozený.“
(Františka, reklama, 32 let)

Jako největší zlom v životním stylu většina dotazovaných uvádí rodičovství, z toho nejčastěji první těhotenství nebo až narození prvního dítěte, ve dvou případech pak narození druhého dítěte. Větší část dotazovaných se rozhodla změnit některé postoje a přístupy v důsledku špatných zkušeností se vzdělávacími či zdravotnickými institucemi, nebo také ve chvíli, kdy si uvědomila, že jí nevyhovovalo fungování a výchova v její původní rodině. Některé dotazované začaly měnit svůj životní styl v souvislosti se zdravotními problémy svými nebo svých dětí, a začaly se tak zabývat homeopatií nebo psychosomatikou. Část dotazovaných začala měnit svůj životní styl v průběhu dospívání či studia na vysoké škole po setkání s pro ně inspirujícími lidmi nebo na základě zaměření jejich studia. Některé dotazované se odjakživa zajímaly o neobvyklé způsoby řešení životních otázek, o to, jak žít zdravě nebo s ohledem na životní prostředí, malá část si neuvědomuje žádný velký obrat. Některé z dotazovaných nikdy z různých důvodů přímo nezapadaly do kolektivů.

Dotazované začaly přistupovat k řešení životních otázek jinak, než jak byly zvyklé nebo jak bylo běžné pro jejich rodiny, přátele a někdy i společnost obecně. Převážná část dotazovaných uvedla, že změnu jednoho aspektu životního stylu přirozeně následovaly změny v dalších aspektech, které budou podrobněji interpretovány v dalších kapitolách.

„Vlastně úplně největší obrat byl asi v těhotenství, když jsem vlastně začala přemýšlet, že jo, nad tím, co podstupovat za vyšetření, co na sebe vlastně patlám, když jsem těhotná, za prostředky, a kde budu a jak budu rodit. Tím že prostě nejdřív jsem si myslela, že rodit je přirozený, že dítě se tam někudy dostalo, tak taky někudy vyleze, když je jasný, kudy vyleze. A vlastně když jsem to takhle jako takovou samozřejmost říkala svejm známejm, tak že na to narazim, že tohle to když si neošetřim sama, tak že vlastně přesně takhle to nemůže bejt, protože zdravotnickej systém mi nedovolí, aby to takhle hladce šlo, aby dítě někudy samo přirozeně vylezlo. No takže vlastně to bylo asi nejintenzivnější období, kdy se to nejvíc zvrhlo.“

(Olga, psychoterapeutka, 35 let)

„Životní styl se mi začal měnit v době, kdy se mi narodilo první dítě, který mi ukázalo cestu jinou. I když těsně před narozením mělo nachystanou svoji krásnou postýlku

s nebesy a se vším separačním prostorem, který k tomu patří. Ale on byl prostě 100% kontaktní, a tím jsem vlastně narazila na lidi, kteří se věnují tady tomu řekněme kontaktnímu rodičovství nebo tomuhle stylu taky. A ti všichni, když už jsou teda jiní v té výchově nebo péči o děti, tak už jsou jiní i v jiných směrech, takže díky nim jsem přišla na další a další věci.“ (Gabriela, státní správa, 33 let)

„Až potom (po narození druhého dítěte) jsem si začala uvědomovat, že se některý věci dají dělat i jinak, než jak je dělaly generace přede mnou, a to, jak je dělají všichni lidi okolo. Nevím čím úplně to začalo. Největší asi rozdíl, kterej byl vidět, kdy jsem mu asi v roce začala dávat látkový plínky, to jsem byla za exota mezi všema. A pak jsem se pomalu začala dozvídat, že spousta věcí jde dělat jinak, že ty jednorázový pomůcky máme vlastně až posledních asi 20 let, a že když jsme byli malí, tak jsme je vlastně taky neměli. A že se k tomu můžeme vrátit, takže po látkových plínkách jsem přešla ještě na látkový vložky pro sebe, pak jsem objevila kalíšek, pak jsem ještě objevila mytí bezšamponovou metodou, přírodní kosmetiku.“ (Eliška, VOŠ, 32 let)

„[...] až s dětma, když jsem zjistila, že mám tendenci se k nim chovat stejně, jako se chovali ke mně moji rodiče, tak jsem se vědomě rozhodla, že já je nechci vychovávat tou pevnou rukou, bitím, a trávit čas tím, že na sebe křičíme a že je úkoluju, tak jsem zjistila, že vůbec nevím, jak to mám dělat, a začala jsem se o to všechno zajímat. A postupně se to tak nabalovalo. Zajímala jsem se, jak rodit podle svého, jak těhotnět podle svého, později právě jak je vychovávat podle svého, a pak i to vzdělávání doma v rámci různých montessori aktivit. [...] Ve mně to probudilo takovou tu touhu se to všechno dozvídat sama. Našla jsem si sama spoustu informací a zdrojů a potkávala jsem spoustu podobně smýšlejících lidí, kteří mě přiváděli do těch různých skupin a těch sociálních médií.“ (Cecílie, interiérová designérka, 36 let)

Z velké části dotazované čerpaly informace v literatuře, v níž se inspirovaly zejména k přístupu k dětem. Nejčastěji zmiňují českou knihu *Respektovat a být respektován*¹¹¹ a knihu od Naomi Aldort, *Vychováváme děti a rosteme s nimi*, které se zabývají výchovou a komunikací s dětmi, dále pak knihu *Koncept kontinua* od Jean Liedloff, která vychází z poznatků původních obyvatel Jižní Ameriky a je zaměřena na „kontaktní rodičovství“ nejmenších dětí.

---

¹¹¹ KOPŘIVA, P., NOVÁČKOVÁ, J., NEVOLOVÁ, D., KOPŘIVOVÁ, T. *Respektovat a být respektován* [online]. Respektovat a být respektován, 2005.

Dotazovaná Anna (sociální pracovnice, 38 let) přímo uvedla jako inspirativní konkrétní prvek kontaktního rodičovství převzatý od přírodních národů:

„Inspiraci u přírodních národů jsem čerpala, když jsem vychovávala batolata. Hrozně mi to pomáhalo v tom pohledu na ně. Takový to to že telátko chodí za kravičkou, maminka se nehoní za děťátkem.“ (Anna)

Jako další publikace dotazované uvedly např. *Kontaktní rodičovství, Čtyři dohody*¹¹², *Výchova bez poražených*¹¹³, *Mateřství a mé setkání ženy s vlastním stínem, Jak mluvit s dětmi, aby nás poslouchali*, jako knihu zabývající se těhotenstvím a porodem pak *Zdravé těhotenství, přirozený porod*. Velká část informátorek čerpala inspiraci v uvedené literatuře již v období přípravování se na mateřství, některé se inspirují jen v určitých životních etapách. Dotazovaná Olga (psychoterapeutka, 35 let) jmenuje další knihy a vysvětluje:

„Naomi Aldort – Vychováváme děti a rosteme s nimi, Roberta Mendelsohna – Jak pečovat o zdraví dítěte navzdory vašemu lékaři, O’Marová a McConellová – Přirozený rodinný život. A vlastně čtu pořád něco, co souvisí. Tím, co dělám jako práci, mi vlastně velká část odborných knížek potvrzuje to, že to, co mi dává smysl na těchhle „alternativních“¹¹⁴ knížkách, se vlastně shoduje. Třeba s vývojovou psychologií, s tím, jaké lidi řeší psychické problémy v dospělosti, ale jsou zakořeněné v dětství, v psychopatologii. Terapeutický knížky jsou většinou s téma, co jsem uvedla, v souladu.“

Podstatná část dotazovaných se inspiruje zkušenostmi jiných lidí, mnoho z nich čerpá informace také na internetu a zejména pak na sociální síti Facebook prostřednictvím skupiny *Spolek přátel lesa* či v jiných tematických skupinách (o kontaktním rodičovství, nošení dětí, kojení, domácím porodu, zero waste, barefootové obuvi, domácí výrobě přírodní kosmetiky, atd.). Pro část dotazovaných jsou inspirativní i negativní příklady v rodině či u přátel, díky nimž si potvrzují, jaké životní strategie zaujímat nechtějí.

„Pro mě je mnohem cennější, když mi někdo řekne, co udělal a jak na to to dítě reagovalo, než když si o tom přečtu knížku. [...] I rozhovory s lidma, který neměli

---

¹¹² RUIZ, D. M. *Čtyři dohody: Kniha moudrosti starých Tolteků*. 2001. V České republice je oblíbené divadelní představení s Jaroslavem Duškem. Dílo vychází z vědění starých Tolteků, původního obyvatelstva Střední Ameriky.

¹¹³ GORDON, T. *Výchova bez poražených: Řešení konfliktů mezi rodiči a dětmi*. 2012.

¹¹⁴ Olga zdůraznila uvozovky.

lehký dětství, mi pomáhaj. Oni mi řeknou, co bych neměla dělat, tak, že to od nich přijmu.“ (Eliška, VOŠ, 32 let)

„Nejvíc se inspiroju okolím, jak kdo co dělá s dětma. A je to buď že to tak chci dělat taky, nebo vidím, že tohle zrovna není pro mě. Nejvíc mi pomáhá zkušenosti sdílet s ostatními matkami, jak to měly jejich děti, jak to mají ony, a z toho si vždycky vyberu, co nám tak nám vyhovuje. (Karolína, učitelka, 38 let)

„(Spolek přátel lesa) Tam vidím ty lidi a ty názory. Když něco potřebuju řešit, tak se ptám tam, protože jsou to lidi, který smýšlejí stejně jako já, hlavně ženský teda.“ (Hana, psychologka, 31 let)

Část dotazovaných uvedla jako cenný zdroj informací své vzdělání a zaměstnání, nejčastěji se jednalo o psychologii. Pro významnou část dotazovaných jsou podnětem samotné jejich děti, jejichž potřeby je navedou na určitý způsob jednání a komunikace s nimi, a jejichž dětský pohled na svět je taktéž inspiruje.

„A často nás dítě samo někam navede, podle toho, co potřebuje, jak se chová, tak ho jenom následuju, co chce.“ (Karolína, učitelka, 38 let)

Jedna dotazovaná uvedla jako cenný zdroj inspirace Světový týden respektu k porodu, jedna homeopatii a astrologii, jedna literaturu od českého celostního lékaře Jana Hnízdila, jedna pak Pravý domácí časopis. Jako zdroj informací a inspirace byly zmíněny také kurzy a semináře o Nevýchově či podpůrné skupiny o kontaktním rodičovství a kojení. Informátorka Simona (humanitární organizace, 37 let) zdroje informací kombinovala, a vysvětluje, proč současné matky cítí potřebu inspirovat se:

„Četla jsem, byla jsem i na nějakých seminářích, hodně toho mám načtenýho. [...] Ale je to takový, že nemůžu říct, že bych přijala jeden nějaký koncept, spíš je to inspirace, když si člověk neví rady. Myslím si, že pro naši generaci je to fakt těžký, protože nemáme ten vzor, že jsme ta první generace, která to zkouší jinak a prostě v tom plave, protože to nezažila, tak je to těžký. Takže pak ta pomoc je někdy fajn. A určitě mě hodně inspirují lidi okolo mě, myslím si, že to je důležitý, jsou lidi, který to dělaj podobně nebo to dělaj jinak, a ty se tím můžeš inspirovat a vídat se s nima a tak. Myslím, že to je hodně nepřírozený, že tady jedem tu výchovu fakt že fungujou ty rodiny, že je často s tím dítětem x let jenom ta matka, že nám chybí jako ta komunita širší, že částečně to suplujou tady ty ženský skupiny, že se ty kamarádky potkávají.

Ale zdá se mi hrozně nepřírozenej model, kdy matka je s těma dětma jako převážně, 75 % času doma zavřená nebo někde na hřišti, kde se s nikým jiným nedostává do kontaktu. To mi přijde zběsilý.“

4.1.5 Konkrétní životní strategie „alternativních“ matek z emické perspektivy

Tato kapitola se zabývá předem určenými i v průběhu výzkumu vyvstalými tematickými okruhy, tedy životními strategiemi dotazovaných, které jsou interpretovány v následujících podkapitolách. Prostřednictvím těchto životních strategií dotazované konstruují sebeobraz a jinakost vůči většinové společnosti.

Jedná se o strategie v oblasti výchovy a vzdělávání dětí, v oblasti zdraví, v otázce porodů, ve spotřebitelském chování, trávení volného času a postoji k využívání technologií. Kapitola o strategii v oblasti vzdělávání obsahuje také postoj dotazovaných k českému školství. Kapitola o strategii v oblasti zdraví se zabývá konstrukcí způsobů ochrany zdraví, léčení nemocí a také způsobu obouvání, zaměřuje se také na postoj dotazovaných k českému zdravotnictví a porodnictví, k porodům a povinnému očkování. Kapitola o spotřebitelských strategiích se soustředí na nakupování, stravování, ekologické a finanční hledisko.

4.1.5.1 Konstrukce výchovných strategií

Tato kapitola se zaměřuje na konstrukci strategií ve výchově, na kontaktní rodičovství a na konstrukci žádaného dopadu zvolené strategie výchovy na osobnost dítěte.

V sebeobrazu strategií ve výchově dětí dotazovaných nacházíme kategorie a pojmy jako „komunikaci“, „dialog“, „respekt“, „partnerství“, „rovnocennost“, „nedirektivnost“, „kompromis“, „konsensus“, „bezpodmínečnou lásku“, „důvěru“, „nastavování hranic“, „učení k zodpovědnosti“, „podporu sebevědomí“, „emocionalitu“, „nehodnocení“, „pravdomluvnost“, „upřímnost“, „popisování reality“, „kontaktní rodičovství“.

Všechny informátorky hovoří o respektujícím či partnerském přístupu ve výchově, který se projevuje snahou se s dítětem domluvit a nalézt řešení, které vyhovuje dítěti i rodičům. Ke svým dětem tedy přistupují jako k rovnocenným partnerům, a pokud to není přímo nutné, nedávají najevo svou autoritu. Se svými dětmi velmi často hovoří, vysvětlují jim své pohnutky a nelžou jim. Pokud cítí potřebu, svým dětem se omlouvají. Hovoří o „naslouchání potřebám“ svých dětí, které se snaží se plnit, ovšem s ohledem na sebe, což

vychází z uvedeného „partnerského přístupu“ a souvisí s „nastavováním hranic“, tedy jejich pojmenováním. Dotazované uvádějí, že prostor v těchto „hranicích“ je často větší a jejich děti v rámci nich mají rozšířenější možnosti konání různých aktivit, než bývá ve společnosti obvyklé. Zastávají totiž názor, že děti vědí samy nejlépe, co mají dělat, a proto jim důvěřují, že znají své možnosti (např. fyzické při hrách). Svě děti učí, že překročení „hranic“ s sebou přináší určité následky, a tím je učí „respektu“ k ostatním.¹¹⁵ Pokud neuznají za vhodné, do aktivit svých dětí nezasahují, aby neomezovaly proces učení. Jak již bylo uvedeno v jedné z předchozích kapitol, v komunikaci s dětmi se vyhýbají direktivnosti a negativním scénářům, které by předcházely tzv. sebenaplňujícímu proroctví (např. „*Neběhej, spadneš.*“). Informátorky uvádějí, že svým dětem dávají najevo svou lásku, aby věděly, že žijí v „milujícím“ prostředí, a to naprosto ve všech případech a situacích, můžeme tedy kategorizovat „bezpodmínečnou lásku“. Jako podstatný rys uvádějí všechny dotazované „kontaktní rodičovství“¹¹⁶. Necháávají své děti prožívat emoce, nezabraňují jim v projevech vzteku nebo pláči, a stejně tak ony své emoce neskrývají před nimi. Snaží se je nehodnotit. Fyzické trestání jako výchovný nástroj odmítají. Pozitivním i negativním příkladem je pro ně výchova, kterou prošly ony samy ve svých původních rodinách.

„Snažím se jim dát pokoj. Ne že by mi to šlo úplně. Myslím si, že děti jsou relevantní bytosti, který vědí mnohem líp, co maj dělat [...] A zároveň se snažím si ohlídat svoje vlastní hranice toho. To je neustálý proces, já mám malý děti, nevím, jak se to dělá. [...] Když pláčou, tak si nemyslím, že jsou to nevychovaný manipulativní zruďičky, ale že pro to maj důvod. [...] Snažím se je vychovávat v lásce, moje primární motivace je láska a důvěra v to dítě. Druhá věc je láska i k sobě a respektování svých vlastních potřeb. Takže to neznamená, že když tříletá potřebuje stopadesátou svačinku, že jí nasázím svačinku, prostě buď má hlad nebo nemá, a i tohle patří svým způsobem

---

¹¹⁵ Nejedná se tedy o liberální styl výchovy, což vystihuje také výpověď dotazované Anny (sociální pracovnice, 38 let) zde či dotazované Olgy (psychoterapeutka, 35 let) na následující straně. „*Oni maj hranice docela přísný, možná je to jiný druh alternativy. Já nejsem pro bezbřehý uspokojování všech potřeb dětí okamžitě poté, co je vyjádří. Třeba to, co je učíme, je odkládání spotřeby, to je důležitý mechanismus pro finanční gramotnost. Nekoupíme to hned teď, když mám stokorunu v peněžence, protože tu stovku mám na něco jinýho a můžeme se domluvit, že to dostaneš někdy k narozeninám. Myslím si, že sebevědomí jedinci bez hranic vyrůstaj z těch dětí, kterým někdo dá do rukou ve třech letech tablet a v pěti letech iphone a připojení na internet. Tam jsou ty děti, který si nedokážou ty hranice ve vlastním životě osahat a kterým se plní všechny přání, aby nebyly žádný potíže a aby byl klid od těch dětí. Tak tam vzniká to, že ty děti nemaj samy sebe zasazený v kontextu toho světa, a myslí si, že můžou cokoliv. Všeho dosahují moc snadno, takže když jsou pak první překážky, tak začnou problémy.*“

¹¹⁶ Bude rozebráno v samostatné podkapitole.

k lásce tím, že jí ukazuju nějaký zákony světa no, nějaký jako stanovování hranic.“
(Taťána, marketing, 28 let)

„Komunikuju s nima dost jako s dospělýma lidma, vysvětluju, hodně si povídáme. Od miminka na ně mluvím tak, že popisuju každou situaci, která přijde. Že se jde přebalit a nakojí se, tak pořád všechno popisuju, pořád o všem mluvíme, aby to dítě vědělo, co ho čeká. Osvědčilo se to u prvního, osvědčuje se to u druhého, s tím se bez problému domluvim, i když má 14 měsíců a teprve mluvit začíná. Snažím se samozřejmě respektovat ty děti, ale ne v tom smyslu, že já je budu respektovat a oni mi budou skákat po hlavě. Jo, já je respektuju, ale za to vyžadujeme, aby oni respektovali oni nás. Takže se to snažíme nějakým způsobem vybalancovat na obě strany. Neříkám, že to jde vždycky v klidu, neříkám, že to jde vždycky samo, občas tady je potřeba sáhnout po nějakém zvýšení hlasu. [...] Ale není to o tom, že bysme tady po sobě ječeli a za každou blbost by dostali na zadek a tak dál a tak dál. To rozhodně ne. Nedávno jsem řešila s kámoškama různé situace a vzpomněla jsem si, jak na nás náš tatínek vždycky ječel 'Ovládejte se!' a řval tak, že on byl ten první, kdo se měl ovládat, a když jsem mu to řekla, tak jsem jednu chytila a druhou jsem chytila o klavír. Takže takhle prostě ne. Nevím úplně jak jo, ale vím přesně, jak ne, a toho se snažím držet. [...] Velká většina je založená spíš na tom povídání. Úplně nejvíc nesnáším vyhrožování nebo vydírání, prostě: 'když to neuděláš, tak nedostaneš.'“ [...] (Gabriela, státní správa, 33 let)

„Doufám, že se mi převážně daří respektující výchova. Nebo partnerská, to je vlastně asi jedno, jak to označím. Prostě ne liberální a ne autoritativní. Snažíme se vést holky k zodpovědnosti a ne k poslušnosti. Chceme, aby chápaly smysl toho, co po nich chceme, a aby se s ním mohly ztotožnit. Aby se dokázaly řídit svým úsudkem a ne tím, co se po nich chce, do čeho je někdo manipuluje a co jim podbízí. [...] Chceme, aby samy nejlíp věděly, jaké jsou, a nepotřebovaly hodnocení zvnějšku, aby je tolik neovlivňovalo hodnocení okolí, a to jak pozitivně, tak negativně. I tady narážíme na to, co je záměr a co se nám daří realizovat, ale myslím, že většinově to rozhodně splňujeme. Někdy dojde síla, přetečou emoce a pak sklouzávám ke starým modelům, které mám pod kůží, ale zas se vrátím a taky o tom s holkama mluvím, když ulítnu.“
(Olga, psychoterapeutka, 35 let)

„Empaticky, kontaktně, s láskou, s pochopením, vysvětlením. [...] Nenechávám plakat, asi taková jako kontaktní výchova. [...]“ (Leona, kosmetika, 35 let)

Komunikace, respekt a nastavování hranic

V rámci všech výpovědí se setkáváme s kategoriemi „dialog“, „upřímnost“ a „pravdomluvnost“. Dotazované uvedly, že ve svých dětech nevyvolávají strach z negativních scénářů nebo z nadpřirozených bytostí. Formu sdělení pak přizpůsobují věku dítěte.

„Snažím se, aby všechno, co říkám, byla pravda. Takže dětem nic nezatajuju, ale zase jim to nepředkládám příliš složitě, ale přiměřeně věku.“

(Radka, asistentka pedagoga, 31 let)

„Chci říkat dětem pravdu, nemám ráda říkat takový to, když by zemřel dědeček, že bych říkala že dědeček někam odjel nebo něco takovýho. Nebo že 'nechod' ven, je tam bubák', já jí říkám, že bubák není. Mám ráda, když se dětem od začátku říká pravda a nějaká realita nebo proč se věci dějou. Táta křičí – proč křičí, máma křičí – proč křičí, snažím se to nějak vždycky vysvětlit.“ (Hana, psychologka, 31 let)

„[...] mi přijde normální s nima mluvit jako s normálníma lidma dospělýma [...] jen verzi upravenou pro děti. Byli se mnou na pohřbu – děti věděly, že je děda nemocnej a že brzo zemře, tak jsme se o tom bavily naprosto otevřeně. [Bez popisování detailů.] Na pohřbu byly úplně v pohodě. A taky byla velká hádka u nás v rodině, že děti na pohřeb nepatří“¹¹⁷ (Cecílie, interiérková designérka)

Výchovná metoda „nastavování hranic“ má děti naučit „respektu“ k ostatním lidem, věcem a situacím. Dotazované tyto metody popisují prostřednictvím konkrétních příkladů:

„Když jim popisuju, co se mnou nebo s okolím dělá jejich konkrétní chování, tak se o hranicích naučí podle mě nejvíc. Nehodnotím je, ale říkám třeba, co mě štve, co mě bolí, když po mně lezou. Prostě je seznamuju s přirozenýma důsledkama jednání. Tím si hranice osahají úplně přirozeně. A můžou si najít ty svoje. [...] Jak ses ptala, co dělám jinak, než znám, tak třeba právě ty hranice, když je člověk upřímněj, tak

---

¹¹⁷ Část výpovědi dotazované Cecílie naznačuje, že některé výchovné strategie mohou být předmětem mezigeneračního nepochopení. Tímto tématem se více zabývá kapitola 4.1.6 Konstrukce konfrontace s okolím.

nepotřebuje děti nikam manipulovat, dávat jim něco vyžrat, zastrašovat je, poukazovat na to, že jsem měla pravdu. Když řeknu, že spěcháme a že je tu moc lidí, že jdu a že si mě maj hlídat, aby se neztratily, tak to je realita. A nebudu se jim schovávat za sloup, abych je vyděsila a dělaly to líp. Jasně, že je hlídám i já, ale jdu, jak jsem řekla, a až když vidím, že už jsou moc daleko, že to nefunguje, jak jsme se dohodly, pomůžu jim to zvládnout. Zavolám, ať popoběhnou, nebo že už mě za chvíli neuvidí a tak.“

(Olga, psychoterapeutka, 35 let)

„Oni mají pevně nastavené hranice, přes které, když přeskóčí, tak ten průšvih je. Jakože vychovávám je metodou nějakého přirozeného důsledku. 'Zdržovalas, nechtěla ses oblíkat, tak teď o to miň času máme na procházku.' [...] A říkám jim to už v průběhu toho, když se to děje. Nebo jim říkám, že nastanou nějaký důsledky toho, když vyváděj. [...] znají svoje možnosti, vědí, kde mají hranice, kde jsou jejich meze, a to, že já jim v rámci těch hranic dovolím dělat všechno, co můžou, protože proč ne. Mainstream jo – matka s nima vyrazí do lesa a řeší, že on vezme klacek a otlouká každé strom. 'Proč to děláš, zahod' ten klacek, pojď pěkně po chodníku.' Proč? Má boty do lesa, neděje se nic, co by ublížilo jemu nebo stromům nebo komukoliv jinýmu. Takže tady je ta hranice, kde on může. Tady může lítat. Já jsem schválně koupila byt v přízemí, aby mohly dupat, protože mám dupací děti. Proč by nedupaly. Ve chvíli, kdy já mám migrénu, řeknu 'prosím nedupejte, bolí mě hlava' a mě z toho třeští. Tam už je důvod, ale jinak můžou dupat. Jsou prostě věci, který jsou podle mě normálně v mezích hranic, že to jakási jejich osobní svoboda, kam oni můžou. Pak jsou věci, kam nemůžou. Nemůžou dupat u babičky, protože tam jsou sousedi. Tam se to dá vysvětlit takhle. Myslím si, že se nedají ty styly alternativní hodit do jednoho pytle, a na základě toho jim dát nálepku, že budou nezvedený. Oni vypadají nevychovaně, protože prostě běhají. Já mám běhací děti, tak běhají a běhají tam, kde můžou. Prostě vědí, že nemůžou běhat na zastávce mezi starýma lidma. Proč by neběhaly někde po trávě nebo po trávníku nebo po hřišti, tak běhají no.“

(Anna, sociální pracovnice, 38 let)

Obě výpovědi obsahují pojem „přirozený důsledek překročení hranic“. Pojem „překročení hranic“ s sebou přináší také téma „trestání“. Dotazovaná Olga (psychoterapeutka, 35 let) uvádí, že „trestání“ v „respektujícím přístupu“ ve výchově své

místo nemá, dítě se učí právě „přirozenými důsledky“ svého chování. „Přirozeným důsledkem“ chování dítěte mohou být např. určité „pocity“, které někomu jinému způsobí. Dotazované Olga a Simona (humanitární organizace, 37 let) vnímají popis „reality“ tak, jak ji cítí ve chvíli, kdy dítě „překročí hranice“, jako efektivní výchovnou metodu. Interpretují tedy „komunikaci“ a „upřímnost“. Postojem informátorek k fyzickým trestům se zabývá následující kapitola.

„Tresty v respektující výchově prostě nejsou. Ani odměny. Děti se prostě učí přirozenými důsledky. Nejde o to, aby se v něčem vymáchaly, nebo aby jim někdo ukázal, že měl pravdu, ale prostě vidí, že když něco ne/dělají, má to konkrétní dopad. Stejná věta může v reálu být přirozený důsledek i manipulace, tak je to občas asi těžké rozlišit, ale řekla bych, že se počítá záměr. Můžeš něco říct jako vydírání, ale i jako realitu, když to tak cítíš. Důležitý je asi nedělat to z principu, ale prostě ve chvíli, kdy to tak je. Takže to není jen o tom, že když si neuklidí tašku, tak ji pak dlouho hledá, ale i o tom, že když není vstřícná, tak druhý ztrácí chuť být vstřícný k ní. Ale je potřeba, aby tomu rozuměla a nebrala to jako tlak. Já mám ráda popis toho, co je vidět nebo pocitů, který reálně cítím. Např. když někomu něco nepůjde, tak jí neříkám, ať to udělá, ale řeknu jí, že o svých věcech si rozhoduje sama a že to je v pořádku, a že ale zároveň vidím, že to dítě třeba pláče. Ale je na ní, jestli to přehodnotí. [...]“ (Olga)

„Mně pomáhá ta komunikace. Když už fakt nemůžu, tak jim řeknu 'Kluci, teď mě fakt serete, teď opravdu nevím co s váma a jsem z toho úplně zoufalá, a jestli ještě chvíli budete rvát, mám pocit, že vyskočím oknem.' Tak tohle jim klidně řeknu, takhle to je, popisuju, mně to pomáhá a jim to taky pomáhá, protože ví, co se děje. Aspoň když pak dostanou přes tu prdel, tak vědí, že jsem je varovala a že to k tomu šlo. Není to prostě, že najednou zničehonic je zmlátíš na hromadu. [...] Jo, prostě bejt autentickéj. 'Teď jsem unavená.' Je to fakt partnerskej dialog.“ (Simona)

Postoj k fyzickým trestům

Žádná z dotazovaných neuznává a nepoužívá fyzické trestání dětí jako výchovný nástroj, což vychází z jejich „partnerského přístupu“ ke svým dětem. Některé dotazované uvedly, že fyzický trest použily v emociálně vypjaté situaci, ale zpravidla toho později litovaly. Shodují se na tom, že u tohoto způsobu výchovy neshledávají efektivitu, protože je

tím často vypjatá situace ještě zhoršena. Vnímají, že dialog s dítětem je efektivnější než použití síly, kterou dospělý člověk má a dítě ne. Shodují se, že by svou sílu na dítě použily v případě ohrožení jeho života nebo zdraví, nebo pokud někomu jinému ubližuje.

Dotazované hovoří o fyzických trestech či jiném násilí ve svých rodinách takto:

„Nedělám to nějak, že bych to měla jako výchovnej nástroj, ale určitě jsem to občas udělala nebo udělám, ale je to spíš jenom, když mi ujedou nervy. Většinou toho lituju, protože si myslím, že jako výchovnej nástroj to nefunguje. Třeba u mejch dětí je to hodně neefektivní, protože oni se většinou ještě víc naštvou a jsou ještě víc vzteklý. Takže nám to nefunguje, asi tím, že na to nejsou zvyklý, že by dostaly a měly by ztichnout [...] Takže mně to nepomáhá, ale většinou tím ventiluju nějaký svoje, že jsem vysílená, unavená [...] spíš že mi to prostě ujede a já to nedokážu ovládnout. [...] Jako nedovedu si představit případ, kdy by mi to přišlo vhodný nebo efektivní.“
(Simona, humanitární organizace, 37 let)

„Nedávám jim přes zadek, ale třeba s nima zatřesu, ale furt vnímám, že tam pořád je to násilí, takže se za to stydím a mrzí mě to. A oni to vnímaj, že jo, když ji třeba chytnu a přitáhnu k sobě hrubě, tak ona hned reaguje, protože to pro ni není normální. Nebo mi to prostě vrátí. Úplně z toho mám teď husí kůži, jakože fakt je to špatně. [...] Prostě to tam skáče, to, co bylo normální třeba pro mý rodiče, i když jsem nebyla mláčená, ale tyhle ty hrubosti.“
(Beáta, bývalá kavárnice; připravuje se na povolání dully, 38 let)

„V jedný vypjatý chvíli, kdy B. byla rozčilená a chtěla mě bouchnout, jsem ji chytila za ruku a říkám 'tak třeba zadupej' [...] Protože jsem se rozhodla, že násilí nepatří do naší rodiny, že to zvládnou. Nerada to přiznávám, je to pravda, ne vždycky se mi to povede. [...] Většinou to jde vyřešit jinak.“ (Monika, učitelka, 33 let)

„S tím, co já vím, jak se dětská duše chová při nějakých trestech, nebo když na dítě použiju sílu, kterou já mám a ono ji nemá, prostě, já bych to dělat nemohla. [...] Ale sama bych to taky neudělala, protože už jsem prostě s těma fyzickýma trestama jinde.“ (Radka, asistentka pedagoga, 31 let)

Emocionalita a respekt

Při reflexi „respektu“ k projevování „negativní emocionality“ dětí se ve výpovědích informátorek často setkáváme s motivem „vyjádření pochopení“ pro pocity (smutek, vztek, zklamání, bolest), které dítě prožívá, a s fyzickým kontaktem, pokud o něj dítě stojí, který mu má v této situaci vyjádřit podporu. Podporu svým dětem vyjadřují také tím, že situaci nezlehčují. Dotazované matky synů v případě jejich pláče zásadně nepoužívají genderově-stereotypní komentáře o neadekvátnosti či nevhodnosti pláče u chlapce. Informátorky jako další charakteristiku svého přístupu uvádějí „ponechání volného průběhu“ projevení „emocí“ a snahu tyto projevy netišit rychlou kompenzací nebo slibem kompenzace. Po uklidnění situace o ní se svými dětmi debatují a snaží se nalézt řešení pro zlepšení nebo pro příště. Pokud děti projev „emocí“ přehrávají, aby získaly pozornost, dotazované jim vysvětlí neefektivitu tohoto jednání.

„Respekt“ k projevování „emocí“ svých dětí interpretují dotazované takto:

„[...] se snažím pracovat hlavně s emocema. Snažím se je přijímat, pomáhat jim rozumět tomu, co právě prožívají a projít si tím. Nesnažím se jim bránit v tom, aby plakaly, aby se vztekaly. To ale neznamená, že se téma emocema mění situace. Že by si něco vyfňukaly nebo vydupaly. Ale můžou plakat a vztekat se. Ale nemůžou při tom někomu ubližovat a ničit věci.“ (Olga, psychoterapeutka, 35 let)

„Aspoň prostě ví, doufám, že mi to může říct a že se může vztekat, je to těžký, když se vzteká, on to vydrží dlouho, ale aspoň v něm nebuduju ten pocit, že projevování svých emocí je prostě špatný a nesmí, a nebrečí pak někde v noci do polštáře, protože přede mnou nemůže.“ (Simona, humanitární organizace, 37 let)

„Kluci brečej, brečej i zvířata, tak proč by u lidí měly brečet jen ženy. Tu větu [Kluci přece nepláčou.] nesnáším a dementuju ji, kdykoliv to jde. [...] vztek řešíme kontaktem, pláč samozřejmě taky, takové ty pády a spol. Jedině, když vidíme divadýlko, že se třeba D. ťukne lehce a řve jak Tarzan jen na oko, tak to třeba převedeme do legrace a podobně. Jinak uznáváme pocity, mazlíme a tak, no, klasika.“ (Gabriela, státní správa, 33 let)

„Co moc netoleruju, je kňourání, sebelítost, fňukání a jiné domáhání se pozornosti. To jim vždycky oběma říkám, že mají za mnou přijít na přímo a ne vydírat. Že tohle má tak leda potenciál mě rozčílit.“ (Anna, sociální pracovnice, 38 let)

Kategorie „komunikace“, „bezpodmínečná láska“ a „respekt“ k projevování „emocí“ konstruuje dotazovaná Markéta (marketing, 34 let) na příkladu konfliktu s dcerou, která dostala záchvat vzteku při oblékání se před odchodem ven z domova. Markéta se rozhodla, že zůstanou doma, což dceřin vztek zesílilo a po chvíli následovala scéna uvedená ve výpovědi:

„[...] 'Mami já už se chci uklidnit, co mám pro to udělat?', tak jsem jí řekla 'Z., nech to plynout, jestli se chceš uklidnit, nech to plynout, tvoje tělíčko si s tím poradí samo.' Tak odešla, několikrát ještě přišla mi říct něco ošklivého, zlého, chodila se na sebe dívat do zrcadla, pozorovala, jak se mění. [...] Pak jsem natáhla ruce, že může přijít, že ji přijímám. Přišla ke mně, přinesla knížku, chtěla kousek přečíst ze svojí oblíbený knížky [...] Pak jsem se jí zeptala, jestli chce jít ven. 'Jo, ráda.'“

Genderové hledisko ve výchově

Jak již bylo řečeno v pasáži o „emocionalitě“, dotazované se ve výchově snaží nepodporovat genderové stereotypy. Svým dětem nechávají svobodu ve výběru aktivit, hraček a barev. Větší část dotazovaných uvedla, že svým dětem dává k dispozici neutrální hračky a aktivity, a snaží se nerozlišovat na „dívčí“ a „chlapecké“, to samé platí ve velké části případů i pro „ženské“ a „mužské“ práce v domácnosti. Dokud mají dotazované vliv na výběr barvy oblečení svých dětí, dle svých slov nerozlišují na „dívčí“ a „chlapecké“, a to často i z praktických důvodů, neboť většinu oblečení nakupují či dostávají z druhé ruky. S rozdělováním barev, aktivit a věcí na „dívčí“ a „chlapecké“ se děti většiny dotazovaných setkají v širší rodině nebo v dětských kolektivech, a dotazované jsou si vědomy toho, že právě názory ostatních časem budou ovlivňovat dětskou volbu, zvláště, co se týče barev. Převážná část dotazovaných uvedla, že genderové stereotypy spíše neřeší, tedy nebuduje ani neboří, některé dotazované se velmi soustředí na to, aby své děti nevychovaly v genderových stereotypích. Jejich přístup k genderovým stereotypům je také někdy předmětem mezigeneračních neshod s jejich rodiči a tchánovci.

Svůj postoj k genderovému hledisku ve výchově interpretují některé dotazované takto:

„Výchovou asi tím stylem, že jsem jasně babičce řekla, že holky lezou po stromech a že je jedno, že je od bláta až za ušima. Takže nerozlišuju. Co se týče hraček, tak nejsme vyhranění. Kdyby chtěla auta, klidně jí je koupim, ale sama inklinuje k holčičkovskému a tak je to i s oblečením. Dokud jsem vybírala za ni, bylo mi jedno

barvy nebo klučičí, holčičí. Ted' si vybírá sama. Boříme stereotypy v rodině. Doma nijak nevyhraňujeme, co je pro holky a co kluky.“

(Hana, psychologka, 31 let)

„Dcerka nemá náušnice. Zaprvé proto, že nechci o jejím těle rozhodovat a za druhé se mi nelíbí, že jen podle toho lidí koukají, zda je to kluk nebo holka.¹¹⁸ A snažím se kupovat neutrální oblečení a klidně jí dávám klučičí hadříky, ačkoliv беру hodně věcí z bazárku a od lidí po holčičkách. Ale třeba ted' má hnědé klučičí botičky. A určitě neřeším že by něco jako holčička měla nebo neměla dělat. A počítám s tím, že jí přítel bude učit zatloukat hřebíky a tak.“ (Františka, marketing, 32 let)

„Tak to boříme (genderové stereotypy). (Syn) ted' chodí s kočárkem a panenkou, nosí růžovou mikinu a čepici s Elzou a Annou. Vlastně to sama nějak neřeším, je mi to jedno.“ (Beáta, bývalá kavárnice, připravuje se na povolání doly, 38 let)

Ve výpovědích větší části dotazovaných se shoduje myšlenka, že jejich dcery tíhnou ke stereotypně „dívčím“ věcem, aktivitám a hlavně barvám. Některé dotazované to přisuzují „přirozenosti“, můžeme se však také domnívat, že se jedná o stereotyp získaný mimo rodinu. Na druhou stranu je velmi zajímavé, že převážná část dotazovaných uvedla, že jejich synové si také v určitém věku oblíbili „dívčí“ barvy. Dotazované Olga (psychoterapeutka, 35 let) a Monika (učitelka, 33 let) se svým dcerám snaží stereotypy vysvětlovat. Své odmítání genderových stereotypů a „respekt“ k tomu, co si dítě samo zvolí, konstruují takto:

„Dokud barvy neřešily, nosily věci po (bratrancích), což lidi mátló, prarodiče popuzovalo, ale asi to bylo proti genderovým stereotypům spíš natruc a z praktického důvodu. Růžovou si pak zvolily samy a my to respektujeme, ačkoli ji moc rádi nemáme. Jediné, co asi dělám důsledně je, že když někdo rozděluje něco na holčičí a klučičí (hračky, zábavu, sport), tak se jich zeptám, jestli to je pravda, a většinou dojdeme k tomu, že to je blbina.“ (Olga)

„Snažím se, aby měla podněty z mužské i ženské sféry. Že začátku měla neutrální hračky. Nebo ted', když už jsme koupili Playmobil, tak to je hájovna, je tam žena i muž. Není to zbytečně růžové. Vaří se mnou, ale koupili jsme i malou pilku, aby na zahradě zkoušela řezat dříví. Samotnou mě překvapilo, jak tíhne ke kočárku, aniž

---

¹¹⁸ Náušnice nemají dcery převážné části dotazovaných z důvodů, o kterých Františka hovoří.

bychom ho doma měli. Jo a rozhodně jí opakuji, že každý si bere barvu, kterou má rád. Odněkud přitáhla klučičí a holčičí a to mě dráždilo.“ (Monika)

Tři dotazované, které jsou matkami pouze synů, se shodují na tom, že dbají na svobodu volby hraček a barvy oblečení, a proto tyto věci nerozlišují na „dívčí“ a „chlapecké“ a mají doma věci „zaměřené na obě pohlaví“. Jedna informatorka uvedla, že doma mají převážně „chlapecké“ hračky, ale genderové hledisko neřeší:

„My to neřešíme. Mají hlavně klučičí hračky, ale když si vezmou kočárek u kamarádky, z ruky jim ho nervu.“ (Dagmar, letuška, 35 let)

„Máme i pár plastových bazmeků, i když radši ty dřevěné a nějak zaměřené. Ale jinak klidně panenky vedle aut, oni si sami vyberou. To samé s oblečením. Chodí i v červených tričkách.“ (Gabriela, státní správa, 33 let)

„Kluky se určitě snažím vést co možná nejméně stereotypně, ano, to je velké téma moje. Co se týče hraček, máme panenky i kuchyňku třeba. V pokojíku [...] máme tam hodně růžové. Myslím si, že klučičí a holčičí věci jsou nám hodně podsouvány společností, například v Indii nosí růžovou převážně muži. Takže určitě, řešíme, snažím se je od těchto gender konceptů držet co nejdéle to půjde stranou, aby si mohli cestu najít sami.“ (Simona, humanitární organizace, 37 let)

Dotazovaná Cecílie (interiérová designérka, 36 let) pak konstruuje nebudování genderových stereotypů v domácnosti, ale zároveň snahu podpořit u svých dětí „ženské“ a „mužské“ sebevědomí a naučit je přijmout přirozené procesy patřící určitému pohlaví:

„Možná i tím, že já mám dva syny a oni tak nějak přirozeně hledají klučičí zábavu (klacky, auta, superhrdiny) a mají to jako společné téma. (Partner) má dceru, jejíž matka sama má jen růžové věci a dceru oblíká stejně, takže ona zase k nám přináší princezny a panenky. Co neřeším, je zapojení do chodu domácnosti. Všichni pomáhají. [...] Prostě uvařím a pomůže mi utřít nádobí, tak někoho poprosím a neřeším, jestli je to kluk nebo holka a tím spíš, abych jim to říkala. Mně to přijde přirozený (pro mě) - nemám potřebu někam tlačit genderovou rovnost a soustředit se na to nebo cíleně vychovávat děti stejně, ani zároveň neřešit právě např. ty domácí práce. Jakože malá by pak musela dělat víc, protože je holka. To ne. Spíš se je snažíme přivádět k nějakému ženství a mužství [...] spíš to přijetí přirozenosti,

'ty máš předkožku, tak se o ni starej, máma menstruuje'. A já i (partner) se postupně učíme mít rádi sami sebe a předávat to dětem.'

Dotazovaná Monika (učitelka, 33 let) hovoří o zažitém stereotypu, že ženy „hodně mluví“ a muži „neumí vyjadřovat své pocity“. Svého syna tedy chce vychovávat k „umění komunikovat“:

„A když mám kluka, tak samozřejmě i pak v tom vztahu, aby dokázal říct, co cítí třeba, to je taky to vědomý. U těch ženských mi přijde, že u nás je to takový normálnější, že my prostě mluvíme. Ale vim, že se často vyčítá těm chlapům, že nemluvěj, tak když budu mít toho R., tak aby se nebál, přestože je chlap, tak řešit nějaký křehký věci a být citlivý.“

Některé dotazované také dávají svým dětem zcela nebo částečně volnost výběru, přestože samy některé genderové stereotypy uznávají. Jedná se zejména o archetypální „mužské“ a „ženské“ vlastnosti a role, informátorky případně konstruuji „přirozenost“ při zaujímání těchto rolí:

„Co děti chtějí nosit, to nosí, jeden náš syn měl kolem 3-4 let výrazně rád růžovou a fialovou, včetně oblečení, teď zas naopak. Jsme s manželem zastánci tradičních rolí. Ode mě se děti učí vařit a starat o domácnost, od manžela zas práci na zahradě, se dřevem. Můj muž rozhodně nevaří či nepřebaluje, já zas neštípu dřevo.“

(Veronika, sociální pracovnice, 36 let)

„V barvách a činnostech se dost snažím. Na hračky mají dost vlastní názor, ale když náhodou projeví zájem o hračky primárně určené pro druhé pohlaví, mají je. V oblékání mám hranici v tvarech. Holka nosí hlavně šaty a sukně, kluk kalhoty.“

(Eliška, VOŠ, 32 let)

„Pro mě škatulky znamenají omezení. Možná akorát u syna jsem nedávala růžové oblečení, u holčiček jsem se mu spíš programově vyhýbala, bo jsem růžovou nemohla. Teď už jsem ve fázi, že je mi to jedno. Na druhou stranu, když o tom přemýšlím, tak je mi i blízké archetypální rozdělení. Tzn. žena, přijímající, ochranná energie, muž, dávající, agresivní energie. [...] Že bych řešila u dětí, jaký kroužek nebo hračka je vhodná, to určitě ne. Ale spíš je to primárně o té svobodě rozhodnutí, než že bych řešila gender.“ (Jolana, homeopatička, 43 let)

„Ne my to neřešíme. Nevím, jak na to K., ta starší přišla, ale všechny tmavě modré věci přiděluje tatínkovi, i ručník na WC, když je tmavě modrý, stále opakuje, že je tatínka. Předpokládám, že si holky osvojí roli sami. A tím, že manžel sám od sebe doma někdy uklízí, vaří, vynáší odpadky, nakupuje, přinese květinu, nosí tašky, tak mají i správný vzor.“ (Ivana, nákupčí, 37 let)

Kontaktní rodičovství

Společným rysem je pro všechny dotazované „kontaktní rodičovství“. Jedná se o častý fyzický kontakt dítěte s matkou, resp. s otcem, a to prostřednictvím nošení, společného spaní, kojení na požádání, utěšování dítěte při pláči, atd. Propagátorkou „kontaktního rodičovství“ byla od poloviny 70. let 20. století americká psychologka Jean Liedloff, jejíž kniha *Koncept kontinua* je velké části dotazovaných v této oblasti inspirací.¹¹⁹ Dotazované v této oblasti legitimizují svůj přístup s odkazem na „přirozenost“ a „nejlepší přesvědčení“, a hovoří o možnosti „okamžité reakce“ na potřeby dítěte. Dotazovaná Cecílie (interiérová designérka, 36 let) konstruuje v souvislosti s některými prvky „kontaktního rodičovství“ také pojem „norma“:

„Dlouho jsme spali společně. Už mají svůj pokojíček, ale občas přijdou v noci do ložnice spát. Přijde mi to normální, stejně jako mi přišlo normální je kojit do tří let.“

---

¹¹⁹ Americká psychologka Jean Liedloff (1926-2011) strávila 2 a půl roku ve venezuelském pralese u kmene Tequánů a Sanemů, u nichž pozorovala, jakým způsobem vychovávají děti. Zjistila, že jejich způsob (podobně jako způsob jiných přírodních národů) se zcela odlišuje od způsobu výchovy v západních moderních společnostech. Tequánské a samenské matky byly od porodu se svými dětmi v neustálém fyzickém kontaktu, kusem látky je měly po většinu dne uvázané k tělu, takže se mohly věnovat běžným činnostem z „dospělého světa“ a nemusely jim primárně věnovat pozornost, kojily je na požádání, spaly vedle nich, atp. Větší děti měly volnost pohybu a aktivit, při kterých je dospělí nehlídali a prostřednictvím kterých měly získat pud sebezáchovy. Hrály si s nástroji, které dospělí lidé používali při práci, od brzkého věku manipulovaly s ostrými noži. Nebyly trestány. Jean Liedloff zjistila velmi pozitivní dopad této výchovy na tequánské a samenské děti, které byly velmi klidné, samostatné a obětavé, a ze kterých vyrůstali vyrovnaní, psychicky zdraví a sociálně přizpůsobiví jedinci. Své poznatky J. Liedloff sepsala v knize *Koncept kontinua* v roce 1975 (v češtině vyšla poprvé v roce 2007). Viz LIEDLOFF, J. *Koncept kontinua*. 2007

Vzhledem k tomu, že se J. Liedloff ve své psychoterapeutické praxi setkala s mnoha dospělými lidmi, kteří trpěli depresemi a jinými psychickými problémy, dospěla k názoru, že tyto choroby pramení z jejich dětství, kdy nebyly naplňovány jejich potřeby úzkého fyzického kontaktu s matkou, resp. oběma rodiči, neboť pro model výchovy v západní moderní společnosti je běžná separace dítěte od rodičů (vlastní postýlka, ohrádka, kočárek), na pláč dítěte není ihned a vždy reagováno, dítě tráví velkou část dne o samotě a cítí se být opuštěné, neboť si neuvědomuje, že se k němu matka vrátí (LIEDLOFF, J., *Koncept kontinua*. 2007). Tento přístup vychází z minulého století, kdy byla propagována co největší samostatnost dítěte, bylo tedy doporučováno matkám nechat dítě „vyplakat“ a nereagovat na každý jeho „rozmar“ (MATOUŠKOVÁ, H. *Nošení dětí: ani móda, ani rozmazlování*. [online]. MF DNES. 2006). J. Liedloff hovoří o vhodnosti se ve výchově malých dětí navrátit k „přirozenosti“ a k „instinktu“, tedy k tomu, jak lidé vychovávali své děti tisíce let před současnou moderní dobou (LIEDLOFF, J. *Koncept kontinua*. 2007).

Velká část dotazovaných se kvůli některým prvkům „kontaktního rodičovství“ setkala s mezigeneračním nepochopením od svých rodičů, pro které při výchově svých dětí byla běžná separace dětí od rodičů, a „kontaktní rodičovství“ je pro ně tedy nezvyklé.^{120,121}

„Neznají to, nejsou na to zvyklí. [...] Myslím si, že lidem hrozně vadí, když někdo dělá něco jinak, protože mají pocit, že to, že já dělám něco jinak, tak tím kritizuju to, jak to dělají oni, ale to není pravda, já to dělám tak, jak to vyhovuje mně. Jako myslím si, že to je lepší, ale není to osobní kritika toho, jak to dělají oni.“

(Karolína, učitelka, 38 let)

Dotazované uvedly, že pokud kojeneček pláče, má pro to důvod, který matce takto komunikuje, a proto na pláč svých dětí ihned reagují. Všechny hovoří o tom, že své děti „nenechávají vyplakat“, ale snaží se je utišit.¹²² Dokud jejich děti pláčou před spaním a nejsou schopny usnout o samotě, uspávají je. Většina dotazovaných svým dětem nedává dudlík, neboť ho díky intenzivnímu fyzickému kontaktu a okamžitému uspokojení potřeb dítěte ani není potřeba, a kromě toho věří, že jeho používání negativně ovlivňuje sací techniku dítěte, vývoj zubů, atd.

„Měli jsme jeden pokus, že dítě necháme vyplakat. Ale já jsem to nedala psychicky, já jsem plakala jak zvíře vedle zavřená a chlap říkal, že to musím vydržet, já jsem říkala, že to nevydržím. Pokus proběhl, ale nebyl to můj styl.“

(Anna, sociální pracovníce, 38 let)

„Když byly úplně maličké, vždycky pláč znamenal, že něco potřebují. Ted' když jsou větší a už se vztekají a zkoušej to, je lepší je nechat [...] Chodila jsem na předporodní kurz, kde nám říkali, že děti od 3 měsíců umějí vynucovací pláč. Tak jsem čekala, kdy přijde ten vynucovací pláč, ale pokaždé to bylo něco, co prostě znamenalo, že to dítě něco potřebuje. Tak jsem pak přišla na to, že to byla pěkná blbost. A pak jsem se

---

¹²⁰ K této separaci docházelo (a stále dochází) prostřednictvím kočárku, ohrádky nebo vlastní postýlky či pokoje. Reagovat na pláč dítěte vždy a okamžitě pro ně nebylo běžné, téma dětského pláče provázely různé mýty (např.: pláčem jsou posilovány plíce dítěte, dítě si vynucuje pozornost a manipuluje rodiči). Lékařská doporučení po dobu několika desetiletí 2. poloviny 20. století byla pro kojení jiná, než jsou dnes, umělá kojenecká výživa byla považována za zdravější než mateřské mléko, děti byly odkládány do jeslí, aby matky mohly nastoupit do zaměstnání, a proto bylo běžné kojení ukončovat ve 3. měsíci života dítěte.

¹²¹ „Tehně – klasická výchova. Nechat vyplakat, dát do ohrádky, nenosit vůbec, protože by si na to zvykly, [...] potom, že jsem si je rozmazlila, tím, že jsem je nosila, a furt jsme bojovaly.“ (Dagmar, letuška, 35 let)

¹²² Zde je řeč především o kojencích a batolatech. Pláčem starších dětí se zabývala jedna z předchozích kapitol.

vlastně zpětně dozvěděla, že nic takovýho neexistuje. Hlavně rodiče vždycky 'proč ho pořád zvedáš, proč ho máš pořád na sobě a proč ho pořád kojíš?' No copak ho člověk nechá rvát?'' (Eliška, VOŠ, 32 let)

Dotazované hovoří o pozitivních účincích kojení pro děti – dle jejich slov (kromě výživy) kojení podporuje zdraví a imunitu dítěte, dále hovoří o tom, že kojení není jen strava, ale především fyzický kontakt dítěte s matkou, prostřednictvím kterého se upevňuje jejich vztah, a je možné jím i dítě utišit. Také přispívá k psychickému vývoji a zdraví dítěte. Kvůli těmto benefitům chtějí své děti kojit co nejdéle to bude možné. Svě děti kojí buď do samoodstavu, anebo dokud to pro ně není nepříjemné nebo vyčerpávající, nebo dokud neplánují znovu otěhotnět. Nejkratší doba kojení je mezi dotazovanými rok a čtvrt, nejdelší pak čtyři roky (dotazovaná stále kojí), některé kojí přes tři roky a většina dotazovaných pak přes dva roky.¹²³ Svě starší děti kojí občas, zmiňují hlavně prospěšnost sociálního kontaktu, který dítě uklidní ve chvíli, kdy to potřebuje. Kojence a batolata pak kojí na požádání. Kromě toho, že mateřské mléko obsahuje všechny živiny potřebné pro dítě a přináší výše uvedené benefity, dotazované zmiňují také „pohodlnost“ a „dostupnost“.

O kojení, důvodech, zkušenostech a době kojení hovoří některé dotazované následovně, reflektují především „vztah“ a „kontakt“:

„Přijde mi, že to je zdravé, pro to dítě, ale i pro mě, kvůli prsům, kvůli prevenci rakoviny a tak všechno. Ale první věc, kvůli které to dělám, je kvůli nim, protože to je to nejlepší, co jim můžu já dát potom, co je porodím. Na imunitu, ten sociální vztah, je to i praktické, co si budeme nalhávat. Vzhledem k tomu, že jsem zažila, co to je

---

¹²³ Doporučení World Health Organization, MZČR a Komise kojení je plné kojení do 6 měsíců života dítěte, a po zavedení příkrmů do 2 let a déle. Globálně je však pouze 40 % dětí plně kojeno do 6 měsíců, WHO stanovilo cíl, aby v roce 2020 bylo 50 % dětí do 6 měsíců života plně kojeno. (*10 facts on breastfeeding* [online]. World Health Organization, 2017.) V České republice 95,1 % dětí narozených v roce 2015 zahájilo kojení, v 6 měsících bylo kojeno 36,9 % dětí (výhradně jen 13,6 %), ve 12 měsících 15 % dětí. Doporučení tedy nejsou naplněna. (*Kojení v ČR* [online]. Laktační liga, 2017.) Plné kojení do 6 měsíců života dítěte označuje WHO jako zásadní pro optimální vývoj a zdraví dítěte. Mateřské mléko obsahuje všechny živiny, které dítě potřebuje pro správný vývoj, a obsahuje protilátky (umělá kojenecká výživa neobsahuje) proti dvěma běžným dětským nemocem, průjmům a zápalům plic, které jsou světově nejrozšířenějšími příčinami dětské úmrtnosti. Lidé, kteří byli jako děti kojeni, mají silnější imunitu, jsou méně náchylní k nadvaze a obezitě a cukrovce, a vykazují také lepší výsledky v inteligenčních testech. Benefitem pro ženu je pak prevence rakoviny vaječníků a prsou, cukrovky II. typu a poporodní deprese. Dlouhodobé benefity kojení pro dítě i matku nemohou být nahrazeny kojeneckou stravou. (*10 facts on breastfeeding* [online]. World Health Organization, 2017.)

dokrmování a nemám na to dobré vzpomínky, tak i kvůli tomu, z vlastní lenosti.
(Nikola, mediální nezisková organizace, 34 let)

„Dokud budou chtít, neřeším, nechávám to úplně na nich. [...] Až ho nebude potřebovat (prso), tak ho nebude potřebovat, já to prostě neřeším. To je prostě furt o tom respektu jo. Respektuju, že to potřebujou, tak jim to prostě dopřeju, mně to problém nedělá, a jestli to někomu vadí, tak je to jeho problém, děti jsou to naše.“
(Gabriela, státní správa, 33 let)

„Kojíme furt, řekla jsem si, že to nechám na H., jak bude chtít. On je takovej prsomil, tak se kojí pořád. [...] Do roka byl plně kojenej, [...] neměl žádný přesnídávky. Ted' už jí, ale furt to mlíko je pro něj [...] Když má nějakou bolistku, tak to funguje, ten kontakt, že je prostě u mě a že má to prso. [...] Když měl teplotu, úplně vidim, jak mu to pomáhá. Jsem fakt za to ráda, je to pohodlný, díky tomu dítě prospívá, tím mu pomůžu, pro oba dva je to příjemný. Ted' jsem to trochu omezila, když už je velkej, tak se dokážeme dohodnout, třeba mu řeknu, že ted' ne, ať počká, a on prostě počká. [...] Zajímavý je, jak opravdu to 99 % lidí vnímá jenom jako jídlo to kojení, že si myslí, že ho tím krmim. Ale to není jídlo, pro to dítě je to prostě fyzickéj kontakt, je u mámy. Kord v tadytom věku, to už není o jídle, ale o něčem jinym, a lidi to vůbec nejsou schopný pochopit, vůbec je to ani nenapadne. U těch miminek, když se člověk baví s kamarádkou, která v půl roce přestane kojit, protože si myslí, že to to dítě už nepotřebuje. Je to škoda. To ženský tělo dokáže produkovat mlíko jo, prostě elixír, to je super.“ (Beáta, bývala kavárnice, připravuje se na povolání duly, 38 let)

Dotazované v současné době spějí nebo dříve do určité doby spávaly se svými dětmi v jedné (velikostně přizpůsobené) posteli, resp. v jedné místnosti. Velká část dotazovaných nikdy nepořídila dětskou postýlku, resp. ji žádná nepoužívala od doby, kdy se začala soustředit na „kontaktní rodičovství“. Ve dvou případech spí z praktických důvodů matka s jedním dítětem v jedné místnosti a otec s druhým dítětem, resp. ostatními dětmi v místnosti jiné, v jednom případě spí matka s dětmi z praktických důvodů v jedné místnosti a otec v jiné. Pokud děti dotazovaných již spějí v samostatném pokoji, mohou kdykoli přijít spát k nim, když to potřebují. Ve výpovědích se opakují pojmy jako „možnost okamžité reakce na potřeby dítěte“, „potřeba dítěte“, „praktičnost“, „blízkost“, „nejlepší přesvědčení“, a kromě toho si společné spaní s dětmi užívají i rodiče, můžeme tedy vymezit kategorie

„emocionalita“ či „senzitivita“. Dotazované, které v současné době spějí společně se svými dětmi, se shodují na tom, že takto budou spát, dokud jejich děti nebudou vyžadovat soukromí, ale i dokud to bude vyhovovat jim, čímž opět konstruuji kategorii „respekt“.

Důvody pro společné spaní z osobního i psychologického hlediska vysvětluje dotazovaná Olga (psychoterapeutka, 35 let) takto:

„Spíme společně. Ale je pro mě důležité, aby měly holky možnost spát i jinde, když si to vyberou. Aby to nebylo tak, že to určuju já. V tomhle důvěřuju spíš jim, že budou líp schopné poznat, kdy už jim to stačí. Je to tak příjemný, že bych to já klidně mohla natahovat i v době, kdy ony už to nebudou potřebovat, a to nepovažuju za užitečný. Společný spaní je potřeba savců, jako jsme my. Když spí miminko o samotě, instinktivně se cítí ohrožené, je to dáno naší genetickou výbavou. Navíc společné spaní respektuje v prvních měsících základní vývojovou potřebu po symbióze s matkou. Je to vývojové stádium, oddělení ho naruší. Dítě se sice na situaci adaptuje, třeba ani nebrečí, ale to neznamená, že to na jeho osobnosti nezanechalo následky. Může to významně ovlivnit jeho důvěru ve svět, prožitek v ohrožení, sebelásku a sebehodnotu. To říkám jak jako matka, tak jako terapeutka. Jako matka si každodenně uvědomuju, jak je to fajn být dítěti nablízku, včas reagovat na jeho potřeby, ať už to je hlad, když je pidi, nebo je to prostě položení ruky na záda, když má zlý sen, a možnost mu říct, že je všechno v pořádku. Být u toho, když se probudí. Hned ví, že je v bezpečí a že je milovaný. Jak ses ptala, jak se v tomhle stylu cítím, tak zrovna u tohohle se cítím fakt jistě, žádný pochybnosti. Spojuje se tu intuice s tím, co o tom vím, a je to prima. (Olga)

Některé dotazované o důvodech pro společné spaní následovně:

„Možnost reagovat hned, když se něco děje, to mi na tom přijde nejdůležitější. Protože ty malý děti do nějakých tří, dvou let se prostě buděj v noci, potřebujou napít, čůrat, vědět, že tam jsem, zdají se jim nějaký sny, a kdybych byla jinde, třeba na chůvičce, tak bych se musela probudit, utišit tu chůvičku, ted' potmě někam běžet, vzít dítě, ted' ho nějak uchláholit nebo to vyřešit, pak ho uspat, pak po špičkách jít zase jinam. Pro mě to je nejjednodušší, to dítě líp spí podle mě, když ví, že jsem blízko [...] Jsem ráda, že můžu reagovat na ty děti, když něco potřebujou, hned.“

(Veronika, sociální pracovnice, 36 let)

„Myslím si, že mimino patří k rodičům. [...] Půjde do svého pokojíčku, až bude chtít.“
(Pavla, asistentka pedagoga, 31 let)

Pro dotazované nejsou důvodem pro společné spaní s dětmi jen potřeby jejich dětí. V jejich výpovědích lze kategorizovat také „vlastní potřebu blízkosti k dětem“:

„Vždycky si říkám, jak je to fajn, si lehnu mezi ně, oddychují, chrápu. [...] Už to není o nich, ale o mně. Mně tam s nima je dobře, takže nevím do kdy.“
(Beáta, bývalá kavárnice, připravuje se na povolání dudy, 38 let)

„Mně to dělá dobře, mně se s nima spí dobře. [...] Když usínáme všichni spolu, [...] já je potřebuju mít všechny vedle sebe, dělá mi to dobře, takže ani neuvažuju o tom, že bych je měla vystrnadit.“ (Dagmar, letuška, 35 let)

Dotazovaná Gabriela (státní správa, 33 let) hovoří o konkrétním důvodu, proč začala aplikovat tento prvek „kontaktního rodičovství“, který pro ni byl v době narození jejího prvního dítěte (před necelými 4 lety) neobvyklý. Ze způsobu, kterým byla vychovávána ve své původní rodině, byla zvyklá na separaci od rodičů, a kromě toho slýchala i různé mýty o důsledcích společného spaní. Uvedla, že v době svého a partnerova dětství bylo společné spaní s dětmi nezvyklé velmi:

„Já jsem ho v porodnici nechtěla dát do té železné klece, [...] nedokázala jsem ho odložit. [...] Pak jsem přišla domů a automaticky jsem si myslela, že ho položím do té postýlky a on tam bude spát. No, určitě. Tak mi velice rychle ukázal, že takhle to nebude fungovat. A když jsem seděla úplně nešťastná, jak teda jako budu fungovat, tak mi muž řekl 'tak když vidíš, že v tý postýlce spí 5 minut a pláče, a ty ho zase hodinu uspáváš na rukách, a když ho máš v posteli, tak spokojeně spí, tak je to očividné, tak ho nech spát vedle sebe'. A tak jsem si říkala 'a nenaučím si ho a nerozmazlím si ho?', jo, fakt člověk prostě jel tím mainstreamem. A muž 'tak já jsem s rodiči spal taky celé dětství a nemám pocit, že bych byl rozmazlený, tak ho prostě nechej a uvidíme, jak to bude pokračovat'. [...] Jako kdyby to bylo v 15 letech, tak bych to už řešila, ale v těch 4 mi to nepříjde jako problém.“

Dotazovaná Simona (humanitární organizace, 37 let) hovoří o pozitivním vlivu společného spaní rodičů s dětmi na celou rodinu a o „přirozené potřebě“ dětí být u rodičů, a také o „praktičnosti“. Dnes však dospěla do fáze, kdy jí společné spaní se všemi dětmi (má tři) již nevyhovuje, a proto uvažuje o ukončení.

„Kluci usínaj sami už dlouho, ale jsou zvyklí, maj rádi bejt při nás. Máme velkou postel tomu uzpůsobenou, ale musím říct, že taky řeším právě to, že mi to už nevyhovuje, že se nevyspím, když jsme všichni v tý posteli. [...] Prostě asi je to nějaká přirozená potřeba, která vim, že jednou skončí [...] To společný spaní mi přijde skvělý, myslím si, že to je hrozně fajn a že to je hrozně důležitý pro tu rodinu, pro ty děti, protože je to taky nějaký čas, kdy jste spolu. S těma malejma je to jednoduchý, protože potřebujou bejt s tebou, pro kojení je to jednodušší, nemusíš vstávat. [...] Postýlku jsme fakt nikdy neměli.“ (Simona)

Dalším podstatným prvkem „kontaktního rodičovství“ je nošení dětí v šátku nebo v závěsu, tedy tzv. „klokánkování“ či „šátkování“.¹²⁴ Dotazované své děti nosily či nosí v šátku nebo v manduce (nosítku) od chvíle, kdy se rozhodly, že své děti budou vychovávat „kontaktně“. Některé z dotazovaných své děti několik měsíců výhradně nosily, a kočárek pořídily a začaly používat až v době, kdy dítě umělo sedět, aby mohlo mít z kočárku výhled. Dotazované střídají nošení s kočárkem dle „praktičnosti“ a typu cesty (o praktičnosti využívání kočárku hovoří především ve spojitosti s odvozem nákupu), preferují však nošení, které ve většině situací považují za „praktičtější“. Děti takto nosí i doma. Jsou si vědomy důležitosti správné ergonomie nošení, a hovoří o příznivém vlivu na vývoj kyčlí a posilování svalů dítěte. Vlastnosti, které ve výpovědích dominují jsou „praktičnost“, „fyzický kontakt“ a „možnost okamžité reakce na potřeby dítěte“. Díky tomu, že základní potřeby dítěte jsou při takovémto kontaktu s matkou bezprostředně uspokojovány, jsou děti převážně klidné a málokdy pláčou, a proto se matky mohou věnovat různým činnostem.

Některé dotazované hovoří o trvání a důvodech výhradního nošení dětí takto:

---

¹²⁴ Lidé jako savci jsou založením „nošenci“. Po porodu je těsná blízkost dítěte s matkou velmi důležitá pro adaptaci dítěte na okolní svět. Dítě potřebuje to, co zná z dělohy, tedy teplo, pevné objetí, slyšet tlukot matčina srdce a houpavé pohyby při chůzi. Častým fyzickým kontaktem se upevňuje vztah matky a dítěte, které je tímto spokojenější a lépe prospívá. (MATOUŠKOVÁ, H. *Nošení dětí: ani móda, ani rozmazlování*. [online]. MF DNES. 2006), (LIEDLOFF, J. *Koncept kontinua*. 2007) Nošení dětí bylo běžné ve všech dobách a kulturách, a v některých kulturách, především u přírodních národů, je výhradní dodnes. (LIEDLOFF, J. *Koncept kontinua*. 2007) V dnešních moderních společnostech se od dob rozšíření dostupnosti kočárků již tolik nevyužívá, a proto je některými lidmi považované za zastaralé či dokonce škodlivé. Jak se k tzv. „klokánkování“ staví Česká pediatrická společnost viz v Příloze č. 5. Stanovisko ČPS obsahuje také stručné odůvodnění návratu této metody do moderní společnosti. V Příloze č. 6. pak viz ukázkou různých způsobů nošení dětí v šátku či v nosítku.

„První rok v podstatě B. nebyla v kočárku. To mi přijde skvělý, že prostě víš, co to dítě potřebuje.“ (Monika, učitelka, 33 let)

„Mladší syn se od šestinedělí do pěti měsíců jenom nosil, protože v kočárku velmi plakal.“ (Eliška, VOŠ, 32 let)

Informátorky Olga (psychoterapeutka, 35 let) a Simona (humanitární organizace, 37 let) reflektují ve svých výpovědích všechny výše uvedené vlastnosti, o důvodech preference nošení hovoří zejména skrze pojmy „praktičnost“, resp. „nepraktičnost“:

„Nosím pididěti v šátku a větší v nosítku. Jsme podle všeho založením nošenci, moje děti byly obecně neplakací, ale tohle byla vždycky taková jistota, že když jsou na mně, můžu s nima podnikat takřka cokoli, je jim fajn, jsou v bezpečí, u mě, nic jim nechybí, můžou se tu i najíst. Mladší jsem do osmi měsíců jen nosila, do kočárku jsem ji dala, až když seděla. Jezdily pak spolu jako v káře a měly to jako zábavu, ale praktičtější mi přijde nosit, není omezení, kam se dostanu. Ale je to trochu náročný, co se týče nošení dalších věcí, do kočáru se toho naloží víc. S první jsem v šátku obrazila spoustu akcí, koncerty, přednášky, svatby. Tím, že jí nic nechybělo, jsem toho takhle mohla dělat hrozně moc. Navíc je nošení zdravý, stimuluje svaly, dítě se zapojuje, když je trochu větší samozřejmě. Fajn bylo taky přijít na kontrolu kyčlí a slyšet, že to je fajn, že nosím, že ten široký sed kyčlím prospívá. A látkovky taky. Samozřejmě mluvím o zdravém ergonomickém nošení se správně navázaným šátkem nebo utaženým nosítkem, kdy má dítě rovně tělo a kolena výš než zadek. Žádný visení za rozkrok obličejem ven nepropaguju. (Olga)

„Když máš tři děti, potřebuješ s nima nějak bejt a ne řešit ještě obsluhu nějakýho stroje. Nošení mám dost ráda. [...] Je to příjemný pro rodiče i pro to dítě, ale zase mi to přijde praktický. [...] Mně to přijde snazší než balit kočár, řešit, jestli pojedeme metrem a jestli se tam vejdem někam. Je to čistě o tomhle, ten kontakt je tam takovej benefit. [...] Mně to nošení přijde úžasně praktický. Nevim, jak to ty matky bez toho dělaj. [...] Značnou část dne chce bejt prostě se mnou (roční syn) a nechci prostě pořád sedět a mít ho na klíně, takže ho dám na záda [...] dneska jsem uklidila, uvařila, on byl spokojenej, já jsem byla spokojená [...] Je to fakt praktický, ty ženský s tím kočárem furt něco řešej. Dítě jim venku usne, pak tam není výtah [...] Kdybych

si měla pořídit na děti jednu jedinou věc, tak je to určitě šátek nebo nosítka, bez toho bych to nedala. (Simona)

Konstrukce žádoucích důsledků zaujaté výchovné strategie

Informátorky usilují o to, aby si v době trvání dětství a dospívání jejich děti vybudovaly důvěru ke svým rodičům, aby s nimi chtěly komunikovat a v případě problému se nebály jim svěřit. V porovnání svých dětí s dětmi, které jsou vychovávány jiným způsobem, již vidí rozdíly. Dotazovaná Dagmar (letuška, 35 let) např. zmiňuje „lepší domluvu“ se svými dětmi, „menší problémovost“ a „méně pláče“, kromě toho z její výpovědi vyplývá i „vlastní přesvědčení“ a „pocity“, které ji k zaujaté výchovné strategii vedou:

„Myslím si, že je to dobře. Já to cítím, že takhle to má být. [...] Když mám porovnání se švagrovou, která tu alternativní výchovu moc nedělá, tak miň brečej, bych řekla, můžu se s nima líp domluvit, miň se sekaj. [...] Cítím to, že je to víc v klidu, že to není žádnéj stres.“

O cíli výchovné strategie „budovat důvěru“ svých dětí k rodičům pak hovoří dotazovaná Karolína (učitelka, 38 let) takto:

„Co je pro mě důležité je, aby děti k nám měly důvěru, a vždycky prostě za námi se vším přišly. Chci, aby se nebály nám cokoli říct, a aby věděly, že jim vždycky pomůžeme a podpoříme je. A to se v nich snažíme tak budovat.“

Dotazované mají určité povědomí o vývojové psychologii a jsou si tedy vědomy toho, že prožité dětství má vliv na další fungování člověka, což je pro ně také důvod k tomu, jakou výchovnou strategii zaujaly. Při formulaci žádoucích důsledků svých strategií ve výchově dotazované velmi často vzpomínaly na své dětství a způsob, kterým byly vychovávány ony svými rodiči. Převážná část dotazovaných úmyslně zaujala výchovné strategie zcela odlišné od výchovných vzorců, které zná ze své původní rodiny.¹²⁵

---

¹²⁵ Velká část dotazovaných má zkušenost s „direktivní“ výchovou od svých rodičů. Např. dotazovaná Jolana (homeopatička, 43 let) ji konstruuje takto: „Mojí rodiče byli velmi direktivní. Tam bylo nutno držet hubu a krok do poměrně vysokého věku. [...] Nešlo se domluvit, tam nebyla možnost se domluvit. Žádný argumenty [...] Z mého pohledu a ve srovnání s tím, jak já vychovávám děti, si myslím, že to bylo hodně tvrdý. Myslím, že ti lidi takoví jsou a je těžký prosadit svůj názor.“

Jako žádoucí důsledky svých výchovných metod nejčastěji jmenovaly „sebevědomí“, „sebelásku“, „osobní spokojenost“, „respekt k sobě“, „samostatnost“, „umění se rozhodnout“, a dále reflektují obsáhlou kategorií „sociální inteligence“, v níž lze dále rozlišit „sebejistotu v prosazování názorů“, „umění komunikovat, argumentovat, domlouvat se a řešit konflikty“, „respekt a pochopení k ostatním“, „chápání a dodržování hranic“, „důvěru ve své rodiče a ve svět“. Dotazované věří, že prostřednictvím zaujatých výchovných metod jejich děti získají vlastnosti, které jim usnadní jejich další život. Některé dotazované hovoří také o víře, že si jejich děti budou z dětství odnášet „hezké vzpomínky“ a jejich výchovné vzorce následovat při výchově vlastních dětí. Dále je zmiňována „cílevědomost“, „přemýšlení o smyslu věci“ a „nekonformnost“. Většina dotazovaných chce kromě výše uvedených motivů své děti vést ke „vztahu k přírodě“, jednou byla zmíněna i „finanční gramotnost“.

Společnou charakteristikou v konstrukci žádoucích důsledků výchovné strategie je všem dotazovaným „sebevědomí“. „Sebevědomí“ také nejčastěji zmiňovaly jako vlastnost, která jim chybí či dříve chyběla, což vnímají jako následek výchovných metod generace svých rodičů.¹²⁶ Je logické, že to, co chybělo jim samotným, se nyní snaží dát svým dětem. Žádoucí důsledky své vlastní výchovné strategie, mezi kterými dominuje zejména „sebevědomí“ (dále hlavně „komunikace“, „respekt“, „samostatnost“, „spokojenost“), v porovnání s percepcí výchovy, kterou samy zažily, konstruují některé dotazované takto:

„Doufám, že získají především sebevědomí. Snažíme se z nich vychovat slušné lidi, to především, aby uměli komunikovat, aby to nebyli takoví ti hajzlíci, co prostě budou komunikovat jen ostrými lokty a rameny. Ale zároveň chceme podpořit i to sebevědomí v tom smyslu, že si nemají úplně nechat kálet na hlavu. Aby prostě nepodlehli šikaně, aby věděli, že cokoli budou potřebovat, tak si můžou vykomunikovat. Aby se v tom světě zkrátka neztratili. Když se srovnám se svým mužem, tak jako největší minus té mé výchovy vyplývá to sebevědomí. I to vnímám jako nejhorší výstup výchovy těch svých rodičů, že fakt prostě jsem na sobě strašně moc musela pracovat, abych se osamostatnila, abych byla schopná se zorientovat v tom dnešním světě. Protože my jsme fakt vychovaní v tom, že vlastně nic nezvládnem a na nic nemáme, a paradoxně, že nám nikdo nesahá ani po kotníky. Spíš

---

¹²⁶ Direktivní a autoritativní přístup rodiče k dítěti, fyzické a jiné trestání, nedostatek komunikace, manipulativní způsob komunikace, zaměření na výkon a výsledky, omezené „kontaktní rodičovství“, atd.

jsme byli naučení se nad všechny povyšovat, než nějak přirozeně s lidma vycházet a komunikovat. A když jsme se dostali do puberty, tak nám táta zakázal doma říkat své názory, pakliže byly odlišné od těch jeho. Takže jsme úplně byli v útlumu, a když jsme pak vyletěli do toho světa, tak jsme samozřejmě měli strašný problém. A tohle nechci u těch našich malých. [...] Už teď, jak vidím, jak starší funguje ve školce, tak si myslím, že to bude dobrý. Není to dítě, které by se tam rvalo a které by útočilo na ostatní, ale zároveň všem vysvětlí, že takhle teda ne.“ (Gabriela, státní správa, 33 let)

„Já myslím, že to dítě bude mít menší strach. Já si vybavuju, že už ve školce jsem měla ze spousty věcí strach. Že tohle nemůžu udělat, protože to je něco špatnýho. Nebo jsem se bála zeptat na některý věci. Pro mě je to přirozený, že se to dítě ptá, to patří k tomu dětství, potřebuje informace. Když jsme byli malí, tak spousta věcí bylo tabu a už vůbec jsme si nemohli dovolit nějaké rozhodování, dotazování v určitých směrech nebylo možný. Ve školce mi přišlo, že jsme byli jak vojáci. A to si myslím, že v nás zůstalo v naší generaci, že jsme byli víc bázlivi, a stálo nás to naší sebedůvěru. Já bych chtěla mít sebevědomý dítě. To je na prvním místě, nejen aby mělo sebevědomí, ale zdravé sebevědomí, a za druhý nechci, aby se všeho bálo a všech bálo. A myslím si, že se nám to docela daří, že u K. už vidím, že se nebojí, nebojí se zeptat a nebojí se v některých věcech prosadit. My musíme hlídat samozřejmě míru toho prosazování [...] Jsou některý věci, který ona opravdu musí dělat, ale to proto, aby pochopila, jak to v životě chodí, jaká je ta životní mentalita.“ (Ivana, nákupčíní, 37 let)

Charakteristiky „komunikace“, „sebevědomí“, „spokojenost“, „víra v předávání výchovných vzorců“, „sociální inteligence“ či „slušné vychování“ interpretují některé dotazované takto:

„Co doufám, že tato výchova přinese, že budou spokojení, soběstační, dostatečně sebevědomí, slušní lidé a šťastni hlavně. Věřim tomu, že když budou mít dětství, kde je rodiče mají rádi a budou si to pamatovat, že jsme je měli hodně rádi, tak že zas pak budou taky takoví rodiče, až oni budou mít děti, že ta rodina pro ně bude důležitá, bude pro ně důležité, co si to dítě myslí.“ (Karolína, učitelka, 38 let)

„Moje děti, tím jak jsou vychovávaný, tak si z toho vezmou nějaký vzorce, tak budou brát jako samozřejmost to, že si ty věci vysvětlíme a nebudeme na sebe křičet, že se

lidi nemlátěj, nefackujou, a že takhle budou vychovávat i svoje děti, v nějakym klidu, empatii, porozumění i k dalším lidem.“ (Leona, kosmetička, 35 let)

Zajímavostí v této oblasti je, že všechny dotazované kromě Markéty (marketing, 34 let) uvedly, že by byly rády, kdyby svou výchovou nějakým způsobem „usnadnily“ svým dětem život. Motivem Markéty však „zjednodušení“ není, své děti chce naopak vést k „poznání reality života“. Žádoucí důsledek své výchovné strategie konstruuje takto:

„Přála bych si, aby jejich život byl svobodnější. Já bych si přála, [...], že jednou pochopí takovou věc, že ten život je na vlnách, a jednou seš dole a jednou nahoře, ale je to v pořádku. Poklady jsou na dně, takže snadnej život není můj cíl.“

Jen velmi malá část dotazovaných následuje výchovné vzorce svých rodičů. Pro dotazovanou Hanu (psycholožka, 31 let) jsou vzpomínky na její dětství inspirací, a žádoucí důsledky své výchovné strategie interpretuje takto:

„Chci, aby holky byly samostatný, sebevědomý, nechci, aby si z dětství nesly nějakou zraněnost. Hodně čerpám i z toho, jak jsem byla vychovávána já. A já si pamatuju takovou větu, co mi říkala moje máma: ‘nevadí, že nemáš jedničky ve škole nebo že tam budeš mít nějaký špatný známky, my tě máme stejně rádi’, a tady to se snažim dávat těm svým dětem.“

Dotazovaná Olga (psychoterapeutka, 35 let) v uvedené výpovědi uvádí, že každý rodič vychovává své děti dle svého „nejlepšího přesvědčení“, a přesto důsledky zaujaté výchovné strategie nemusí být vždy jen pozitivní, přestože to původně bylo cílem.

„Každý dělá asi to nejlepší, co umí. Nakonec ale stejně bude co zpochybnit, vytknout. Většinou staví lidi na tom, co chybělo jim. Kdo neměl jako dítě boty, hodně pracuje, aby jeho děti měly. Ty pak nemají dost pozornosti, tak jí svoje děti zavalí. A ty si pak můžou stěžovat na nedostatek soukromí. To říkám vyhroceně pro příklad. Ale chci tím říct, že nevím, co do budoucna přinese naše výchova doopravdy. Ale doufám, že vždycky budou vědět, jak moc je milujeme, a že se s náma budou schopný bavit o tom, co jim vadí.“

4.1.5.2 Strategie ve vzdělávání a postoj k českému školství

Postoj dotazovaných ke způsobu vzdělávání jejich dětí souvisí rovněž, tak jako výběr výchovné strategie, s ohledem na vývojovou psychologii. Výpovědi dotazovaných více či méně obsahují kritiku českého školství.¹²⁷ Můžeme charakterizovat zejména „neindividualitu“ (větší část dotazovaných hovoří dokonce o „stádnosti“), „demotivování dětí“, „nepraktičnost“, „zastaralost“ a „neaktuálnost“, „direktivitu“, „dřil“ a „přísnost“, „nepřizpůsobení systému požadavkům doby“. Dále dotazované kritizují „memorování“, „nutnost řádu“, zadávání domácích úkolů, velký počet dětí na jednoho vyučujícího a v neposlední řadě „neoptimální zázemí“ pro učitele, např. neodpovídající finanční ohodnocení, které se může odrazit ve frustraci vyučujícího a jeho následného jednání se žáky.

„Neindividualita“ v klasickém českém školství souvisí dle informátorek s vysokým počtem žáků v jedné třídě na jednoho učitele, kvůli němuž není vyučující schopen věnovat jednotlivým dětem dostatečnou pozornost a individuálně se jim věnovat. Převážná část dotazovaných hovoří také o potřebě individuálního přístupu k jednotlivým dětem, neboť každé je jiné, každé se jinak vyvíjí, každé má jiné zájmy¹²⁸, přesto ovšem jsou v českém školním systému všechny děti nuceny se ve stejnou chvíli učit stejnou látku, a pro kreativitu zde není mnoho prostoru.

Děti jsou „demotivovány“ prostřednictvím systému známkování a porovnávání mezi sebou, také prostřednictvím trestů a „demotivujících“ soutěží (ve škole považovaných za „motivující“), což v nich již od brzkého věku vyvolává stres a strach. To společně s povinností při výuce stanovenou dobu mlčky sedět a poté plnit domácí úkoly záhy může způsobit, že se děti brzy přestanou do školy těšit.

Velká část dotazovaných kritizuje fungování českého školského systému podle obsáhlých zastaralých osnov a metod, v rámci nichž nejsou propojovány souvislosti mezi jednotlivými předměty. Kvůli tomu je běžná praxe „učení se nazpaměť“ a následné zapomenutí informací. Velmi často se totiž jedná o informace, které člověk pro svůj praktický život nepotřebuje, a pokud ano, pak si je v dnešní době může snadno dohledat na internetu. Systém fungování českého školství považuje převážná část dotazovaných

---

¹²⁷ Míněno je především základní, resp. předškolní vzdělávání.

¹²⁸ „[...] některý dítě už umí číst, některý už umí počítat, některý neumí vůbec nic a nejradši by si malovalo celou dobu [...]“ (Veronika, sociální pracovnice, 36 let)

za „neaktuální“, čili neodpovídající realitě, tedy požadavkům doby a tomu, jaké děti dnes jsou.¹²⁹

Převážná část dotazovaných vychází ze zkušeností svých, svých dětí a svých známých, když hovoří o tom, že výše uvedený systém „ničí přirozenou touhu dítěte učit se“, a proto se rozhodla pro alternativní formu vzdělávání svých dětí.

Dotazovaná Cecílie (interiérová designérka, 36 let) reflektuje „neindividualitu“ v českém školském systému a jeho „nepraktičnost“ takto:

„To současný školství ve mně evokuje přesně to, co jsem ti říkala o tom mainstreamu, že to je pro mě tak uzoučká škatulka, do které se snaží všichni nacpat všechno, až to v tom kontextu života vůbec nedává smysl.“

Na základě svých vzpomínek z dob mateřské školy až vyšší odborné školy konstruuje dotazovaná Simona (humanitární organizace, 37 let) „neindividualitu“, „podřízenost systému“, „stádnost“ a „vzepření se systému“:

„Už školka mi vadila. Já nemám moc ráda ty instituce. A jak ten člověk tam musel chodit, já jsem tam chodila od nějakých dvou let. Tak vlastně jak mi to nevyhovovalo, [...] tak to bylo strašný utrpení. Pamatuju si už někdy z jeslí, nebo to byla školka, jak jsem třeba musela chodit spát. Že prostě já jsem nespavec, i dneska spím 5, 6 hodin maximálně a stačí mi to. Jako dítě jsem prostě byla fakt notorickéj nespavec a musela jsem, že jo, hodinu denně ležet na tý postýlce, a všichni spali kolem mě a bylo to prostě strašný. Vadilo mi, že musím dělat něco, co rozhodne někdo jinej, nemá to žádný význam a musím to dělat každý den, protože takovej je systém. [...] Já jsem nikdy neměla ráda tělocvik a jako nemám pozitivní vztah ke sportu, ještě na (VOŠ), což bylo už dávno v dospělosti, tak jsme jeli prostě na lyžák jo, a všichni tam soutěžili, já nemám ráda soutěže, to bylo fakt hrozný, takový to srovnávání, soutěžení a tak, a už tehdy na tom (VOŠ) jsem byla fakt rebel, jsem jediná odmítla jezdit na sjezdovkách a soutěžit s ostatníma, jako kdo dojede rychlejc a dál jo. [...] Jako ta stádnost mi vadila no. Ten systém, že něco jako musíš, jako nerozumíš tomu,

---

¹²⁹ Dále některé dotazované kritizují na českém školství to, že přijetí dítěte do školy předchází povinné očkování. Dotazovaná Hana (původním povoláním školní psychologka) uvedla, že školní psychologové, pokud na škole vůbec jsou, mají malé jen pravomoci.

nerozumíš, proč to musíš dělat, a prostě to musíš dělat, a děláš toho hodně a nikdo ti to nevysvětlí. Teď si to tak zpětně propojuju s těma dětma.“

Neoptimální zázemí českého školního systému pro vyučující interpretuje informatorka Radka (asistentka pedagoga, 31 let) takto:

„Myslím si, že učitelé jsou blbě ohodnoceni, že by měli dostávat tolik peněz, že by se v nich mohli koupat, a ne to, co dostávají teď. Ve třídách by mělo být mnohem méně dětí. Je jeden učitel na 30 dětí, to není normální prostě. A neměli by být zavaleni administrativou. Zním spoustu fantastických učitelů, kteří nemůžou dělat svoji práci, protože jsou zapadlí v systému.“

Dotazovaná Zuzana (VŠ, 27 let) konstruuje „školní stres“ u malého dítěte s odkazem na své vzpomínky na 1. třídu na základní školy:

„Já si to pamatuju i u sebe, že když jsem chodila do té první třídy, že tam byl velkej šok. [...] Že to byl pro mě hroznej stres, teď mít ty jedničky, nenapsat to křivě. Člověk má prostě potřetí v životě v ruce jako pero a teď má něco napsat a ještě, aby to bylo hezký. Mi přijde, že v té škole začíná pro ty děti ten skutečnej stres, kterej já sice vim, že dřívě či později stejně přijde, nicméně si myslim, že by měl přicházet v nějaký jemnější formě u takhle malejch dětí jo.“

Dotazovaná Anna (sociální pracovnice, 38 let) vybrala pro své dvě děti, z nichž jedno má diagnostikovanou poruchu pozornosti, s ohledem na tuto poruchu, základní školu v Praze, kterou označuje jako „komornější“. Tuto školu zvolila dle recenzí a svého „nejlepšího přesvědčení“, a přestože na počátku shledala přístup školy jako vyhovující, postupem času začala registrovat metody, se kterými nesouhlasí a které se dle ní negativně odrážejí na vztahu jejích dětí ke škole. Její děti jsou „demotivované“ a někdy se bojí učitelek, které s nimi jednají „autoritativně“. Z výpovědi vyplývá také „neindividuální přístup“ školy k dětem. Anna hovoří o tom, že její syn v některých nastavených pravidlech školy nemůže kvůli své poruše uspět, což ho „demotivuje“ a zároveň může i vyčleňovat z kolektivu. „Motivovat“ ho z domácího prostředí je sice obtížné, ona ho však podporuje nelpěním na dobrých školních výsledcích, a jako důležitější uvádí „praktické znalosti a dovednosti“.

„Ta škola se snaží, ale pak jsou prostě věci, které jsou pro mě nepochopitelné, třeba to, že moje obě dvě děti, které se do školy hrozně moc těšily, v průběhu prvního roku se těšit přestaly. Nechodí do ní rády a neplní rády úkoly. M. když se hlásil k zápisu,

ptali se ho, na co se nejvíc těší, tak řekl že na to, jak bude plnit úkoly. Teď jsou pro něj úkoly velká zátěž, jsou pro něj náročný, je z toho nešťastnej, nedaří se mu tam dobře. Je to ten systém, a to máme podle mě dobrou školu. Máme tam mladou, takovou aktivní ředitelku, spoustu milých učitelek, se kterými se dá domluvit, dá se tam kdykoli přijít, píšeme si esemesky, posíláme si e-maily, všechno je v pohodě. Ale moje mladší dcera se bojí pani učitelce něco říct, protože pani učitelka křičí. A můj starší říkal taky, že pani učitelka křičí, a že se jí bojí něco říct, protože by mu vzala nějaké body v nějaké bodovací soutěži. Maj tam soutěž, kdy [...] jsou tam věci, které já považuju za nepedagogické a zastaralé. Nevím si s tím rady. Maj tam soutěž, kdy dítě, když udělá něco dobře, tak dostane [...] maj tam provázek a kolíček a jedou po tom provázku nahoru. A když něco provede špatně nebo „zlobí“¹³⁰, tak jede tím kolíčkem zase po tom provázku dolů. Když spadne na provázku úplně dolů, tak jeho družina, která je čtyři až pět dětí, tak se jim sebere bod v nějakém družinovém bodování. Takže on něco čtyřikrát podělá, spadne dolů na šňůrce, a jeho družina přijde o bod a couvá vlakem zpátky po nějaké kolejový hře. Proč? Prostě, proč? On nikdy nebude s tím kolíčkem první, prostě nebude, má ADHD. [...] Já ho nemůžu pak do té školy motivovat uměle ze svého prostředí. [...] Pro mě je těžký namotivovat to dítě do té školní práce nějak jinak, takže já jsem doma vyhlásila, že mě nějaký jejich bodování prostě nezajímá, že jsem hrozně ráda, že do té školy trefí a že umí pěkně pozdravit pani sousedku a že mi nakoupí rohlíky, a že mám radost, když spočítají všechny příklady a většinou napíšíou všechny slova správně, a to je pro mě důležitý. Já jsem prostě musela doma vyhlásit, že mě nezajímají známky a hodnocení učitelky, protože to je pro nás tak těžká úroveň, že my se do ní nevejdeme. Já prostě ty čtverečky z těch kuliček neudělám, aby ony do toho pasovaly. [...] Když něco zapomeneme, tak dcera dostane vynadáno od učitelky. Proč dostane vynadáno prvňák, když maminka nevychytala, že je dneska tělocvik? Já bych měla dostat nadáno, ne to dítě.“

„Autoritativnost učitelů“ a „neindividualitu“ v klasickém českém školství interpretuje na základě vlastní zkušenosti dotazovaná Beáta (bývalá kavárnice, připravuje se na povolání doly 38 let) takto:

---

¹³⁰ Anna zdůraznila uvozovky.

„Určitě ji nechci dávat na klasickou základku, to je jediný, co já vim. [...] Já jsem v tom byla, můj nejstarší syn v tom byl, hrozně tě to semlelo. Nepřístupuje se k dětem jako k individualitám, všechny jsou v jednom pytli, furt mi připadá, že si tam z velké části učitelé mastí ego na dětech. Funguje tam zase to 'já jsem tady ta autorita, já jsem tady ten bůh prostě a ty budeš poslouchat'.“

Dotazované Dagmar (letuška, 36 let) a Ivana (nákupčí, 37 let) hovoří o důvodech, proč nechtějí pro své děti klasickou formu vzdělávání na státní škole. V jejich kritice českého školství můžeme kategorizovat „přísnost“, „přílišnou rychlost“, „stres“, „neekvivalentní požadavky na dítě nízkého věku“. Ivana kritizuje také systém známkování a porovnává s vlastními vzpomínkami.

„Do normální školy se mi ho dát nechce, protože si myslím, že tam z těch bezstarostnejch usměvavých krásnejch sladkejch dětí udělají prostě takový robotky, který jsou takový smutný, unavený, utahaný, vyčerpaný, umlčený.“ (Dagmar)

„Já se toho úplně bojím, abych vám pravdu řekla. Takže začínáme s manželem hledat právě alternativu, protože mně český školství přijde hodně rychlý, hodně přísný, a já si prostě myslím, že [...] ani nevím, jak bych to řekla slušně. Myslim si, že to je pro ty děti dril už od první třídy, a já bych chtěla, aby to dítě mělo i nějaký dětství jako jsme měly my. A to bohužel nespátřuju v tom dnešním školství. [...] Já jsem si vždycky myslela, že jsou ti učitelé na nás přísní, ale teď když to slyším od svých séger a od své švagrové, co po dětech chtějí a jakým způsobem to po nich chtějí, tak mi to přijde prostě strašný. A neekvivalentně k tomu, kolik těm dětem je. [...] My jsme prostě v první třídě dostali na pololetí 1 – jenom jednu známku. A teď ty děti dostávají v první třídě známky za úkoly, to mi přijde šílený a hrozně rychlý a fakt hrozně přísný. Že prvňáci dělaj 2 hodiny úkol, to mi přijde hrozný pro děti, pro šestiletý dítě. Nedovedu si představit, že bych tohle K. udělala.“ (Ivana)

Kategorie „lidská individualita“ a „přirozená touha po vzdělávání“, dále pak kritiku „neindividuality“ až „stádnosti“ a „ničení přirozené touhy učit se“ v klasickém českém školním systému velmi výstižně reflektuje dotazovaná Simona (humanitární organizace, 37 let):

„Vadí mi, že to je nastavený na stádo, všichni ve stejnou dobu se učeť prostě stejný věci, to si myslím, že je v principu strašně špatně, protože to vidím i na těch dětech,

[...] že oni si na ty věci přijdou samy, oni potřebujou hrozně málo, je vezmeš do lesa a samy se v určitym věku začnou zajímat o zvířata, pak najednou o vesmír, pak prostě stejná šiška, která je tam vždycky předtím, tak si díky tomu vzpomenout, že z toho roste strom, jo, že prostě je to přirozenej proces. To vzdělání je hrozně přirozený, člověk se chce učit a chce se dozvídat nový věci a má zájem se to dozvídat. To vidim, že je těm dětem úplně přirozený, že jim to nikdo nemusí vštěpovat. A co si myslim, že je hrozně špatně, je, že tohle to nerespektuje a dělá z toho něco, co se musí, a vlastně tady ten přirozenej proces zastavuje úplně. Jo, že si myslim, že ta škola tak, jak je nastavená, to, že ty děti tam musej chodit, musej tam chodit každej den, od do, někdo jim zadá přesný ty pravidla, že musej sedět v lavicích, o přestávkách se můžeš pohnout, ale jenom takhle, třeba jenom na chodbě, tak jako z toho dělá vězení a ne prostor pro nějaký vzdělávání se a rozvíjení se. [...] si myslim dokonce, že ta naše škola, jak je nastavená ta klasická, tak třeba během pár tejdnu, nebo měsíců, když je člověk odolnej, tak vlastně tu přirozenou žádost se rozvíjet a učit ušlape. Myslim si, že u většiny těch prvňáčků mi přijde, že se hrozně těšej, pak prostě, že jo, koukaj, co se děje, pak chvíli je to baví, ale pak v nějakej moment se to zlomí, protože koho by bavilo poslouchat dnes a denně 5 hodin nebo kolik pana učitele nebo pani učitelku, to jako není přirozený. No, takže ten systém je podle mě špatně nastavenej. Asi reakce těch dětí jsou různý, některým to třeba i vyhovuje jo, neříkám, že takový děti nejsou. Špatně je, že je to dělaný jako všem stejnej mustr, ale lidi jsou strašně různý že jo. Co baví jednoho, nebude bavit druhýho, někdo vydrží se soustředit 5 minut, někdo 20, někdo by poslouchal celej den, někdo by fakt potřeboval běhat prostě.“

Dotazovaná Gabriela (státní správa, 33 let) kritizuje školní osnovy a „nutnost memorování“. Interpretuje „nenávaznost“ a „neprovázanost“ předmětů takto:

„,Takový můj postřeh je, že jsou špatně osnovy nastavené. Ať studuješ cokoli, tak jsi na druhém stupni základky, pak přejdeš na gympl nebo na střední nebo na učňák nebo kamkoli, a pak jdeš třeba někam výš do toho třetího stupně, tak ve všech těch tématech začínáš od znova. Třeba dějepis. [...] Neučí se to prostě napříč těmi předměty, není tam žádná provázanost, návaznost. Dějepisárka si jede svoje, češtinárka si jede svoje, a přitom ji nenapadne, že při té literatuře se může krásně podívat do dějpisu a něco si vytáhnout, naopak. To vnímám jako velký nedostatek, protože tohle tě nutí se jenom biflovat a tupě se něco učit, ale ne přemýšlet. [...] Moje

máma je historička a ona vůbec nechápe, jak můžu nevědět, jestli se potkal Čapek s Dobrovským. Že prostě fakt tady nejsou ty souvislosti. Každý si jede ten svůj předmět a neumí to provázat, to je prostě chyba osnov.“

Vlastnosti českého vzdělávacího systému, které převážná část dotazovaných kritizuje, jsou „nepraktičnost“, tedy „neaplikovatelnost získaných informací v praktickém životě“, „zastaralost“ a „neaktuálnost“. Hovoří o tom, že současný školský systém poskytuje dětem přílišné množství informací, které jsou však v dnešní době dostupné i mimo školu. Avšak to, co je v životě „skutečně podstatné“, dle nich neposkytuje, a sice „být motivován ke vzdělávání“, „být šťastný“ a „umět pracovat s informacemi“. Dotazované zmiňují, že to důležité, co se ve svém životě naučily, se naučily mimo školní systém, v jehož aktuální podobě tedy i v tomto důsledku již nenacházejí smysl.

„Já jsem chodila na dobrý školy, se říkalo, [...] ale bylo to prostě hrozný, a to, co jsem se naučila, jsem se naučila jinde. [...] Všechno máš všude, na mobilu si najdeš úplně všechno, co potřebuješ. Ale pracovat s informacema se nikdo neučí, že jo, tak to vypadá, jak to vypadá.“ (Taťána, marketing, 28 let)

„Teď nedávno jsem stopla doktoraturu, že jo, takže mně je 37 a od svých 6 let jsem ve škole jo. 30 let! A když se mě někdo zeptá, co jsem se v té škole jako naučila? Ty jo, teorie to fakt nebyla. Pro mě je důležitý, že mě to třeba motivovalo k něčemu, že jsem si díky tomu našla práci, že jsem šla na nějakou přednášku zajímavou, nebo že jsem jela na nějaký výlet do zahraničí, to mi otevřelo nějaký dveře. Jako přátelé jsou důležitý, nějaký důležitý osobnosti. Ale co jsem se naučila za těch 30 let? Těch dat jo? Strašně málo, zoufale málo na to, že jsem tam strávila 30 let. Takže pro mě je důležitý, že se ty děti uče od sebe navzájem, v kolektivu komunikaci. Prostě věci, který jim budou potřebný pro život, pro jejich praktický život. [...] Pro mě je důležitý, aby z nich vyrostly sebevědomý bytosti, který budou umět být šťastný jo, pro mě není důležitý, aby měly nějaký tituly nebo aby byly v něčem lepší než ostatní, nebo aby toho hodně věděly a hezky o tom uměly mluvit. Pro mě je důležitý, aby byly samy se sebou spokojený, a tím pádem žily šťastnej život. To se v té škole naši klasický prostě neučí.“ (Simona, humanitární organizace, 37 let)

„Myslím si, že ten školský systém je bohužel úplně celej šíleně nastavený, že je spíš smutný než prostě, že bych to chtěla kritizovat. Vůbec si sama nedovedu představit,

jaká by mohla bejt možnost tohle to nějakým způsobem přetvářet. Myslím si, že tohle je tady tak zafixovaný přes vzdělávání učitelů, přes didaktický celkově vedení, pomůcky, jaký maj učitelé učebnice, jaký maj žáci učebnice, jak vypadaj osnovy, a pokud by to mělo vypadat podle mě, tak to vlastně všechno tohle by se mělo úplně ze základu předělat. [...] Myslím si, že by škola měla učit děti se učit a chtít se učit a zjistit, že učení je prima. A to, co se naučeš, už podle mě není tak podstatný, protože dneska si každé všechno, co chce, dohledá.“ (Olga, psychoterapeutka, 35 let)

Následující výpověď dotazované Markéty (marketing, 34 let) otevírá téma „alternativní formy vzdělávání“. Markéta hovoří o svém negativním postoji k českému školskému systému, reflektuje již výše zmíněné kategorie jako „standard“ a konstruuje obecnou obavu většinové společnosti z alternativy v podobě domácího vzdělávání. Zároveň zmiňuje „radost z občanské iniciativy rozvíjet alternativní formy vzdělávání“, která je společná i velké části ostatních dotazovaných. Dotazované kritizují také „nepodporu od státu“ a „finanční náročnost“ alternativních forem vzdělávání, což vystihuje výpověď dotazované Simony (humanitární organizace, 37 let).

„Smutek cejtím. [...] Moje sestra prohlásila, když jsme došly na téma domácí vzdělávání 'no, to je ale špatný, vždyť ty děti nejsou v žádným sociálním kontaktu'. A mě překvapilo, jak mě to vytočilo. [...] To je častý slovo těch lidí, který o tom v zásadě nepřemejšlej. A dost mě to naštvalo, protože to že jako doma vzdělávaný děti, si lidi myslej, že nebudou mít kontakt, ale nemyslej už na to, jak se to dítě cejtí vlastně v normální škole. Ta ho připraví o kreativitu a radost ze vzdělávání hned v prvním roce, to už nikoho nenapadne, to je vlastně normální, to je standard. Já jsem z toho moc smutná, že to tak je, ale zároveň jsem moc šťastná z toho, že vnímám, že se to mění. Ne na tý rovině státní, ale zespoda pěkně, lidi si to začínaj dělat po svým a nacházet ty cesty, a to je krásný. Protože v zásadě asi stejně jiná možnost není.“ (Markéta)

„Co vnímám pozitivně je, že je tady prostor pro nějakou různorodost, a že těch škol je obrovský kvantum. Že jsou komunitní iniciativy, který můžou nabízet svoje služby. Ale je to tím státem hodně uzurpovaný, že jo, když chceš nějakou alternativu, tak většinou to znamená, že si to musíš zaplatit, a musíš zaplatit docela dost. Což mě jako a priori docela dost štve. Protože prostě právě ten mainstream ti zakazuje, aby vedle něj fungovalo a žilo svým životem i něco jinýho.“ (Simona)

Informátorky vzdělávací instituce pro své děti pečlivě vybírají, jak je evidentní již z předchozích výpovědí. Dotazované uvedly, že pokud mají možnost výběru školy z více vzdělávacích institucí, zjistí si nejprve informace a poté případně jdou se svými dětmi na exkurzi. Mnohdy se rozhodují i dle recenzí od svých známých. Často pak školu zvolí na základě pozitivní reakce svých dětí.¹³¹

Přibližně polovina dotazovaných, jejichž děti již navštěvují nějakou vzdělávací instituci, pro své děti vybrala státní základní, resp. mateřskou školu, a druhá polovina alternativu. Jedna dotazovaná pak své děti vzdělává doma. Pouze jedna z dotazovaných o alternativě neuvažovala kvůli své časové vytíženosti.¹³² Některé dotazované, které vybraly státní školu, nezvolily alternativu kvůli finanční náročnosti, se zvolenou státní školou, resp. školou jsou však spokojené, až na jednu dotazovanou, jejíž částečná nespokojenost již byla vyjádřena dříve v této kapitole. Všechny dotazované, jejichž děti mají nástup do školy či školky teprve před sebou, uvažují pouze o alternativní formě, jedna dotazovaná pak uvažuje o vesnické malotřídce, o které hovoří jako o státní školce s alternativními prvky.¹³³

Dotazované volí alternativu kvůli vlastnostem, které se jim dle jejich výpovědí nedostávají ve státním systému. Hovoří o „individuálním přístupu“ učitelů k dětem, což je možné i díky menšímu počtu dětí na jednoho učitele.¹³⁴ Učitelé (většinou tzv. „průvodci“) mají „respektující a partnerský přístup“ k dětem, nemají zde tedy „autoritativní“ roli, což je zvláště i tím, že jim děti tykají a oslovují je jménem. Díky tomu, že „průvodci“ děti „provázejí“, resp. vedou a ne „učí“, resp. řídí, učí je „přicházet si na všechno samy“ tím, že se děti mohou věnovat tomu, čemu chtějí, a ne tomu, čemu by byly nuceny někým jiným, a tím zůstává „přirozená touha vzdělávat se“ zachována.¹³⁵

---

¹³¹ Např. dotazovaná Beáta si pro svého syna představovala valdorfskou školku, ale po několika návštěvách se rozhodla, že ho odhlásí a zatím nechá doma, protože dle jeho reakcí shledala, že se mu tam nelíbí. Jiná dotazovaná pak chtěla svou dceru přihlásit do lesní školky, ta ale vyjádřila nadšení pro dětskou montessori skupinu, chodí tedy tam.

¹³² Výpověď dotazované Jolany (homeopatička, 43 let): „*Prověřím školu, která je v blízkosti bydliště, a pokud mi svojí atmosférou a nějakým vzdělávacím programem není vyloženě nesympatická, tak ji zvolím. To znamená, že nemám kapacitu na to, abych ještě řešila montessori, valdorf nebo nějaký lesní školky. Já bych to nezvládala časově. [...] Samozřejmě kdybych věděla, že je tam problém, tak bych hledala jiný ústav, ale zatím jsem nemusela sahnout po nějakých speciálních školách. [...] protože to, co jsem našla, bylo pro mě přijatelné a nepřišlo mi, že by to to dítě devastovalo. Chodí do normální státní školy.*“

¹³³ Malý kolektiv se skládá z dětí různého věku, ve škole působí více učitelek, jejichž přístup k dětem si dotazovaná chválí.

¹³⁴ Např. dotazovaná Radka hovoří o 2 dospělých na 15 dětí v lesní školce.

¹³⁵ Všem dotazovaným také záleží na „úrovni a kvalitě“ jídla podávaného v instituci dětem.

Z alternativ ke klasickému předškolnímu vzdělávání je zde nejvíce zastoupena lesní mateřská školka¹³⁶, dále pak soukromá montessori školka¹³⁷. Dotazované, jejichž děti navštěvují nebo v budoucnosti pravděpodobně budou navštěvovat lesní školku, vybraly tuto formu (kromě již výše uvedených důvodů) kvůli pobytu dětí venku. Pravidelným a dlouhodobým pobytem téměř za každého počasí v přírodě (nejčastěji v lese), je, mimo jiné, posilována imunita dětí a budován jejich vztah k přírodě. Dotazovaná Monika (učitelka, 33 let) zvolila pro svou dceru lesní školku po špatné zkušenosti se školkou státní. Tam byla, stejně tak jako velká část ostatních dotazovaných, nespokojena s programem – častými pasivními aktivitami a převážným pobytem v budově školky, a také s „nevýchovnými metodami“. Některé dotazované kritizují také školní kuchyň.

„Jedna zkušenost mě úplně tak odradila. Děti se podívaly na pohádku a pak dostaly ještě za odměnu bonbon, protože byly potichu, když koukaly na tu pohádku. A pak ani odpoledne nešly ven, protože pršelo. To jsou věci úplně neuvěřitelně jako neskousnutelný, takže se mi líbí možnost tý lesní.“ (Monika)

Dotazovaná Gabriela (státní správa, 33 let) naopak chválí přístup učitelek a kuchyň (po transformaci) ve státní školce – vesnické malotřídce, kterou navštěvuje její syn. Gabriela konstruuje především „individuální přístup“. Tato výpověď velmi dobře vystihuje, že dotazované neupřednostňují alternativní instituci za každou cenu, ale že podstatné jsou pro ně „kvality“ té které instituce.¹³⁸

---

¹³⁶ „Lesní mateřská škola (LMŠ) je alternativou ke klasickému předškolnímu vzdělávání. Lesní MŠ kladou důraz na pobyt dětí v přírodě a vzdělávání mimo učebny, přímo v prostředí přírody, nejčastěji lesa. Odpočinek dětí probíhá v zázemí, které má nejrůznější podoby, nejčastěji jsou to jurty, chatky či maringotky. Děti z LMŠ však netráví celý rok jen v lese. Nedílnou součástí náplně školního roku jsou i návštěvy divadel, muzeí atp.“ (Co je lesní mateřská škola. [online]. Asociace lesních MŠ, 2017.). Informace o legislativě, počtu a rozložení lesních mateřských školek v České republice, počtu takto vzdělávaných dětí a výši školného viz Příloha č. 7.

¹³⁷ Montessori je přístup ke vzdělání založený na pozorování dětí. Je pojmenován podle italské lékařky Marii Montessori a vystihují ho některé její citáty, např.: „Vzdělávání je přirozený proces, jehož nositelem je dítě, a nezískává se posloucháním slov ale experimentováním s prostředím. [...] Musíte se snažit dát dítěti to, po čem touží: porozumění světu, jak funguje a jaký to má vliv na život a projevy lidskosti.“ (Co je to vlastně montessori? [online]. Asociace Montessori ČR, 2017), (Montessori ČR [online]. Montessori ČR, 2017).

¹³⁸ Gabriela měla možnost si vybrat mezi několika státními školkami, touto státní malotřídkou a „lesní školkou“, která byla umístěna uprostřed vesnice ve vzdálenosti 3 km od jakékoliv přírody. (Takováto mateřská škola by ovšem správně neměla být nazývána „lesní“, neboť zákon č. 561/2004 Sb. novelizovaný v květnu 2016 definuje lesní MŠ takto: „Za lesní mateřskou školu se považuje mateřská škola, ve které vzdělávání probíhá především ve venkovních prostorách mimo zázemí lesní mateřské školy, které slouží pouze k příležitostnému pobytu. Zázemí lesní mateřské školy nesmí být stavbou.“ (Co je lesní mateřská škola. [online]. Asociace lesních MŠ. 2017).

„Je to taková malá školička, kde jsou 3 kantorky na 28 dětí, je to teda klasická státní školka. Samozřejmě jsem si zjišťovala přístupy, takže se tady s nima komunikuje a neposílají je sedět na hanbu. [...] Je tady kantorka, která, když děti nastupovaly a některé samozřejmě plakaly, tak i dodneška [...] ona je nosí na rukách celý den a mazlí se s nima a uspí je, když tam maj zůstat po obědě spát, tak fakt sedí u té postýlky a drží je za ruku, hladí je. Mají fantastickou kuchařku [...] stahuju si jídelníček, protože to, co oni vyrábějí je jedna velká fantazie. Jednak nakupujou od místních a v místní Jednotě, čímž podporujou co nejvíc vlastně lidi v této dědině. [...] Měli tam dřív dvě kuchařky, který dětem uvařily třeba guláš s klobásou k obědu a podobné šílenosti, tak to jsme říkali, že by chodil na oběd domů nebo by si nosil krabičku. [...] Fakt guláš s klobásou a různé podobné jídla ty děti fakt teď nepotřebujou.“

Další dotazované ve svých výpovědích o lesních školkách vyzdvihují právě „individuální přístup“:

„Tam je to něco úplně jinýho, tam mají čas na to dítě, věnovat se mu individuálně.“
(Radka, asistentka pedagoga, 31 let)

„Je to školka s valdorfskou pedagogikou, tak je tam ještě tenhle přístup, důraz na individualitu toho dítěte, že je prostě berou takové, jaké jsou, neučí je nějaké psaní, čtení, počítání, ale být v té školce hlavně samy sebou.“
(Nikola, mediální nezisková organizace, 34 let)

Dotazovaným, které z nějakého důvodu lesní školku ne zvolily, se však myšlenka takového způsobu vzdělávání líbí. Jediný opačný názor zastává dotazovaná Ivana (nákupčí, 37 let), která tento způsob interpretuje jako „nepraktický a neaplikovatelný pro praktický život a fungování ve společnosti“.

„Ta lesní školka mi úplně nepřijde jako příprava pro takový ten klasický způsob života. [...] Chci, aby to dítě bylo spokojené, to ano, ale zároveň si uvědomuju, že musí nějakým způsobem fungovat ve společnosti, protože jakmile k tomuhle nedojde, tak to dítě bude nešťastný. [...] Musí se naučit žít i pro společnost. Což podle mě lesní školky takové nejsou. Ty jdou úplně jiným způsobem, si myslím. Pak to dítě, si myslím, spoustu věcí nepochopí v tom klasickém životě. [...] Nemyslím si, že bych je vedla správným směrem.“

Synové dotazované Cecílie (interiérová designérka, 36 let) navštěvují soukromou základní montessori školu, resp. školku. Cecílie konstruuje rozdíly mezi formou vzdělávání na tomto typu školy a klasickým školským systémem. Ve výpovědi lze kategorizovat „přirozený proces učení“, „individualitu“, „praktičnost“ a „aplikovatelnost v běžném životě“. Dotazovaná použila pro srovnání obou typů také metaforu.

„Když se prostě učí v rámci osnov něco, co je zas tak nebaví, oni s klidem se na to vyprdnou, učí se to, co je baví, ale stejně nakonec dojdou k tomu, že to potřebujou, ale dojdou si k tomu sami ve smyslu, že K. nerad psal v první třídě, ale hrozně rád četl. Takže po půl roce byl schopný si přečíst knížku, ale když měl kousek tý knížky vzít a přepsat, tak to bylo obrovský peklo, ale všechny písmenka si prostě osvojił přes to čtení, jak psací tak tiskací písmo, ty písmenka poznával. A pak taky rád počítal v maticce, takže místo toho, aby vypisoval 'l', 'a', 'm', tak psal vždycky dvojky trojky a vypsal si tu ruku na těch číslovkách. A vlastně psát ho začalo bavit až ke konci školního roku, kdy během měsíce dopsal tři písanky a odevzdal na konci roku všechno co potřeboval, jenže na to přišel sám. Dělal to v tom pořadí, v kterým ho to zajímalo, a mám pocit, že ve chvíli, kdy jsou ty osnovy postaveny tak, že to fakt dává smysl, tak ty děti brzy přijdou na to, že jim nějaká vědomost chybí. A snaží se k nim nějakým způsobem vrátit. A tohle vlastně u toho tradičního školství vůbec není, protože tam se učí všichni všechno stejným tempem, učí se toho vlastně z mého pohledu zbytečně moc, aby toho na konci uměly strašně málo, protože si to vlastně neosahají tak logicky, aby to pochopily a nasály tak, aby si to mohly ne pamatovat do konce života, ale aby si to uměly odvodit. Aby věděly, kde to najít a jak s těma datama pracovat dál. A to mi třeba na tom školství chybí. Oni mají takhle udrženy takový ten základ pro to se dozvídat, protože je to posouvá dál, a s každou informací, kterou se dozví, zjistí, že dalších deset jich neví. A objevujou ten svět tak nějak přirozeně, že když se dozví něco málo o vesmíru, tak pak zjistil, co je ještě ve vesmíru [...] Rozvíjí se to jako takovej velkej strom, na kterým rostou další a další větve, a není to že někdo před ně zapíchne kůl, po kterým má lézt tak, jak mu učitel řekne a na konci 9. třídy slézt dolů a přesunout se zase na další kůl, není to potřeba. [...] Pro mě je vzdělávání spíš ve smyslu poznávání světa než učení se nějakých tvrdých dat.“

Jako příklad další alternativní školy lze jmenovat např. Základní školu Livingstone, kterou by zvolila dotazovaná Hana (psycholožka, 31 let), pokud by nebyla tolik finančně náročná.¹³⁹

Dotazované, jejichž děti navštěvují alternativní školu, reflektovaly spokojenost s vybranou školou, protože ji jejich děti navštěvují rády.

Že výuka na státní základní škole nemusí probíhat pouze „standardně“ („řád“, sezení v lavicích, vrstevnická skupina, atp.), vystihuje výpověď dotazované Gabriely (státní správa, 33 let), jenž hovoří o již zmíněné školce – malotřídce, na kterou navazuje i škola, která splňuje jí požadované vlastnosti.

„Nelíbí se mi ten princip, že je posadíš v osm ráno do lavic a ve dvě odpoledne se můžou zvednout. Takže spíš se díváme po škole, která bude nějakým způsobem v tomto alternativní, která to prostě bude mít trošičku jinak. Což shodou okolností je tady ta naše malá školička, kde jsou tři učitelky i s ředitelkou, děcka se učí na koberci, jsou prvňáci zvlášť, pak je druhá čtvrtá a třetí pátá třída jsou dohromady. Učí se víceméně dohromady, takže děcka, který víc vědí, vysvětlují mladším, učí se ty děti spíš navzájem, než že by do toho ta kantorka nějak zasahovala svojí přednáškou. A to se mi docela líbí.“

Velká část dotazovaných uvažuje o komunitní formě vzdělávání¹⁴⁰, na které by se sama podílela, menší část pak uvažuje o domácím vzdělávání nebo o určité kombinaci mezi komunitou, domácím vzděláváním a státním systémem.

---

¹³⁹ Na webových stránkách je Základní škola prezentována takto: „Livingston je soukromá ZŠ s placeným školným, která místo tradiční výuky otvírá dětem přirozený prostor jejich vlastního talentu. [...] Čím je škola Livingston jiná? Podporujeme vnitřní motivaci. Neřídíme dětskou touhu po poznání. Připravujeme ji vhodné podmínky. Rozvíjíme talent dětí. Ne tradičním porovnáváním – ale v pocitu spokojenosti sám se sebou. Bereme je jako rovnocenné. Děti jsou lidské bytosti stejně jako učitel – který má jen více znalostí a zkušeností. Máme neautoritativní režim. Protože děti se mnohem lépe učí, když nejsou pod tlakem a hrozbami. Víme, že angličtina je důležitá. Proto ji zařazujeme hned od 1. třídy. A unikátní metodou Jolly Phonics. Vytváříme důvěrné prostředí. Děti se učí ve věkově smíšených skupinách. V každé z nich není více než 18 dětí. [...] Škola tu není od toho, aby se dítě bálo před učitelem udělat chybu. Ale aby se cítilo bezpečně tam, kde se učí poznávat svět kolem sebe. [...] Děti jsou dokonalé už od narození a my jim jen pomáháme jejich dokonalost objevit, pochopit a s pokorou a vděčností přijmout. [...] ZŠ Livingston vychovává zdravě odvážné děti, které: jsou otevřené a vidí svět v souvislostech; přirozeně si vždy vytváří vlastní názor; umí fungovat samostatně i spolupracovat v týmu; nebojí se chyb – naopak, berou je jako příležitosti; ví, jak řešit konflikty a překonávat různé překážky; jsou empatické a solidární.“ Školné na 1 školní rok činí 112 000 Kč. Na sourozence je sleva (Livingstone Základní škola [online]. Livingstone Základní škola, 2018).

¹⁴⁰ Formy komunitního vzdělávání nemají žádnou oficiální podobu ani název (užívá se např. komunitní skupina, komunitní škola, sdružená škola, svobodná škola, vědomá škola, škola hrou, atp.). Kratochvílová říká, že „charakter komunitní skupiny je dán vždy lidmi, kteří ji tvoří a dále je proměnný v čase.“ Komunitní skupiny

Dotazovaná Anna (sociální pracovnice, 38 let) komunitní vzdělávání nezvolila z finančních důvodů, ale ve své výpovědi výstižně shrnuje fungování takového typu vzdělávání, i to, v čem se shodují takřka všechny dotazované, a sice že jsou pro ně podstatné „praktické znalosti a dovednosti“ jejich dětí, nikoli ohodnocení.

„Hledala jsem komunitní školu, vzdělávat doma nemůžu. [...] Tam se platí 8 tisíc měsíčně školný. [...] Nejsou varianty pro alternativní školství. Tam bych asi neváhala. Funguje to tam tak, že to založili rodiče a učí se tam nějakým projektovým způsobem. Je tam velký důraz na to, že se tam děti propojují mezi sebou, že na sebe navazují, že si vzájemně pomáhají a že se jede tempem podle potřeb těch žáků, což mi přišlo, že je docela vhodné. [...] Někdo potřebuje vidět ty výsledky, kolik toho děti napsaly a tak, já to vidět nepotřebuju, pro mě je důležitější, že umí spočítat správný výsledek a že umí přečíst většinu slov[...] nepotřebuju to něčím měřit.“

O finanční náročnosti a dalších možných problémech komunitní formy vzdělávání, jako např. „vytržení ze známého kolektivu“ hovoří také dotazovaná Olga (psychoterapeutka, 35 let), která se na něm plánuje podílet. Kritizuje standardní formu výuky v českém školském systému (viz vlastnosti uvedené dříve v této kapitole), a hovoří o tom, že by jí pro její dceru více než alternativní forma vzdělávání vyhovovala státní škola, pokud by splňovala její požadavky.

„To, co doufám, že se podaří, bude zase právě alternativní cesta, vlastně komunitní domácí vzdělávání, doufám, že vyjde, ale nejsem za to jako ráda, nejsem za to ani spokojená, není to něco, co bysme se s P. shodli, že my pro ně chceme, nechceme to platit vlastně, že jo, zase nechceme, aby to šlo nějakým směrem, kterej jí vytrhne z komunity těch místních dětí, kamarádů. A vlastně P. odpověď' vždycky je 'Proč bych měl platit něco, co by mělo bejt normální?'. Jenže odpověď' moje je, že normální to aktuálně není. Moje představa je, aby mohly chodit do normální státní školy, kde se pojede nějaký projektový vyučování v menší skupině, než je 28 dětí, kde se nesedí furt

---

mohou být založeny jedním či více lidmi, kteří „provázejí“ děti, které do této skupiny docházejí, anebo mohou být založeny na základě vztahů jednotlivých rodin, kde se na „výuce“ podílejí rodiče (KRATOCHVÍLOVÁ, S. *Komunitní skupina nebo škola - co to přesně je?* [online]. ucitneboneucit.cz, 2017).

Rodiče, kteří chtějí, aby se jejich děti vzdělávali touto formou (z pohledu práva a MŠMT „komunitní škola není škola“), je musejí nejprve přihlásit do některé ze základních škol v rejstříku MŠMT do režimu Individuálního vzdělávání. Za vzdělání dítěte jsou pak z hlediska práva odpovědní rodiče, ne komunitní skupina. Dětem pak tato škola, ve které jsou zapsány, vydává na základě pololetního přezkoušení vysvědčení (KRATOCHVÍLOVÁ, S. *Komunitní skupina nebo škola - co to přesně je?* [online]. ucitneboneucit.cz, 2017).

na prdeli a nedělaj se tam nesmyslný memorovací věci, kde se nedělaj domácí úkoly v době, kdy už to dítě má odpočívat. Takže to, co bych pro ni chtěla je jiný od toho, co si pro ní vybereme.“

V současné době má s komunitním vzděláváním zkušenost jediná dotazovaná Beáta (bývalá kavárnice, připravuje se na povolání dudy, 38 let), avšak spíše negativní. Její výpověď viz Příloha č. 8.

Některé dotazované uvedly, že se jim líbí myšlenka domácího vzdělávání, ale nevěří si, že by dokázaly v domácím prostředí udržet „řád“ a své děti dostatečně „motivovat“. Dotazovaná Veronika (sociální pracovníce, 36 let) žije se svou rodinou na malé vesnici, kde jí nejdostupnější mateřská a základní škola příliš nevyhovovala, ať už programem či kuchyní. Při kritice českého školství kategorizuje především „neindividualitu“, „přílišnou obsahovou a časovou náročnost“ a „nepraktičnost“. Svého sedmiletého syna vzdělává doma a výhodou v domácím vzdělávání vidí zejména v tom, že sourozenci mohou trávit čas spolu, a v tom, že zůstane zachována „přirozená touha dítěte učit se“, protože se dítě učí dle svých aktuálních schopností a formou, která ho baví. Zmiňuje také o výrazně nižší časovou náročnost:

„My strávíme v tý škole tak hodinu a půl denně maximálně, ještě ne všechny dny v tejdnu. A to je, co děti, který choděj do školy, strávěj nad domácima úkolama.“

Kromě vzdělávání doma jezdí s dětmi také na výlety, exkurze, workshopy, do muzeí či do divadla, čímž se dítě „učí samo“ tím, že „přirozeně nasává informace“. Jelikož má další tři mladší děti, vzdělávání doma jí usnadňuje každodenní život. Se synem jsou však domluvení, že pokud vzdělávání v domácím prostředí jednomu z nich přestane vyhovovat anebo nějakým způsobem již nebude fungovat, začne syn chodit do školy (formu zatím neřeší).

„Nechci je tak učit do maturity, já to беру tak, že si zjednodušuju logistiku těch dětí [...] Autobus jezdí málo a pozdě a moje děti by musely bejt v nějakých družinách a takhle si nepředstavuju dětství.“

Jako hlavní nevýhodu domácího vzdělávání Veronika vnímá to, že dítě není zvyklé na známkování a na porovnávání svých výsledků s ostatními, takže potom nejspíš nebude příliš rozumět standardu, že je „společnost zatížená na výkon“. Hovoří o tom, že i kvůli

neznámkování bývá někdy těžké syna motivovat, což však lze při domácím vzdělávání vyřešit prostřednictvím aktivity, která ho baví. Na rozdíl od dětí, které chodí do školy, tak neztrácí čas činnostmi, které nemá rád. Veronika si myslí, že pro dítě, které neprojde „klasickým“ školským systémem a systémem známkování, nebude v budoucnu snadné podřídit se požadavkům, které mu nebudou dávat smysl.

Když ty děti jsou ve škole, tak často řešej, jaký maj známky, nebo ty rodiče to řešej, a po nějaký době přestanou řešit, co by je bavilo, protože na to nemaj kapacitu, musej se naučit to, co musej. Nezbyde jim na to energie a čas na to zabývat se věcma, který je bavěj. Děti, který se učej doma, nebo moje dítě to má obráceně, má ten prostor dělat to, co je baví. A způsobem, který ho baví. My neděláme písanku, protože 'to je pruda, nuda a pruda, to dělat nebudu', takže děláme písanku tak, že si dopisuje se dvěma kamarádama. Musí to psát hezky a tak, jak se to má, ale nepíše to do písanky, ale to co chce v dopise těm kámošům. [...] To si myslim, že bude jakoby nezvyk no, že po něm bude někdo chtít věci, který nebude chápat, proč to má dělat, když mu to k ničemu nebude. Já jsem už v tý škole věděla, že to, co se učim, v životě nepoužiju, ale musim to přežít, naučit se to a někomu to odvyprávět nebo to někam napsat a pak to šťastně zapomenout. Nebavilo mě to, ale věděla jsem, že to jinak nejde. Moje dítě bude mít tu nevýhodu, že bude víc řešit proč, 'proč proboha po mně tohle někdo chce, vždyť si to můžu vygooglit, vůbec mě to nezajímá, v životě to dělat nebudu', bude proti tomu mnohem víc protestovat.

Některé informatorky zmiňují také tzv. „unschoolingový“ styl vzdělávání¹⁴¹, o jehož zvolení by uvažovaly, pokud by byl v České republice legální. Aktivitám podobným „unschoolingu“ se věnuje dotazovaná Cecílie (interiérová designérka, 36 let) se svými dětmi ve volném čase.

„Každý rok si zvolíme téma a podle toho tématu děláme všechno, všechny výlety, výstavy, program, děláme podle toho tématu. Vesmír, cesta časem – od dinoparku přes hrady a zámky. [...] Podle toho, co je kde zaujme. Dřív to nebylo na celý rok, jen ucelené téma, např. evoluce člověka. Tak jsme si koupili Safari Tubu s miniaturama, knihu evoluce člověka a šli do Anthroposu, kde jsou lebky všech

---

¹⁴¹ „Unschooling“ neboli „svobodné učení“ je forma domácího i institučního vzdělávání, které se neřídí osnovami. Principy jsou dobrovolnost, sebeřízení v procesu vzdělávání a svoboda skončit (SvobodaUčení.cz [online]. SvobodaUčení.cz, z. s., 2018).

našich předků, včetně koster a modelů jejich těl a obydlí. Pak nějaké dokumenty a třeba ti Croadsovi (animovaný film o pravěku). Pak jsme se pokoušeli vžít do jejich situace – vyrobit pazourek, rozdělat oheň bez sirek a zapalovače, vyráběli jsme si ze špejlí a kousků "kůží" stan, a šli do jeskyně Pekárna, kde bylo kdysi velké osídlení. Bylo to jen přes léto. Pak bylo další téma. Letos je to na celý rok. Vybrali si to sami, resp. nemohli se shodnout, každý chtěl něco. Jeden dinosaury, jeden právě 2. světovou válku a pak tu komunistickou dobu, protože ho zaujal právě Paneland (výstava) a viděl s dědou válečný film. No a malá má dva, té je to fuk, jen furt hrabe nejstaršímu v jeho sbírce šutrů a miluje trilobita, tak jsme se rozhodli to spojit a udělat jim cestu časem. Příští rok se chtějí vrátit okrajově k vesmíru a zajímá je země. Jak živly, voda, vzduch, tak kde co žije a roste, tak trochu ekologie a ochrany prostředí, tak to zase spojíme do velkého projektu. “

4.1.5.3 Oblast zdraví, postoje k českému zdravotnictví a porodům

Konstrukce strategií v oblasti zdraví

Společnou strategií v ochraně zdraví je všem dotazovaným „posilování imunity“ prostřednictvím „zdravé a pestré stravy“, zejména zvýšené konzumace ovoce, zeleniny a bylin, resp. bylinných čajů, u malých dětí kojení, a dále pak trávení co nejvíce volného času venku, ideálně v přírodě. Dle všech dotazovaných má svůj podíl na oslabování imunity „chemie“, a proto se jí v lécích, kosmetice a drogerii více či méně vyhýbají.¹⁴² Jako podstatnou strategii kategorizují také „psychohygienu“, tedy „ponechání volného průchodu emocí“ v případě potřeby, „komunikaci“ v případě nedorozumění a nesetrvávání v nevyhovujících situacích a vztazích.

Některé dotazované reflektují skutečnost zlepšení zdravotního stavu a předcházení nemocem na základě změny životního stylu a zaměření se na „zdravé stravování“. Dotazovaná Ivana (nákupčí, 37 let) hovoří o své zkušenosti takto:

„[...] Jsem o tom přesvědčená už jen proto, že manžel trpěl chronickou rýmou, jak se říká, a měl špatnou pleť [...] a od té doby, co se nějakým způsobem stravujeme

---

¹⁴²Žádná z dotazovaných v současné době neužívá a neplánuje užívat hormonální antikoncepci (ani jinou antikoncepci předepsanou lékařem), přestože dříve ji užívala převážná většina dotazovaných. Přístupem dotazovaných ke kosmetice a drogerii se více zabývá kapitola 4.1.5.4 Strategie ve spotřebě a její finanční hledisko.

lépe a tu stravu řešíme a vynechali jsme spoustu věcí, které k tomu vedou, tak tím už netrpí.“

Velká část dotazovaných v oblasti obouvání preferuje barefootovou obuv, protože věří pozitivnímu vlivu na správný vývoj dětské nohy a zlepšení stavu nohy dospělé¹⁴³, nebo s ním již má zkušenost. Ve vhodných podmínkách pak dotazované dávají přednost chození naboso. Odkazují zejména na „přirozenost“.

„Pro děti mám jen barefoot boty, protože mi to přijde jako nejpřirozenější způsob pro vývoj dětské nohy. Nejdřív jsem začala s barefootovou obuví u dětí, pak i u sebe, načež jsem pocítila výraznou změnu na držení těla, způsob chůze, atd. Což mě jen utvrdilo ve správném výběru pro naše nohy. Že barefoot boty jsou pro nás to pravé. A shodou okolností, když chodím cvičit, tak většina trenéru, což jsou většinou aktivní vrcholoví sportovci, mi barefoot boty chválí a říkají, že je mají také rádi.“

(Zuzana, VŠ, 27 let)

„Mně je v tom dobře, nedovedu si představit, že bych měla jiný boty. [...] Měla jsem plochou nohu a vidím, jak se mi mění, už tam má tu klenbu, že se mi začíná zvedat. Tak v létě obdivuju tu svoji nohu a 'ty jo, já mám klenbu, co jsem nečekala, že někdy v životě budu mít'. Mám to ráda, ten kontakt s tou zemí, to je pro mě důležité. Takže

Konstrukce strategií ve způsobu léčení nemocí

Všechny dotazované uvedly, že členové jejich rodin jsou převážně zdraví, což přisuzují právě „posílené imunitě“, a dotazovaná Veronika (sociální pracovnice, 36 let) pak i tomu, že žije se svou rodinou na venkově a její děti se díky domácímu vzdělávání nedostávají do kolektivů v uzavřených prostorech.

Všechny dotazované uvedly, že při prvních příznacích nachlazení se snaží „podpořit imunitu“ a „dát tělu šanci“ se s ním „vypořádat samo“. Při neustupujících příznacích pak preferují „šetrnější přírodní způsob“ léčení před využitím léků. Uvádějí klidový režim, zvýšený pitný režim, zejména pak pití bylinných čajů, a dále konzumaci a jiné použití bylin a přípravků z nich, často doma vyrobených (např. lichořeřišnice, rýmovník, mořský sprej¹⁴⁴, rakytníkový, jitrocelový, tymiánový a smrkový sirup, atd.). Horečku nesrážejí, protože věří,

¹⁴³ Obrázek choditel, jejichž stav pozitivně ovlivnilo nošení barefootových bot viz v Příloze č. 9.

¹⁴⁴ Mořský sprej dotazované vyrábějí z koupené mořské soli a vody.

že má svůj smysl, a některé ji řeší fyzickým kontaktem nahých těl. Hranice, kdy dotazované použijí medikament z lékárny nebo kdy navštíví lékaře, je různá. Některé mají zkušenosti s lékaři a medikamenty natolik negativní, že se jim vyhýbají do poslední možné chvíle, některé svůj postoj k lékům přehodnotily.

„Není to tak, že bych říkala, že ty breberky neexistují, ale zároveň vim, že to, že se všichni nenakazej, záleží na tom, v jakým je každé z nich stavu že jo. [...] Jasně že když mu rostou zuby, tak je oslabenej a má rýmu. Tak se snažim mu dát tu podporu, aby si s tím to tělo mohlo poradit. Jednou jsem udělala tu chybu, že jsem mu dala na kašel nějaký sirup. A měl na to úplně brutální alergickou reakci, že byl úplně celej rudej, plakal celou noc. Nějaký Panadol, fakt basic lék, kterej děti normálně dostávají pravidelně. On celou noc plakal, měl průjem, zvracel a měl ještě tejdenn vyrážku, tak jsem usoudila, že asi to prostě pro něj není.“ (Taťána, marketing, 28 let)

„Nedáváme dětem žádné léky, žádné medikamenty, když mají teplotu, nedostanou čípek, ale dostanou zábaly, a nedáváme žádné léky. Ani sobě, ani jim. [...] V těhotenství mi hodně vypadávaly vlasy, jakože hodně, dokonce celá ta první řada mi úplně zmizela. A od doktora jsem dostala bylinky, které mi zabraly skoro do dvou měsíců, a teď můžu zaklepat. To samý manžel, když má teplotu, tak si veme bylinky a přes noc je cajk. Od té doby vlastně neznáme nějaký chřipky nebo angíny nebo něco takového. Já se domnívám, že opravdu jsme se tomu přizpůsobili, že to je hlavně o tom stravování.“ (Ivana, nákupčí, 37 let)

„Léčíme převážně přírodními prostředky. Teplotu vítáme jako spojence v boji s nemocí, tak ji nesrážíme. Hranicí by bylo asi to, kdyby děti plakaly a trápilo je to, ale to se ani při vysokých nedělo. Když měly virózu a horečky, prošly si jima na mně, hodně pily a zvládly to dobře. O tom, jaký smysl horečka má a proč jí tělo vytváří, jim povídám, je to už asi všeobecně známý. Když rodiče sráží kvůli vlastní úzkosti, rozumím tomu, ale nedělám to. Kdyby ale holky něco nějak víc bolelo, sáhnu po nurofenu a ulevím jim. [...] Jinak ale používáme homeopatika, bylinky, balzámy a přírodní sirupy. Skoro na všechno pomáhá lichořeřišnice. Na mazací potíže mám ajurvédské masti. Taky využívám čínskou medicínu a kineziologii.“

(Olga, psychoterapeutka, 35 let)

Některé dotazované více či méně využívají homeopatii, a část z nich uvedla, že jim podstata homeopatie sice nedává smysl, ale mají s ní dobré zkušenosti. Dotazovaná Jolana (homeopatička, 43 let) se homeopatii věnuje profesně a jiné medikamenty nevyužívá. Některé dotazované využívají také čínskou medicínu, která je typická „celostním přístupem“, stejně tak jako homeopatie a další alternativy.

„Celostní přístup“ k tělu a léčení nemocí je strategie společná všem dotazovaným. Nejen na základě svých zkušeností věří, že většina nemocí má svůj původ v psychosomatice, tedy že psychický stav se odráží ve stavu fyzickém. V případě jakéhokoliv onemocnění dotazované přemýšlejí o jeho možném původu. Jedna dotazovaná např. uvedla, že její děti byly nejvíc nemocné v době, kdy vztah mezi ní a jejich otcem procházel partnerskou krizí. Jiné dotazované pak zmínily, že jejich dítě bylo určitým způsobem nemocné v době, kdy mělo důvod se obávat, že ztrácí svou matku, a to např. po narození sourozence či po nástupu matky do práce. Informátorka Dagmar (letuška, 35 let)¹⁴⁵ využívá japonskou alternativní medicínu reiki. Konstruuje svou zkušenost, kdy ze všech způsobů léčení onemocnění jejího syna pomohlo až podpoření jeho psychiky:

„Starší syn trpěl od miminka na vyrážky. Podle alternativy vyrážka znamená strach z odloučení od matky. V podstatě vždycky to sedělo na tu situaci danou [...] Než jsme přišli na to, co znamenají ty vyrážky, tak je furt měl. Pak mi mamka řekla, že mu musím každé večer říkat, že ho nikdy neopustím, že ho mám hrozně ráda, že se k němu vždycky vrátím, protože ty děti to nevědí, že je ty rodiče mají rádi, že se jim to fakt musí říkat. Tak jsme se ty vyrážky v podstatě zbavili ze dne na den. [...] Ta psychika zabrala strašně. Ale ze začátku jsme taky byli u kožního, mazala jsem ho všelijakýma olejema, co jsem vyrobila [...] a ve finále pak pomohla jenom rozprava. [...] Člověk pak jenom kouká, co si ta hlava vymyslí a co dokáže ta psychika.“

Postoj k povinnému očkování

Převážná část dotazovaných se staví kriticky k povinnému očkování. Přibližně třetina dotazovaných nechala naočkovat své děti částečně, přibližně třetina vůbec.¹⁴⁶ Ty, které své

---

¹⁴⁵ Po narození prvního dítěte dotazovaná Dagmar občas létala na služební cesty a o dítě se staral otec.

¹⁴⁶ Povinnost splnit určitá pravidelná očkování dětí ukládá jejich zákonným zástupcům Vyhláška 537/2006 Sb. Informace o povinném očkování viz Příloha č. 10. Vyjádření České pediatrické společnosti k povinnému očkování viz Příloha č. 11.

děti nechaly naočkovat, minimálně u jednoho svého dítěte termín vakcinace odložily (s pediatrem vytvořily tzv. individuální očkovací plán). Důvodem pro odložení očkování je pro dotazované obava, že dítě nemá dostatečně silnou imunitu, což by mohlo způsobit komplikace. Většina z těchto dotazovaných nechala své děti vakcinaci podstoupit i přes svůj odmítavý postoj proto, aby nebyly vyčleněné z kolektivu.¹⁴⁷ Jako důvod pro neočkování dotazované kategorizují větší „strach“ z negativních vedlejších účinků očkování než z toho, že by dítě nemoc, proti které není očkované, prodělalo. Převážná část dotazovaných kritizuje zejména to, že očkování je nařízeno státem, který však nepřebírá zodpovědnost za případnou trvalou újmu, ke které může dítě přijít následkem negativních vedlejších účinků očkování. Některé kritizují také „neindividualitu“ v očkování, neboť ne každý pediatr je ochotný individuální očkovací kalendář dle žádosti rodiče nastavit.¹⁴⁸ Zda vakcinaci svých dětí podstoupit, resp. odložit či nepodstoupit se dotazované rozhodují na základě studia statistik o nemocnosti konkrétními nemocemi a literatury podporující i odmítající očkování, a zejména pak dle svého „nejlepšího přesvědčení“.

Část dotazovaných uvedla, že má přímou či nepřímou zkušenost s negativní reakcí těla na vakcinaci, v případě přímé zkušenosti se nejedná o trvalý následek.¹⁴⁹

Dotazovaná Cecílie (interiérová designérka, 36 let) podstoupila očkování svých dětí proto, aby se jim nedostalo nepřímých sankcí za nevakcinaci. Svůj postoj konstruuje takto:

„To očkování tam byla jedna z těch věcí, který ve chvíli, kdy já je nenaočkuju, tak jsem měla pocit, že sice já se svobodně rozhodnu je neočkovat, ale zase jim vezmu spoustu možností, možnost svobodného výběru ve spoustě jiných kategorií. Tak jsme se nakonec rozhodli, že očkování v rámci těch povinných očkování absolvujem, a ty nepovinný ne. Proto, aby si mohly vybrat jakoukoli školu, jakoukoli školku, aby mohly jezdit na tábory, v podstatě jet na kterýkoli výchovnej program a měly splněný očkování, protože je to bohužel stále jedna z povinných podmínek tohohle a vzhledem

---

Rozalio, z. s. je spolek rodičů, kteří usilují o systém očkování na bázi dobrovolnosti a dostatečnou informovanost. Sdružuje také rodiče, jejichž dětem zůstaly po povinném očkování trvalé následky (ROZALIO - Rodiče za lepší informovanost a svobodnou volbu v očkování, z. s. [online]. Rozalio, z. s., 2018).

¹⁴⁷ Řádně neočkované dítě není přijato k předškolnímu vzdělávání, viz Příloha č. 10.

¹⁴⁸ Lékařům může být v případě, že jejich pacienti nepodstoupí povinnou vakcinaci (pokud se nejedná o stanovenou výjimku ze zdravotních důvodů), uložena řádově vyšší pokuta než rodičům. Sankce rodičům viz Příloha č. 10.

¹⁴⁹ Zkušenosti a postoje některých dotazovaných viz Příloha č. 12.

k tomu, že jsou jinak naprosto zdravý, tak jsme se rozhodli, že to uděláme takhle. Takže očkování nakonec jsou.“

Dotazovaná Monika (učitelka, 34 let) své děti nechala naočkovat, protože věří, že očkování má smysl, ale kritizuje „neindividualitu“ v oblasti očkování, a stigmatizaci těch, kteří očkování odmítají.

„Na to mám taky svůj názor, i když není úplně vyhraněnej jako neočkovací, ale já si myslím, že by to mělo bejt víc individuální. Ne jak je teď očkovací kalendář do 6. měsíce nebo nejlépe ještě do 3. měsíce tolik a tolik [...] Tak to je taky třeba věc, která může člověka posunout mimo hlavní proud společnosti. [...] Já mám naočkováno. U mě je to asi tím, že mám vystudovanou imunologii, takže chápu tu podstatu věci a věřím, že to je přínosný. Ale nelíbí se mi, jak to vlastně probíhá. Takže jsem si vybojovala vlastní schéma očkovací. Takže si myslím, že je nepříjemný, že to staví ty ženy, jako porod že jo, doma nebo v nemocnici, že není ten prostor, aby ta žena o sobě mohla rozhodovat. Očkovat, neočkovat. Málokterej ten doktor to dovolí odložit nebo rozložit. [...] Podle mě je ten pohled společnosti takový černobílý zbytečně, ať už na očkování nebo na porody.“

Dotazovaná Jolana (homeopatička, 43 let) podstoupila povinné očkování se svými třemi dětmi, které všechny následně prodělaly negativní reakce, přestože některé z nich byly očkovány později. Hovoří i o „neschopnosti“ klasické západní medicíny v takové situaci pomoci.

„Podle mě u toho nejstaršího jednak byla rozhozená imunita výrazně a měl neurologický problémy, a u prostřední tam byl taky problém s imunitou, ne tolik, ale po očkování měla rok a půl kašel, kterej se mi nedařilo nějakým způsobem dostat pod kontrolu, a měla ekzémy. Takže u té třetí jsem to odsouvala z tohohle důvodu a stejně tam byly reakce dost šílený neurologický, že se mi budila po tom očku první dvě noci po půl hodině, po dvaceti minutách, řvala, byla neustále na mě nalepená jako ve velmi velkým diskomfortu. Tak jsem to řešila i homeopaticky a snažila se ten organizmus podpořit, co to šlo, a i přesto byla ta reakce takhle silná. Takže já jsem přesvědčená o tom, nemám pro to samozřejmě žádný hmatatelný důkaz, ale jsem přesvědčená, že kdybych to píchla do toho malinkatýho tělíčka tříměsíčního, tak ten cirkus byl daleko větší. [...] Když jsem pro tu srandu volala pediatrovi, jak to probíhá

a co by mi jako poradil, co mám dělat, tak pan doktor pravil, že se bude modlit, aby to co nejdřív přešlo. Já jsem radu nepotřebovala, já jsem si to uměla ošéřovat, ale pro tu srandu jsem mu volala, abych zjistila, co mi západní medicína dokáže nabídnout. Je to nic, co dokáže.“

V konstrukci svého postoje k očkování, důvodů, proč ho se svou dcerou nepodstoupila, a zkušenosti s vedlejšími účinky vlastního očkování dotazovaná Františka (marketing, 32 let). Interpretuje především „pocit nesmyslnosti“ povinného očkování. Hovoří o obavě z negativních vedlejších účinků očkování, ale i o obavě z vyčlenění dcery z kolektivu.

„Neočkujeme, vůbec, nebudu očkovat. Pokud nebudu nucená, tak ji nechci nechat naočkovat. Myslim nucená, jako kdyby to nějak nešlo a cítila bych, že je úplně vyloučená odevšad, tak bych se asi snažila to nějak řešit. Ale v ideálním případě bych ji nechtěla nechat očkovat. [...] Když jsem si studovala statistiky o těch nemocích, tak pro mě je riziko nežádoucích účinků mnohem větší a horší z dlouhodobýho hlediska, než to, že P. prodělá černej kašel. Protože ten prodělá jednou v životě, pak už bude navždy mít protilátky. Když ji naočkuju, chytne černej kašel, protože to jí nezaručí, že ho nechytne, tak ty protilátky mít nebude. Takže pro mě je jednodušší ten černej kašel prodělat bez očkování. Bude mít doživotní imunitu. To samý zarděnky, spalničky, příušnice, úplně to samý. Očkování mě nechrání proti tomu, aby to chytla. Jo, já to chápu v případě, kdybych věděla, že to nechytne. O tom bych v nějakým případě mohla uvažovat. Ale tady ve školce, kam chodí ty neteře, loni řádily příušnice. Říkám doktorce 'jak tady můžou řídit příušnice, když je 100 % děcek očkovanejch?'. Prostě je to nechrání proti tý nemoci, tak proč? Nevidim v tom důvod, já v tom opravdu nevidim logickej přínos. A ty ostatní nemoci, co jsem si o nich zjišťovala, žloutenka typu B – přenáší se prostě pohlavním stykem a krví. Nemá to kde chytit to dítě, nemá se kde nakazit. Takže nechápu, proč bych ji měla nechat očkovat. Záškrt, ten je tady prostě snad úplně minimální. Obrna nebo záškrt, ted' nevim, tady dokonce od roku 1960 není v Čechách, a pořád se proti tomu očkuje. Prostě přijde mi to úplně nesmyslný, proti kterým nemocem se očkuje. Já proto očkování jako takovému nic nemám, jo, pokud pojedu někam tamhle do Afriky, taky budu přemýšlet nad nějakým tyfem nebo něčím takovým. Ale v českých podmínkách, nemyslim si, že by bylo nutný očkovat. Nenechám naočkovat sebe, natož ji. Naposledy

po očkování, to už je kolik let, a ještě jsem o tom nic nevěděla, jsem měla ještě rok a půl nežádoucí účinky takový, že jsem byla každý dva měsíce nemocná. Jako s pravidelností úplně neuvěřitelnou jsem byla pořád nemocná. Bolest v krku, malátnost, 10 dní a nepomáhalo vůbec nic, žádný prášky jo, léčivo žádný nepomáhalo. A nikdo mi nevěří, že to bylo z očkování, a já přesně vim, že to bylo z něho, protože jsem to prostě chytla ten den večer, kdy mě doktor naočkoval, jsem měla bolest v krku, projevy jakoby na chřipku, ale nic na to nepomáhá, nějaký léky, nic prostě, a nedalo se mi to nijak vyléčit, a to jsme měla každý dva měsíce. Jsem prostě proležela 10 dní a určitě jsem to měla z toho. Takže nechci nechat očkovat. Bojím se víc těch nežádoucích účinků, než těch nemocí.“

Dotazovaná Beáta (bývalá kavárnice, připravuje se na povolání duly, 38 let) také interpretuje „pocit nesmyslnosti“ povinného očkování a větší strach z vedlejších účinků než z prodělané nemoci.

„Neočkujem. Když jsem se o to začala zajímat, když jsem byla těhotná, tak jsem se dopracovala k tomu, že nechci, když je malinká, ji očkovat, že to je špatně. Odložila jsem to na rok a po tom roce jsem dospěla k tomu, že to očkování nechci vůbec. V podstatě vystavuju dítě většímu riziku než riziku těch nemocí a možná to očkování může dítě na chvíli ochránit, jo, průšnice, černý kašel, že nějaký kmen nechytne. Ale je to vždycky jen na nějakou dobu. Když pak člověk začne studovat hlouběji nějaký studie, tak zjistí, že ochranná doba očkování je hrozně krátká, nějaký třeba tři roky. Jako co to je. Tak i kdybych byla přesvědčená, že to očkování funguje, tak bych stejně zvažovala, jestli má smysl to dítě ochraňovat na nějakou dobu, hrozně krátkou. Když si dám na váhu jeho zdraví a co to může způsobit, a to, že ho to chrání třeba na deset let. A ve společnosti nikdo není naočkovanéj. Jako kdo je naočkovanéj, malý děti že jo. [...] Můj otec hrozně řeší proočkovanou společnost. 'Jakou proočkovanou společnost, jako ty jsi očkovanej na něco, jsi chráněnej proti něčemu, kromě tetanu? Jako nejsi.' Když se očkujou nemoci, který se můžou prodělat v době, kdy to to tělo zvládne líp. Proti něčemu my jsme vůbec očkování nebyli, proti průšnicím nebo zarděnkám, to jsou prostě dětský nemoci, který člověk prodělá a má přirozenou imunitu a už je pak nechytne v době, kdy je riziko s tím spjatý.“

Dotazovaná Ivana (nákupčí, 37 let) odmítá očkování z „přesvědčení“, že naruší imunitu dítěte, a následkem pak může být častá nemocnost.

„Myslíme si, že očkování dětem hlavně v tom brzkým stádiu jejich věku hodně poruší imunitu, tak jsme s manželem rozhodli neočkovat. [...] Protože jsme chtěli, aby děti byly zdravé. S manželem jsme si ohledně toho přečetli některé publikace, radili jsme se o tom s jedním lékařem. Myslíme si, že zvláště v tom raném věku, v těch 6 týdnech, to dítěte absolutně naruší imunitu, to očkování, a nemá ten efekt, který by mělo mít. Proto jsme se rozhodli, že děti nebudeme očkovat. K. budou 3 roky a ještě nebyla nemocná. Třeba jednou za zimu má rýmu a tím to končí. [...] Prostě si myslím, že víc bych ji vystavila nebezpečí, kdybych ji v 6 týdnech nechala očkovat Hexa vakcínou, to si myslíme, že by bylo daleko horší. Pak už se dostáváte do stadia, kdy to dítě máte často nemocný, a ne vždycky se to dá vyléčit zábaly, takže bysme se dostali k lékům zřejmě, a už se dostáváte do koloběhu, do kterého my to dítě dostat nechceme.“

Dotazovaná Markéta (marketing, 34 let) se rozhodla své děti neočkovat z důvodu obavy z očkování, která plyne z „přesvědčení“, že by vakcinace poškodila nedostatečně imunní dětský organizmus.

„Mám větší obavu z toho, že bych je nechala očkovat. [...] Mně přijde, nevím jak jdou ty kalendáře, ale dejme tomu do tříměsíčního miminka šoupnout šest nemocí naráz, přišlo mi to nelogický. Zatím to nemáme v plánu a je mi v tom dobře.“

Postoj k českému zdravotnictví

Všechny dotazované se shodují na tom, že Česká republika má zdravotnictví a lékaře na velmi vysoké úrovni.¹⁵⁰ V kritických výpovědích však kategorizují „neindividualitu“, „autoritativní, nepartnerský a neresppektující“ přístup lékaře k pacientovi a „absenci lidskosti v komunikaci“. Dále hovoří o tom, že v klasické západní medicíně obecně chybí „celostní přístup“ k člověku, tedy že jsou léčeny následky a ne příčiny, což je způsobeno také „neprovázaností systému“. Velká část dotazovaných má zkušenost s „manipulací“ a „strašením tím nejhorším“ ze strany zdravotnických pracovníků, stejně tak i s jinými více

---

¹⁵⁰ Některé dotazované v rozhovorech uvedly, že mají velmi dobré zkušenosti s urgentní medicínou, v jednom případě neonatologickou medicínou.

či méně negativními a pozitivními strategiemi v přístupu k pacientům. Některým zde chybí prostor pro povídání a sdílení zkušeností s lékařem.¹⁵¹

„Myslím si, že je na velmi dobré úrovni. Ale jedna věc, která mi vadí je, že doktoři nejsou školení v té psychologii a práci s tím člověkem. A jim to taky chybí, oni po tom prahnou. Že vlastně moc neumějí ti doktoři komunikovat s těma lidma a s těma dětma, to vidím jako velký problém. A druhá věc je, jak se s těma doktorama baví. Protože oni se často tváří jako 'my jsme ti, kdo má pravdu'.“

(Hana, psycholožka, 31 let)

„Já si myslím, že český zdravotnictví, co se týče urgentní medicíny a diagnostiky ve smyslu [...] metod nebo biochemických a hematologických vyšetření, tak že je na vysoké úrovni. Bohužel selhává komunikace s pacientem, ta je naprosto tristní, a léčba chronických onemocnění. Protože oni vlastně léčí důsledek a neléčí příčinu. Tam já vidím hlavní problém. Takže ti pacienti neodcházejí, ale kumulují se jim problémy, léky, co dostávají, mají často vedlejší účinky, takže to ovlivňuje další orgány, typicky třeba játra. To je potřeba potom řešit játra dalšími léky, a pacient má potom takový lékový koktejl každý den, a určitě ta chemie pro ten organizmus není dobrá.“ (Jolana, homeopatička, 43 let)

„Nepřijde nám, že tam je dostatečně respektující vztah lékař – pacient, že tam chybí víc toho partnerství mezi lékařem a pacientem. Jak v těhotenství nebo i pak dál u dětí. Přijde mi, že v českém zdravotnictví je hodně zastrašování, taková ta manipulace s pacientem vlastně, že se zastrašuje tím nejhorším, co by se teoreticky mohlo stát, to se mi nelíbí.“ (Karolína, učitelka, 38 let)

Dotazované uvedly, že k lékařům chodí „málo“, „téměř vůbec“ nebo „vůbec“. Se svými dětmi chodí na pravidelné preventivní prohlídky k pediatrovi jednou za 2 roky, samy pak chodí na preventivní prohlídky ke gynekologovi a zubnímu lékaři. V případě nemoci navštíví lékaře až po selhání „přírodní léčby“, jak i vychází z předchozí části této kapitoly.

Velká část dotazovaných uvedla, že si hledá nebo již našla dětského lékaře, který je nakloněn alternativám v léčení, a který k nim přistupuje „partnersky“. Dotazované jsou při komunikaci s pediatrem iniciativní, převážná část se pak o postupu rozhoduje především na

---

¹⁵¹ Některé dotazované kritizují také „řízenost zdravotnictví farmaceutickým průmyslem“.

základě vlastního „přesvědčení“ nežli na základě lékařova doporučení. Výpověď dotazované Simony (humanitární organizace, 37 let) je vystihující:

„Když jsem hledala pediatra, tak pro mě bylo důležité, aby to byl člověk příjemnej, se kterým se dá mluvit, kterýho budeme aspoň trochu zajímat jako lidi a ne jako čárky v nějaký jeho knize, kterou vyazuje. No, kterej bude prostě otevřenej a bude s nim možná nějaká diskuze. Takže v tuhle chvíli pro mě ani nebylo důležité, jakej je odborník ve svém oboru, ale jakej je to člověk.“

Výpověď dotazované Beáty (bývalá kavárnice, připravuje se na povolání duly, 38 let):

„No to je na hovno, to je jako špatný, to je no. Až po x letech jsem narazila na lékaře, moji obvod'ačku, kde vnímám, že ta doktorka si nemyslí, že je bůh a že ví všechno nejlíp, ale bere mě jako individualitu a je vidět, že ji to zajímá, co mě trápí a chová se ke mně slušně a s respektem. Jinak to je prostě šílený. Furt se setkávám s arogantním chováním, povýšeným, vůbec nejsou ti doktoři ochotni komunikovat, když člověka něco zajímá, tak ho odpálkujou, jako že to je blbec největší. [...] Fakt se mi k doktorům nechce chodit, protože to je šílený.“

Dotazovaná Radka (asistentka pedagoga, 31 let) hovoří o „neoptimálních podmínkách“ pro lékaře a svých pozitivních zkušenostech:

„Spousta skvělých fantastických zdravotníků, který nemůžou dělat svoji práci kvůli tomu, že jí maj prostě moc. A že jí maj prostě moc. Nechápu, proč doktoři a sestry, místo toho, aby se věnovali léčení pacientů a děláni svojí práce, tak dělají administrativu. Kdyby měli víc peněz a víc času na všechno, myslim si, že by to vypadalo taky jinak. [...] Jinak si zdravotníků vážim i přesto, že jsem rodila doma. Mám k nim stále dobrý vztah. [...] Šla jsem říct do nemocnice svojí ošetřující lékařce, že budu rodit doma. [...] Nedali mi vůbec najevo nějaký pohrdání nebo že jsem blázen. Chovali se prostě fakt krásně profesionálně.“

Postoj k otázce porodu a k českému porodnictví

Dotazovaná Radka je jedna z mála dotazovaných, která hovoří o přístupu zdravotníků v době těhotenství či porodu jako o „profesionálním“. Výpovědi velké části dotazovaných více či méně obsahují kritiku českého porodnictví a přístupu lékařů k porodu, mnoho dotazovaných pak má z tohoto prostředí negativní zkušenosti (přímé anebo nepřímé

např. z doprovázení kamarádek k porodu) zejména v podobě „nedostatku komunikace“, „neempatického přístupu“ a „nerespektu“ zdravotníků k nim, jejich přáním či k průběhu porodu. Všechny dotazované kritizují nemožnost ženy se „svobodně rozhodnout“ o místě svého porodu, a „stigmatizaci“ žen, které se rozhodnou родit v domácím prostředí¹⁵², což vystihuje výpověď dotazované Františky, (reklama, 32 let):

„Dotýká se mě teď mnohem víc to zdravotnictví, co se týče toho porodnictví, vadí mi ten přístup. Nejsem zastáncem domácích porodů pro každého, že by se měly zrušit porodnice a všechny bysme měly родit doma v jeskyni, to ne. Ale na druhou stranu ta žena má právo se rozhodnout, kde chce родit, aniž by byla perzekuována, aniž by byla osočována z nějaký nedbalosti, ohrožování dítěte, atd. Prostě mi tam chybí ten diskurz, kdy lékaři se snažej s tebou mluvit a něco ti vysvětlit. Je to vždycky o tom 'já jsem lékař, já jsem to tak řekl a proto to tak bude'.“

Velká část dotazovaných si ze svého prvního či dalšího porodu v porodnici odnesla negativní zkušenost, která předurčila její další rozhodování o místě a způsobu porodu dalšího

---

¹⁵² Domácí porod:

Porody se z domácího do nemocničního prostředí začaly v českých zemích přesouvat v polovině 20. století a v 60. letech již všechny porody probíhaly v porodnicích. Více k historii porodnictví viz např. KREJČOVÁ, M. *Bakalářská práce: Domácí porody z pohledu aktérek* [online]. UK, 2013)

„Porod v domácím prostředí není v České republice běžnou nabídkou zdravotnických služeb. [...] Péče porodní asistentky není hrazena z veřejného zdravotního pojištění. V některých oblastech České republiky je dosud velmi těžké, ba až nemožné sehnat k porodu v domácím prostředí fundovanou porodní asistentku. Pozice porodních asistentek poskytujících péči během porodu v domácím prostředí je stále těžká, nedostává se jim žádná pomoci, zázemí či podpory ze strany systému zdravotní péče. Rodiče si musí sami zařídit některé administrativní náležitosti. Rodiče, kteří volí tento způsob porodu, se často setkávají s pohrdavým přístupem svého okolí a zastrašováním ze strany lékařů, především gynekologů a pediatrů. V některých místech republiky je obtížné sehnat pediatra, který by převzal novorozence do své péče do 24 hodin po porodu. Porodní asistentka při péči o rodičí ženu nepoužívá žádné léky. Pečuje pouze o ženy, které prožívají normální fyziologický porod.“ (ŠTROMEROVÁ, Z. *Péče porodní asistentky během porodu v domácím prostředí*. [online]. *Porodní dům U čápa*, 2018.).

Česká lékařská společnost JEP porod v domácím prostředí nedoporučuje, zdůrazňuje možné komplikace a brání se vzniku legislativní úpravy, která by domácí porod přímo upravovala (PAŘÍZEK, A. *Plánovaný porod doma v České republice*. [online]. Česká lékařská společnost Jana Evangelisty Purkyně 2012). Změny v porodnictví jsou dlouhodobě odmítány i na vládní úrovni s poukazem na vysokou kvalitu české péče, jenž je měřena nízkou novorozeneckou úmrtností (2012: 7. místo mezi zeměmi EU). *„Péče vedená primárně porodními asistentkami“* např. v Norsku, Švédsku, Dánsku a Islandu však vykazuje dlouhodobě lepší výsledky, včetně větší šetrnosti k matkám (nižší míra císařských řezů, nástřihů hráze, kratší doba hospitalizace) (PAVLÍKOVÁ, M., *Problematické postupy v českém porodnictví* [online]. Biostatistika. cz, 2014). Česká komora domácích asistentek porod v domácím prostředí nepropaguje, ale uznává právo ženy na volbu místa, způsobu porodu a zajištění péče při takovém porodu (TELEC, I. *Porody ve vlastním sociálním prostředí dle práva*. [online] Zdravotnické právo a bioetika, 2018). Stejně stanovisko, včetně vyjádřené podpory porodním asistentkám, zaujímá Česká asociace důl (*Stanovisko České asociace důl k doprovodu svých členek u porodu doma*. [online] Unie porodních asistentek, 2018.). V současné době se v České republice narodí přibližně 1 % dětí doma (TELEC, I. *Porody ve vlastním sociálním prostředí dle práva*. [online] Zdravotnické právo a bioetika, 2018).

Podíl dětí narozených mimo porodnici je ve většině evropských zemí podobný jako v České republice, např. v Německu či Velké Británii přibližně 3 %. Ve některých zemích není porod mimo porodnici legislativně zakázán, ale pojišťovny zpravidla, stejně jako v České republice, neuzavírají smlouvy s porodními asistentkami. V některých je pak běžná praxe poskytování péče během těhotenství a porodu výhradně porodními asistentkami, viz země uvedené výše, atd. Rekordmanem v podílu doma narozených dětí je Nizozemí, kde se v domácím prostředí narodí přibližně 30 % dětí. V porodnicích zde rodí především ženy, u nichž jsou předpokládány komplikace, a takový porod je hrazen pojišťovnou, stejně tak jako porod doma. V případě, že se žena rozhodne родit v nemocnici, aniž by k tomu měla zdravotní důvody, není lékařská péče pojišťovnou hrazena. V těchto zemích mohou ženy родit i v tzv. porodních domech či centrech (*S domácími porody je to v evropských zemích různé* [online]. Česká televize, 2014). Více k tématu porodu v ČR a ve světě viz *Biostatistika.cz* [online]. Biostatistika.cz, 2017).

dítěte (důraz na přirozený porod¹⁵³ v porodnici nebo doma), a to nejen kvůli sobě, ale i proto, že věří, že způsob příchodu na svět velmi ovlivňuje život dítěte i jejich následný vztah. V tématu porodu dotazované odkazují nejvýrazněji na „přirozenost“. Vystihuje to výpověď dotazované Jolany (homeopatička, 43 let), která zážitky ze svých porodů v porodnici konstruuje takto:

„Můj první porod byl takové peklo medicínské. [...] Cítila jsem se v tý porodnici velmi diskomfortně, měla jsem strach, byla mi zima, nikdo se mnou nemluvil, a bylo to hodně blbý takový pro mě. Ráno mi to začali vyvolávat, to znamená, že potom ten samotnej průběh byl dost dynamickej. Mohla jsem celou dobu ležet na tom lůžku, přivázaná na monitor, rodila jsem s nohama ve třmenech, měla jsem epidural, to byla taky taškařice, když mi ho napichovali, a potom mně syna odnesli a já jsem ho téměř 24 hodin neviděla, i když jsem ho chtěla k sobě, a nevím do dneška, proč ho odnesli na tak dlouho. Já jsem se připomínala neustále, oni mi říkali 'jo jo, my vám ho přinesem', stejně ho nepřinesli, nebo až druhý den. [...] Těch 20 hodin mě nechala bez jakékoli informace, takže ani na kojení mi ho nepřinesli. Tenkrát mě nenapadlo, v těch 21, jít a vydupat si ho na tý sesterně a udělat tam cirkus. [...] Ty další dva porody jsem si ohlíkala jiným způsobem už, mám pocit, že v rámci porodnice, že to byly přirozený vaginální porody, podle mě dobrý. Zvláště ten poslední. [...] To první dítě jako když to vezmu kolem a dokola, to bylo nejnáročnější jak porod, tak kojení, tak péče, on byl velmi dráždivý. Myslím si, že to souviselo s příchodem na svět, beze sporu. Bylo to velmi dráždivý dítě, budil se mi desetkrát za noc vlastně do dvou let. [...] Bylo to velmi vyčerpávající. [...] V podstatě ty vazby s (dalšími dvěma dětmi) se mi navazovaly mnohem snáz a bylo to přirozenější, než s tím synem, kde to trvalo fakt hodně dlouho. A s ním mám největší problém do dneška. Myslím si, že tak jak byla narušena ta raná vazba po porodu, tak ono se to dá určitým způsobem domazlit, když člověk ví, že má domazlovat. Ale když se na to vykašle, to jsou nenapravitelný škody, a potom ta komunikace, z mýho pohledu bude vždycky nějakým způsobem drhnout,

---

¹⁵³ Filozofie přirozeného porodu, tedy ne lékařsky vedeného porodu viz Příloha č. 13. Zde stručně: přirozený porod znamená kladení důrazu na nepřítomnost lékaře a jeho nezasahování do porodu (např. podáváním medikamentů, povzbuzováním k tlačení či zásahy fyzické povahy jako např. nařizování polohy, atd.), pokud to není nutné, a na přirozený proces po porodu, tedy tzv. bonding, případně tzv. lotosový porod, kdy se pupeční šňůra nepřestřihává, ale dítě zůstává spojené s placentou, pokud se sama po 3 až 10 dnech neoddělí (ŠTROMEROVÁ, Z. *Přirozený porod*. [online]. Porodní dům U čápa, 2018), (BURNS, E. *More Than Clinical Waste? Placenta Rituals Among Australian Home-Birthing Women* [online]. University of Western Sydney, 2014).

i když se člověk snaží. Že to není takový přirozený. [...] Měla jsem porodní přání, že pokud to bude jenom trochu možný, že tam doktora nechci, že chci jenom porodní asistentku. [...] Porodila jsem potmě, na zemi na žíněnce, bylo to moc hezký. Byla to animální síla, co jsem cítila, taková živočišnost, co jsem cítila. Takovej porod by měla zažít každá ženská, to je úžasný, protože já jsem po nějakých čtyřech pěti hodinách jsem tam lítala, měla jsem vylitý hormony, hned bych si šla zarodit znovu. Fakt jako bomba to byla, na rozdíl od toho prvního, kdy se mě ještě po třech letech ježily chlupy na krku, když někdo řekl porod. Úplně jsem se bála mít další. [...] Myslím, že to bylo regulérní porodní trauma. U těch dalších jsem byla opatrnější a nenechala jsem se nechat vmanipulovat někam, kde jsem nechtěla být.“

Dotazovaná Beáta (bývalá kavárnice, připravuje se na povolání duly, 38 let) se v porodnici setkala se „zastrašováním“ a „autoritativním“ a „arogantním přístupem“:

„V porodnici to bylo ‘už je to dávno pozdě, už jste tady měla být před tejdnem, už vám nefunguje placenta, je tady velký riziko, že dítě umře a vy umřete’, no prostě klasika. ‘A proč bych měla umřít?’ ‘Tak to prostě je, placenta stárne [...]’ Když jsem se s tím primářem bavila, tak jsem přemýšlela, jestli nejsem ve skrytý kameře, to bylo hrozný. Jsem si říkala, že ještě napíšu stížnost, takovou trochu opožděnou [...] to bylo fakt absurdní. [...] To bylo v Neratovicích. Po porodu, že ‘se sem stahujou ty lesany a že tedka to měl nabitý a že já jsem byla poslední třešinka’, prostě, byl úplně vykojelijej. V jeden čas byly Neratovice takový hodně alternativní a vycházely vstříc, takže se tam hodně i z Prahy lidi začali stahovat. [...] Dvakrát jsem rodila v Podolí a jednou v Neratovicích a v tom Podolí to bylo nakonec lepší. Měla jsem, že nechci medikaci. [...] V těch Neratkách to bylo fakt horší. [...] Jediný co, tak jsem si tam zaplatila nadstandard, tak jsem si to mohla prožít sama v pokoji. A pořád mi tam chodila nějaká pani uklízečka a dávala mi rady, ‘nesmíte chodit’ a ‘musíte chodit’ a ‘tohle byste měla sníst ještě’. [...] Říkám, ‘jeden monitor vám dovolím’, a nakonec mě nechali tři čtvrtě hodiny na monitoru. Ono je to o lidech hlavně, si myslím. Je jedno, kde člověk rodí, ale co tam pracuje za lidi.“¹⁵⁴

---

¹⁵⁴ Dotazované obecně dávají přednost porodům v porodnicích mimo Prahu. Dobrou zkušenost mají některé např. s Neratovicemi, Benešovem, Rakovníkem.

Dotazovaná Veronika (sociální pracovnice, 37 let) musela vždy родit ze zdravotních důvodů v porodnici, ze které po porodech odcházela dřív, než bývá obvyklé.¹⁵⁵ Odkazuje na „pocit většího bezpečí“ v prostředí domova než porodnice, což je společné velké části dotazovaných.

„Bylo to vždycky o tom to nějak přežít a doklepat v té porodnici. Vždycky jsem odcházela dřív, to byla jediná moje alternativa, že jsem utekla už po první noci po tom císaři, to není úplně obvyklý, většinou se tam zůstává 4, 5 dní. Mně to nemocniční prostředí vůbec nedělá dobře, vůbec tam nespím. Pro mě je bezpečnější být s dítětem doma a naštěstí nikdy jsem se nesečkala s žádným odporem, asi jsem vypadala hodně odhodlaně.“

Dotazovaná Taťána (marketing, 28 let) své dvě děti porodila doma. K českému porodnictví a obecně zdravotnictví má velmi negativní postoj¹⁵⁶, který je založen na zkušenostech z doprovázení jejích kamarádek k porodům v porodnicích. Ve svých dalších velice emotivních výpovědích hovoří o „zastaralosti“ českého porodnictví, uvedla např., že některé české porodnice používají praktiky zakázané Světovou zdravotnickou organizací. Věřící, že „těžký průběh“ porodu je zpravidla způsoben zejména vnějšími zásahy do něj¹⁵⁷ a může poznamenat dítě a jeho vztah ke světu na celý život, o čemž se domnívá, že se stalo i jí.

„Jsem traumatizovaná, protože jsem se narodila u Apolináře, že jo, v roce 89. A všichni říkají 'děti si nic nepamatují', já si to prostě nemyslím. Jo, já si nemyslím, že dokud dítě nemluví, že nic neví. I v nějakých regresích jsem se k tomu dostala, prostě si vzpomínám, jak to bylo hrozný. Jo jako samozřejmě můžeme si myslet, že to jsou nějaký moje dedukce, já si to úplně nemyslím. [...] Bavíme se o tom, že ta péče má být dobrá, no tak ji dělejme dobrou a ne že ji budem dělat tradičně jak posledních

---

¹⁵⁵ I některé další dotazované využily nebo plánují využít při dalším porodu možnost tzv. ambulantního porodu, který umožňuje opustit porodnici dříve než po doporučených 72 hodinách (POTUŽNÍKOVÁ, J. *Pro lékaře je ambulantní porod přijatelnější než porod domácí*. [online]. Maminka.cz, 2018.). Tato možnost existuje v ČR od roku 2014 (Donučením ženy k návratu do porodnice porušila ČR její práva [online]. Česká televize, 2014).

¹⁵⁶ Taťána se k tématu českého porodnictví a domácího porodu vracela mnohokrát během celého rozhovoru.

¹⁵⁷ Velká část dotazovaných uvedla, že se setkaly s přístupem, kdy je na fyziologický porod pohlíženo jako na nemoc či úraz, který lékaři „potřebují mít pod kontrolou“. Ženy se v porodnicích po celém světě setkávají s tzv. porodním násilím, jedná se např. o omezení pohybu, omezení příjmu potravy, rutinní, vnucené zásahy, direktivní přístup zdravotnického personálu, vaginální řezání, urážlivý jazyk, nerespektování porodních přání, podávání léků bez souhlasu, emocionální manipulace, odloučení od blízkých, separování dítěte od matky, atd. (*Porodní násilí*. [online]. prirodzeny-porod.eu, 2013), (*Prevence a odstranění poškozování a nedostatku respektu při porodu ve zdravotnických zařízeních*. [online]. World Health Organization, 2015.).

50 let. Na základě toho, že hromada sexistických úchylů ráda řeže ženský [...] Když slyšíš mluvit Fairaizla a Pařízka¹⁵⁸ o tom, jak jednou budou všechny ženy rodit císařem, že to je jako dobrý. Mužova sestra dělala v Podobí a Fairazl prostě rád řeže, to všichni vědí, rád řeže. Věří tomu, že to je to nejlepší a má prostě hromadu žen s komplikacema. [...] Je to prostě technicistní přístup k životu. Je to autistický hypertrofovaný mužství, 'máme to pod kontrolou, tak se o to postaráme, děláme ty zásahy a bude to dobrý'. [...] A to mi prostě už nedává smysl. Všichni jsou traumatizovaný až na půdu. Kdo z nás jako přišel na svět v důvěře a lásce svým tempem? [...] Nechci se tvářit, že doma rodící děti jsou nějaká spása světa, na druhou stranu do určitého věku to vidím u malejch dětí ten rozdíl. Ty, který nezažily to trauma, [...] mají větší důvěru v ten svět. [...] Podle nejnovějších vědeckých výzkumů je to to dítě, kdo určí, že jde ven, ono opravdu fyzicky jde, protože ví, co dělá. [...] Každý dítě se rodí jinak, protože prostě chce jinak. Matka je jiná, tělo je jiný, podmínky, a už vidíš nějaký charakter nebo jejich postoj životní. “

Výpovědi dotazovaných Hany (psycholožka, 31 let) a obzvlášť vystihující Leony (kosmetička, 35 let) vysvětlující rozhodnutí rodit v domácím prostředí:

„Obě dcery se narodily doma. A to proto, že jsem se bála jít rodit do nemocnice. Měla jsem porodní asistentku, která byla moje kamarádka, takže jsem věděla o domácích porodech ještě předtím, než jsem měla děti.“ (Hana)

„Myslím si, že je bezpečnější tam mít nějakýho profesionála, kterej ohlídá to, co je potřeba, to co my neznáme jako laici. [...] Bylo to nejlepší rozhodnutí ve spojitosti s narozením druhé dcery. [...] Věděla jsem to už tak dva tři roky předtím, než se A. narodila, že bych chtěla, aby se to další miminko narodilo nějak jinak, v klidu, a pak jsem vlastně dospěla k tomu, že to sice asi v nějaký porodnici by to možná šlo, ale potřebovala bych s sebou někoho, kdo odfiltruje ty věci, který nechci slyšet, a nechci přijít do kontaktu, a bylo by to asi hodně složitý, soustředit se jenom sama na sebe. A nechtěla jsem, aby přítom na mě koukal někdo cizí, aby tam zničehonic někdo přišel, rozsvítil, na něco se ptal, abych musela někde jako ležet nebo bejt někde sama, abych se mohla napít, kdy potřebuju, abych mohla na záchod, kdy potřebuju. A to je tolik věcí, který při tom porodu hrajou roli [...] já jsem pak doprovázela

---

¹⁵⁸ čeští porodníci

několik kamarádek do porodnic, když jejich partner tam nemohl nebo nechtěl být nebo se necejtíl na to tam být ke konci. A zažila jsem a viděla jsem spoustu věcí, který jsem nechtěla, abych viděla a zažila. [...] Chtěla jsem být v bezpečí, což pro mě je doma, a mít u sebe jenom toho, koho chci, což byl manžel a porodní asistentka. [...] Takže když jsem zjistila, že čekáme miminko, tak mi hlavou hned proběhlo, že chci, aby se narodila doma, pokud' budu zdravá a miminko bude zdravý, a pak se k tomu nabalovaly další věci, že teda budu chtít porodní asistentku, a ještě to probrat s manželem dopodrobna. [...] Tak jak jsem chtěla, tak se to povedlo, a někdy to tak jako zahojí ty rány, který byly z toho prvního porodu.“ (Leona)

Dotazovaná Beáta (38 let), která již absolvovala kurz pro duly¹⁵⁹, hovoří o své motivaci k tomuto povolání:

„Chtěla bych se věnovat ženám, doprovázet je, podporovat a otevírat jim oči, tady chybí hrozně moc ta osvěta žen právě v tom těhotenství, porodu, spousta žen to všechno jakoby přijímá, ale přitom by to všechno mohlo být krásnější, jednodušší, takže to je moje teď vize taková.“

Porod v domácím prostředí je kontroverzním tématem, které nemá podporu naprosté většiny českých zdravotníků ani většinové společnosti. Ženy, které se rozhodnou rodit doma se setkávají se stigmatizací a odsuzováním ze strany lékařů, médií i svého okolí. Všechny dotazované, které rodily doma, legitimizují své rozhodnutí s odkazem na „informovanost“, „vlastní přesvědčení“ a „nejlepší svědomí“. Všem těmto porodům byla přítomna porodní asistentka, kromě jednoho případu, kdy dotazovaná porodila dříve, než stačila porodní asistentka dorazit. Svůj postoj k problematice vyjadřuje dotazovaná Olga (psychoterapeutka, 35 let) takto:

„Ten porod je takovej, že to není o tom, že by ten člověk tam chtěl jet a za každou cenu z principu trval na nějakým tom porodu podle svých představ, ale [...] že si myslím, že si ty lidi vůbec neuvědomují, a to je hlavní princip tohohletoho lesanství nebo toho alternativního rodičovství, že ty lidi si neuvědomují, že za tím je fakt jako obrovský množství teorie podepřený vývojevou psychologií, biologií, jakože ty lidi to fakt nedělaj z pláziuru, že fakt maj dost dobrý důvody a maj hromadu argumentů

---

¹⁵⁹ Dula je pomáhající nezdravotnická profese. Dula ženu podporuje (např. masáže během porodu) a poskytuje jí informace v období těhotenství, porodu a šestinedělí (*Stanovisko České asociace dul k doprovodu svých členek u porodu doma*. [online]. Unie porodních asistentek, 2018).

k tomu, proč to dělají, jen to prostě nikdo neposlouchá a není na to asi ani prostor a čas, aby každej vysvětlil, proč chce rodit takhle, a proč si myslí, že 6 věcí u toho porodu neprospějou tomu jeho dítěti. Ty lidi to asi uměj vyargumentovávat, ale není prostor pro diskuzi, tím pádem asi vlastně to někdy vypadá, že to je jenom nějaký fanatismus.“

Tři dotazované porodily doma dvě děti, čtyři dotazované jedno¹⁶⁰, šest dotazovaných plánuje či zvažuje porod svého dalšího dítěte v domácím prostředí. Dotazovaná Monika (učitelka, 33 let) porodila své druhé dítě doma, za přítomnosti svého muže, dcery a porodní asistentky. Odkazuje na „přirozenost“ a „soukromí“. Hovoří o porodních domech, které v České republice v současné době nefungují, ale jejich existenci by ocenila, stejně tak jako velká část dotazovaných, která by porod v porodním domě preferovala před porodem doma. Kritizuje „nemožnost legitimní volby“ místa porodu.

„Mně by se strašně moc líbilo mít ten porod jakoby doma, za sebe, prožít si ho sama za sebe, že rodím já žena, ne že rodí někdo mě. A aby byla ta myšlenka, jak je hnutí porodních asistentek, ty porodní domy. Kde by byla, v případě nějakého problému, ta péče. Jak všichni říkají 'a co když bude problém?' To je ono no, tak kdyby ty ženy měly možnost rodit někde pro sebe, a pouze v případě, že by byl problém, tak by hned vedle byla pomoc [...] A B. na to ještě koukala. [...] Přijde mi, že velká je na to dost. Takový ty názory, že bude mít trauma teda neproběhlo. Věděla, že děloha je prokrvená, takže teče nějaká krev. Jenom se zeptala jestli to je v pořádku, říkám 'Jo.' [...] Abych u toho mohla být jenom a jenom já, abych to mohla cítit, vnímat, aby první ruce byly naše, to je třeba moc fajn [...] Určitě by bylo fajn, kdyby ženský měly tu možnost se samy rozhodnout.“

Převážná část dotazovaných v době těhotenství úzce spolupracovala s porodní asistentkou, jejíž péči preferovala před péčí lékaře, velká část dotazovaných pak odmítla podstoupit některá standardní vyšetření. Ve svých výpovědích opět nejvíce odkazují na „vlastní přesvědčení“ a „přirozenost“. Dotazované, které se rozhodnou pro porod v porodnici, si ji pečlivě vybírají na základě doporučení a nabízených služeb. Dotazovaná Františka (reklama, 32 let) shrnuje:

---

¹⁶⁰ Výpověď dotazované Olgy k tématu domácího porodu, důvodech a zkušenostech viz Příloha č. 15.

„Nepodstoupila jsem spoustu těch vyšetření, nešla jsem na tripltesty, nešla jsem na cukrovku, nešla jsem na streptokoka, odmítala jsem všechny vnitřní vyšetření v těhotenství, jo, a nechodila jsem ani do poraden do porodnice, chodila jsem jen k porodní asistentce. A od 30. týdne jsem byla jenom v péči porodní asistentky, že jsem nechodila ani k doktorovi. Takže to bylo úplně jinak, než jak dělala moje máma, že jo. Chtěla jsem родit v Rakovníku, v respektujícím prostředí, s porodním plánem, a ne prostě jako tady do nejbližšího Motola, do masokombinátu prostě a tak.“

Všechny dotazované hovoří o porodu jako „přirozeném procesu ženy“, a z toho důvodu si některé z nich nepřejí, aby mu byl přítomen jejich partner. V případě jeho přítomnosti i nepřítomnosti je motivem „podpora“.

„U toho druhého porodu jsem chtěla, aby tam nebyl, že jsem cejtla, že to je taková ženská záležitost. [...] On to rození bral jako že to je moje no. Jako měl ve mně tu důvěru, tak jak by to podle mě mělo bejt, že prostě já jsem žena, já vim, jak správně porodit, a on mě v tom podpoří, jak bude potřeba.“

(Simona, humanitární organizace, 37 let)

„Mně prostě dává smysl, že moje tělo ví, co má dělat, líp, než někdo jinej. Mám podporu mého partnera, kterej to vnímá tak, jako co on mi bude co mluvit do porodu, když jeho se to netýká, jeho práce s tím spojená je prostě podpořit mě v tom, co chci a v co jak vidim, protože prostě já budu rodit. [...] Jak se vždycky říká, že nějaký doktor odrodil tisíce dětí. Tak jsme byli na nějaký rodinný besídce u mého táty, všichni tam jsou striktně nemocniční typy. [...] Pak jsem začla s tím, že jsem rodila doma, a ona (teta, zdravotní sestra) říká, že jí se to nepozdává, že nikdy nevíš, co přijde. A L. s takovym ledovym klidem: 'Já si to jako nemyslim, že to je problém, já jsem odrodil dvě děti a já o tom hodně vim. Porod doma je úplně normální záležitost.' [...] Jako je to stejně absurdní jako když to říkaj ty porodníci, že vědí, jak se to má dělat, protože odrodili x dětí.“ (Taťána, marketing, 28 let)

Část dotazovaných se rozhodla po porodu nějakým způsobem využít či uctít placentu. Ta je v převážné části západních států považována za klinický odpad, kterému se nevěnuje pozornost, v jiných kulturách je však běžné ji uctít např. rituálním pohřbením

či využít její výživovou hodnotu konzumací¹⁶¹. Některé dotazované kus zkonsumovaly v syrové či sušené podobě, častěji si pak nechaly vyrobit tinkturu či kapsle, a chválí pozitivní účinky. Ve výpovědích se opakují determinanty jako „zvědavost“, „boj s únavou a poporodní depresí“, „úcta“, „dar“, „vděčnost“, „poděkování“ a opět „přirozenost“. Dvě dotazované však vyjádřily také negativní postoj ke své placentě, rituály či konzumaci tedy vynechaly, viz výpovědi níže.

„U starší nic, jen jsem si jí nechala ukázat, bylo to v té klasické porodnici. U mladší jsem si z ní nechala od asistentky a pak od manžela dělat koktejl s banánem a rýžovým mlékem. Jestli to pak někdo bude číst, tak se teď asi pozvrací. No, to nevadí. No a zbytek jsme dali pod keř, co jsme sázeli. Když to prvně padlo, taky jsem to hned zamítla, ale to je taková ta první stereotypní reakce. Pak jsem se ptala, k čemu by to mělo být. Vlastně i naše ovce a koza, ačkoli nejsou masožravci, svoje placenty sežraly, tak na tom asi něco bude. No a když jsem se informovala, co to obsahuje za látky a jaký to je elixír, tak jsem byla pro. Po porodu mi to vždycky hrozně moc dodalo sílu, to nejde nevidět. A když jsem pak přepálila start a úplně mi došla energie a byla jsem na hranici nějaký poporodní deprese, tak jsem jí znovu nasadila a vytáhlo mě to z toho. Jestli si mám vybrat mezi antidepresivama a placentou, tak mám jasno. Navíc to jde i víc akceptovatelnou formou, třeba kapsle a tak. Tohle je taky takový dobrý téma pro vystižení toho, jak lidi přistupují k alternativním lidem. Když někdo je otevřený, vyslechne si asi cokoliv, i když to nemusí hned vyzkoušet. A když někdo nechce slyšet, prohlásí okamžitě, že jsem prase, a nezmění to, i kdybych uvedla 950 pádných argumentů pro.“
(Olga, psychoterapeutka, 35 let)

„Placentu jsem si vzala. Nechala jsem si zpracovat do porodnice smoothie, kapsle, tinkturu i homeopatika. Část jsem používala na porodní poranění a část ještě zakopeme. [...] Protože věřím tomu, že je nabitá energií a spoustou vitamínů a všech možných důležitých látek, které pomůžou na únavu a navrátí mi vydanou energii a že je to jednoduše dobré, nechat si ji zpracovat, protože je to kus mého já. Homeopatika jsou jediné "léky", které používám, když je J. nemocná. Do 2 dnů je vždy v pohodě

---

¹⁶¹ Tzv. placentofagie (BURNS, E. *More Than Clinical Waste? Placenta Rituals Among Australian Home-Birthing Women* [online]. University of Western Sydney, 2014).

a kapsle jsem užívala celé šestinedělí, měla jsem příšerný poporodní blues, tak věřím, že mi to pomohlo se srovnat.“ (Františka, reklama, 32 let)

„Kolikrát za život máš placentu k dispozici, tak jako vyzkouším, co to umí. Tak jsem dělala tinkturu, kus jsem nasušila, kus jsem snědla syrově v koktejlu ty první dva dny, a ještě čeká v mrazáku, až ji zakopeme na zahradě [...] Poprvý mi přišlo zajímavý zkusit všechno. A tím jsem získala pozitivní zkušenost, zejména s tím koktejlem. No a sázení stromu a zakopání pod něj mi dává velké smysl, vrátit zemi a dětem tu velikou sílu, která ty moje děti v mém břiše vyživovala celých 9, ok, asi 7 měsíců a díky čemu tu jsou.“ (Taťána, marketing, 28 let)

„Pupečník jsme původně nechtěli přestříhnout aspoň 24 hodin, lotosový porod. Ale porod placenty byl hodně naprd, hodně bolestivé a velice časté kontrakce, kdy jsem se pořádně nemohla soustředit na miminko. Porod placenty trval hodinu a půl. Potom jsem měla v plánu udělat si koktejl a tinkturu, ale měla jsem na placentu vztek a nechala jsem ji porodní asistentkou odvézt do nemocnice jako nebezpečný odpad.“ (Radka, asistentka pedagoga, 31 let)

4.1.5.4 Strategie ve spotřebě a její finanční hledisko

Tato kapitola pojednává o spotřebitelských strategiích dotazovaných. Zaměřuje se na způsob pořizování komodit, na úroveň potravinové soběstačnosti, na specifika ve stravování dotazovaných a v neposlední řadě na ekologickou a finanční stránku zaujatých spotřebních strategií.

Ve spotřebitelských strategiích dotazovaných můžeme kategorizovat hlavně „snahu o co nejmenší ekologickou stopu“, „šetrnost k životnímu prostředí“, „etické nakupování“, „nakupování produktů z druhé ruky“, „důraz na kvalitu potravin“, „důraz na podporu zdraví“, „nehektičnost“, „informovanost“, „preferenci přírodního a přirozeného před umělým a chemickým“. Dotazované jsou často ochotné si za kvalitní či ekologický produkt připlatit. Nakupují v supermarketech, v obchodech se zdravou výživou, na farmářských trzích i přímo od farmářů. Velká část dotazovaných hovoří o „nenakupování zbytečností“, můžeme tedy kategorizovat „minimalismus“. Věnují čas studiu původu a složení potravin a jiných produktů, což vyjadřuje kategorie „informovanost“ a „nehektičnost“. Ostatní kategorie jsou obsaženy v následujících podkapitolách o stravování a šetrném chování

k životnímu prostředí. Finančním hlediskem těchto spotřebitelských strategií se zabývá závěr této kapitoly.

„Nehektičnost“, která ovšem není společná všem dotazovaným v jejich životním tempu, reflektuje dotazovaná Markéta (marketing, 34 let), když hovoří o nakupování v „bezobalových“ obchodech:

„Slow život, dělat věci v klidu a vědomě [...] Byla jsem vždycky zrychlený člověk a teď se hodně bavím tím klidem [...] Je to hezký, když tam člověk jde s těma nádobama, pak to zase odváží, líbí se mi to. Ale patří to k tomu „slowly“, musíme si pro to dojet, nekoupíme to na každým rohu.“

Stravování

Důraz na „zdravé stravování“ je společný všem dotazovaným. Informátorky uvedly, že pravidelně a často vaří, a to výhradně z prvopotravin. Dbají na kvalitu a původ těchto potravin, preferují bio kvalitu, ovšem žádná z dotazovaných je nenakupuje výhradně. Velká část dotazovaných preferuje nákup „kvalitního“ masa a mléčných výrobků z farem a domácích chovů. Hovoří o vyšší finanční náročnosti masa pořizovaného ze známých zdrojů, než masa ze supermarketu, avšak nejen proto ho konzumují převážně výjimečně. Část dotazovaných omezuje i konzumaci mléčných výrobků.¹⁶² Všechny dotazované pak více či méně omezují cukr a mouku. Převážná část dotazovaných nenakupuje průmyslové sladkosti a preferuje doma upečené. Zmiňují zvýšenou konzumaci ovoce, zeleniny, luštěnin, ořechů a semen, a téměř či zcela nulovou konzumaci polotovarů a pochutin. Velká část dotazovaných preferuje lokální a sezónní potraviny. Restaurace téměř nenavštěvují, a pokud ano, vybírají ty, u nichž znají původ potravin. Ve výpovědích o způsobu stravování lze kategorizovat hlavně „důraz na původ a kvalitu potravin“.

„Když dostane K. čokoládu, tak prostě dostane 90% hořkou čokoládu. [...] Snažíme se to (cukr) těm dětem nedávat minimálně do jejich 3 let. [...] Vim, že se s tím to dítě stejně jednou setká, v některých věcech si říkám, že už sama si to musí vyhranit, ale prostě bonbony a čokoládový bonbony a tohle to, přes to nejede vlak. Doma upečený koláč mi úplně nevadí, i když manželovi jo, ale to ostatní fakt ne. Mléčný výrobky

---

¹⁶² Velká část dotazovaných se setkala s příznivým vlivem eliminace mléčných výrobků na své zdraví, jako např. dotazovaná Monika (učitelka, 33 let): „Teď jsem zjistila, že na obyčejnou vyrážku stačí eliminovat mlíko.“

hodně omezeně, manžel nejí mléčný výrobky vůbec, ten jí asi jenom smetanu v omáčce, bych řekla. [...] Nejíme pečivo. [...] Když jdeme do restaurace, tak jdeme do ověřený, že tam je kvalitní jídlo.“ (Ivana, nákupčí, 37 let)

Rodiny převážné části dotazovaných jsou více či méně potravinově soběstačné, avšak žádná ne zcela. Velká část dotazovaných pěstuje plodiny na vlastním pozemku či odebírá z komunitních zahrad a jiných jim známých zdrojů zeleninu, ovoce a bylinky, a z těchto potravin vyrábí mnohé domácí produkty, v nichž pak soběstačná je zcela (např. marmelády, kompoty, sirupy). Některé jsou částečně soběstačné v chovu zvířete na maso a produkci vajec. Většina dotazovaných žije v městském prostředí, v němž se také snaží o částečnou potravinovou soběstačnost prostřednictvím pěstování plodin např. v truhlících na balkoně či zapojením v komunitou podporovaném zemědělství. Dle části dotazovaných je to zároveň způsob, jak své děti edukovat o rostlinách a plodinách. Část dotazovaných pečou pravidelně chleba.

„Co se týče stravování, tak to je to, co si doma vypěstujeme, nebo všeobecně v rodině, dívání se na kvalitu potravin, které kupujem, zaměření se na domácí nebo na mlíko si prostě jezdím tady do dědiny ke krávě, např., vajíčka máme od sousedů. Posbírání těch domácích produktů nebo těch přírodních než úplně cesta do supermarketu a tam nakoupení všeho za šílené peníze. Což je dneska samozřejmě čím dál běžnější, že se lidi začínají dívat po domácích produktech, ale zase to není úplně normální, a ještě míň normální, i když už to taky začíná, je studování kvality těch potravin, které jíme.“ (Gabriela, státní správa, 33 let) – mouku kupuje přímo v mlýně

„Jsme soběstační, co se týče brambor, co se týče masa jenom částečně¹⁶³ [...] vejce, med, [...] některé druhy masa jsme soběstační úplně, potom takové jako ořechy, marmelády, kompoty, v tomhle tom jsme soběstační úplně, co nevypěstujeme, tak jezdíme na samosběry a pak to zavažuju.“

(Nikola, mediální nezisková organizace, 34 let)

„Nejíme kuře kupovaný vůbec ne, kuře jediné z domácího chovu, a snažíme se tak ze 70 % jíst králíky a krůty, jakoby domácí drůbež, protože si myslíme, že drůbeží maso je pro tělo nejlepší. A víceméně, řekla bych, že 95 % našeho stravování je z domácího. [...] My bysme strašně rádi, ale prostě momentálně jsme zjistili, že to ani nejde

---

¹⁶³ Manžel a děti dotazované jsou muslimové. Někdy nakupují maso v halal obchodech.

zvládnout. To bysme museli se tomu opravdu věnovat tolik, že by jeden z nás nechodil do práce, což jako pokud by to bylo jenom trošku možné, tak bysme do toho šli hned, ale momentálně to nezvládáme. [...] Je to pro nás takový sen, kterého asi nikdy nedosáhneme, si myslím.“ (Ivana, nákupčí, 37 let)

Ekologická domácnost

Dotazované kladou ve svém životním stylu více či méně důraz na chování šetrné k přírodnímu prostředí. Kromě třídění odpadu, které považují za samozřejmost, zaujímají i další strategie v ekologickém chování.

„Snažím se přemýšlet o tom, co kupuju, takže určitě upřednostňuju bio výrobky před jinejma, upřednostňuju přírodní kosmetiku před konvenční, určitě si čtu věci, který kupuju a co je jejich složení, snažím se eliminovat obaly.“

(Simona, humanitární organizace, 37 let)

Samotný odpad se velká část dotazovaných snaží eliminovat, některé z nich se přibližují splnění zero waste, a to také prostřednictvím nakupování v „bezobalových“ obchodech. Téměř všechny dotazované uvedly, že ve větší či menší míře omezují používání jednorázových pomůcek. Převážná většina dotazovaných tedy používá pro své děti látkové pleny namísto jednorázových¹⁶⁴, pro sebe pak v době menstruace menstruační kalíšek nebo látkové vložky. Větší část informátorek na úklid používá ekologické prostředky z drogerie¹⁶⁵ anebo přírodní prostředky, kdy nejčastěji uklízejí za pomoci vody, octu a sody. Převážná část dotazovaných má zkušenost s výrobou přírodní kosmetiky či drogerie (nejčastěji zmiňovaly „mýdlový sliz“ na praní), ne všem však tyto domácí produkty vyhovují. Dvě dotazované si vyrábí prací prostředek z mýdla, sody a perkarbonátu sodného, výhodu vidí i ve finanční úspoře. Rodiny malé části dotazovaných nemají z ekologických důvodů automobil.

„Snažím se naší domácnost pomalu ale jistě se mi to snad podaří dostat nějak tak, abychom nepoužívali moc chemických sajrajtů, protože mi to dává smysl, dává mi to smysl no. Snažím se používat co nejvíc ekologický prostředky, ať už na čištění, na praní. A třeba už asi tak rok používám látkový vložky, [...], stejně tak jako jsem

¹⁶⁴ Srovnání dopadu používání jednorázových a látkových plen na životní prostředí viz Příloha č. 16.

¹⁶⁵ Velká část dotazovaných nakupuje ekologické prostředky značky Frosch a Ecover v drogerii DM, která nabízí ekologických výrobků řadu. Tamtéž většina dotazovaných kupuje i ekologický prášek na praní.

látkovala A., tak jsem začla látkovat i sebe, protože se mi nelíbí ty hromady věcí, co by po nás zbyly. Takže co jde, se snažim tak jako postupně přecházet co nejvíc ekologicky.“ (Leona, kosmetika, 35 let)

„Hodně používám ocet, úplně na všechno používám ocet, zjistila jsem, že to je perfektní čistič fakt na všechno. [...] Se sodou, koupelna, záchod, skvělý. Ještě to dělám tak, že vždycky vylouhuju v tom mandarinkový slupky, protože už pak tolik nečpí, není tolik už cítit ten ocet, jako aby si člověk umyl byt a pak by tam někdo přišel a řekl, že se tady nakládaj okurky nebo něco, takže to hodně pomáhá. A ta soda pomáhá, že to společně vyčistí vodní kámen. [...] Takže to je úplně neskutečně levnej vynález.“ (Monika, učitelka, 33 let)

Minimální používání drogerie a kosmetiky, především pak té „bez chemie“ má pro dotazované nejen ekologické důvody, ale také zdravotní, neboť velká část z nich na svém těle a zdraví pozoruje pozitivní vliv eliminace kosmetiky. V případě potřeby používají k ošetření pleti převážně přírodní (nejčastěji uvádějí kokosový, mandlový) a éterické oleje. Velká část dotazovaných k mytí sebe i dětí používá pouze vodu, část používá přírodní kosmetiku (některé domácí). Vlasy dětí převážná většina dotazovaných nemyje žádným přípravkem a své pak některé z nich umývají pomocí samotné vody či spíše přírodních prostředků (tzv. no poo metoda; žitná mouka, marocký jíl, žlutek, bylinné či čajové oplachy), častěji však k tomuto účelu používají přírodní kosmetiku. V této oblasti opět dominuje kategorie „přirozenost“.

„Obecně nechci na tělo používat žádnou chemii, [...] ale ani ekodrogerie, krom toho, že není stoprocentní, není podle mě dobrá, protože vlastně téměř ve všem je glycerin, který pění, což zjednodušeně znamená, že rozpouští mastnotu, tedy sebum. Sebum je po těle i po vlasech a je to vlastně ochranný filtr, který si tělo přirozeně vytváří. Nedává mi smysl ho rozpouštět, když mě má chránit. Tělo si ho zase sice začne hned znovu vytvářet, ale to mi nedává smysl mu to zase hned vzít. Voda ho nerozpustí, mouka taky ne. Mouka stáhne jen nečistotu a vytáhne do sebe přebytečnou mastnotu. Sebum nerozpustí, tak tam zůstane. Voda taky smyje, co je navíc, a filtr nechá.“
(Olga, psychoterapeutka, 35 let)

„Přírodní kosmetika, resp. v mnoha případech nulová. Myju se třeba jenom vodou. Což si myslím, že je v dnešní době ještě velká známka lesanství. [...] Nemám k tomu

asi žádný speciální důvod, jen že mám za to, že voda smyje vše potřebné, ale nestáhne z pokožky její přirozený film, takovou tu ochrannou slupku. A když se Indové můžou mýt v řece a stačí jim to, nepotřebujeme my žádné speciální gely.“

(Gabriela, státní správa, 38 let)

Naprostá většina dotazovaných pořizuje oblečení na sebe i na děti výhradně z druhé ruky (nákupem v „second handech“, internetových „bazárcích“, děděním či sdíleným) a potom ho předávají dál. Pořizují takto i jiné komodity, např. některé hračky či vybavení pro volný čas. Hovoří jak o ekologických, tak ekonomických důvodech. Při pořizování nového oblečení dbá značná část dotazovaných na etiku nakupování, snaží se tedy získat informace o původu zboží a „podezřelé“ výrobky (příliš nízká cena – pravděpodobnost neetického zacházení s výrobcí) nekupovat, některé pak preferují fair trade nebo české výrobce.

„Dát za kus oblečení, jenom protože tam našijou nějakou značku, a kolikrát ji tam ani nenašijou, balík peněz, přitom na tom vydělává jenom ten, kdo to prodává a ne ten, kdo to vyrábí, tak to mě na tom šťve, takže to nedělám. Takže z toho důvodu nakupuju v sekáčích, a občas si dopřeju a nechám něco ušít v Čechách nebo tak, a to mě těší, protože většinou jsou to moc hezký věci, a jsou to věci, který dělá někdo z lásky a na míru.“ (Markéta, marketing, 34 let)

„Ne kvůli tomu, že bych chtěla šetřit nebo že bysme na to neměli, ale kvůli tomu, že mi přijde úplně nesmyslný to množství, který se tady nějakým způsobem kumuluje, a ti lidi to skupujou, používá se to měsíc, dva, a vyhazuje se to, jo. Nechci podporovat tady ten masovej příliv těch nesmyslných věcí. Takže proto spíš kupuju ty věci. Že nějaká holčička to měla dva měsíce, tak proč bysme to nemohli nosit my další dva měsíce? Prostě mi to přijde škoda podporovat tady ten byznys.“

(Františka, reklama, 32 let)

„Snažím se nakupovat co nejetichtěji, tak třeba když je moc levný oblečení, tak k tomu nemám důvěru, jak to kde bylo vyrobený. Teď je hodně moderní nakupovat na Aliexpressu, to mě tedy neoslovuje právě kvůli tomu [...] si nedělám iluze o pracovních podmínkách těch, kdo to vyrábí.“ (Karolína, učitelka, 38 let)

Dotazovaná Markéta (marketing, 34 let) hovoří o své strategii, jak ulehčit přírodnímu prostředí mimo domov, kategorizuje zejména „úctu k planetě“:

„Chodím do lesa a sbírám odpadky v lese, to mě nějak baví. Baví mě, když vyjdu z lesa, a mám tu tašku plnou odpadků. [...] Řekla jsem si, že ve městech ne, to jako není ještě úplně moje cesta, ale líbí se mi, že když jsem v lese, přijímám dary toho lesa, a za takový jako díky odnesu ty věci, který tam nepatřej, a to mě baví. [...] Moji dceru to baví taky, protože to je jako sbírání hub, jenže houby v lese nenajdeš, ale odpadků [...] Na ochranu životního prostředí je podle mě důležitý i ty věci uctívat, a to dělám. [...] Jakmile člověk začne mít úctu ke svému životu, tak mu musí automaticky naskočit úcta i k tý zemi, že to jde ruku v ruce, k vodě.“

Finanční hledisko zaujaté spotřebitelské strategie

V této kapitole nás zajímá konstrukce a percepce finanční náročnosti vlastního životního stylu dotazovanými v porovnání s jejich obrazem „průměrného spotřebitele“, nekomparace skutečná. Přibližně polovina dotazovaných konstruuje finanční náročnost svého životního stylu jako vyšší a přibližně polovina jako nižší. Převážná část dotazovaných nemá přehled o svých průměrných výdajích za potřeby k chodu domácnosti, a svůj životní styl považuje za spíše „skromný“, „nekonzumní“ a „nekonvenční“.

Dotazované konstruuje finanční náročnost svého životního stylu na základě konkrétních produktů, při jejichž pořízení ušetří anebo utratí více oproti svému obrazu „průměrného spotřebitele“.¹⁶⁶ Jako dražší komodity jmenují potraviny (např. kvůli bio kvalitě, větší množství rostlinných prvopotravin, případně nákup bylin místo léků) a ekologické prostředky. Konstrukce příležitostí k ušetření nákladů je obsáhlejší, informátorky kategorizují ušetření zejména na kosmetice a drogerii, kterou spíše nekupují a nepoužívají, na dětských jednorázových plenách a dalších jednorázových pomůckách, které nahrazují trvalými, na oblečení, které pořizují převážně z druhé ruky, na konzumním způsobu stravování, tedy návštěvách restaurací (partneři informátorek si převážně nosí jídlo do práce z domova) a doplňkových jídlech (sladkosti, pochutiny), a na vybavení pro péči o dítě a pro volný čas, které buď nepořizují vůbec nebo z druhé ruky. Některé dotazované ušetří i na surovinách, ve kterých jsou určitým podílem soběstačné. Dotazované se shodují

---

¹⁶⁶ Zjednodušeně se zpravidla jedná o opak životního stylu dotazovaných, tedy používání konvenční kosmetiky, neekologických úklidových prostředků, nákupy v supermarketu, častější konzumace masa a doplňkových potravin (sladkosti, chipsy), častější návštěva restaurace, používání jednorázových pomůcek pro děti a pro domácnost, nakupování a užívání léků, nakupování nového oblečení a různých produktů určených péči o dítě (dudlíky, postýlka, různé druhy kočárků, hraček a jiných pomůcek).

na finanční náročnosti vstupních komodit např. pro výrobu domácí přírodní kosmetiky, látkových plen či menstruačního kalíšku, hovoří však o návratnosti.

„My vlastně utratíme za ty potraviny, ale zase mnohem méně za ty věci okolo jako je oblečení, drogerie, kosmetika. Takže ve finále si myslím, že to asi vyjde jako částka stejně, ale beru, že my tam vkládáme a víc vracíme tý přírodě.“

(Monika, učitelka, 33 let)

„[...] si myslím, že to vychází levnějš. Nekupuju toho tolik. Jo, mám chůvičku, tu jsem koupila. Ale nemáme žádný monitory dechu, nějaký tři tisíce těch nesmyslů, my nemáme dudlik třeba, nebo flaštičky nebo sterilizátory na flaštičky, kojenecký lahve, nic takovýho já vůbec nemám. Takže si myslím, že třeba v tady tom ušetřím. Ostatní maminky kolikrát nakoupěj tisíce nesmyslů, který pak ani nepotřebujou, že jo. [...] Jako nemám dětskou postýlku, přebalovák a tak. Takže si myslím, že obecně to vyjde levnějš.“ (Františka, reklama, 32 let)

„My šetříme za takový ty doplňkový jídla typu brambůrky, tyčinky, bonbony, sladký pití. A když jsem to právě nedávno porovnávala u našich, tak vim, že na tomhle ušetřím klidně několik tisíc, který pak zase investuju do těch ořechů, semínek, nebo lepšího kuřete nebo čerstvé zeleniny, a nepozoruju tam nějaký vývoj, že bysme utratili víc nebo míň. [...] Nemyslím si, že bysme utratili víc díky tomu, že žijeme jinak. A zároveň i těch věcí máme doma míň než spousta jiných lidí[...] Mně neuspokojuje mít kolem sebe moc věcí, stačí prostě když maj děti každej sedm smysluplných hraček, než přetékající skříně kravin z kinder vajíčka třeba. Podle mě ta kvalita s tou kvantitou nás tak nějak asi srovnává.“

(Cecílie, interiérová designérka, 36 let)

„To asi neodhadnu, ale prostě na něčem se ušetří, na věcech z druhé ruky, na kolech, lyžích, oblečení a tak. Něco zas je dražší, ale vrátí se to časem, jako ten ladycomp¹⁶⁷, kalíšek a tak. A něco je prostě dražší, třeba právě nákupy ve zdravé výživě. Ušetříme na kosmetice tím, že jí nekupujem, ale pak zas naopak, když nakupuju třeba oleje na opalovací krém a podobně. Strídá se to.“ (Olga, psychoterapeutka, 35 let)

---

¹⁶⁷ Přístroj, který slouží k přirozené kontrole početí na základě měření tělesné teploty.

„Když jsem přestala kupovat jednorázový plíny, tak jsem ušetřila asi tisíc korun měsíčně. [...] A myslím si, že náklady na praní se mi nijak extra nezvedly. Ještě jsem si v té době začala vyrábět vlastní prací gel. Nevím, co teď stojej prací prášky, ale když si vezmu tak stovku na 14 dní, když ho budu dávat hodně málo, když to srovnám s tím, že mejdlo mě stojí asi 30 korun, a soda stojí 30 korun celej ten sáček, tak jsme tak na 40 korunách zhruba na měsíc, když nepočítám vodu a energii. Takže si myslím, že to vychází levnějc. Že si pak můžu dovolit dát do pak do kvalitnějších surovin na jídlo.“ (Eliška, VOŠ, 32 let)

V následující tabulce lze porovnat ceny některých produktů pro úklid domácnosti s ekologickými, které byly shledány skutečně dražšími. Ovšem náklady na ekologický prostředek zmiňovaný velkou částí dotazovaných, a sice ocet (10,90 Kč / 1 l) se sodou (30 Kč / 1 kg), jsou minimální, a kombinaci lze použít jako univerzální čistič¹⁶⁸.

Tabulka 2 Srovnání cen vybraných produktů pro úklid domácnosti

prostředek	nejlevnější	průměrný	ekologický
WC čistič	Denkmit 3,99 Kč / 100 ml	Duck 7,99 Kč / 100 ml	Frosch 10,65 Kč / 100 ml
na nádobí	Pur 4,43 Kč / 100 ml	Jar 5,53 Kč / 100 ml	Frosch 7,99 Kč / 100 ml
sprej na okna	Denkmit 2,99 Kč / 100 ml	Clin 7,98 Kč / 100 ml	Frosch 13,87 Kč / 100 ml
prací gel	Perwoll 2,98 Kč / 1 PD	Ariel 10,68 Kč / 1 PD	Frosch 13,93 Kč / 1 PD

Zdroj: vlastní zpracování, data zjištěna v DM-drogerii 22. 2. 2018

¹⁶⁸ Lze použít např. místo Cifu, který stojí přibližně 59,90 Kč / 500 ml.

Jak již bylo řečeno, velká část dotazovaných používá pro své děti látkové pleny namísto jednorázových, a to z ekologických a ekonomických důvodů. Následující obrázek srovnává finanční stránku používání látkových a jednorázových plen – prvotní počáteční náklady na pořízení látkových plen jsou vyšší, ale v porovnání s útratou za celé období používání dětských plen vycházejí levněji než pleny jednorázové.

Obrázek 1 Finanční náklady na pořízení látkových (první 3) a jednorázových plen

Příklady možných nákladů na vybavení

(není započítán výtěžek z případného prodeje v bazaru ani použití plenek na další dítě)

Klasické pleny (čtvercovky)	Cena v Kč
50 ks plenek	900
8 ks kvalitních plenkových kalhotek po 269 Kč	1252
*6 rolí kvalitních separačních plen po 200 ks	1200
Plenkové vybavení celkem	3352
**Náklady na praní za 2 roky	2838
Celkem	6190

Vícevrstvé pleny Bambino mio	Cena v Kč
Sada od narození po nočník (24 ks plenek od každé velikosti + 3 ks plenkových kalhotek od každé velikosti)	5 800
*6 rolí kvalitních separačních plen po 200 ks	1 200
Plenkové vybavení celkem	7 000
**Náklady na praní za 2 roky	2838
Celkem	9 838

Kalhotkové pleny Popolín	Cena v Kč
20 ks kalhotkových plenek 3-16 kg	5 200
8 ks kvalitních svrchních kalhotek	2 152
*6 rolí kvalitních separačních plen po 200 ks	1 200
Plenkové vybavení celkem	8 552
**Náklady na praní za 2 roky	2 838
Celkem	11 390

Jednorázové pleny	Cena v Kč
Náklady na nákup plenek ***	cca 20.075

* počítá se s tím, že počúrané separační plínky se několikrát perou

** Praní

První 3 měsíce 1x za 2 dny, potom 1x za 3 dny do 2 let, tj. 258 praní

voda - 60 l = 0,06 m³ vody (vodné – 20,9, stočné – 18,55 – celkem – 39,5 Kč/m³) = 2,37 Kč na jedno praní

elektřina - 1,1 kWh (3,42 Kč/Kwh) = 3,76 Kč na jedno praní

prací prášek - cca 5 Kč na 1 praní

celkem náklady na jedno praní cca 11 Kč

Náklady na praní za 2 roky 258 x 11 = 2838 Kč

*** Počítáno přebalování 5-6 x denně po dobu 2 let, cena 5 Kč za plenu. Údaje pochází z malého průzkumu mezi maminkami. Některé přebalují více, některé kupují levnější plínky než za 5 Kč, ale na tomto průměru jsme se shodly.

Zdroj: HLOBILOVÁ, I. *Porovnání nákladů*. [online] Látkovépleny.cz, 2017.

4.1.5.5 Způsob trávení volného času, vztah k technologiím

Tato kapitola se zabývá aktivitami, kterými tráví dotazované volný čas se svými dětmi, resp. celou rodinou, a dále jejich postojem k využívání technologií jimi a zejména jejich dětmi.

Všechny dotazované se shodují na trávení volného času se svými dětmi převážně aktivně v přírodě, případně doma spíše intelektuálními a kreativními aktivitami jako jsou různá tvoření, deskové hry, atd. Velkou část volného času tráví dotazované povídáním se svými dětmi. Také se často setkávají s jinými rodinami.

„Řekla bych, že v tomhle je ten největší rozdíl, že se snažíme ty děti učit vnímat ten svět ve větších souvislostech. A i když jdeme ven třeba hledat kešku, tak oni i cestou jsou schopný vnímat spoustu věcí. [...] Tím, že spolu mluvíme otevřeně, tak trávíme hodně ten volný čas mluvením. Do kina chodíme, ale ne moc často, protože ten zážitek z toho filmu máme doma mnohem lepší než z toho kina.“

(Cecílie, interiérová designérka, 36 let)

„Možná asi tím, že jsme hodně s dětmi. [...] Všechno děláme s nimi. [...] Děti bereme všude s sebou a ten program přizpůsobujeme jim. Když jedeme na dovolenou, tak třeba nejedeme tolik po památkách, nebo jedeme, ale s ohledem na ně, aby tam vždycky bylo něco, co bude zajímat je. [...] Děti jsou zvyklé chodit s námi od malička do muzea. [...] Ale není to tak, že by si člověk přečetl každou ceduli, prostě přečte ceduli, když dítě zrovna dovolí. [...] Když plánujeme víkend, tak je to podle dětí.“

(Karolína, učitelka, 38 let)

„Volný čas doma trávíme hodně tvořením se starším, je velmi kreativní. Venku kolo (s dvojvozikem pro kluky), dlouhé procházky, lyže, brusle v zimě, od podzimu do jara chodím s klukama jednou týdně do sauny, od jara do podzimu mají kurzy plavání. Celé léto jsme na zahradě... takřka denně si zpíváme, hrajeme na hudební nástroje a učíme se nové písničky.“ (Gabriela, státní správa, 33 let)

Část dotazovaných nevlastní televizi. Ty, které ano, uvedly, že ji zapínají výjimečně a ne „jako kulisu“. Svým dětem na televizi nebo na počítači pouštějí pohádky nebo je nechají hrát počítačové hry, ale soustředí se na „optimum“ a jsou tomu přítomny. Většina dotazovaných nemá tablet, některé nemají internet v mobilu. Vlastní mobilní telefon plánují svým dětem pořídit až v době, kdy se budou dopravovat samy mimo domov.

Dotazované mají k technologiím ambivalentní postoj. Uvědomují si jejich užitečnost a neustálý rozvoj, a protože jsou součástí doby, ve které žijí, nechtějí přístup svých dětí k nim příliš omezovat, ale vyjadřují i jistou obavu ze zneužití, závislosti či vysílaných energií.

„Televizi máme v zašupovací skříni, je po rozhodnutí a není to oltář bytu. Ale pohádkují dost. V televizi nebo na počítači. Nemám s tím problém, když koukáme společně a povídáme si o tom. Výčitky trochu mám, když je k pohádkám usadím, aby odpočívaly a já měla čas na něco jiného. Ale podstatné mi přijde, že krom toho mají každý den mraky jiných činností a zážitků. Denně jsme venku, denně kutíme, pomáhají doma s vařením a tak. A je fajn, že je pořád víc láká dělat něco jiného, než čučet. Tablet je moc nezajímá. Někde ho máme, jsou v něm i hry, které jsem jednorázově nahrála, když to viděly někde u kamarádů, aby se z toho právě nestalo něco nedostižného a nemusely po tom prahnout. Připomněly jsme si ho, když byla starší nemocná, ale už je zas někde kdovídkde. V mobilu nemám internet ani hry. Z technologií mám obavu jednak proto, že mohou být mimo kontrolu, kam se na nich člověk dostane a co sdělí. Až to bude aktuální, budeme se muset hodně poinformovat o tom, jak děti naučit bezpečně fungovat na sítích a tak. Pak mám obavu z toho, když vidím, jak roste riziko, že se lidi bez nich umějí čím dál hůř zabavit jinak. Takže chci dbát na to, aby si holky uměly vytvořit a užít jinou zábavu.“

(Olga, psychoterapeutka, 35 let)

4.1.6 Konstrukce konfrontace s okolím

Jak je zřejmé již z předchozích kapitol této práce, většina dotazovaných se setkala s pozitivními či negativními reakcemi na určité aspekty jejího životního stylu či dokonce s nálepkováním a stigmatizací. Tato kapitola se zaměřuje především na konstrukci nepochopení a negativních reakcí ze strany rodiny, přátel a jim neznámých lidí. Ve své rodině a od některých přátel se dotazované setkávají s podivem či nepochopením v souvislosti s více prvky, protože jsou logicky blíže obeznámeni s jejich životním stylem. Některé dotazované se domnívají, že zaujetí stylu života a výchovných strategií odlišných od jakýchsi běžných vzorců považují členové jejich rodiny, obzvláště pak rodiče, za útok proti sobě, za kritiku jejich postojů a přístupů, a můžeme zde tedy charakterizovat konflikt mezigenerační.

Svůj nesouhlas vyjádřili někteří členové jejich rodin zejména, jednalo-li se o zdraví či bezpečí dotazovaných nebo jejich dětí, takže v tématu domácího porodu a očkování. Dotazované konstruují nemožnost dialogu v tomto tématu, kvůli které zaujaly strategii ho s nimi již neotvírat.

„Mým rodičům se nelíbí, že neočkuj, že jsem chtěla rodit doma, vim, že je to hodně křehký území, v podstatě se s nima o tom nebavim, protože my se nedokážem o něčem dohodnout. Můj otec to vidí, že hazarduju se životem svých dětí, tím, že jsem chtěla rodit doma a že neočkuj, není ochotnej přijmout nějaký fakta, který já mu předkládám. Takže my se o tom nebavíme. On to respektuje a já mu nenutím moje názory.“ (Beáta, bývalá kavárnice, připravuje se na povolání duly, 38 let)

„[...] to je kámen úrazu téměř u všech. Mí rodiče ještě víc, než manželovi rodiče jsou proti tomu, aby dítě bylo neočkovaný, právě z toho důvodu, že se mu může něco stát, a hlavně proto, že to je nařízený státem, takže to musíme dělat, protože to děláme všichni.“ (Ivana, nákupčí, 37 let)

V jiných tématech, zejména v prvcích „kontaktního rodičovství“ (kojení děle, než je obvyklé a nošení dětí) vyjadřují podiv či nepochopení. Vyplývá to z toho, že oni zažili jiné výchovné vzorce a toto je pro ně nezvyklé, a třeba i proto některé prvky považují za škodlivé či nebezpečné. S podobnými reakcemi na toto téma se dotazované setkaly u svých přátel či u cizích lidí. Některé dotazované uvedly, že se s podivem nad prvky „kontaktního rodičovství“ nejvíce setkávají v městském prostředí, zvláště pak v Praze.

*„Třeba moji rodiče, ti mě vyčerpávali dost značně. [...] Naši absolutně nechápali, proč kojim déle než 6 měsíců, proč nosim, když my jsme taky řvali v kočáře a nějak jsme to přežili, proč nepoužívám postýlku, když my jsme to v ní taky přežili, i když jsme tam nechtěli být. Vždycky uvádím vtipnou příhodu, jak mi mamka cpala ohrádku.“*¹⁶⁹ (Gabriela, státní správa, 33 let)

„Musim říct, že spousta lidí, když mě vidí, tak protáčí oči nahoru. No a v Praze úplně, tam to některý lidi ani neznaj. Když jsem navrhovala kamarádce, který se narodilo děťátko a pořád plakalo [...] tak jsem jí říkala, aby zkusila šátek, tak na mě taky koukala jak na marťana no. V červnu v šestinedělí jsem si ji přinesla v šátku, hodila

---

¹⁶⁹ Celá výpověď dotazované Gabriely viz Příloha č. 17.

*jsem si na sebe mikinu, tak na mě taky koukala, jako co to dělám. A řekla mi 'dej ji do kočáru, tamhle ji dej za roh, ať se vyřve'. To je prostě ten komfort no.*¹⁷⁰

(Ivana, nákupčí, 37 let)

„Reakce byly jako 'ježišmarja, vždyť se vám v tom udusí', dítě v šátku, to byla častá reakce.“ (Anna, sociální pracovnice, 38 let)

Výpovědi dotazovaných Františky (reklama, 32 let) a Olgy (psychoterapeutka, 35 let) postihují „nepochopení“ ze strany členů partnerovy i vlastní rodiny ve více tématech.

„(Nepochopení) Pořád, stále. [...] Už v těhotenství, když jsem si tady četla nějaký věci o těhotenství a o porodu, tak 'To nějak moc žereš ne? Co si jako dokazuješ? Porodily jsme všechny, tak porodíš taky, to moc řešíš, nežer to tak.' [...] Moje nejlepší kamarádka, ty když jsem řekla o porodu doma, tak mi řekla, že jsem kráva a přestala se se mnou úplně bavit. Jako že to je úplně nezákonný a takový ty nesmyslný představy, který tady šířej ti doktoři no. Takže nepochopení jo, každou chvíli. Proč neočekujeme, vždyť chytne černej kašel. Takže kdykoli, když J. kašle, tak maj paniku, že má černej kašel a takovýhle nesmysly. J. leze po trávě a prostě 'chytne tetanus' jo. To je furt něco. [...] Nechodim prostě takhle často k doktorovi, neřeším každé pupínek, spíš je to tak, že vždycky přijde švagrová nebo tchán nebo někdo a 'my jsme si všimli, že má J. tohle a ona má tohle tady', no, to přejde. My s partnerem prostě bojujeme s tím, že nám všichni říkaj, že to děláme divně a jinak a proč jako, a nedokážou to pochopit. Takže nám jenom předkládaj články v časopisech, kde nějaký fyzioterapeuti odborníci píšou, jak jsou šátky strašně nebezpečný pro děti, a že dítě se musí nechat vyřvat, aby mělo posílený plíce, a vlastně odkazujou se na to, ale my jim řekneme, že to máme taky zjištěný, tak nám řeknou 'no jo, to jsou ty vaše internety, tam může psát kdekdo'. Spíš prostě čelíme tomuhle.“ (Františka)

„Rodina asi vůbec nezkouší tomu rozumět. Asi největší extrém je právě strejda, kterej to šmahem celý zavrhl v okamžiku, kdy zjistil, že já jsem ta lesana a vůbec nepřemejšlí, co je jako za tím, ani vlastně neví, který prvky z toho jsou ty, který praktikuju, který uznávám. A to se mě jako dotýká, to mi přijde nefér. [...] Vim, že pro lidi je vždycky problematická ta oblast očkování a řekněme těch porodů, byť je

---

¹⁷⁰ Dotazovaná Ivana v rozhovoru uvedla, že rozlišuje matky na ty, které po dětech toužily, a proto jsou ochotny si kvůli nim odepřít pohodlí, a na ty, které děti mají, protože „by je mít měly“ a odepřít si své pohodlí kvůli nim nejsou ochotny.

to absurdní, protože se jich to netýká. Ale jinak zároveň v podstatě lidi, který považují za nějakou svojí hodnotu právě třeba neznečišťovat životní prostředí, nepoužívat věci, který jsou neekologický, od bazálu, třídít odpad, tak to mi přijde absurdní, aby s tím měl někdo problém jo. Nerozumím tomu. [...] U rodičů je to určitě prostě pro ně nějaký nepříjemný, nevím úplně, jak bych to pojmenovala, možná konsolidační v tom, že je to tak odlišný od toho, jak oni jsou zvyklí fungovat, tak pro ně je to asi těžký, prostě těžký, nevím, čím přesně.“ (Olga)

Co se některých dotazovaných dotýká výrazně více než výše uvedené konfrontace s rodinou, je pak přístup jejich rodičů k jejich dětem, kdy např. nerespektují způsob výchovy dotazovaných či jejich přání, aby jim nedávali sladkosti, anebo na jejich děti uplatňují výchovné vzorce, které si dotazované nepřejí. Dominují zde interpretace „nerespektu“ a „nepochopení“.

„Jestli myslíš rodiče, tak tam snad nejvíc. [...] vůči těm dětem uplatňují takový zvláštní, právě takový to, co zase přejali to z těch svých starých vzorců, takovou tu potřebu se všem zavděčit a tak dětem strašně v mých očích strašně lžou, ve smyslu když jsme u našich a já řeknu, 'tak děcka musíme domů, protože musíme odvézt L. její mámě', tak oni řeknou 'jé, nám se nechce' a babička místo aby řekla 'však zase za týden můžete přijet nebo po škole vás vyzvednu a můžeme se vidět na zmrzku', ona řekne 'já bych vás tady chtěla a máma nechce' a takovýhle podobný věci, kterýma se jako furt potřebuje obhajovat a mě tím neuvěřitelně rozčiluje, protože to není vůbec potřeba, a ty děti to vnímaj. A stejně tak vim, že když jim řeknu 'mami, my nejíme cukr' a odejdu za roh, tak babička jim nasype bonbony a 'snězte to rychle, ať to máma nevidí' a přitom děti ví, že když se rozhodnou si ten bonbon u babičky vzít, tak si ho vzít můžou, ale doma to prostě nemáme. Je to taky zbytečný. Kdyby řekla radši 'hele děcka nekoupila jsem vám každému dvě balení bonbonů, ale každému jsem koupila tady kousek kvalitní čokolády' anebo kinder vajíčko, ale jenom jedno, aby si daly něco sladkýho, ale není toho prostě tuna, tak místo toho jim nasype hrst bonbonů a 'snězte to tak, aby to mamka neviděla', tak to je takový, úplně si říkám achich ouvej. A takovýhle drobný věci se zarývají mezi nás.“

(Cecílie, interiérová designérka, 36 let)

„Asi bychom to (sladkosti) ukočírovali lépe, nebýt mých rodičů [...] mají problém s celou výchovou a rozhodli se podřývat i toto. Takže než jsem u nich odpoledne uspala mladšího, stihli staršímu narvat na svačinu 7 koláčků, Mikuláš 2016 se skládal ze samých čokolád, perníků v čokoládě a podobně a jednoho pomeranče. Staršímu bylo 2 a půl, mladší se ten den narodil, ale balíčky dostali oba stejné. [...] Slyšíš tady takové ty 'když to neuděláš, tak dostaneš na zadek, nepůjdeš si číst, když neuklidiš hračky, a nebudu tě mít ráda' a tak dál [...] A vlastně od začátku od miminka toho staršího ten přístup je špatně, resp. ze začátku nám do toho kecali, tak to jsme je nějak zpacifikovali. [...] Mamka mi jeden den malého hlídala, pak jsem se dozvěděla, že ho nechala úplně ukrutně vyřvat v kočáře [...] to jsem zjistila pár měsíců potom, no a do dneška jsem jí to asi nebyla schopná odpustit. Nicméně, ono se jim to všechno vrací, jak jsem jim to vždycky říkala, že se jim to jednou vrátí, snažila jsem se jim to vysvětlovat, to nešlo. Takže dneska když řeknou nebo udělají něco, co se nám nelíbí, tak prostě zakročím. Ale navrací se jim to v tom, že ty děti s nima nechcou být. Starší když měl dva roky, a když jsme k nim přijel, tak nám před barákem křičel 'babička ne, babička ne'.“

(Gabriela, státní správa, 33 let)

„Psychologii dítěte moje rodina vnímá jako kecy. Psychologie neexistuje, psychologové jsou lidi, který si udělali živnost na nějakých blbostech. [...] Když mi udeřila holku na dovolené, tak jsem sbalila kufry a odjeli jsme z dovolené pryč. Bylo to moc. Holka měla tři roky, dostala facku, když dostala záchvat vzteku na recepci. [...] A teď se na nás všichni v té recepci podívali a máma, jak jako všichni se na nás dívají, že máme nevychovaný dítě, tak jí vlepila jednu přes pusku. Tak jako tříletý dítě, dostat facku? Tak jsem řekla, takhle ne, končíme, tak jsem to všechno zabalila a odjeli jsme. Takže jo, zakazuju jí to, ale děti přijedou a řeknou, že dostali tamhle šťouchanec, tamhle na zadek.“ (Anna, sociální pracovnice, 38 let)

„Vidím největší problém v tom, že ona (matka) to brala jako útok na svoji osobu. Tím, že jsem jí to vysvětlovala, proč to dělám já jinak, [...] asi jsem to pojala za špatnej konec, protože jsem jí říkala, proč to, jak to dělala, bylo podle mě špatně. [...] Ona to hned brala jako útok na to, jak to ona dělala. Takže mám pocit, že to pro ni bylo nejtěžší. [...] Ale hodně teďka narážíme, to teďka začlo to období, kdy B. má přesnou představu o tom, co chce a co si nepřeje. [...] To nošení i látkový pleny,

to bylo pro ni úplně bez problému, spíš ta výchova. Jakože nechám B. rozhodovat, co si vezme na sebe. [...] Takový partnerství asi bych řekla s tím dítětem. Pro ni je strašně těžký to přijmout, což zase chápu, protože vim, jak se k ní chovala babička. Takže to si myslím, že je nejtěžší pro ni přijmout, že B. je jako rovnocenná. Že o něčem může rozhodovat a že ji nechávám, aby to bylo podle ní. [...] Strašně moc se mi otevřelo moje dětství. [...] Mamka je takovej ten citovej vyděrač. 'Já z toho budu smutná [...]' Nebo takový to uplácení, 'když to uděláš, tak já ti koupím'. [...] Byli jsme v restauraci, B. měla slíbený hranolky s kečupem, ale nebyly, tak byla hodně hlasitá, zklamaná. Tak říkám 'dobrý, projde si tím, nebudou, nejsou, už došly, vyřešíme to jinak'. No ale moje maminka vždycky strašně brala ohled na to, co na to ostatní. Takže hned, aby to co nejdřív uhasila, zažehnala, tak 'koupíme hranolky, jenom vyjdem z restaurace, koupíme hranolky, maminka [...]', jo, to mě teda popudí dodneška 'maminka ti koupí', když jako mluví za mě, to mě teda dráždí hodně. No ale jinak jsem přesně viděla, jak vlastně jednala se mnou no. To už teďka mám fakt vyřešený, že jsem si uvědomila, že to je jejich vztah a jejich věc, jinak jsem zezáčátku byla taková 'mami a řekni to jinak'.“ (Monika, učitelka, 33 let)

Jak již bylo řečeno v úvodu této kapitoly, dotazované zažívají konfrontace s cizími lidmi na základě prvků jejich životního stylu, které jsou viditelné navenek. Dotazované kategorizují jako velmi časté „nařčení“, že mají „nevychované“ či „rozmazlené“ děti. S negativními reakcemi se opět dle svých konstrukcí setkávají zejména v Praze.

„Musím říct, že se mě hodně dotýká, jak ty lidi maj často tendenci ti sdělovat ty svoje názory a ty pohledy, velmi často jsou to věci typu, že mám nevychovaný děti. Určitě jsem někde slyšela, že 'to jsou ty alternativní matky, si poříděj tři děti a pak je neuměj usměrnit', a často prostě takovýhle zkazky, ale to je jen v tu chvíli, že se tě to dotkne, ale víš, že to nemá význam pro tvůj život.“

(Simona, humanitární organizace, 37 let)

„Když jedeme třeba vlakem, nebo metrem, když jedeme do Prahy, tak já mám nějaký dohody s nima, který máme prostě nějak nastavený, a oni je dodržujou, ale zároveň se tyhle ty dohody absolutně vymykaj tomu, jaký dohody maj jiný lidi se svejma dětma, [...] ta dohoda se právě odvíjí od toho, aby nikoho neobtěžovaly, tak pro ty lidi je problematický na to jenom koukat. To je to, s tím se opakovaně setkávám, že pro lidi je problém vidět, že moje děti neseděj v dopravních prostředcích. A že

vlastně je nedržim, když jede vlak, nebo jdou za mnou 50 metrů, když jdeme prostě po hlaváku, a oni mi říkají, že se mi ztratily. Jako neztratily že jo. [...] To se všechno odvíjí od toho, že to, jak fungujou, tak tak většina lidí prostě nefunguje. Ale zároveň je to hodně jiný, když jsme tady (na maloměstě), a když jsme v Praze. S tímhle se setkávám prostě v Praze.“ (Olga, psychoterapeutka, 35 let)

Dotazovaná Anna (sociální pracovnice, 38 let) konstruuje negativní reakci cizího muže na základě nedodržení genderového stereotypu ve výchově.

„Mám pár historek, kdy jsem zůstala otřesená nějakou reakcí. Jednou mi vykračoval dvouletý malej a vezl si kočárek pro panenku a v kočárku byl naložený bagr nebo něco, přikrytej peřinkou. A pustil se do mě nějaký dědeček u obchodu, že kluk a kočárek, kluk má přece mít auto nebo hokejku nebo něco a kde jsem to viděla. Že to jsou ty mladý krávy, takhle docela tvrdě, pán měl tak 80. No, mně pomáhá humor. Pánovi jsem okamžitě vygenerovala odpověď 'jo pane, časy se změnily, dneska se o děti starají i chlapečci, i tatínci', tak ještě nějak sakroval, ale já jsem si říkala, že to je tak nějak univerzálně zlostný člověk a že nemá smysl se tím zaobírat vůbec.“

Dotazovaná Veronika (sociální pracovnice, 36 let) se setkává s negativními reakcemi neznámých lidí kvůli tomu, že své děti vzdělává doma.

„To učení doma je prostě nezvyklý, lidi to zajímá, některý jdou do toho konfliktu, že těm dětem škodím, že nebudou mít kamarády, že se nic nenaučej, že nebudou moct jít na žádnou střední školu, protože to nezvládnou ty testy, [...]“

Na závěr dotazované konstruuji důvody, proč se většinová společnost dle nich „brání alternativám“. Jako hlavní kategorie a vlastnosti zmiňují „strach z neznámého“, „pohodlnost“ a „ješitnost“.

„Já si myslím, že to je tím, že se většinová společnost bojí něčeho, co nezná. Že jakmile v něčem hraje nějakou roli strach, tak to dopadá špatně. [...] Jakmile se lidi něčeho bojejí, něčeho, co neuměj pojmout, tak se chovají odmítavě, nenávislně.“ (Radka, asistentka pedagoga, 31 let)

„Myslím si, že lidem hrozně vadí, když někdo dělá něco jinak, protože mají pocit, že to, že já dělám něco jinak, tak tím kritizuju to, jak to dělají oni, ale to není pravda, já to dělám tak, jak to vyhovuje mně.“ (Karolína, učitelka, 38 let)

„Řekla bych, že spousta lidí nerespektuje alternativy proto, že se bojí změny, tak lpí na tom, co znají - klasické základní školy, výchova bitím, atd. Prostě mají strach a jsou líní opustit komfortní zónu a někam se posunout, protože to co mají, mají jisté a i když je to blbý a na hovno, tak je to jistota, a ví, že zítra to bude stejně na hovno, jako dnes a tak není potřeba se stresovat, páč Ulici dávají před večerí a po večerí Ordinaci a co chtějí víc?“ (Cecílie interiérová designérka, 36 let)

4.2 Shrnutí výsledků výzkumu

Cílem této práce bylo zjistit, jakým způsobem „alternativní matky“ konstruují obraz svého životního stylu, čím se dle svých představ odlišují od většinové společnosti a jaké faktory je k odlišnému životnímu stylu vedou. V rámci výzkumu bylo zjištěno, že dotazované interpretují svou jinakost v souvislosti s životními strategiemi spojenými s výchovou a vzděláváním dětí, s oblastí zdraví a léčení nemocí, povinného očkování, porodu a spotřeby. Dotazované nekladou na všechny oblasti stejný důraz, ale spojují je motivy, které je k výběru konkrétních přístupů vedou.

Percepce toho, co je ve společnosti či v životě „normální“, „alternativní“ či „přirozené“ souvisí se sociálním konstruováním reality. Dotazované uvedly, že všechny své životní strategie považují v rámci své „sociální bubliny“ za „normální“ či „přirozené“, avšak v okamžiku konfrontace s „vnějším světem“ zjišťují, že pro větší část společnosti nejsou jejich životní strategie běžné, čili „normální“. Tyto konfrontace zažívá velká část dotazovaných se svými rodiči, přáteli, lékaři, neznámými lidmi i při sledování médií.

Ve výchově dětí je všem dotazovaným společnou strategií „partnerský a respektující“ přístup. Ten se projevuje v nevystupování rodiče v roli autority vůči dítěti, ale naopak v komunikaci, dialogu dospělého s dítětem a poté konsensu. Dotazované svým dětem „nastavují hranice“, v rámci nichž mají prostor k různým aktivitám a projevům chování větší, než bývá obvyklé v jiných výchovných stylech. Informátorky se vymezují vůči direktivnímu přístupu k dětem, fyzickým trestům, hodnocení dětí a manipulaci. Ponecháním volby dítěti ve výběru aktivit, barev a hraček se vyhýbají genderovým stereotypům. Velmi výraznou kategorií, která je všem dotazovaným společná, je tzv. kontaktní rodičovství, které se inspiruje v současné době u přírodních národů a obecně vychází z přirozené podstaty člověka jako savce. „Kontaktní rodičovství“ spočívá v téměř neustálém fyzickém kontaktu dítěte po porodu s matkou, resp. s otcem, a neseparování dětí od rodičů prostřednictvím pomůcek jako je dětská postýlka, kočárek či později ohrádka. Dotazované provádějí, resp. prováděly čtyři hlavní prvky tohoto konceptu, a sice společné spaní s dětmi, nošení dětí, dlouhodobé kojení a tišení pláče. Převážná část dotazovaných má uzpůsobenou postel ke společnému spaní s dětmi a nikdy nepořídila dětskou postýlku. Společně s dětmi spějí, dokud to tak rodičům vyhovuje a dokud děti nezačnou vyžadovat soukromí. Převážná část dotazovaných dává přednost nošení dětí v nosítku či šátku před vozením v kočárku, který některé dotazované pořídily až několik měsíců po narození dítěte. Jako důvody uvádějí především fyzický kontakt a praktičnost. Informátorky kojí své děti do samoodstavu nebo

do doby, kdy plánují znovu otěhotnět. Kromě příznivých účinků mateřského mléka na zdraví a imunitu dítěte dotazované vyzdvihují zejména sociální kontakt. Své děti kojí převážná část dotazovaných déle, než je v české společnosti obvyklé¹⁷¹, a to průměrně dva až tři roky. Všechny dotazované ihned reagují na pláč svých dětí, nikdy je nenechávají tzv. vyplakat (zvláště kojence). Převážná část dotazovaných svým dětem nikdy nedává dudlík, některé jen výjimečně, neboť díky okamžitým reakcím na potřeby dítěte a intenzivnímu fyzickému kontaktu ho ani není potřeba, a kromě toho věří, že dudlík kazí sací reflex dítěte. Velká část dotazovaných zvolila úmyslně zásadně odlišné výchovné metody než její rodiče a jako požadovaný dopad této výchovy na děti konstruuje především „sebevědomí“ a „sebelásku“ a také „umění komunikovat, domluvit se a respektovat hranice“.

Svůj přístup ve výběru formy vzdělávání dotazované formují zejména na základě svých vzpomínek z dob povinné školní docházky a kritiky českého školského systému, který hodnotí jako „neindividuální“, neboť se různě rozvinuté děti musí naučit ve stejnou chvíli stejnou látku, a „nepraktický“ pro život z důvodu používání zastaralých osnov a nepropojování souvislostí mezi předměty. Kritizují také autoritativní a direktivní přístup učitelů k dětem. Převážná část dotazovaných proto pro své děti zvolila nebo plánuje zvolit alternativní způsob vzdělávání, nejčastěji se jedná o montessori přístup na soukromých školách, dále komunitní či domácí vzdělávání, a v případě předškolního vzdělávání nejčastěji zvolily lesní mateřskou školu, montessori školku či státní školku s alternativními prvky. Očekávají, že v rámci alternativních forem vzdělávání bude ke každému dítěti přistupováno individuálně a že zůstane zachována jeho „přirozená touha“ učit se.

Ve strategii v oblasti zdraví je všem dotazovaným společná snaha upevnit imunitu prostřednictvím pestré a zdravé domácí stravy a častým pobytem v přírodě, a neoslabovat imunitu užíváním léků (včetně hormonální antikoncepce) a používáním chemických prostředků při osobní hygieně a při úklidu domácnosti. Ze snahy neoslabovat dětskou imunitu vychází také kritický postoj všech dotazovaných k povinnému očkování. Postoj některých dotazovaných je striktní a očkování odmítají, některé kritizují zejména očkovací kalendář, který vnímají jako „neindividuální“ a příliš brzký. Převážné části dotazovaným je společná obava z trvalých následků negativní reakce těla dítěte na očkování, která je výrazně větší než obava z prodělání nemoci, proti které se očkování aplikuje. Menší část

---

¹⁷¹ informace na základě statistiky (viz kapitola o kontaktním rodičovství) a konfrontací dotazovaných se svým okolím

dotazovaných nepodstoupila očkování se svými dětmi vůbec, ostatní dotazované pak alespoň u jednoho dítěte trvaly na individuálním očkovacím plánu.

V případě nemoci dávají všechny dotazované přednost přírodním léčivým prostředkům před chemickými. Avšak hranice, kdy lék svému dítěti nebo sobě podají nebo kdy navštíví lékaře, není u všech shodná. Horečku dítěte velká část dotazovaných řeší fyzickým kontaktem svého nahého těla s tělem dítěte. Při výskytu nemoci se dotazované zaměřují na psychickou rovinu, neboť aplikují celostní přístup. Tato vlastnost jim chybí v českém zdravotnictví, což kritizují stejně jako „neindividuální“ a „nepartnerský“ přístup zdravotnického personálu k pacientům.

V otázce porodů dotazované prosazují „přirozenost“, to znamená bez zásahů lékařů, bez aplikace medikamentů, v prostředí a přítomnosti lidí, které si vyberou. Některé dotazované jsou toho názoru, že komplikovaný porod je často způsoben právě zásahy zvenčí. Kritizují „nesvobodnou“ volbu místa porodu, neboť ženy, které se rozhodnou родit v domácím prostředí za přítomnosti porodní asistentky, nejsou veřejností podporovány a bývají stigmatizovány ze strany lékařů, médií a nezdědka i svého nejbližšího okolí. Menší část dotazovaných již prožila domácí porod a některé dotazované, kterým to zdravotní stav umožňuje, o něm uvažují do budoucna, a to nejčastěji z toho důvodu, že se v porodnici setkaly s „nerespektem“ jejich porodních přání či jinou negativní zkušeností. Velká část dotazovaných by ocenila v České republice fungování porodních domů, které úspěšně fungují v jiných evropských státech.

Konstrukce spotřebitelských strategií převážné části dotazovaných obsahuje preferenci kvality před kvantitou a ochotu si zejména za kvalitní potraviny, často v bio kvalitě, připlatit. Dotazované často vaří a nepoužívají polotovary, téměř nenakupují a nekonzumují průmyslově zpracované doplňkové potraviny (sladkosti) a omezují či nekonzumují bílý cukr. Převážná část dotazovaných se snaží být alespoň částečně potravinově soběstačná v rámci možností prostředí, ve kterém žije. Některé jsou soběstačné výrazně, některé např. jen v určitých druzích zeleniny, žádná však ne zcela. Některé informátorky využívají možnost účasti v komunitním zemědělství či odebírají některé potraviny přímo od farmářů. Dotazované velmi vzácně navštěvují restaurace, u kterých znají původ potravin. Na znalost informace o složení a původu dbají i u běžných produktů, což se odráží v etickém nakupování. Typickou strategií ve spotřebě je pro převážnou část dotazovaných minimalismus. Některé komodity, především však oblečení, pořizuje převážná část dotazovaných z druhé ruky, k čemuž je vedou ekonomické a ekologické

faktory. Ve spotřebě dotazované kladou více či méně důraz na šetrnost k přírodnímu prostředí skrze snahu o snižování odpadu v domácnosti (nakupování v bezobalových obchodech, používání látkových plen, vložek a jiných trvalých pomůcek namísto jednorázových) a používání ekologických či přírodních prostředků v rámci osobní hygieny a úklidu domácnosti. Informátorky mají zkušenost s domácí výrobou těchto prostředků.

O finanční stránce svých spotřebitelských strategií nemá většina dotazovaných přesnou představu, ale má obecné povědomí o tom, na kterých komoditách ušetří a za které utratí více peněz. Některé strategie, které jsou šetrnější k životnímu prostředí, jsou nákladnější, jako např. nákup průmyslově vyrobených ekologických prostředků. Ty lze ovšem nahradit dle velké části dotazovaných přírodními prostředky, jako je především ocet, případně citron a soda, kdy náklady na pořízení jsou oproti průmyslovým produktům minimální. Náklady na pořízení dětských látkových plen jsou na počátku vyšší, ale v porovnání nákladnosti s jednorázovými plenami během celého období používání vycházejí výrazně levněji. Nákladnější je paradoxně nákup v bezobalových obchodech, což je ale zapříčiněno nabídkou ručně vyrobené přírodní drogerie a kosmetiky, a vysokou, často bio kvalitou potravin, které jsou dražší obecně i v jiných obchodech. Za kvalitní a bio potraviny dotazované utratí více, ovšem např. maso kupují a vaří spíše výjimečně (třikrát týdně a méně). Díky minimalismu ve spotřebitelském chování dotazované nejen šetří životní prostředí, ale ani neutrácejí peníze, neboť velké množství produktů a doplňkových potravin nekupují a nepoužívají, a produkty, které lze, pořizují z druhé ruky.

5 Závěr

Diplomová práce se zabývala životním stylem rodin žen, které jsou na základě svých životních strategií, odlišujících se od běžných norem společnosti, označovány jako „alternativní“. Teoretická část byla zaměřena na objasnění pro tuto práci stěžejních pojmů jako životní styl, masová kultura a alternativní životní styl, které ukázaly, že jeden celospolečenský životní styl neexistuje, ale vedle celé škály různorodých životních stylů existuje celospolečenská převažující, prosazovaná a pozitivně vnímaná představa o „správném“ životním stylu. „Alternativní“ životní styly jsou pak ty, které se od tohoto odlišují v podstatných kategoriích. Dále se teoretická část zabývala problematikou postavení rodiny vůči státu v postmoderní době, a původem některých norem, na jejichž základě se „alternativní matky“ rozhodly zaujmout jiné postoje řešení životních otázek. Jedná se především o převzetí některých tradičních rodinných funkcí státními institucemi, zejména vzdělávacími a zdravotnickými.

Vzhledem k tomu, že se tyto ženy odklonily od stereotypu, nastaveného systému a zvyklostí, setkávají se ze strany společnosti se stereotypizací a stigmatizací. Konfrontací s většinovou společností, konstrukcí sebeobrazu v životním stylu, percepcí jinakosti a konstrukcí konkrétních životních strategií se zabývala praktická část této práce. Bylo zjištěno, že ženy, stereotypizované jako „alternativní matky“, resp. „bio matky“, resp. „lesany“ netvoří stejnorodou skupinu a s těmito pojmenováními se primárně neztotožňují, ale ve své podstatě jim nevádí se některými z nich označit, neboť si svou jinakost uvědomují a zpravidla jsou na ni hrdé. Ve své „sociální bublině“, o které všechny dotazované hovořily, vnímají své životní strategie jako „normální“, svou jinakost pak percipují až při střetu s většinovou společností, neboť pro vnímání odlišnosti je zapotřebí vztah. Tyto odlišnosti jsou pak v životním stylu, tedy v konkrétních životních strategiích, které se týkají z velké části přístupu k vlastním dětem.

Ve výchově dotazované uplatňují respektující a partnerský přístup, kladou důraz na dialog s dítětem, vymezují se vůči autoritativnímu a direktivnímu přístupu a fyzickým trestům. Již od narození dítěte je výrazným prvkem v jejich výchově „kontaktní rodičovství“, tedy společné spaní s dětmi, nošení dětí, dlouhodobé kojení a bezvýhradné tišení pláče. Nejdůležitějšími kategoriemi v jejich výchovné strategii jsou „respekt“, „dialog“ a „bezpodmínečná láska“. Formu vzdělávání si větší část dotazovaných přeje pro své děti alternativní, kde bude ke každému dítěti přistupováno „individuálně“ a kde bude

zachována jeho „přirozená touha“ vzdělávat se, což jsou charakteristiky, které se jim spolu s „praktičností“ pro běžný život v klasickém českém školství nedostávají. V oblasti zdraví a léčení nemocí dotazované kladou důraz na upevňování imunity a celostní přístup, a preferují přírodní metody či alternativní způsoby léčení (homeopatie, reiki, čínská medicína, důraz na psychologii). K povinnému očkování se stavějí kriticky, vadí jim nařízení od státu a „neindividualita“. Více se obávají negativních následků očkování než možnosti, že by dítě nemoc prodělalo. Předmětem této kritiky je také role státu v tématu očkování, neboť ukládá rodičům povinnost podrobit své dítě očkování, ovšem v případě komplikací neposkytuje náhradu. Dotazované prosazují přirozený postoj k porodu, tzn. bez zbytečného zasahování do jeho průběhu, a také právo ženy na volbu místa pro svůj porod. Ve spotřebě kladou dotazované důraz na kvalitu potravin, původ produktů, etické nakupování, a podstatná stránka je i ekologie, kdy upřednostňují trvalé, přírodní a ekologické produkty (drogerie, kosmetika, léčiva) před jednorázovými, umělými a chemickými, čímž nedbají jen na životní prostředí, ale opět i na zdraví své a svých dětí. Kromě toho pořizují oblečení a některé vybavení pro volný čas z druhé ruky. Co se týče finanční stránky těchto spotřebních strategií, nelze přímo říci, zda jsou nákladnější nebo méně nákladné, dotazované jsou si však vědomy, na kterých komoditách ušetří a za které si musejí připlatit. Připlácejí převážně za kvalitu potravin a chování šetrné k přírodě (ekologické úklidové prostředky, nákup v bezobalových obchodech), a vzhledem k tomu, že to je záměrná strategie, nehledají méně nákladnou alternativu, pokud by se ovšem nejednalo o alternativu přírodní či doma vyrobenou (pěstování potravin, domácí přírodní kosmetika, domácí úklidové prostředky). Díky minimalistickému přístupu ve spotřebě, nakupování komodit z druhé ruky a používání trvalých pomůcek namísto jednorázových hodnotí svůj životní styl oproti „průměrnému“ spotřebiteli spíše jako méně nákladný.

Cílem této práce bylo zodpovědět výzkumnou otázku „Čím se 'alternativní matky' odlišují od většinové společnosti a jaké motivy je vedou k odlišnému životnímu stylu?“. Jsou to jednotlivé tematické okruhy, v nichž se odlišují v tom podstatném od společensky požadované představy o životním stylu, a pro každou zaujatou oblast to jsou jednotlivé důvody. Avšak obecně můžeme na otázky „čím se odlišují?“ a „jaké jsou jejich motivy?“ odpovědět prostřednictvím několika hlavních aspektů. Je to „důraz na návrat k lidské přirozenosti“, tzn. víra, že se člověk vyvinul způsobem, který funguje, prakticky tedy odpoutání se v tom podstatném od některých výdobytků moderní, resp. postmoderní doby a v životním stylu se vrátit k procesům, které bývaly běžné v dobách dřívějších. Tento aspekt

můžeme nalézt v rámci všech tematických okruhů, od přirozeného průběhu porodu bez zásahů, „kontaktního rodičovství“ (kojení na požádání až do samoodstavu, nošení dětí), víry v přirozenou vlastnost člověka přijímat podněty a učit se i mimo prostředí školy, přes konzumaci prvopotravin namísto průmyslových polotovarů, používání trvalých pomůcek namísto nerozložitelných jednorázových, ponechání volného průběhu nemoci či zmírňování jejích příznaků pomocí přírodních prostředků namísto chemických, až po preferenci chození naboso (příp. barefoot obuvi) před pevnými botami. Dalším hlavním rysem je „vlastní přesvědčení a intuice“, tedy jakási emocionální složka, kterou v kombinaci se zjišťováním informací dotazované následují raději než konvenci, systém, zvyklosti a specialisty. Posledním významným faktorem odpovídající na výzkumnou otázku je pak „přemýšlení“ o smyslu a vlivu konkrétních činů na život a zdraví dítěte, životní prostředí a budoucnost.

6 Zdroje

Knižní:

- ALLPORT, W. Gordon. *O povaze předsudků*. Praha: Prostor, 2004. ISBN 80-7260-125-3.
- BAUMAN, Z. *Tekuté časy: život ve věku nejistoty*, Academia, 2008, Praha, ISBN 978-80-200-1656-0.
- BURYÁNEK, Jan (ed.). *Interkulturní vzdělávání. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. Praha: Člověk v tísní v nakladatelství Lidové noviny, 2002, internetová příručka.
- DUFFKOVÁ, Jana; URBAN, Lukáš; DUBSKÝ, Josef. *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 237. s. ISBN 978-80-7380-123-6.
- GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, ISBN 978-80-7419-035-3.
- GORDON, Thomas. *Výchova bez poražených: Řešení konfliktů mezi rodiči a dětmi*. Praha: Malvern, 2012. ISBN 80-87580-06-6.
- HAYES, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 2007. ISBN 9788073672836
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.
- KRAUS, Blahoslav. *Společenská determinace výchovy*. In: KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra, et al. *Člověk, prostředí, výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido – edice pedagogické literatury, 2001, ISBN 80-7315-004-2.
- KUBÁTOVÁ, Helena. *Sociologie životního způsobu*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2010, ISBN 978-80-247-2456-0.
- LIEDLOFF, Jean. *Koncept kontinua*. 1. Praha: DharmaGaia, 2007. ISBN 978-80-86685-79-3.
- MAŘÍKOVÁ, Hana (ed.): *Proměny současné české rodiny (Rodina – gender – stratifikace)*, Sociologické nakladatelství, 2000, Praha, Vydání první. ISBN: 80-85850-93-1
- MAŘÍKOVÁ, Hana; KŘÍŽKOVÁ, Alena; VOHLÍDALOVÁ Marta. *Živitelé a živitelky: reflexe (a) praxe*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON); Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., 2012, ISBN 978-80-7419-100-8, ISBN 978-80-7330-206-1.
- MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, ISBN 80-86429-05-9.
- RUIZ, Don Miguel. *Čtyři dohody: Kniha moudrosti starých Toltéků*. Praha: Pragma, 2001. ISBN 80-7205-826-6.

SINGLY, Francois de. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.

WEINEROVÁ, Renata. *Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014, 90 s. ISBN 978-802-4626-321.

ŽUMÁROVÁ, Monika. *Životní styl a jeho utváření*. In: KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra, et al. *Člověk, prostředí, výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido – edice pedagogické literatury, 2001, ISBN 80-7315-004-2.

Elektronické:

Aktivní mateřství: Definice lesany. Facebook [online]. 2015, 26. 2. 2015 [cit. 2018-02-24]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/aktivnimaterstvi/posts/864985620191493>

BURNS, Emily. *More Than Clinical Waste? Placenta Rituals Among Australian Home-Birthing Women* [online]. Sydney, 2014 [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3894590/>. University of Western Sydney, Australia.

CAMPITELLI, Nicholas. *TWO YEAR LONG CASE STUDY DEMONSTRATING AN INCREASE IN ARCH HEIGHT FROM RUNNING IN MINIMALIST SHOES*. [online]. DR. NICK'S RUNNING BLOG, 2014, April 12, 2014 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <http://www.drnicksrunningblog.com/two-year-long-case-study-demonstrating-an-increase-in-arch-height-from-running-in-minimalist-shoes/>

Co je lesní mateřská škola. Asociace lesních MŠ [online]. 2017 [cit. 2018-3-13]. Dostupné z: <http://www.lesnims.cz/lesni-ms/co-je-lesni-materska-skola.html>

Co je to vlastně montessori?. Žijeme Montessori [online]. 2017: Asociace Montessori ČR, 2017 [cit. 2018-3-20]. Dostupné z: <http://www.zijememontessori.cz/o-montessori/co-je-montessori/>

Děti bez lásky. Česko-Slovenská filmová databáze [online]. Praha: POMO Media Group, 2014, 17.1.2014 [cit. 2017-12-17]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/257679-deti-bez-lasky/komentare/>

Donucením ženy k návratu do porodnice porušila ČR její práva. *Česká televize* [online]. 2014, 11. 12. 2014 [cit. 2018-03-30]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1005346-donucenim-zeny-k-navratu-do-porodnice-porusila-cr-jeji-prava>

DUFFKOVÁ, Jana. *Životní způsob/styl a jeho variantnost: Malé zamyšlení nad tím, co všechno se může skrývat pod označením „alternativní životní styl* [online]. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Filozofická fakulta, 2006 [cit. 2018-03-24]. ISBN 80-7308-131-8. Dostupné z: http://www.janaduff.estranky.cz/clanky/sociologie-zivotniho-stylu/Duffkova_zivotni_zpusob_styl_variantnost_.html

HLOBILOVÁ, Ivana. *Porovnání vlivu na životní prostředí*. Látkovépleny.cz [online]. Praha: FOLEMA, 2017 [cit. 2018-03-22]. Dostupné z: <http://latkovepleny.cz/ekologicke-srovnani.html>

HLOBILOVÁ, Ivana. *Porovnání nákladů*. Látkovépleny.cz [online]. Praha: FOLEMA, 2017 [cit. 2018-03-22]. Dostupné z: <http://latkovepleny.cz/ekologicke-srovnani.html>

Hnutí pro nepřirozený porod [online]. 2010 [cit. 2018]. Dostupné z: <http://www.hnp.estranky.cz/>

Jak očkovat podle nové vyhlášky?. ROZALIO [online]. ROZALIO, o. s., 2017, 17. 12. 2017 [cit. 2018-3-17]. Dostupné z: <http://www.rozalia.cz/index.php/aktuality/1067-jak-ockovat-podle-nove-vyhlasiky>

JANDA, Jan. *Antivakcionisti/alternativní rodiče a jejich aktivity v roce 2015: Jsou závažné nežádoucí účinky vakcinace realitou?* [online]. Pediatrická klinika v Motole a Česká pediatrická společnost, 2016, , 1 [cit. 2018-3-13]. Dostupné z: https://pediatrics.cz/_files/200000495-b2a2eb39be/antivakcionisti-a-jejich-aktivity-v-roce-2015.pdf

JANDA, Jan. *Očkování dětí povinné nebo dobrovolné?* [online]. Praha: Česká pediatrická společnost, 2017, , 5 [cit. 2018-3-13]. Dostupné z: <http://files.pediatrics.webnode.cz/200000022-2373a246dc/ockovani-deti-povinne-nebo-dobrovolne.pdf>

JIRÁK, Jan. *O stereotypch v médiích aneb Svět, který vidí média*. Metodický portál RVP: Databanka dalšího vzdělávání [online]. Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, o.s., 2005, 13. 09. 2005 [cit. 2018-1-21]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/284/o-stereotypch-v-mediich-aneb-svet-ktery-vidi-media.html/>

KRATOCHVÍLOVÁ, Stanislava. *Komunitní skupina nebo škola - co to přesně je?*. Učit nebo neučit? Aneb současná vzdělávací scéna mýma očima [online]. 2017, 11. 3. 2017 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <https://ucitneboneucit.cz/index.php/7-komunitni-skupina-nebo-skola-co-to-presne-je>

KREJČOVÁ, Martina. *Domácí porody z pohledu akterek* [online]. Praha, 2013 [cit. 2018-03-30]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/51563/BPTX_2012_1_11240_0_293390_0_131505.pdf?sequence=1. BAKALÁŘSKÁ PRÁCE. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce PhDr. Miloslava Turková, CSc.

KULHÁNEK, Jan. *Co znamená být normální - zamyšlení I*. Doktorka.cz [online]. Vitamins Cosmetics, 2003, 26.11.2003 [cit. 2018-01-16]. Dostupné z: <http://psychologie.doktorka.cz/znamena-byt-normalni-zamysleni/>

Livingstone Základní škola [online]. Praha: Livingstone Základní škola, 2018 [cit. 2018-3-16]. Dostupné z: <http://zslivingston.cz/>

Mapa lesních MŠ. Asociace lesních MŠ [online]. 2017 [cit. 2018-3-13]. Dostupné z: <http://www.lesnims.cz/mapa-lesnich-ms.html>

MATOUŠKOVÁ, Hana. *Nošení dětí: ani móda, ani rozmazlování. OnaDnes.cz [online]. MF DNES, 2006, 17. května 2006 [cit. 2018-3-17]. Dostupné z: https://ona.idnes.cz/noseni-deti-ani-moda-ani-rozmazlovani-d80-/deti.aspx?c=A060514_185428_zdravi_deti_ad*

Montessori ČR [online]. Praha: Montessori ČR, 2017 [cit. 2018-03-20]. Dostupné z: <http://www.montessoricr.cz/objevte-montessori/pribehy/>

Náš 2017 aneb malá rekapitulace. Asociace lesních MŠ [online]. 2017, 30. 12. 2017 [cit. 2018-3-13]. Dostupné z: <http://www.lesnims.cz/aktuality-na-uvodni-strance/nas-2017-aneb-mala-rekapitulace.html>

PALÁN, Zdeněk. *Výchova. Andromedia.cz: Databanka dalšího vzdělávání [online]. Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, o.s., 2018 [cit. 2018-1-21]. Dostupné z: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/vychova>*

PAŘÍZEK, Antonín. *PLÁNOVANÝ POROD DOMA V ČESKÉ REPUBLICE. Česká lékařská společnost Jana Evangelisty Purkyně [online]. 2012, 29. 8. 2012 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <http://www.cls.cz/stanovisko-k-porodum-doma>*

Porodní dům U Čápa [online]. Praha: Porodní dům U Čápa, 2018 [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: <http://www.pdcap.cz>

Porodní násilí. Přirozený porod = normální porod [online]. 2013, 16.4.2013 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <http://www.prirozeny-porod.eu/porodni-nasili/>

POTUŽNÍKOVÁ, Jana. *Pro lékaře je ambulantní porod přijatelnější než porod domácí. Maminka.cz [online]. Časopis Maminka, 2018, 26. 1. 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.maminka.cz/clanek/ambulantni-porod---vse-co-byste-mela-vedet>*

Prevence a odstranění poškození a nedostatku respektu při porodu ve zdravotnických zařízeních [online]. World Health Organization, 2015, 4 [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/134588/WHO_RHR_14.23_cze.pdf;jsessionid=376F1AF2C6A054FAB7DD39883B284FD6?sequence=33

Report: KOJENÍ v ČR. Laktační liga [online]. Laktační liga, 2017, 12. 5. 2017 [cit. 2018-3-13]. Dostupné z: <http://www.kojeni.cz/kojeni-v-cr/report-kojeni-cr/>

Respektovat a být respektován [online]. Praha: Respektovat a být respektován, 2005 [cit. 2018-3-7]. Dostupné z: <http://www.respektovani.com/index.php?obsah=5#100>

ROZALIO - Rodiče za lepší informovanost a svobodnou volbu v očkování, z. s. [online]. Rozalio, z. s., 2018, 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <http://www.rozalio.cz/index.php>

RYBA, Luděk, Jan JANDA, Pavel KOLÁŘ a Tomáš TRČ. *Stanovisko České pediatrické společnosti k nošení malých dětí v šátku či závěsu – tzv. „šátkování“ – pro a proti. Česká pediatrická společnost [online]. 2015 [cit. 2018-3-13]. Dostupné z:*

<http://files.pediatrics.webnode.cz/200000026-534b85447e/stanovisko-k-noseni-deti-v-satku.pdf>

Sankce za neočkování. Férová nemocnice [online]. 2011, 26.10.2011 [cit. 2018-3-17]. Dostupné z: <http://ferovanemocnice.cz/ockovani-27/sankce-za-neockovani-96.html>
Scs.abz.cz [online]. Praha: ABZ.cz, 2005 [cit. 2018-01-16]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/alternativa>

Stanovisko České asociace dul k doprovodu svých členek u porodu doma. Unie porodních asistentek [online]. 2018 [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: <https://www.unipa.cz/stanovisko-ceske-asociace-dul-k-doprovodu-svych-clenek-u-porodu-doma>

SvobodaUčení.cz [online]. SvobodaUčení.cz, z. s., 2018 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <https://www.svobodauceni.cz/kde-zacit/>

S domácími porody je to v evropských zemích různé. *Česká televize* [online]. 2014, 11. 12. 2014 [cit. 2018-03-30]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1005307-s-domacimi-porody-je-v-evropskych-zemich-ruzne>

SVOBODOVÁ, Zuzana. *Média a stereotypy* [online]. Praha, 2008 [cit. 2018-03-24]. Dostupné z: <http://medialnigramotnost.fsv.cuni.cz/files/svobodova-zuzana-media-a-stereotypy.pdf>. Odborná práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd.

ŠTROMEROVÁ, Zuzana. *Péče porodní asistentky během porodu v domácím prostředí.* Porodní dům U čápa [online]. Praha: Porodní dům U čápa, 2018, 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <http://www.pdcap.cz/Texty/PA/PecePADoma.html>

ŠTROMEROVÁ, Zuzana. *Přirozený porod.* Porodní dům U čápa [online]. Praha: Porodní dům U čápa, 2018, 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <http://www.pdcap.cz/Texty/Versus/AktivniPorod.html>

TELEC, Ivo. *Porody ve vlastním sociálním prostředí dle práva.* Zdravotnické právo a bioetika [online]. Ústav státu a práva, 2018, 3. 3. 2018 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://zdravotnickepravo.info/porody-ve-vlastnim-socialnim-prostredi-podle-prava/>

Vyhláška o očkování proti infekčním nemocem. In: Sběrka zákonů. Praha: Ministerstvo zdravotnictví, 2017, ročník 2006, číslo 537. Dostupné také z: http://rozalio.cz/images/vyhlaska2017/Platne_-zneni_s_novymi_zmenami.pdf

V hnutí lesních školek je Česká republika průkopníkem, říká předsedkyně jejich asociace. Český rozhlas [online]. Český rozhlas Plus, 2017, 29. 12. 2017 [cit. 2018-3-13]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/plus/dnesniplus/_zprava/v-hnuti-lesnich-skolek-je-ceska-republika-prukopnikem-rika-predsedkyně-jejich-asociace--1778013

10 facts on breastfeeding. World Health Organization [online]. World Health Organization, 2017, August 2017 [cit. 2018-3-13]. Dostupné z: <http://www.who.int/features/factfiles/breastfeeding/en/>

7 Přílohy

7.1 Příloha 1: Tematické okruhy a otázky k rozhovorům

okruh – ukotvení životního stylu

- Jak bys popsala svůj životní styl? Co ho charakterizuje?
- V jakých oblastech života se nejvíc projevuje, co jsou hlavní aspekty, které ho charakterizují?
- Kdy a proč se tvůj životní styl začal odlišovat od takového toho mainstreamu?
- Co tě tehdy inspirovalo a co tě inspiruje dnes? (literatura)
- Stýkáš se s podobně smýšlejícími lidmi? Kde? (co sociální sítě – kolik skupin?)
- Jak se v rámci svého životního stylu cítíš?
- Pojmenovááš ten svůj životní styl nějak? Nebo říkáte si se stejně smýšlejícími lidmi nějak?

okruh – rozdíly mezi alternativním stylem a stylem majoritní společnosti

- Čím myslíš, že se odlišuješ od takového toho většinového proudu?
- Čím se dle tebe tvoje rodina odlišuje od většiny ostatních českých rodin?
- Jak vnímáš to, jak na tebe pohlíží okolí (většinová společnost / média)?
- Cítíš se někdy být jiná než ta většinová společnost?
- Jak vnímáš to, že média či většinová společnost označuje ženy, které vyznávají některé aspekty tvého životního stylu (přístup k výchově, šátkování, kojení, ...) jako alternativní nebo bio ženy, nebo i hůře (např. v případě domácího porodu)? Cítíš se tak?
- Setkala ses někdy s nepochopením okolí svého životního stylu nebo některého jeho aspektu? V jaké situaci? (cizí / rodina / známí)
- Jaký je tvůj názor na dnešní dobu? Jaký je tvůj názor na českou společnost?
- Vůči čemu se vymezuješ?

okruh – porod

- Kde jsi rodila své děti? – proč?

okruh - výchova

- Jakým způsobem vychováváš své děti, jaký je tvůj přístup k výchově?
- Co si myslíš, že děláš ve výchově jinak než většinová společnost / tvoji rodiče / tvé kamarádky?
- Proč – co tě k tomu vede?
- Jaký si myslíš, že bude mít způsob tvé výchovy dopad na tvé děti? Co jim tvá výchova přinese do budoucna oproti tomu, co výchova tvých rodičů přinesla tobě / jiných rodičů s jiným způsobem výchovy přinesla jejich dětem?

okruh – kontaktní rodičovství

- Jak dlouho jsi kojila a proč?
- Spíte společně s vašimi dětmi nebo odděleně? – proč?
- Nosíš děti (v šátku, nosítku)? – proč?

okruh - vzdělávání

- Jaký je tvůj postoj k českému školství?
- Jaký způsob vzdělávání upřednostňuješ nebo si představuješ pro své děti? (MŠ, ZŠ)

okruh - zdravotnictví

- Jaký je tvůj postoj k českému zdravotnictví?
- Jak přistupuješ v prevenci nemocí a jejich léčení?
- Jaký je tvůj postoj k lékům?
- Jaký je tvůj postoj k očkování? Jsou tvé děti očkované? – proč?

okruh – spotřeba

- Upřednostňuješ některé produkty (nebo obchody) před jinými? (eko, bio, kosmetika)
- Snažíš se šetřit životní prostředí? Čím konkrétně?
- Používáš něco, co ve většinové společnosti ještě není tolik obvyklé? – co?
- Snažíš se být soběstačná při získávání potravin či jiných produktů, tj. pěstuješ nebo vyrábíš si něco sama?
- Jsou ve vaší stravě nějaká specifika – kladeš na něco důraz? Snažíš se u svých dětí omezit konzumaci něčeho?
- Dokážeš odhadnout, jak tvůj životní styl vychází cenově ve srovnání se stylem hlavního proudu společnosti? Dokážeš cenově porovnat svůj nynější životní styl s tím předchozím, když jsi např. ještě na některé produkty nebo záležitosti tolik nedbala?
- Nosíte ty a tvé děti výhradně barefootovou obuv? - proč?
- Jakým způsobem pořizuješ oblečení sobě a svým dětem? Dbáš při výběru oblečení na něčem? – na čem a proč?

okruh - technologie

- Máte doma televizi? Jak často se vaše děti dívají na televizi? Jak často si hrají s tabletem / počítačem / mobilem
- Snažíš se omezit přístup svých dětí k technologiím? - proč?

Chceš cokoli (k tématu „alternativní matky“ vs. „mainstream“) dodat?

7.2 Příloha 2: Příklady některých „alternativních“ životních stylů.

Hippies

V letech 1966 a 1967 vyvstala v San Franciscu nová anti-kultura hippies, kterou vyznávali zejména mladí lidé odmítající americký materialismus, protestující proti válce v Jižním Vietnamu a zvýšení kriminality ve městech. Vyznavači se necítili být součástí hlavního společenského proudu a jeho hodnot, které měli v úmyslu převrátit svým výstředním chováním. Volali po světovém míru a osobním osvobození. Velká část z nich rekreačně užívala drogy (marihuanu, LSD, hašiš), které v té době, v době tzv. léta lásky, byly lehce dostupné.¹⁷²

Ekologický životní styl

„Ekologický životní styl“, „dobrovolná střídmost či skromnost“, „trvale udržitelný životní styl“ nebo „ekologicky příznivý životní styl“ představují sobě velmi podobné, byť ve specifických detailech odlišné životní styly. Charakteristické pro všechny je ctění životního prostředí, které tvoří základní hodnotu a zásadu „ve všech oblastech každodenního života“. Projevuje se od spotřeby (odmítání konzumu, používání výhradně ekologických výrobků), přes energetické zdroje (preference tzv. čistých zdrojů) až ke způsobům trávení volného času („*knihy na recyklovaném papíře*“).¹⁷³

Zdravý životní styl

Vzestup diskuze o zdravém životním stylu je reakcí na stav lidí zejména ve vyspělých zemích, na rozmach informací, vliv masmédií a zároveň na stav životního prostředí, na které má negativní dopad „*vědecký a technický pokrok, tj. civilizační rozvoj*“.¹⁷⁴

Základním principem zdravého životního stylu je dodržování skupiny pravidel v různých oblastech života, které směřují k udržení a upevnění zdraví. Dle Mezinárodní zdravotnické

¹⁷² DRURY. 1996 In KUBÁTOVÁ *Sociologie životního způsobu*. 2010, s. 82

¹⁷³ DUFFKOVÁ, J. *Sociologie životního stylu*. 2008, s. 119

¹⁷⁴ ŽUMÁROVÁ, M. Životní styl a jeho utváření. In: KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., et al. *Člověk, prostředí, výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. 2001, s. 158

organizace se zásady a doporučení pro zdravý životní styl platí pro tři oblasti – první se týkají biologického organismu člověka (hygiena, výživa, pohyb, absence návykových látek), druhé souvisejí s psychickým zdravím člověka (dbaní na duševní rovnováhu a vyhýbání se stresu), a třetí se týkají sociálního života člověka. Některá doporučení se v čase proměňují (např. názor na vhodnost konzumace vajec), není proto vždy snadné přímo dodržovat nějaké zásady. Dodržování zdravého životního stylu se proto chápe spíše jako intuitivní záležitost.¹⁷⁵

7.3 Příloha 3: Definice lesany (v plném znění)

Jestliže splňujete alespoň 10 bodů, pak se můžete řadit mezi lesany:

LESANA:

- nevlastní televizi
- nevlastní motorové vozidlo
- pečce denně chléb
- pečce všechno
- z kvásku
- mnohaletého
- zvyšuje si imunitu popíjením výtažků z hlívy, slívy, klikvy, cvikly nebo jakéhokoliv jiného humusu
- je vitariánka
- nebo aspoň veganka či makrobiotička
- tak dobře
- teda vegetariánka?
- rozhodně se vyhýbá bílým jedům a nepije mlíko
- a kontroluje si éčka
- pochopitelně pouze bio
- z oblasti do deseti km od místa bydliště
- radši si to sama vypěstuje
- zbytky samozřejmě kompostuje
- semo támo nežere vůbec
- i týden
- myje se jen biokosmetikou
- nebo mýdlem s jelenem
- v tomtéž pere, event. v oříškách
- i myje nádobí - myje v tom všechno!
- nežehlí
- opravdu vůbec nic
- fakt nikdy
- ani nemá žehličku
- merino se stejně nežehlí
- čistí zuby Elmexem na střídačku s Weledou
- pomocí kartáče zn. Curaprox
- neholí se
- vůbec nikde
- ani ke gyndaři, ani na Copacabánu
- zakrývá to batikovanými hábity
- nezakrývá to
- vůbec se za chlupiska nestydí, nestyda!
- maže v domácnosti vše od novorozence, přes nástroje, kterými byl počat, až po jeho první kožené botičky kokosákem

---

¹⁷⁵ DUFFKOVÁ, J. *Sociologie životního stylu*. 2008, s. 119

- nebere žádné léky
- maximálně homeo
- když umírá, vezme si teda paralen
- ale jen půlku
- horečku nesráží
- ani čtyřicetistupňovou
- v těhotenství odmítá všechno, kromě ultrazvuku
- radši i ten ultrazvuk
- rodí mimo zdravotnické zařízení
- rodí doma, nebo před domem
- na louce nebo na parkovišti
- když už rodí uvnitř zdravotnického zařízení, udělá to aspoň nějak nestandardně
- na recepci, ve výtahu nebo na záchodě
- mává při tom Porodním plánem
- na kozu neleze, nebo u toho aspoň nadává
- přirozeně trvá na přirozeném
- dítě nevydá
- stejně nepotřebuje vědět kolik měří a váží
- pupečník nestříhá
- placentu zakope
- nebo radši sežere
- rozhodně dítě nemyje
- až na konci šestinedělí
- až do tří let
- nebo aspoň bez mýdla, nedejbóže Džónsna
- prchne odtamtud co nejdříve, nejpozději však 71 hodin po narození potomka
- kojí
- podle potřeb dítěte
- i když dítě potřebuje 23 hodin denně
- kojí, dokud dítě nezačne povinnou školní docházku a nemá obědy v jídelně
- kojí všude, bez ohledu na pohoršení, které tím způsobuje
- učí ho doma, a tudíž kojí až do maturity
- používá látkové pleny
- z biobambusu
- praktikuje BKM¹⁷⁶
- i v noci
- i v šalině
- i v čekárně u pediatra před dvaceti maminečkami
- její dítě nikdy nemělo pemprsku
- vůůůbec NIKDY
- nosí dítě v šátku nebo v ergonomickém nosítku, v žádném případě ne ve visítku, která hlasitě odsuzuje (aspoň ve virtuálu)
- je si jista, že se to dítěti líbí (když se mu to nelíbí, respektujícím způsobem ho přesvědčí o opaku)
- dítě spí v její posteli
- ona spí v jeho posteli
- i když už je mu pět
- i když už jich má pět
- vlastně to nejsou postele, je to futon
- chová se respektujícím
- i k dítěti v období vzdoru

---

¹⁷⁶ bezplenková komunikační metoda (pozn. autorky)

- i ke tchýni
- i kdyby z toho měla mít infarkt
- i když má PMS
- používá kalich
- musí urychleně nějak vyřešit antikoncepci
- hned jak odstaví neplánované třetí
- čtvrtě
- pátě
- plete
- háčkuje
- šije
- i boty
- radši chodí všude bosa
- všechno tohle dělá, i když už ji to fakt se.e
- má vyhraněné názory na očkování
- má vyhraněné názory na všechno¹⁷⁷

7.4 Příloha 4: Bonus: Výpověď dotazované Zuzany

„Já nemám ráda ty extrémně ukřičený pani, co sjedou dítě za to, že dechá, to mi přijde úplně hrozný. Jako na mě asi taky koukaj divně, protože já nechám H. zase jíst písek. ... Jako ne že by to měl místo večere [...] tak jako když si hraje na pískovišti, nabere si lopatku a půlku z toho si dá do pusy, no tak co se dá dělat (smích).“

7.5 Příloha 5: Stanovisko ČPS k nošení dětí (v plném znění)

Česká pediatrická společnost

při ČLSJEP

předseda: Prof. MUDr. Jan Janda, CSc.

Pediatrická klinika FN Motol

V úvalu 84, 150 06 Praha 5

telef. +420 22443-2001, fax -2002, jan.janda@lfmotol.cuni.cz

vědecký sekretář: Doc. MUDr. Oldřich Pozler, CSc.

Dětská klinika FN Hradec Králové

Sokolská 581, 500 05 Hradec Králové

telef. 775685504, pozler@lfhk.cuni.cz

Stanovisko České pediatrické společnosti k nošení malých dětí v šátku či závěsu – tzv. „šátkování“ – pro a proti

Definice termínů:

Klokánkování – angl. kangaroo mother care (KMC) – standardizovaná metoda, využívající v péči o předčasně narozené děti a/nebo děti s nízkou porodní hmotností bezprostřední kontakt mezi novorozencem a matkou (event. otcem). Metoda byla v 80. letech 20. století zavedena do praxe v porodním centru nemocnice v Bogotě, v Kolumbii. Tento způsob (24hodinový „pobyť“ novorozence na matčině těle – skin to skin v prvních dnech po porodu) nahrazoval tehdy špatnou dostupnost inkubátorů. Metoda se rozšířila především v dalších rozvojových zemích (jižní Amerika,

¹⁷⁷ *Aktivní mateřství: Definice lesany.* [online]. Facebook, 2015.

Asie, Afrika), ale později pronikla i do zemí, kde problémem nebyl nedostatek moderní techniky (severní Evropa, USA, Kanada).

Nošení dětí v šátku (angl. baby sling nebo babywearing, německy Tragetuch, Babytragen) – šátkování – dnes se rychle šíří zájem o nošení dětí v šátku i u nás v ČR, existuje řada specializovaných prodejen šátků s „poradenstvím“, jak metodu používat. Početné jsou i odkazy na internetu, bohužel často převládá spíše marketingová aktivita.

Etolog a biolog **Bernard Hassenstein** z BRD (mimořádně čestný doktor Karlovy Univerzity v Praze, 1992) studoval chování a vztahy mláďat – matka během vývoje druhů. Prapůvodně byla savčí mláďata nidikolní (vázána na hnízdo, německy Nesthocker) – sem patří např. ptáci, štěňata a koťata – jsou zcela vázána na rodiče na jednom místě. Další typ je v němčině označován jako „Nestflüchter“ – mláďata jsou vyvinutější, schopna opustit po porodu brzy „hnízdo“ a sledovat zdroj obživy – matku (např. hříbě, tele). Jiným stadiem ve vývoji jsou další savci – opice, předchůdci primátů. Jejich mláďata jsou po porodu fixována na matku, drží se jí za srst, ale schopnost samostatného pohybu se objevuje až po určité době. Pro taková mláďata zavedl Hassenstein v roce 1970 v němčině pojem „**Tragling**“ (termín v angličtině „**clinging young**“). U nás později Šráček a Šráčková navrhli příslušný český pojem 2 „**nošenec**“. Novorozenec resp. kojeneček ale není schopen se matky držet, je to tedy „**pasivní nošenec**“.

Nošení dětí v šátku či „závěsu“ – angl. „Babywearing“ – je prastará metoda (nejen primitivní národy celého světa takto nosily, krmily a chránily své kojence i batolata). Dnes „nošení“ neslouží k náhradě inkubátoru, ale podporuje těsný vztah matka – dítě či dítě – otec. Je to i forma praktického transportu kojenců i malých dětí. Zájem o tuto metodu přinesla do euroatlantické kultury americká psychologka Jean Liedloff. Ve své knize Koncept kontinua (orig. The Continuum Concept – vydané v roce 1975) prezentovala poznatky z výchovy dětí v kmenech jihoamerických Indiánů. Podtitul knihy je „hledání ztraceného štěstí pro nás a naše děti.“ Největší pozornost vyvolaly techniky nošení kojenců a malých dětí v pružných látkách nebo v závěsu. Tato metoda, u níž bohužel chybí jasné standardy, je stále populárnější i u nás. Výbor České pediatričeské společnosti byl vyzván, aby k této metodě nošení kojenců a batolat zaujal stanovisko. Následující řádky shrnují možné pozitivní a negativní vlivy nošení dětí v šátku.

Nošení dětí v šátku, „šátkování“

Příznivé skutečnosti (vycházejí ze zkušeností psychologů i samotných rodičů)

- těsný kontakt dítěte s matkou/otcem – úzká psychická vazba
- snadný přístup k prsu a sání – lepší hmotnostní přírůstky (pozor ale na zvýšenou kazivost chrupu u dětí, které „neustále“ cumlají bradavku!)
- zvýšená sekrece oxytocinu matky při častém dráždění prsu jako prevence laktační psychózy a poporodní deprese matky
- nošené děti jsou od narození klidnější, méně pláčou – dochází k bezprostřednímu ukojení jejich potřeb (teplo, kontakt, výživa, péče a pozornost matky, event. otce)
- prevence kojeneckých kolik – tlak na břicho a poloha v šátku zlepšují peristaltiku
- dítě slyší matčin dech a tep, vnímá rytmické pohyby při chůzi – obdoba s obdobím před narozením
- časná „socializace“ dítěte – v semivertikální či vertikální (svislé) poloze má větší rozhled a více impulzů, nošené děti se stávají dříve „nezávislymi“, časně prokazují „samostatnost“ v dosahování potřeb (kojení apod.)
- časnější psychický vývoj (hojně smyslové vjemy, zkušenosti, rozvoj svalového tonu a rovnováhy, časné učení)
- prevence plagiocefalie (oploštělé záhlaví u dětí ležících na zádech)
- prevence rizika SIDS (spánek na břicho je znám jako rizikový faktor „syndromu náhlého úmrtí kojence“ – svá rizika SIDS má ale i „babywearing“ – viz dále)

Možnosti nepříznivého dopadu „šátkování“:

- předčasná vertikalizace – obavy z možné deformity páteře či nevyváženého vývoje svalového napětí (pozn.: neexistují však studie, které by toto prokazovaly – Evelin Kirkilionis z University ve Freiburgu nenašla u 200 dětí, které byly nošeny, žádné významné odchylky od běžné populace)
- pozice s těsnou addukcí kyčlí (přinožení) – riziko tendence k možnosti luxace (vykloubení) kyčlí. Dítě by v šátku mělo mít pokrčeny nohy tak, aby úhel mezi stehenní kostí a trupem byl nejméně 90%, lépe ještě více. A přitom by abdukce v kyčlích měla být taková, aby úhel mezi stehenními

kostmi byl skoro 90 stupňů. Pak je naopak tato poloha považována za příznivou pro správný vývoj kyčelních kloubů.

- rizika časných úrazů – pád rodiče s dítětem v šátku, náraz o nábytek, veřejně dveří, větší akční dosah dítěte (kamna, horká voda, výše položené předměty apod.)

- riziko asfyxie (zadušení dítěte) v nevhodném závěsu – předklon hlavičky, ucpání úst a nosu tělem matky nebo látkou závěsu

Omezení rizik:

- vertikální poloha až v půl roce věku – do té doby poloha šikmá

- vertikální závěs se širokou oporou hýždí a stehem

- „žabí“ poloha s abdukci kyčli (roznožení – poloha mezi prsy, na boku matky)

- střídání stran, na které je dítě nošeno

- dostatečný prostor, kde se rodič s dítětem v závěsu pohybuje (kuchyně atd.)

- pevná fixace dítěte v šátku, závěsu či sedačce (správná technika používání)

- typ závěsu, velikost a poloha dítěte musí umožnit dostatek prostoru k dýchání a volný přístup k dýchacím cestám (certifikované pomůcky)

- a hlavně“ „přiměřená“ doba nošení dětí v řádu „několika hodin denně“, určitě nelze doporučit nošení dítěte v šátku celý den!! Nošení dětí v šátku či závěsu tedy nemůže nahrazovat spontánní pohybovou aktivitu dítěte. Dítě reagující na okolí při smyslovém vjemu (především zrakovým) situaci prožívá a na tomto základě dosahuje svých potřeb především pohybovou aktivitou odpovídající vývojovému stupni dítěte. Funkce svalů (zajišťující držení, včetně při vzpřímené postavě), má také vliv na normální vývoj páteře, hrudníku, kyčelních kloubů. Tato aktivita by byla při příliš dlouhém „klokánkování“ významně omezena.

Souhrn:

Moderní společnost „znovuobjevila“ nošení kojenců a malých dětí („šátkování“, babywearing, Babytragen) jako ideální metodu úzkého kontaktu dítě – rodič. Za optimální považujeme především psychický aspekt této těsné vazby, u nedonošených dětí navíc i aspekt výživový, protiinfekční a termoregulační. Možné negativní dopady na vývoj skeletu – páteř, pánev, kyčle – sice nebyly přesvědčivě prokázány, nelze je však zcela bagatelizovat. Nesporná rizika (úrazy, zadušení) této metody však nutno brát v úvahu a správnými technikami nošení dětí je prakticky eliminovat. Z hlediska péče o dítě nejsou tedy proti nošení dětí v šátku zásadní námitky.

Je ale třeba zdůraznit, že nelze doporučovat praktikování této metody jako „celodenní nošení“, časový faktor hraje důležitou roli, určitě není vhodné nosit děti v šátku skoro celý den. Nošení dětí v šátku či závěsu tedy nemá sloužit k cílené podpoře psychomotorického vývoje, ale je to pouze jedna z forem praktického transportu kojenců i malých dětí, který podporuje těsný vztah matka – dítě či dítě – otec, ale v psychickém a pohybovém vývoji nemůže nahradit rozvoj spontánních pohybových funkcí.

Zvláště u starších kojenců nebo batolat s hmotností přes 10 kg je třeba myslet i na fyzickou zátěž rodičů, kteří by dítě v šátku nosili mnoho hodin denně.

za Českou pediatričskou společnost **MUDr. Luděk Ryba** a **prof. MUDr. Jan Janda, CSc.**, text přehlédli a korigovali

doc. PaedDr. Pavel Kolář, PhD., člen výboru Společnosti pro rehabilitační a fyzikální medicínu a **doc. MUDr. Tomáš Trč, CSc.**, předseda České společnosti pro ortopedii a traumatologii¹⁷⁸

¹⁷⁸ RYBA, L., JANDA, J., KOLÁŘ, P., TRČ, T. *Stanovisko České pediatričké společnosti k nošení malých dětí v šátku či závěsu – tzv. „šátkování“ – pro a proti.* [online]. Česká pediatričká společnost, 2015.

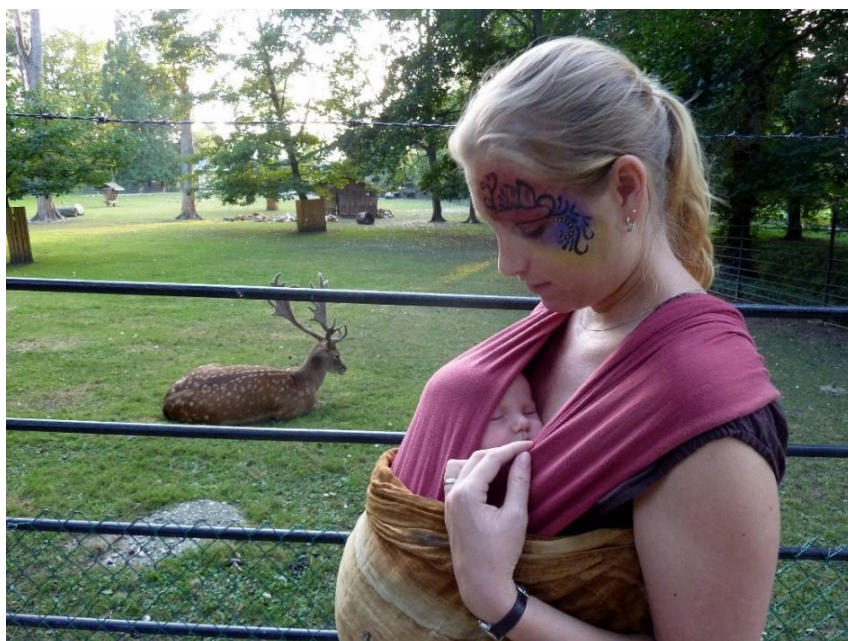
7.6 Příloha 6: Ukázky nošení dětí v šátku a nosítku

Obrázek 2 Nošení dítěte v šátku – jeden způsob

Zdroj: osobní archiv informátorky

Obrázek 3 Nošení dítěte v šátku – jiný způsob

Zdroj: osobní archiv informátorky

Obrázek 4 Nošení dítěte v nosítce – vpředu

Zdroj: osobní archiv informátorky

Obrázek 5 Nošení dítěte v nosítce – na zádech

Zdroj: osobní archiv informátorky

7.7 Příloha 7: Lesní mateřské školky v České republice

Vzdělávání v lesních mateřských školkách probíhá v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem MŠMT. Lesní mateřské školky a lesní kluby jsou definovány ve školském zákoně (zákon č. 561/2004 Sb. novelizovaný v roce 2016) a jejich konkrétní podoba je popsána ve vyhlášce MŠMT o Předškolním vzdělávání (280/2016 Sb.).¹⁷⁹ Školky nezapsané v Rejstříku škol a školských zařízení MŠMT fungují jako zapsané ústavy nebo spolky.¹⁸⁰ V současné době funguje přibližně 140 lesních mateřských školek a lesních klubů, které navštěvují přibližně 4500 dětí.^{181,182} Průměrné měsíční školné činí 4700 Kč, výše je však velmi různá napříč celou zemí (nejnižší ve Zlínském kraji 2250 Kč, nejvyšší v Praze 9990 Kč).¹⁸³

Obrázek 6 Rozložení lesních mateřských školek v České republice

Zdroj: Mapa lesních MŠ. [online]. Asociace lesních MŠ, 2017.

7.8 Příloha 8: Výpověď dotazované Beáty (komunitní vzdělávání)

„[...] myslím si, že jí tahle školka (montessori) dá víc než ta naše komunitní, tam to bylo hodně náročný. [...] Byla to poměrně velká skupina lidí, my jsme si tu školku vedli sami, fungovala na principu participace, že každé něco dělala, kdo měl dítě v té školce. Já jsem třeba průvodcovala dva dny v týdnu. Někdo vařil, někdo organizoval nějaký aktivity. Bylo to velký věkový rozpětí těch dětí. Když jsme tam začínali, tak půlka byla pod 3 roky a zároveň tam byly děti, kterým bylo 5,5. Takže začátky byly krušný, hlavně kvůli tomu, že tam byly děti, který nikdy nechodily do školky, nikdy nebyly v nějakým kolektivu bez rodičů a byly neřízený střely. Všichni jsou to rodiče, kteří mají uvolněnější výchovu, „alternativci“, takže ty děti byly byly hodně takový svý všechny a byl to prostě mazec ze začátku. Byla jsem z toho vyřízená úplně neskutečně. Když tam ty děti začaly vyhraňovat nějaký svý hranice mezi sebou, tak se prostě hrozně moc bily. Člověk pochopí, když je to vymezování prostoru jako 'tady jsem já a ty tady nebudeš' a strkání. Ale tam probíhaly takový jako násilnosti, třeba na J, jemu bylo tou dobou rok, a on někde seděl, oni přišly a shodily ho. Nebo přiběhlo dítě, chytlo ho za vlasy a strhlo ho na zem. A ještě to bylo jako kolektivní legrace. A já jsem to tam nedávalo, že tohle

¹⁷⁹ Co je lesní mateřská škola [online]. Asociace lesních MŠ, 2017.

¹⁸⁰ Mapa lesních MŠ. [online]. Asociace lesních MŠ, 2017.

¹⁸¹ Náš 2017 aneb malá rekapitulace. [online]. Asociace lesních MŠ, 2017.

¹⁸² V hnutí lesních školek je Česká republika průkopníkem, říká předsedkyně jejich asociace. [online]. Český rozhlas, 2017.

¹⁸³ Náš 2017 aneb malá rekapitulace. [online]. Asociace lesních MŠ, 2017.

nejde prostě. Ty se s nima domlouváš a oni se ti smějou do ksichtu. [...] Neřekla bych, že tam je nějaká chyba (ve výchově), byl to kolektiv dětí a podle mě to asi patří k tomuhle věku. Kdyby to dítě chodilo do jeslí nebo do školky, tak to dítě izolujou mimo ten kolektiv nebo dostane na prdel nebo přes ruku, a tady se to řešilo, domlouvalo, vysvětlovalo, pak se třeba i izolovalo to dítě, když ubližovalo ostatním. Vzala jsem ho za ruku 'a půjdeš se mnou' a to byl vlastně největší trest. Neřekla bych, že tam bylo něco špatně. Pak si to postupně sedalo. [...] Bylo vidět, že každý měsíc to bylo lepší, jen to chtělo hroznou trpělivost. Bylo to náročný skrz to, že člověk tam jde s nějakým vizem, že budeme něco dělat, jenže s nima nešlo nic dělat, jak tam byli děti i dospělí, tak ty děti u ničeho nevydržely jako jo, takže nějaká představa, že budeme něco tvořit, to nešlo. Fakt se nám to dařilo úplně výjimečně zpočátku. Člověk měl nějakou představu a ta se úplně roztrhla. Pro mě osobně to byl velký náraz, mě vůbec nenapadlo, že by to mohlo být úplně na druhou stranu. Pak se dělaly s těma dětma výlety, byly jsme venku, zjistili jsme, že to nejlíp funguje. Byli jsme vždycky dopoledne venku, šli jsme do školky až na oběd, snažili jsme se být celý dny venku. [...] Já jsem měla vizi, že by to chtělo mít nějaký témata a nechat děti, aby se zajímaly a dávat jim podněty, jo. Jako 'nechte je, ať si nacházejí sami všechno'. Ale během toho roku se zjistilo, že to chce podněty, že to chce cíleně s nima něco dělat. Tady je vlastně hrozně moc lidí, dohromady asi 15 rodin, takže asi 20 dětí, s tím, že nechoděj každý den všichni, protože to se prostě nedá. Ale prostě jako dohodnout se na něčem, aby to fungovalo, je to strašně moc lidí. Jak se tam taky střídají, nejsou přesně hranice vymezený, takže je to náročný pro všechny. Je to supr zkušenost, ale už jsem to přerušila. "

7.9 Příloha 9: Pozitivní vliv nošení barefoot obuvi na stav chodidel

Obrázek 7 Vliv dlouhodobého chození naboso či v barefoot botách 1.

Následující dva obrázky znázorňují vliv dlouhodobého chození naboso či v kvalitních barefoot botách na nápravu nohou zdeformovaných chozením v nevhodné obuvi.

Zdroj: CAMPITELLI, N. TWO YEAR LONG CASE STUDY DEMONSTRATING AN INCREASE IN ARCH HEIGHT FROM RUNNING IN MINIMALIST SHOES. [online]. DR. NICK'S RUNNING BLOG, 2014

Obrázek 8 Vliv dlouhodobého chození naboso či v barefoot botách 2.

Zdroj: CAMPITELLI, N. *TWO YEAR LONG CASE STUDY DEMONSTRATING AN INCREASE IN ARCH HEIGHT FROM RUNNING IN MINIMALIST SHOES*. [online]. DR. NICK'S RUNNING BLOG, 2014

7.10 Příloha 10: Informace o povinném očkování

1. část – Nepozměněné úryvky z Vyhlášky 537/2006 Sb. o očkování proti infekčním nemocem – povinné očkování
2. část – Sankce za nedodržení schémat a termínů povinného očkování
3. část – Dítě přijímané do mateřské školy

Úryvky z Vyhlášky 537/2006 Sb. o očkování proti infekčním nemocem – povinné očkování

Vyhláškou 355/2017 Sb. se mění Vyhláška 537/2006 Sb. Vyhláška se změnami nabyla účinnosti 1. 1. 2018. Pro účel této práce zjednodušeno – např. nezahrnutý výjimky pro předčasně narozené děti, povinné přeočkování zletilých osob, atd., jinak v plném znění.

Vyhláška 537/2006 Sb. o očkování proti infekčním nemocem ukládá zákonným zástupcům povinnost nechat očkovat děti pravidelným očkováním proti **tuberkulóze¹⁸⁴, proti záškrtu, tetanu, dávivému kašli, invazivnímu onemocnění vyvolanému původcem Haemophilus influenzae b, přenosné dětské obrně a virové hepatitidě B, proti spalničkám, zarděnkám a příušnicím.**

§ 4 Pravidelné očkování proti záškrtu, tetanu, dávivému kašli, invazivnímu onemocnění vyvolanému původcem Haemophilus influenzae b, přenosné dětské obrně a virové hepatitidě B:

(1) Základní očkování se provede v době **od započatého devátého týdne** po narození dítěte dvěma dávkami hexavalentní očkovač látky proti záškrtu, tetanu, pertusi s acelulární složkou, invazivnímu onemocnění vyvolanému původcem Haemophilus influenzae b, virové hepatitidě B a inaktivovanou

¹⁸⁴ Proti tuberkulóze se očkují pouze novorozenci a kojenci mezi 3. až 6. týdnem života, u kterých je v rodině riziko nákazy.

očkovací látkou proti přenosné dětské obrně (dále jen „hexavalentní očkovací látka“) v průběhu prvního roku života dítěte, podanými v intervalu dvou měsíců mezi dávkami, a třetí dávkou podanou mezi jedenáctým a třináctým měsícem věku dítěte.¹⁸⁵ [...]

(2) Přeočkování proti záškrtu, tetanu a dávivému kašli se provede očkovací látkou proti těmto infekcím s acelulární pertusovou složkou v době od dovršení pátého do dovršení šestého roku věku dítěte.

(3) Přeočkování proti záškrtu, tetanu a dávivému kašli s acelulární pertusovou složkou spolu s aplikací čtvrté dávky inaktivované očkovací látky proti přenosné dětské obrně se provede od dovršení desátého do dovršení jedenáctého roku věku dítěte.

§ 5 Pravidelné očkování proti spalničkám, zarděnkám a příušnicím:

(1) Základní očkování se provede živou očkovací látkou, a to nejdříve první den třináctého měsíce po narození dítěte, nejpozději však do osmnáctého měsíce věku dítěte.

(2) Podání druhé dávky očkovací látky proti spalničkám, zarděnkám a příušnicím se provede od dovršení pátého roku věku dítěte do dovršení šestého roku věku dítěte.¹⁸⁶

Důležitý bod:

§11b Provedení pravidelného očkování v pozdějším věku dítěte – Není-li možné z důvodu zdravotního stavu dítěte, který vylučuje možnost podání očkovací látky, provést pravidelné očkování v termínech podle § 3 až 5, provede se takové očkování i v pozdějším věku dítěte, a to v souladu se souhrnem údajů k jednotlivým očkovacím látkám. Obdobně se postupuje i v případě dětí cizinců pobývajících na území České republiky nebo dětí, jejichž očkování bylo zahájeno v zahraničí.¹⁸⁷

Sankce za nedodržení schémat a termínů povinného očkování

„Vyhláška, která udává schémata a termíny povinného očkování, je podzákonná norma. Není-li dítě naočkováno podle vyhlášky, rodiče se dopouštějí pouze přestupku. Ten skončí ve chvíli, kdy je dítě doočkováno nebo se přestupek promlčí - 1 rok od jeho spáchání, v případě očkování tedy 12 měsíců od uplynutí nejzazší lhůty toho konkrétního očkování dané vyhláškou.

Možnost zahájení přestupkového řízení a udělení pokuty je možné, ale nepravděpodobné (od r. 2011 nebyla udělena žádná pokuta). Odklady se v přestupkových řízeních nikdy neřešily.

Zásadní informací pro rodiče je, že pokud zvolí jiné časové rozložení, jiné vakcíny než uvedené ve vyhlášce, nehrozí jim žádné zásadní přímé sankce. Individuální přístup sice není státem podporován, ale rodiče se jím nedopouštějí trestného činu.“¹⁸⁸

„Nesplnění očkovací povinnosti (pokud se nejedná o stanovenou výjimku ze zdravotních důvodů) je podle zákona o přestupcích řešeno jako přestupek na úseku zdravotnictví. V roce 2010 však Nejvyšší správní soud dovodil, že očkování není upraveno dostatečně konkrétně zákonem, ale ve skutečnosti je nařizuje pouhá vyhláška. To je podle soudu protiústavní a není tedy možné někoho za nesplnění očkování pokutovat. Zatím není jasné, zda toto soudní rozhodnutí nebude do budoucna přehodnoceno.

Přestupkové řízení do tohoto rozsudku probíhalo před hygienickou stanicí, což je orgán ochrany veřejného zdraví, a v rámci něj bylo možné uložit rodičům pokutu až do výše 10.000 Kč, nebo do výše 4.000 Kč ve zkráceném příkazním řízení. Jako sankci bylo sice možné ukládat i napomenutí, hygienické stanice se však převážně omezovaly jen na ukládání pokut, a to každému rodiči zvlášť. Při určování druhu a velikosti sankce se ze zákona přihlíží k závažnosti přestupku,

¹⁸⁵ V předchozí verzi Vyhlášky byla nastavena horní hranice na 18. měsíců. Pokud rodiče chtějí posunout termín očkování, podepíší pediatrovi negativní revers o odkladu (*Jak očkovat podle nové vyhlášky?* [online]. ROZALIO, z. s., 2017.).

¹⁸⁶ Ve Vyhlášce 537/2000 Sb. účinné do 31. 12. 2017 nebyla horní hranice nastavena (tamtéž).

¹⁸⁷ *Vyhláška o očkování proti infekčním nemocem.* [online] In: Sbirka zákonů. Praha: Ministerstvo zdravotnictví, 2017, ročník 2006, číslo číslo 537.

¹⁸⁸ *Sankce za neočkování.* [online]. Férová nemocnice, 2011.

zejména ke způsobu, okolnostem a následkům jeho spáchání, dále pak k míře zavinění, k osobě pachatele a jeho pohnutkám.

*Nepřímou sankcí je to, že dítě, které nemá splněna všechna očkování z důvodu přání rodičů, nemůže být přijato k předškolnímu vzdělávání, ani se účastnit na základní škole zotavovacích akcí, jako je lyžařský výcvik, škola v přírodě apod.*¹⁸⁹

Dítě přijímané do předškolního zařízení

*„Podle zákona č. 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví [...] Dítě [...] musí být do doby přijetí resp. nástupu do předškolního zařízení očkováno hexavalentní vakcínou, resp. proti 6 nemocem obsažených v hexavakcíně, ve schématu 2+1 a jednou dávkou MMR vakcíny přičemž na době naočkování absolutně nezáleží.*¹⁹⁰

7.11 Příloha 11: Stanovisko ČPS k očkování (v plném znění)

Česká pediatriká společnost při ČLSJEP

předseda: Prof. MUDr. Jan Janda, CSc.

Pediatriká klinika FN Motol

V úvalu 84, 150 06 Praha 5

telef. +420 22443-2001, fax -2002, jan.janda@lfmotol.cuni.cz

vědecký sekretář: Doc. MUDr. Oldřich Pozler, CSc.

Dětská klinika FN Hradec Králové

Sokolská 581, 500 05 Hradec Králové

telef. 775685504, pozler@lfhk.cuni.cz

Očkování dětí povinné nebo dobrovolné?

V poslední době se u nás opět objevila **zvýšená aktivita občanských iniciativ, které zpochybňují a odmítají povinné očkování proti infekčním nemocem**. V únoru 2011 proběhly v našem tisku a dalších masmediích zprávy o rozhodnutí Ústavního soudu ČR. Ten částečně vyhověl stížnostem jedné rodiny, že odmítnutí povinnosti očkovat své děti nemá být sankcionováno pokutou. Zásadní ale byl postoj soudu v tom smyslu, že nezpochybnil obecnou povinnost očkování u dětí dle aktuálního očkovacího kalendáře. **Závěr soudu tedy lze vyložit tak, že trvá i nadále povinnost rodičů nechat své děti očkovat dle platného očkovacího kalendáře, ale že v případě odmítnutí nemá být rodina trestána.**

Pediatři vědí, že aktivity antivakcionistů jsou již velmi starého data, spory mezi zastánci a odmítači očkování se táhnou již od zavedení Jennerovy vakcíny proti pravým neštovicím koncem 18. století! Antivakcionisté argumentují svobodným rozhodnutím rodiny, zda očkovat své dítě, zdůrazňují pouze vedlejší účinky vakcinace, poukazují na malou efektivitu očkování, argumentují tím, že většina chorob, proti kterým se očkuje, je v populaci na ústupu, a očkování představuje větší riziko než samotná nemoc. Opakovaně u nás poukazují na to, že ve většině vyspělých zemí na Západě skutečně není očkování povinné, což je pravdou. **Odmítají ale akceptovat, co bylo výsledkem podobných aktivit v těchto vyspělých zemích, které vedly k větším či menším epidemiím infekčních nemocí – včetně nutných hospitalizací, závažných komplikací, trvalých zdravotních následků nebo dokonce fatálním koncům. WHO udává ve svých statistikách, že ročně zemře v rozvojových zemích okolo 4 milionů dětí na infekční choroby** (přibližná data podílu jednotlivých chorob s fatálním průběhem:

¹⁸⁹ Sankce za neočkování. [online]. Férová nemocnice, 2011.

¹⁹⁰ Tamtéž.

tetanus 5%, pertuse 7%, hemofilové infekce 10%, spalničky 13%, rotaviry 10%, pneumokoková invazivní onemocnění 17%, HIV 9%, malárie cca 30%). Je patrné, že mimo malárii a HIV lze předcházet očkováním účinně všem ostatním chorobám. Statistiky z rozvojových zemích ukazují, že očkování zachránilo již životy milionům dětí do 5 let věku, odhadem ročně skoro 6 milionů dětí této věkové skupiny.

Některé z hlavních argumentů proti očkování:

Současný nízký výskyt dětských infekčních nemocí – vysvětlení je jednoduché, důvodem je právě vysoká proočkovanost. Nejlepším argumentem pro očkování proti běžným dětským infekcím byly a jsou „úspěšné“ kampaně antivakcionistů ve vyspělých západních zemích, na jejichž podkladě se omezila vakcinace – např. proti pertusi (černý kašel) a spalničkám. **To vedlo v minulých desetiletích k opakovaným epidemiím s řadou závažných komplikací, trvalých následků a bohužel i fatálních průběhů.** Při poklesu proočkovanosti proti spalničkám se větší či menší epidemie objevují i v poslední době. Např. v únoru 2006 začala v Německu epidemie spalniček, největší od roku 2001 (tehdy zavedeno povinné hlášení nemoci). Ve spolkové zemi Nordrhein-Westfalen s více než 15 miliony obyvatel bylo hlášeno asi 1400 případů a více než 160 hospitalizovaných. Mezi nimi byly případy postižení centrálního nervového systému včetně trvalých následků, mezi nemocnými bylo nejvíce školáků. Důvodem těchto epidemií je vždy nízká proočkovanost populace dovolující šíření infekce. V USA se podařilo vysokou proočkovaností spalničky téměř eradikovat, americké úřady varují opakovaně své občany při cestách do Evropy. Tu považují v USA za největšího „exportéra“ spalniček. Menší či větší epidemie probíhají při poklesu proočkovanosti např. i v Itálii, Švédsku, Řecku a Ukrajině. V USA se místní epidemie vysvětlují zavlečením turisty vracejícími se z Evropy a místní úřady připravují opatření proti importu spalniček ze zahraničí tím, že od osob, přijíždějících z oblastí s endemickým výskytem spalniček budou požadovat o očkování proti této nemoci. Dalším smutným příkladem poklesu proočkovanosti byla **epidemie difterie (záškrtu)** v bývalých státech SSSR, zvláště na Ukrajině. V SSSR bylo očkování v rámci primární péče vnímáno jako součást politické doktríny starého režimu. Po roce 1989 se ale i tam probudila aktivita kritiků, jejichž terčem stala trivakcína difterie-tetanus-pertusse. Diskreditující kampaně vedli bohužel lékaři, rozhlášeující, že vakcína vyvolává leukémii. Výsledek vedl k prudkému poklesu proočkovanosti pod 30% populace a výsledek se dostavil – **v Rusku vznikla pravděpodobně největší epidemie záškrtu v poválečném světě,** a výskyt záškrtu dosáhl prakticky úrovně rozvojových zemí, tisíce nemocných zemřelo! Onemocnění bylo zavlečeno i do ČR zahraničními dělníky, nerozšířilo se ale pro vysokou proočkovanost naší populace. V ČR se v poslední době vyskytují častěji případy černého kašle, proto se doporučuje přeočkování školních dětí a dorostu. Jedním z důvodů zvýšené nemocnosti je postupný pokles ochranných protilátek, proto se doporučuje další dávka očkovací látky – tzv. booster u školních dětí.

Mezi další argumenty patří tvrzení, že u dětských infekcí jde o neškodná onemocnění, která mají děti prodělat bez očkování. To ovšem není pravda, např. přirozeně probíhající spalničky a černý kašel jsou v rámci epidemií provázeny často závažnými komplikacemi s častými trvalými následky, záškrť snad ani odpůrci očkování nepovažují za neškodnou nemoc. **Je neuvěřitelné, že odpůrci očkování neberou na vědomí, jak dětské infekce probíhají v rozvojových zemích se statisíci úmrtí a trvalých následků u přeživších.**

Antivakcionisti trvale zdůrazňují vedlejší účinky očkování. Není pochyb, že očkování může být provázeno vedlejšími účinky, které mohou být i závažné. Ovšem pokusy spojovat očkování s vyšším výskytem některých chorob, např. alergie, střevních zánětů nebo autismu se na podkladě studií v rámci „evidence based medicine“ neprokázaly. Příkladem byla např. **kampaň proti očkování vakcínou MMR (spalničky, parotitida, zarděnky).** Argumentem byl **vznik autismu** po této vakcíně. Prokázalo se, že původní publikace Dr. Andrew Wakefielda v prestižních časopisech (např. Lancet) vznikly na podkladě zfalšovaných záznamů konkrétních pacientů a autor dokonce přijímal velké finanční částky ze strany antivakcionistů. Redakce časopisů se pak svým čtenářům musely omlouvat. Trvalým evergreenem jsou **námítky proti konzervačním látkám ve vakcínách** (např. thiomersal – ale ten se dnes ve vakcínách už nevyskytuje). Také argumenty proti formaldehydu nejsou logické, formaldehyd jako substance se běžně vyskytuje v tělesných tekutinách a v nízkých koncentracích je neškodný, totéž platí i pro aceton, který ale t.č. ve vakcínách není obsažen. Dalším používaným argumentem je **vznik alergie po očkování,** ale provedené studie ukázaly opak –

očkované děti jsou v prvních letech života lépe chráněny vůči atopii. Dalším argumentem je **fakt, že stále stoupá počet vakcín** – proti tomu lze konstatovat, že díky očkování se podařilo eradikovat nebo prakticky **eradikovat (vymýt) řadu chorob** (pravé neštovice, blízko k tomu je u spalniček a poliomyelitidy. V ČR bylo u dětí také **zrušeno celoplošné očkování proti TBC**, důvodem byl nízký výskyt nemoci, malá účinnost vakcíny a značný počet vedlejších účinků, někdy velmi závažných. Rozhodně nebyl důvodem fakt, že se ušetří na očkovací látce! Podrobné důvody, proč celoplošné očkování bylo prakticky ve všech vyspělých zemích v Evropě zrušeno a nahrazeno očkováním výběrovým (pouze u jedince, kde riziko vzniku TBC je dáno epidemiologickou situací v okolí dítěte) jsou uvedeny na webové stránce České pediatrické společnosti: www.pediatrics.cz – oddíl Stanoviska v hlavním menu).

Argumenty pro vakcinaci: vyvarovat se onemocnění infekcí s vysokým rizikem závažných komplikací event. fatálního konce. **Pokud je očkována většina populace, šíření infekce je znesnadněno** (tzv. herd effect – kolektivní imunita). Děti se očkují ve zdraví, takže jsou schopny vytvářet si obranné protilátky. Dnešní **moderní vakcíny mají minimum vedlejších účinků**, včetně alergických projevů. Pro státy je **vakcinace finančně výhodná**, studie cost/benefit jednoznačně svědčí pro celoplošné očkování proti vybraným infekcím, náklady vakcinace jsou významně nižší než řešení závažných epidemií. Skutečností zůstává, že ani po řádném očkování není možno počítat ve 100% s ochranou jedince proti dané infekci. Typickým příkladem je např. vakcína proti pertussi, efekt se pohybuje okolo 95%, tedy 5% očkovaných není chráněno. Pokud je pak proočkovanost vyšší než 95%, logicky onemocní více očkovaných než neočkovaných – jeden z opakovaně používaných argumentů antivakcionistů! **Argumenty o svobodném rozhodnutí rodičů neočkovat své dítě je pak třeba konfrontovat se situací, kdy např. dítě řádně očkované patřící do skupiny oněch 5% se nakazí komplikovanou pertussí od dítěte, jehož rodiče odmítli očkování, včetně možných komplikací s trvalými následky. Tady je možno situaci formulovat tak, že svoboda individua končí tam, kde začíná ohrožovat druhé**, očkované dítě může být poškozeno vinou antivakcionistů. Oblíbenou námitkou antivakcionistů je fakt, **proč se děti již v kojeneckém věku očkují proti hepatitidě typu B**, když riziko přenosu krevní cestou je minimální. Zde je třeba poukázat ovšem na to, že pokud se dítě nakazí ať už jakýmkoliv způsobem (např. zranění od použité injekční jehly narkomanů někde na veřejném prostranství, kde si malé děti hrají), pak onemocnění probíhá jinak než po naze v dospělosti, je daleko agresivnější a riziko trvalých následků je při infekci v dětském věku významně vyšší.

Jak tedy pediatri mají/mohou dnes postupovat po vynesení rozsudku Nejvyššího soudu? Prvním předpokladem je dobrý kontakt s rodiči, jejichž děti jsou u pediatra registrovány. Očkovat by se měly pouze děti zdravé a v úvahu by se měly brát neobvyklé reakce při první dávce vakcíny. Očkující lékař zná nejlépe rodinnou i osobní anamnézu dítěte s potencionálními riziky zvažujícími riziko vakcinace (např. u dětí s neurologickým onemocněním). Tak např. při výskytu těžší reakce po první dávce hexavakcíny lze při další dávce podat jen čtyřsložkovou očkovací látku a separátně „doočkovat“ později ony 2 vynechané složky. V případě pochyb mohou pediatri kontaktovat kolegy z pracovišť, která se problematikou očkování zabývají v plném rozsahu a mají velké zkušenosti (např. specializované ambulance pro očkování dětí při FN Motol nebo DFN Brno). **Pediatr musí být schopen odpovědět na dotazy rodičů a mít připraveny argumenty, které vysvětlí námitky antivakcionistů.** Takovým rodičům je možno dodat materiály popisující vznik epidemií při poklesu proočkovanosti, upozornit že **existují nejen webové stránky odpůrců očkování ale i stránky zastánců očkování, kde se srozumitelným způsobem vysvětluje efekt vakcinace.** Smutnou realitou zůstává ovšem fakt, že někteří antivakcionisti jsou příznivci léčitelství, alternativní medicíny, homeopatie, makrobiotických i jiných diet, veganství atd. A tito nejsou často přístupni žádným logickým argumentům, proč by se dětská populace měla očkovat. U našich západních sousedů se u odmítačů očkování otevřeně mluví o **porušení práva dítěte.** Odkazuje se na konvenci o právech dítěte OSN, článek 24 – ratifikováno v roce 1992, kde se praví, že každé dítě má právo „nejvyšší stupeň dosažitelného zdraví“. **Aktivita antivakcionistů vedoucí k poklesu proočkovanosti vedou nepochybně k závažnému poškození zdraví řady dětí, které se tomu nemohou samy bránit.** I u nás některá nakladatelství vydávají příručky nabádající rodiče odmítat očkování, agentury organizují přednášky zahraničních lektorů. Nedávno prezentoval v Praze své názory na očkování bývalý zaměstnanec zahraničních farmaceutických firem John Virapen. Jeho

přednášku byla organizovaná ve spolupráci s nakladatelstvím Slovart, které vydalo jeho brožuru "Nežádoucí účinek: Smrt", která stojí „pouhých“ 356 Kč! Většina jeho tvrzení v rámci přednášky byly naprosté nesmysly, přesto sklídl velký obdiv asi 300 posluchačů, kteří si jeho brožuru kupovali, byznys se prostě uplatňuje i v této oblasti.

To, co je třeba u nás dořešit, je **odpovědnost za event. závažné následky očkování** tam, kde vztah poškození a vakcinace byl jednoznačně prokázán. Pokud očkující lékař dodržel všechna doporučení a výkon byl proveden lege artis, nemůže být obviňován ze strany rodičů poškozeného dítěte, **odpovědnost musí převzít stát**, který žádá od rodin povinnost očkování. Příkladů, jak by bylo možno postupovat je celá řada. V USA např. již léta funguje tzv. **Vaccine Adverse Event Reporting System (VAERS)**, který je podporován organizací Center for Disease Control and Prevention (CDC) and the Food and Drug Administration (FDA). Systém shromažďuje, zabezpečuje a analyzuje informace o možných vedlejších reakcích po očkování. Povinností VAERS je i informovat o bezpečnosti/možných vedlejších účincích vakcín rodiny dětí, lékaře, výrobce vakcín a státní orgány. Mimo VAERS jako informační instituce existuje v USA i instituce **National Vaccine Injury Compensation Program**. Ta standardně řeší soudní cestou odškodnění v případech, kde se prokáže skutečně kauzální vztah mezi vakcinací a poškozením zdraví jedince.

Závěr: je třeba si uvědomit, že v demokratických státech není možno jednoduše protesty antivakcionistů umlčet a sankcionovat. Jedinou cestou je trpělivě vysvětlovat a uvádět na pravou míru mýty o škodlivosti očkování. **Na druhé straně ale není možno primárně odmítat možnost, že očkování může být spojeno s nepříznivými vedlejšími účinky.** Ovšem je třeba zdůrazňovat, že **riziko vedlejších účinků očkování je ve srovnání s rizikem vzniku epidemií při nízké proočkovanosti zcela minimální.** Praktičtí pediatři by neměli při prvním setkání s rodiči odmítajících očkování vytvořit konfrontační vzorec jednání, snažit se je přesvědčit klidným způsobem, bez zbytečných emocí. Dát k dispozici materiály ukazující, kam vede masové odmítání očkování, upozornit na webové stránky pojednávající o efektech očkování u nás i v zahraničí. **Zkušenost praví, že řada „odmítačů“ si časem uvědomí, že očkování je pro jejich dítě přece jen výhodné a dá se nakonec přesvědčit. Žádá to samozřejmě od pediatrů více času a seznámení se s argumenty antivakcionistů, aby tyto mohli uvést na pravou míru.**

Úkolem státu je v oblasti ochrany zdraví populace tuto prakticky provádět. V některých zemích to legislativa řeší tak, že děti mohou být přijaty do kolektivního zařízení pouze tehdy, pokud absolvovaly základní doporučené očkování, tato možnost se nabízí samozřejmě i u nás.

Zvláštní kapitolou jsou očkování požadovaná při cestách do zahraničí, zda je možno kontaktovat centra cestovní medicíny, ale informován by měl být i pediatr, u kterého je dítě registrováno.

Odborníci, ale i laici, si mohou přečíst původní článek o kampaních antivakcionistů s řadou příkladů a detailů, co tyto kampaně způsobily (viz webová stránka České pediatrické společnosti www.pediatrics.cz v oddílu Novinky).

za výbor České pediatrické společnosti prof. MUDr. Jan Janda, CSc., předseda¹⁹¹

7.12 Příloha 12: Výpovědi dotazovaných (očkování)

Výpověď dotazované Olgy (psychoterapeutka, 35 let):

„Já vim, že děti můžou bejt jeden z milionu, prásknu, případů, kdy bude mít strašně komplikovanej průběh zarděnek a bude z toho mít prostě trvalý následky, a budu si to nadosmrti vyčítat samozřejmě, ale stejně tak bych si o to hůř vyčítala, kdyby moje dítě bylo jedno z milionu, který bude mít následky očkování. [...] Protože zarděnky někde chytí, ale nějak vnímám, že to je nějakým způsobem osud, že prostě takhle, že jo, žijem, s téma rizikama. Ale kdybych vzala svoje dítě, odvedla ho k doktorovi, tam do něj s mym rozhodnutim, s mym podpisem, do něj něco nechala píchnout, a ono na to prostě nějakým způsobem zareagovalo to tělo tak, že by prostě právě tak, že by bylo třeba postižený, to bych si nemohla nikdy prostě odpustit, to je pro mě úplně jinej level.

Mají Hexa vakcínu. P. řekl, že nechce aby to pak bylo, aby nás popotahovali a tahali po soudech a byl by to vlastně strašnej problém, takže jsme očkovali v nejpozdější možný době, to

¹⁹¹ JANDA, J. Očkování dětí povinné nebo dobrovolné? [online]. Česká pediatrická společnost, 2017.

znamena místo 3. měsíce v nějakým 10., a dávala jsem homeopatika a já nevím, co všechno. U M. to proběhlo úplně v pohodě, a L. na to měla takovou nejdřív reakci, že byla plačtivá, byla úplně jiná, úplně jiný dítě tejdén, že jsem si říkala, že jestli to takhle zůstane, že se zcvoknu, zblázním. A u tý druhý měla hroznej otok a horkou ruku, bolestivý červený asi tejdén taky. Díky tomu nemusím moc vysvětlovat, že nedám tu MMR, kde není deadline danej. A vlastně jediný co, dítě nemůže bez MMR chodit do státní školky, dokud mu není 5, v 5 už tam může, a nemůže jezdit, když bude ve škole, na lyžáky a na školy v přírodě, s těma dětma, se kterejma jinak chodí do školy. To je strašně vtipný, [...] ta důvěra v ten systém je přesně tadytéma věcma podkopávaná, protože to prostě nedává smysl. Nemůžeš mezi stejnej kolektiv, dokud ti není 5, ale v 5 už zase jinej zákon je nad to, tak v 5 už tam všichni jsou. A se spolužákama můžeš chodit každej den do školy, ale nemůžeš s nima jet na lyžák, protože prostě zákon.

Když bylo pro nás to téma aktuální, přečetla jsem si asi deset různých knížek jak pro, tak proti očkování a viděla jsem tam velký rozdíl v tom, jak se psalo o zarděnkách, spalničkách a příušnicích v době, kdy se ještě neočkovalo. Označovali je za běžné dětské nemoci a tak. Po zavedení očkování se pozornost zaměřila hlavně na to, jaká rizika tyhle nemoci mají a i když to je v ojedinělých případech, dostalo se to do popředí. U hexavakcíny jsem si postupně prošla, kterých těch nemocí se reálně bojíme. Vyšel jen tetanus, protože máme osla a další zvířata a navíc jsou následky toho onemocněné fatální. Hib nebo jak to přesně bylo už nevím, je nejnebezpečnější hlavně u úplně malých dětí, které vlastně ještě ani nebyly očkované, obzvlášť ty s odkladem, záškrť se u nás nevyskytuje asi od roku 1970, obrna se tu už taky dlouhodobě nevyskytuje, černý kašel sice může být aktuální, ale nějak v tom věřím v silnou imunitu holek a i to, že je dost možností, jak ho léčit. No a o žloutence béčku asi nemá ani smysl mluvit. Tím nechci říct, že to nejsou nebezpečný nemoci a že se tu nemůžou už znovu objevit. Mluvíme o našem strachu z nich, který je menší, než strach z očkování. Přesto nakonec holky s odkladem tohle základní očkování mají. Ale MMR je očkování proti nemocem, který opravdu za primárně nebezpečný nepovažujeme. Věříme, že pokud se s nima setkají, zvládnou to. Když se budou holky chtít chránit proti zarděnkám kvůli těhotenství, což je mimochodem hlavní argument, proč děti očkovat bizardně v 18ti měsících, tak se můžou nechat naočkovat, až to bude aktuální. S tím, jak pozdě mají dnes ženy děti, se stejně neví, jestli je vlastně tohle očkování ještě v těhotenství chrání.

Já jsem třeba neměla neštovice. Holky zatím taky ne a s tím, že chceme další dítě, jsem se musela nějak rozhodnout, jak minimalizovat riziko, že je chytanu, až budu těhotná. Nechala jsem si zjistit protilátky, jestli jsem je opravdu neprodělala, potvrdilo se, že nemám protilátky vůbec. Bud' jsem mohla holky nechat nakazit a projít tím doma, dokud není těhotenství aktuální, nebo se dát očkovat. Na to, abych holky vědomě nakazila kvůli svému rozhodnutí nemocí, jsem neměla odvahu. Kdyby se cokoli zvrtilo, neodpustila bych si to. Tak jsem se nechala naočkovat, někdy ve 34 letech. Takže jak to budou chtít dělat holky se zarděnkama, bude na nich, až si to budou moct rozhodovat samy.

Chápu ale, proč je tohle téma tak vyhocený. Je to asi jedno z nejvíc konfliktních, když se mluví o alternativních matkách, je tam hodně emocí, lidi si to berou osobně, že se jich neočkování lesan týká, protože se pak nemoci můžou vrátit, můžou se nakazit děti, které se nechat očkovat nemůžou a tak. Tohle prostě ale nemá optimální řešení. Žijeme ve světě rizik. Nevím, jestli si lidi uvědomují, jakýmu riziku vystavují svoje děti pokaždé, když je poutaj do auta. Já jo. A taky si uvědomuju, že to musí být těžký mít dítě, který nemůžu nechat očkovat třeba kvůli poruše imunity, i když bych chtěla. Tyhle matky pak logicky vnímají úkorně lidi, co očkovat můžou, ale odmítnou to. Je to ale věc víry a svědomí. Neexistujou žádný srovnávací výzkumy o očkování a neočkování. Ani to nejde. Nejsou žádný záruky, že nebudou mít děti po očkování následky. To, že Wakefield zmanipuloval studii o očkování a autismu je oblíbenej argument zastánců očkování. Ale to, že byla zmanipulovaná neznamená, že je očkování bezpečný a že mi zaručí, že nebude mít negativní vliv na vývoj imunity mých dětí. A když v něčem nikdo neví, jak to vlastně je, můžu se řídit právě jen svědomím a zodpovědná jsem v první řadě jako matka svých dětí. Jasně že to není dobrý řešení, ale to neexistuje. Sice to můžou matky oslabených dětí vnímat jako asociální, ale jak by ony řešily situaci, kdy moje dítě kvůli očkování, který bych podstupovala proti svému přesvědčení jen z nějaký solidarity, zůstalo postižený? To riziko tu je a já ho nechci podstupovat.

Kolem mě je několik rodičů dětí, co měly opravdu vážný následky po očkování, některý se po roce s Vojtovou metodou srovnaly, regresy se dohnaly, ale taky znám děti, co mají následky napořád. A to nejsou případy, o kterých jsem slyšela, že jedna paní povídala, ani to není nějaká menšina sdružená v sociální skupině. Jsou to děti lidí, co jsem s nima chodila do školy, nebo co bydlí v našem městě. Kdyby nastala situace, že by prokazatelně hrozilo, že se některé nemoci, třeba záškrť kvůli malé proočkovanosti vrací, znovu bych o tom přemýšlela a četla a tak. Krom toho už teď mraky informací zapomínám a nějak jedu na rozhodnutí z doby, kdy jsem byla informovaná líp. Ale právě my jsme v nějakým tom kompromisu. Hexu máme a MMR prostě nejsme ochotný kvůli solidaritě riskovat, jak už jsem říkala.“

Výpověď dotazované Simony (humanitární organizace, 37 let):

„Je to pro mě těžký, když ten stát mě do toho nutí, ale bez toho, aby za to vzal jakoukoli zodpovědnost jo. On mě jako nutí, on mi říká 'v některých situacích ty jsi rodič a ty rozhoduješ', ale na druhou stranu 'já potřebuju to očkování od tebe. Je povinná školní docházka a státní školy vypadaj tak jak vypadaj [...] ' Jsou takový pololegální cesty, ty lidi si hledaj školky v tom systému, vzniká takovejhle šedej prostor. Takže jasně, všichni, který nechtěj jít klasicky do klasický školy, tak musej bejt na domácím vzdělávání, v režimu domácího vzdělávání, jako jiná alternativa není. Jo, buďto jdeš do instituce, to budovy klasický, nebo prostě musíš svoje dítě mít v domácím vzdělávání, nic mezi tím. Což člověk se tím nějak vymezí a nese si nějaký následky. Ve chvíli, kdy se rozhodneš to dítě neočkovat, tak to je fakt obrovský rozhodnutí, protože to determinuje přesně, jestli dáš dítě do školky, do jaký školky ho dáš, jestli bude pak jezdit na nějaký akce.

To je přesně o čem tady celou dobu mluvím, že je to opravdu neindividualizovaný rozhodnutí, který za tebe dělá ten systém, ten stát, a ty tomu nerozumíš, vůbec tomu nerozumíš, proč to máš dělat, na co to máš dělat, ale prostě musíš, protože to někdo, kdo je v tu chvíli mocnější, rozhodl, a basta. Ty máš prostě šanci jenom to to udělat, nežijeme naštěstí v nějaký diktatuře, v nějakým despotickým režimu, takže když se rozhodneš to neudělat, nejdeš za to do vězení, ale neseš za to následky. Ten režim tě prostě trestá za to, že jsi ho jakoby neposlechla jo. A v tom očkování je to ještě hodně vyhocročený, mně na tom ještě mimo jiný vadí fakt ten princip, že ten stát ti to nakazuje, ale nenese za to tu zodpovědnost. Takže já znám hodně rodin s následkama po očkování, co řešej s dětma, s pediagrama. Tady neexistujou výzkumy, nikdo ti neřekne, že to bylo po očkování, i když je to v některých případech úplně evidentní. Jo a potom nějaký odškodnění, jako existuje ten koncept, ale řeší se to hrozně složitě, minimum lidí ho získá v nějaký minimální výši, takže jako tohleto je podle mě úplně špatně. I vlastně z principu, kdybych měla o očkování menší pochyby než mám, tak prostě tadyto mě jako toho rebela prostě štve. Proč jako já mám dělat něco, o čem jsem přesvědčená, že je špatný nebo že může bejt špatný, že je prostě hodně rizikový jenom proto, že někdo napsal nějakej zákon, udělal nějakou vyhlášku a pak nám to všem přikázal dělat? To rozhoduje o mým životě a o životě mejch dětí, to já prostě udělat nemůžu. [...] Cejtim se fakt podvedená tím státem, kterej by se o mě měl starat, i z hlediska toho, že to je stát, já platim daně, pracuju a tak dále, ale jako ve chvíli, kdy to máš jinak, kdy seš ta alternativní, tak se na tebe stát vykašle.“

Výpověď dotazované Taťány (marketing, 28 let):

„[...] obě (kamarádky) měly rozjetou roztroušenou sklerózu po tom, co byly očkovány, jedna na chřipku a jedna na syfilitidu. Tak do měsíce měly první atakus. A jedni říkali v RS centru, tam, kde to zkoumaj, že to je hodně častej následek toho očkování, protože prostě hromada dospělých přijde poprvé potom, co byli očkovány.

Proč se očkuje žloutenka, přenosná sexem a jehlama malejm dětem? To prostě někdo se rozhodl od stolu, že se to takhle bude dělat. [...] Nevěřim tomu. Líp nám bude, když nebudeme oslabený.“

7.13 Příloha 13: Přirozený porod

„Pojem, definice: Přirozený porod je porod, který se rozbíhá a probíhá samovolně a probíhá bez vnějších zásahů. Žena podle svých instinktů sama určuje jeho průběh.

Přirozený porod probíhá nerušen vnějšími zásahy, protože ty jeho přirozený průběh mění v domácím prostředí nebo v prostředí připomínající domov.

Při přirozeném porodu:

Je rodiče umožněn zcela volný pohyb během první i druhé doby porodní. Žena sama zvolí polohu ve vypuzovací fázi porodu. Pomáhá rodiče aktivně její partner. Se vůbec neprovádí holení rodidel ani klystýr. Se nástřih hráze (epiziotomie) neprovádí rutinně. Se nepoužívají prostředky k urychlení porodu. Se nepoužívají tzv. bezbolestné metody (epidurální analgésie). V případě zvýšené vnímané bolesti se namísto léků užívají přírodní metody tišení bolesti (masáže, sprcha, změny polohy, psychické povzbuzování). Je ihned po porodu dítě vloženo do náruče matky k zajištění důležitého prvního kontaktu dítěte s matkou. Po nezbytném ošetření dítěte po porodu je dítě již trvale ponecháno u matky.

Filosofie přirozeného porodu:

Základní princip této filosofie vychází ze schopnosti matky porodit své dítě sama, bez nutnosti direktivního vedení a medikace. Ženské tělo v sobě skrývá dostatek sil a energie k tomu, aby samo porodilo zdravé dítě. Má-li však žena porodit sama bez lékařské pomoci, je naprosto nezbytné respektovat tzv. přirozené porodní mechanismy. Je třeba důvěřovat ve vrozené schopnosti matky i dítěte a nalézt rovnováhu mezi soukromím a podporou. Přirozený porod bývá narušen, nejsou-li respektovány základní potřeby rodičů ženy: nerušený klid, teplo, intimita a pocit bezpečí. Prožívá-li žena svůj porod v příjemné a uvolněné atmosféře, vyprodukuje její tělo dostatečné množství hormonů potřebných pro spontánní porodní činnost. Aby mohly být vyprodukovány přirozenou cestou, musí během porodu pracovat naplno příslušné části ženina mozku. Porod „řídí“ podkorová centra mozku, zatímco mozková kůra se dostává do stavu jakéhosi útlumu vůči okolnímu prostředí a rodičů žena se ocitá v posunutém stavu vědomí (v transu). Jestliže ji z tohoto stavu vyrušíme, přirozený porod se „zasekne“ a ke slovu pak musí přijít lékařská technika a medikace – děťátku musí být pomoheno na svět umělými vnějšími technikami. Filosofie přirozeného porodu tkví v přirozeném, přírodním a tradičním přístupu k porodu a k rodičce. Direktivní vztah ošetrující – pacient, známý z běžných zdravotnických zařízení, se u přirozeného porodu mění ve vztah ošetrující – klient.

Porod je chápán jako zcela přirozený projev ženského organismu, do kterého není nutno, ba dokonce ani radno jakkoli zvenčí zasahovat. Zdravotnický personál je od toho, aby ženě pomohl, ulehčil, aby jí podpořil a povzbudil. Není tu proto, aby jí diktoval, co má dělat, jak se má položit, kdy má tlačit, že má být potichu apod.

Personál u přirozeného porodu se snaží zasahovat minimálně a nerušit intimní prostředí porodu, respektuje intuitivní chování rodičky. Vychází vstříc přáním a požadavkům rodičky, což podporuje pozitivní emoce a přispěje k porodu bez stresu a strachu. Personál se vyhýbá analgezii a anestézii, aby nenarušil přirozenou hormonální rovnováhu.

Přirozený, aktivní porod vychází z aktivity, samostatnosti a svéprávnosti rodičky. Vychází z předpokladu, že těhotenství je projevem zdravého člověka, není nemocí, ze které je třeba pacientku po devíti měsících (vy)léčit.

Zásadou při přirozeném porodu je, že normální fyziologický porod při proběhlém normálním fyziologickém těhotenství může odvést sama porodní asistentka. Není důvod, aby jej odváděl lékař. Lékař je proto, aby léčil, tj. napravoval chyby organismu. Při fyziologickém porodu není co léčit, není co napravovat. Z toho důvodu lékař přichází k porodu až v případě, kdy je ho opravdu třeba, tj. ve chvíli, kdy se vývoj porodu změní natolik, že lékařský zásah vyžaduje. Porodní asistentka sleduje a kontroluje průběh porodu i rodičku a je-li třeba, používá přístrojovou techniku stejně jako na klasickém porodním sále. Díky její odborné vyspělosti a praxi je schopná včas rozpoznat, že se průběh porodu mění v patologický a že je nutné přivolat lékaře.

Filosofie přirozeného porodu je postavena na intuici rodící ženy. Intuice této ženy znamená, že např. cítí, že domácí prostředí je pro ní to nejlepší. Na otázku, zda je intuice maminky víc než zkušenost lékaře, odpovídám, že pojem intuice je pojem u nás dost podceňovaný. Jestliže žena cítí, že porod pro ni je bezpečný doma, jestliže pečlivě probrala krok za krokem, kde všude by se jí mohlo miminko narodit a domov by nakonec pro ní vyšel jako bezpečné místo, tak v tomto okamžiku stavím intuici na stejnou úroveň se zkušeností lékaře. Je samozřejmé, že intuici maminky nebereme slepě, že bychom přitom opomíjeli medicínské hledisko. Jestliže se u takové ženy vyskytnou medicínské kontraindikace k porodu doma, např. závady v jejím zdravotním stavu, očekávání dvojčat, porod koncem pánevním, minulý porod se řešil císařským řezem a řada dalších, takové ženě porod doma nedoporučím, naopak jí rozhodně doporučím porodit v porodnici.¹⁹²

7.14 Příloha 14: Výpověď dotazované Olgy (české zdravotnictví a porodnictví)

„Tam si myslím, že je pozorovatelná ta změna, že to tam je jednodušší, než v tom školství a že tam je spousta dobřejch zpráv. Že jo, teďka jsme mluvili, jak se ustupuje od toho, jak ty doktoři předepisují antibiotika zbytečně, že fakt dělali, já nevím, Julínek dělal osvětu, a že to myslím jede, že to PSP jede, docela podporuje, že ty lidi rozlišují, kdy potřebují nebo nepotřebují ty léky. A to zdravotnictví je skvělý samozřejmě, právě že, myslím, že jak na to koukáme ze zúženého úhlu pohledu někdy, pak sledujeme tu svoji výseč, ale myslím si, že vlastně nikdo nepopírá, že máme úplně dokonalejší, i ve školství, přístup ke vzdělání, máme dokonalejší přístup ke zdravotnickým službám, je to hrazený pojišťovnama, máme k tomu přístup všichni, máme tady výborný doktory, [...] a víme, že spousta oborů je tady nezastupitelných. Takže o zdravotnictví si myslím, že je skvělý. Ale myslím si, že to, s čím se střetává běžnej zdravěj člověk [...] je nevyužitelná pro něj ta nabídka [...] To samozřejmě ovlivňuje i ta druhá strana, která má pocit, že když přijde k doktorovi, potřebuje nějakou lékařskou péči, to je podle mě velice často většinová zakázka, ale to co tam chybí, co by tam potřebovalo spíš doplnit, ale to si myslím, že není o tak velký změně, jako to školství, je, že aby se jakoby přidala skupina lidí, který nepotřebují zdravotnictví jako v a priori takových těch běžnejch věcech pro život, a v okamžiku, kdy to budou potřebovat, tak jsou schopný po tom šahnout, že se to nabízí. Ale právě když lidi jdou rodit, myslím si, že by měli mít možnost přijít do porodnice a říct 'to je skvělý, že to takhle všechno umíte, že to tady máte takhle vybavený, a já to s dovolením nevyužiju, pokud to nebude nezbytně nutný'. A to nefunguje. Byť se to posouvá, v porodnicích se to mění. Já si myslím, že právě to porodnictví slyší na tu zpětnou vazbu, tak vlastně tam tedy nějakým způsobem na to spousta porodnic a lékařů reflektuje, pořád to ale je spíš o náhodě než o tom, že by se na to člověk mohl spolehnout. Že by si řekl jako 'dobrý, už se to změnilo, změnilo se to v Neratovicích, takže když budou všichni, který nechtěj rodit s lékařema, rodit v Neratovicích, tak proběhnou ty porody přirozeně tak, jak si přejou'. Ale pak tam přijedou a zrovna má službu někdo a ten zrovna tohleto nedělá.“

7.15 Příloha 15: Výpověď dotazované Olgy (domácí porod)

„Tam bylo těch faktorů hromada, ale to, o co se můžu opřít racionálně, krom toho já jsem měla první porod, kterej byl nepříjemnej a já si fakt myslím, že ten vstup do toho života je důležitěj pro to dítě, pro tu matku, myslím si, že i pro to zdraví, i pro to, jak se navážou. A to jsou takový věci, jaký si můžeš vysvětlovat pocitově, nejsou úplně s téma oporama. Ale určitě, o co se můžu opřít, že když mi někdo bude zasahovat do mýho porodu, tak mně se zkomplikuje rození. Jo že já v okamžiku, kdy začnu produkovat v mozku adrenalin, tak prostě už ten porod nikdy nebude tak přirozeněj a hladkej a vlastně to stopuje ten přirozeněj průběh porodu, a když mi to někdo zastaví tím, že mi tam začne dělat nějaký věci, který jsou pro mě nepřijatelný [...] tak já neřikám, že se mi to přímo stalo, ale stalo se mi, že mi udělali Kristellerovu expresi, která je prostě zakázaná a je životu ohrožující, to je to tlačení seshora na dělohu, mohla by rupnout. Neřikám, že mi rupla děloha, ale je to zakázaný od Světový zdravotnický organizace, jako fakt mě irituje, že někdo vůbec může tohle udělat jo. To, že bez jakýhokoli varování a aniž by to se mnou kdokoli zkonzultoval a řekl si o souhlas,

¹⁹² ŠTROMEROVÁ, Z. *Přirozený porod*. [online] Porodní dům U čápa, 2018.

mi provedli u prvního dítěte Hamiltonův hmat¹⁹³. V jednotlivostech maličkost, ale je to setkávání se s tím nerespektem, jako přístupem, že ten lékař ví všechno nejlíp a že to udělá a pak vlastně člověk nikdy neví, co přijde. Pak jsem přinesla porodní plán a řekli mi 'No, tak jako bez nástřihu prvorodičky neroděj.' A já jsem věděla, že prostě o 13 km dál ve Vrchlabí dělají 7 % nástřih, to znamená, evidentně je tam spousta prvorodiček, který roděj bez nástřihu. A rovnou prostě řekli 'my vás nástřihnem a nástřihnem vás jako tady, protože my to tak prostě děláme'. Tak to jsou věci, který vlastně, byť se na to neumírá a ten porod může dál proběhnout, tak vlastně to udělá tu nedůvěru, tu nepříjemnou atmosféru, to, že vlastně si tam nerozumíme. Nikdy vlastně nevím, co ještě přijde jo. Když už si říkám, že v okamžiku, kdy já přicházím, všechno je normální, všechno je, jak má, já jim tady předložím nějaký porodní plán, kterej obecně si myslím, že funguje, všechny body vycházej z bodů Světový zdravotnický organizace, a oni maj téměř s každým bodem problém, tak co nastane s těmahle lidma v okamžiku, kdy nastane nějaká komplikace? Vlastně, to jsou lidi, který nemůžou ve mně vzbudit důvěru, když vidím, že pro ně je problém úplně všechno, byť ještě o nic nejde. No, takže to bylo nepříjemný, ale nic se vlastně nestalo, bylo to takový, že jsem si říkala, že bych takhle už rodit nechtěla.

U L. jsem měla dvě alternativy, měla jsem alternativu domácího porodu a porodu v Neratovicích, a vycházela jsem z toho, že obě považuju za bezpečný, a že vlastně splňuju všechny kritéria, který splňujou rodičky v Rakousku a v zemích, kde prostě se doma rodí, platí to pojišťovna, je to jedna z běžnejch alternativ pro domácí porod. Statisticky tam tyhle porody nevycházej nebezpečnějc, než porody v nemocnicích. Takže když to logicky porovná, když to nevyházej nebezpečně někde jinde a já jsem tady, a splním přesně jejich podmínky, tak proč bych měla najednou bejt ohroženější než někde jinde? Jakože prostě to nedávalo smysl, že bych se měla jakoby bát, že ohrožuju svoje dítě, no a měla jsem právě pocit, že oproti x lidem tady ve svém okolí, co roděj v porodnicích mám tu výhodu, že mám porodní asistentku, která mě zná z předchozího těhotenství, že mě zná během tohoto těhotenství. Podstupovala jsem vyšetření, netvrdím že všechny, právě proto, abych potvrdila, že všechny kritéria, který normálně spadaj pod to, aby člověk mohl fyziologicky rodit doma, že splňuju, a asistentka mi dopředu říkala, co všechno je schopná ona odhalit a ovlivnit v průběhu toho porodu, jaký jsou zhruba časy, když se něco děje, a věděla jsem, že si můžu pískat, protože mám 2 minuty od baráku rychlou záchrannou službu 20. minutovou dojezdovku do Apolináře. [...] Vždycky se může něco stát, to je jistota, vždycky se můžu něco stát a někdo může zemřít, ale myslím, že jsem ošetřila všechny možnosti, abych tohle riziko zminimalizovala a nemyslím si, že jsem byla ohroženější, než kdybych rodila v nemocnici. Jakože takhle jsem to vyhodnotila statisticky prostě a prostě pak se ten porod odvíjel, a já jsem měla s ní domluvu, že až bude ten okamžik, kdy bude poslední možnost jet do nemocnice, tak že prostě to ještě rozmyslíme, ale ten porod probíhal tak v pořádku a to prostě vůbec nebylo téma, všechno probíhalo v pořádku, bylo jasné, že to tady odrodíme, tak jsme to tady odrodily. Jako zároveň ona je fakt zdravotnickej personál, měla moji důvěru.

Nikdo nikdy nemůže vyloučit, že by se něco stalo, ale [...] vždycky člověk vychází z toho, že hlavní faktor je moje svědomí, tam nejsou žádný věci, který by to mohly argumentama podložit a vyvrátit, to je stejný jako s tím očkováním jo, že to je spíš o víře v to, co si myslíš, že je pro tvoje dítě to nejlepší a to děláš. A já když bych porodila doma a dítě zemřelo, tak mi to zničí celej život samozřejmě, a budu mít za zádama to, že jsem se nějak rozhodovala, snažila jsem se o maximální povědomí teda o tom, co dělám, pak se něco podělalo, a to asi člověka úplně odrovná. Ale kdybych jako jela do porodnice a tam mi dítě zemřelo, tak mě to taky úplně odrovná, ale já bych pocitově si ještě víc vyčítala, že jsem tam jela, že jsem ho tam odvezla. To je něco, s čím bych se srovnávala huř, protože to tak prostě cejtim.“

---

¹⁹³ hmat pro vyvolání porodu

7.16 Příloha 16: Srovnání ekologické: dětské pleny

Obrázek 9 Srovnání ekologické: dětské pleny

Jednorázové pleny

Jsou složené z propustné fólie (většinou polypropylen), nasákové vložky (většinou buničina, která je pro zvýšení nasákovosti doplněna gelovým absorbérem na bázi polyakrylátů), nepropustnou fólií k ochraně prádla (polyethylen), lepicích pásek a gumiček. Buničina se vyrábí ze dřeva, umělé fólie a gely jsou vyrobené z ropy. Jejich výroba značně zatěžuje životní prostředí. Také spotřeba surovin pro výrobu jednorázových plenek není malá – cca 250 kg na jedno dítě, pokud počítáme, že děti nosí pleny asi 2 roky. Odpad z plen je vzhledem k velké nasákovosti ještě objemnější a hmotnější – až jedna tuna na dítě. Odpad je nerecyklovatelný, skládkuje se nebo se pájí. Ve světě sice existují technologie na speciální kompostování jednorázových plenek, ale v ČR ještě nejsou zavedeny.

Látkové pleny

Jsou vyrobeny většinou z bavlny a jiných dobře nasákových materiálů (konopí, bambus apod.). Podle typu plenek jich pro 1 dítě potřebujeme 18-60 ks na celou dobu přebalování. Nevytvářejí přímo žádný odpad, ale vyžadují energii na praní, sušení a žehlení a výrobu pracích prášků. Praní zvyšuje spotřebu vody a zatěžuje odpadní vody (voda je však obnovitelný zdroj). Neobnovitelné zdroje, které spotřebováváme při používání bavlněných plenek jsou pouze v pracích prášcích.

Není jednoduché vliv na životní prostředí přímo vyčíslit, ve hře je mnoho činitelů. Zde jsou dvě tabulky, první je obecná, druhá vychází z konkrétní studie provedené pro Německou populaci.

Srovnání vlivu na životní prostředí

	Jednorázové pleny	Látkové pleny	Poznámka - srovnání
Odpady	Extrémně vysoké, až 1 tuna na dítě	Nevytváří téměř žádný tuhý odpad	Jednorázové pleny vytvářejí za rok 2x víc odpadu než je roční průměr na obyvatele v ČR
Spotřeba energie	Závisí na způsobu výroby buničiny a na dopravě	Závisí na způsobu praní a sušení	U jednorázových 2x – 3x vyšší
Spotřeba surovin	Dřevo na buničinu, ropa na umělé hmoty a chemikálie, paliva na transport	Bavlna, suroviny pro prací prášky	Jednorázové pleny mají 10-50x vyšší spotřebu surovin
Spotřeba vody	Při výrobě je voda většinou v uzavřeném okruhu	Spotřeba na praní	Látkové pleny mají spotřebu vody asi 2x vyšší
Zatížení ovzduší	Velké při výrobě buničiny, umělých hmot, na dopravu a při spalování odpadu	Závisí na spotřebě energie na praní a sušení	
Odpadní vody	Závisí na způsobu výroby buničiny a jejím bělení	Závisí na volbě pracího prášku	

Zdroj: Rosa, České Budějovice, sestaveno z materiálů Ökologische projekt Graz, časopis the Ecologist, a The Women Environmental Network

Posouzení vlivu plenek na životní prostředí v průběhu celého životního cyklu v přepočtu na dítě a rok (pro německou dětskou populaci)

	Látkové pleny	Jednorázové pleny
Energie (MJ)	2 532	8 900
Odpadní vody (m3)	12,4	28
Neobnovitelné zdroje (kg)	25	208
Obnovitelné zdroje (kg)	4	361
Tuhý domovní odpad (kg)	4	204
Půda - suroviny (ha)	1 150 - 6 800	29 500 - 32 300

Zdroj: Women's Environmental Network

Zdroj: HLOBILOVÁ, I. *Porovnání vlivu na životní prostředí*. [online]. Látkovépleny.cz, 2017

7.17 Příloha 17: Výpověď dotazované Gabriely (konfrontace s rodiči)

„Třeba moji rodiče, ti mě vyčerpávali dost značně. [...] Naši absolutně nechápali, proč kojím déle než 6 měsíců, proč nosím, když my jsme taky řvali v kočáře a nějak jsme to přežili, proč nepoužívám postýlku, když my jsme to v ní taky přežili, i když jsme tam nechtěli být. Vždycky uvádím vtipnou příhodu, jak mi mamka cpala ohrádku. Měla pocit, že bez ní to prostě nedám. My jsme tehdy bydleli v třípokojovém bytě a já jsem neměla ani představu, kam bych tu ohrádku tak narvala, abych splnila její účel. A nastěhovali jsme se do baráku, koupili jsme si krbové kamna a dali jsme tu ohrádku kolem nich. A přijeli jsme k našim, vzala jsem si od nich ohrádku, tak mamka zajásala, že to druhé dítě do ní konečně strčím. Tak jsem se zasmála, byla jsem potichu a čekala jsem až přijdou oni k nám a uvidí tu ohrádku kolem těch kamen že jo. Chvilku nechápali, ale pak pochopili, že to je výborný způsob, jak ohrádku využít.“